

ፍሬ ጸዕረ

ቍ. ሕታም 01 ጥሪ 2023

ብሚኒስትሪ ሕርሻ እትዳሎ መጽሐፍት

ቃለ-መሕትት ምስ
ሚኒስትር ኣረፋይነ በርህ

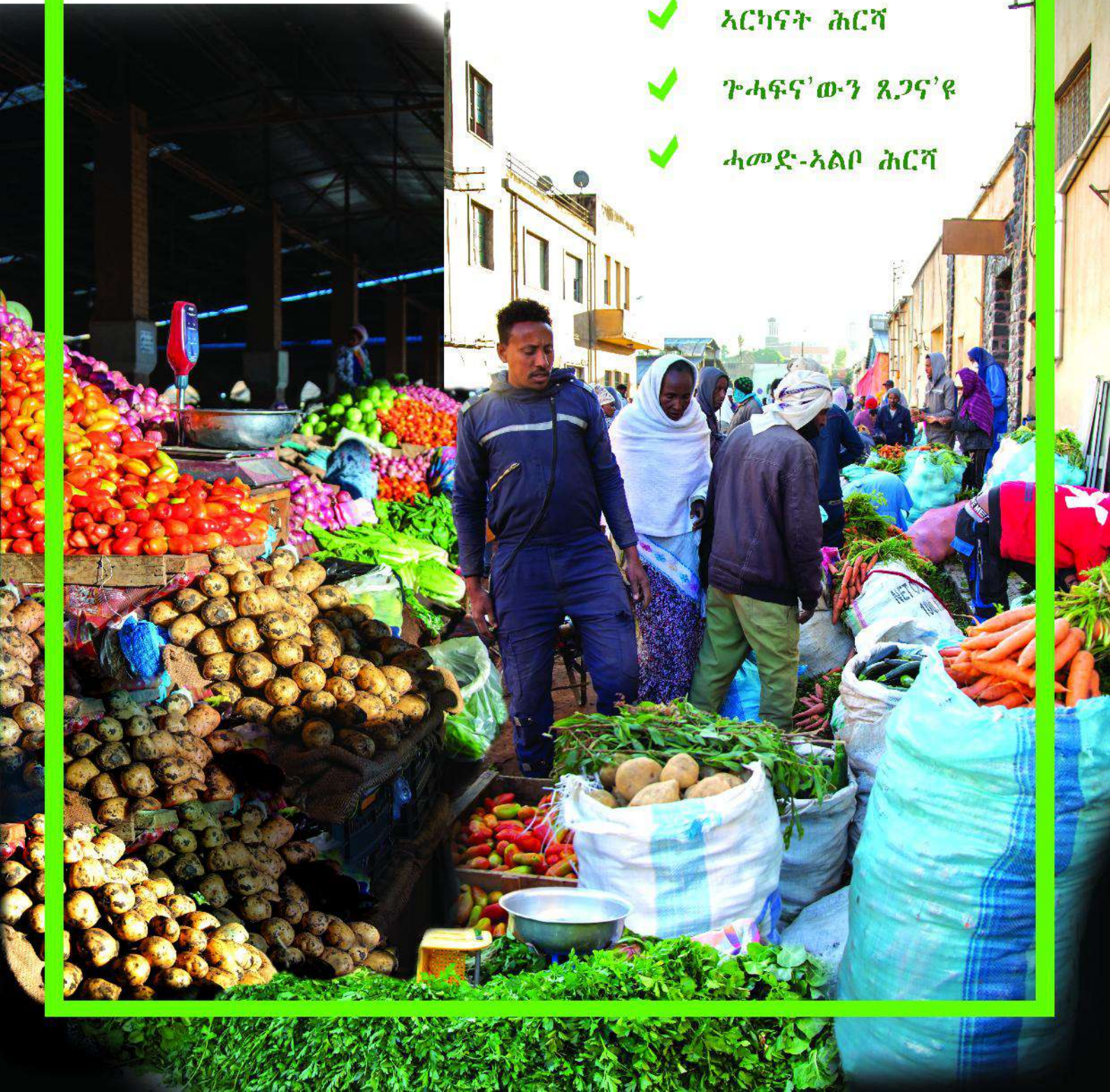
ኣርካናት ሕርሻ

ጉሓፍና'ውን ጸጋና'ዩ

ኣመድ-ኣልቦ ሕርሻ

ቃለ አሰናዳኢ 2

ቃለ-መሕትት ምስ ክቡር ሚኒስትር ሕርሻ
አቶ አረፋይነ በርሀ 3

ገስጋስ ሕርሻዊ ዋነንን ወፍርን ኣብ ኤርትራ 15

ኣርካናት ሕርሻ

- ነፍሰሄር ካሕሳይ ኣስመሮም 18
- ነፍሰሄር ሙስጦፋ መሓመድ ሳልሕ 20
- ወ/ሮ ዮርዳኖስ ሃብታይ 22
- አቶ ማሕሙድ ሮሞዳን 24

ገስጋስ ክፍልታት

- ሕርሻዊ ኤክስፐርት 27
- ሕርሻዊ ምርምር 35
- ኣገልግሎት ሕጋዊትን ቍጽጽርን 40
- ኣጲር ሌላ ምስ ሃገራዊ ላቦራቶሪ ዋዕና
እንስሳን ብቐልን 44

ጋዜጠኛ ሕርሻ

- ገብረኣምላኽ ኣረጋይ - ልዕሊ ርብዒ ዘመን ኣብ
ሕርሻዊ ጋዜጠኝነት 46

ባህርያዊ ሕርሻ

- ሃገራዊ ሽማግሌ ምውሓስ ባህርያዊ
ድኽሮን ጸረ-ባልዕ ብቐልን 49
- ባህርያዊ ፈሳሲ ድኽረታ ባሕሪ 51
- ምምስራሕ ባህርያዊ ጸረ-ባልዕ 54
- ኣብነታውያን ተጠቀምቲ ባህርያዊ ጸረ-ባልዕ 56
- “ጐሓፍና”ውን ጸጋና’ዩ” 57

ቴክኖሎጂ ሕርሻ

- ሓመድ ኣልቦ ሕርሻ 60
- ትኩላዊ ሕርሻ ውሽጢ ገዛ 61
- ጸሃዩት ማሸን 61
- ውሁድ ሰብ-ሰርሖ ብልሒ ዝግጠቐት
ነጻጊት ማሸን 61
- ሓድሽ ቴክኖሎጂ ሕርሻ ባሕሪ 62
- ጸዓት-ኣልቦ መጨንጉዒ ማይ 62

ቀመም ፍረ-ጳዕሪ

- ብኻይ... 63

ብሚኒስትሪ ሕርሻ ጨንፈር ህዝባዊ ርክባት
እተዳለወት መጽሔት

ፍረ-ጳዕሪ ቍ.1

ጥሪ 2023

ዋና አሰናዳኢ

ኤርምያስ ሰሎሞን

አሰናዳኢ ቦርድ

መስፍን ገብረሂወት
ተስፋ-ኣለም ገብረሰላሴ (ጫረ)
ፊልማዊት መዓሾ
ዓንደመስቀል በርሀ

ለይ-ኣውትን ግራፊክስን
ሶፊያ ፍቓዱ

ዲዛይን ገበር
ዮሴፍ ኣረገሀኝ (JOሲ)

ስኢሊ
ኣርዓዶም በረኽት
ሃብትኣብ ዓንደማርያም
ኣብርሃም ብርሃነ
ቶማስ መሓሪ

ኣርካይቭ ሚኒስትሪ ሕርሻ
ኣርካይቭ ሚኒስትሪ ሃብቲ ባሕሪ

ኣድራሻ መጽሔት
ሚኒስትሪ ሕርሻ፡ ጨንፈር ህዝባዊ ርክባት
ቍ. ሰልኪ 292-1-182225
ቍ.ሳ.ፖ 1048
ኢ-መይል፡ fretsaeri@gmail.com

ቃል አሰናዳኢ

ሚኒስትሪ ሕርሻ፣ ተልእኾኑን ራእይኡን ንምትግባር ነብ ዝጥቀመሉ ሰልትታት ሓዲ፣ ሕርሻዊ ጉሰጓሰን ሓበሬታን እዩ። እዚ ሰልቴ'ዚ ኣብ ባይታ ቦቶም ኣብ ቅድመ ግንባር ዘለዉ ክኢላታት ሕርሻ ክትግበር ከሎ፣ ሓፈሻዊ ንቕሓት ማሕበረሰብ ሕርሻ ክብ ንምባል ድማ ብመገዲ ማዕከናት ዜና ዘዩባትክ ጉሰጓሳት ነብ ዝገብር ልዕሊ ዕሰራ ዓመታት ኩይኑ ኣሎ።

እዚ ብፊደዮ ዝጀመረ ሰራዕ ሕርሻዊ ጉሰጓሰን ሓበሬታን፣ ቀጺሉ ብቴሌቪዥንን ጋዜጣን እናዓበዩ ኹይዱ። ብፍላይ ነብ 2018 ኣትሒዙ፣ ብምትሕብባር ሚኒስትራታት ዜናን ሕርሻን 'ንኹሎም ሓረሰቶት ናብ ኣብነታውያን ሓረሰቶት ንቐይሮም' ብዝብል ቴማ፣ ውዱብ መደባት ቴሌቪዥንን ፊደዮን ኣበገሉ። እዚ 'ፍረ ጸዕሪ' እተሰምየ መደብዩ ዋላ'ኳ ደቂቕ መጽናዕቲ ዘድልዮ እንተኹኑ፣ ኣብ ብዙሓት ሓረሰቶት ዝፈጠሮ እወታዊ ድርጅት ግና ነብቲ ዝርከብ ቀጥታውን ተዘዋዋርን መልሰ-ዕንጋለታት ንምርዳእ ተኻኢሉ እዩ።

እዚ 'ፍረ ጸዕሪ' ስም ተሓንጊጡ ኣብ ቴሌቪዥንን ጋዜጣን ክካየድ ዝጸንሐ ኣስተምህሮኣውን ጉሰጓሳውን መደባት፣ እንሆ ደረት ጉጅለ ዒላማኡ (target group) ኣሰፊሖ ናብ መጽሔት ይብርክ ኣሎ።

ሚኒስትሪ ሕርሻ ምስ ሰፍሓት ዕማማቲ፣ ናይ ባዕሉ መጽሔት ኣብ ምድላው ከም ዝደንገቦ ርዱእ'ኳ እንተኹኑ፣ እንሆ ግዚኡ ኣኼሉ ኣሃዱ ኢሉ ጀመሩዎ ኣሎ። በዚ ድማ ኣተኮሮ እዛ መጽሔት፣ ኪንዮ ኣስተምህሮ፣ ሓበሬታን ሕርሻ-ጠቀስ ምዝንጋዕን ከጠቓልል እዩ።

ኣብዚ ፈላሚ ሕታም ናይዛ መጽሔት፣ ምስ ክቡር ሚኒስተር ሕርሻ ኣቶ ኣረፋይነ በርሀ፣ ኣብ ጽላታዊ ፖሊሲን ስትራቴጂን፣ ፍሩያት ዓወታት ናይዚ ጽላትን እተሓልፈ ብድሆታትን ከምኡ'ውን ናይ መጻኢ መደባት ዘተኩረ ሰፊሕ ቃለ መሕትት ተኻይዶ ኣሎ። ብተወሳኺ፣ ካልኣት ላዕለዎት ሓለፍቲ ናይዚ ሚኒስትሪ ኣብ ዝርዝራዊ ገሰጋስ 31 ዓመታት ናይዚ ጽላት ዘተኩረ ሓበሬታ ሂሮም ኣለዉ።

ብተወሳኺ፣ እዛ ቦኽሪ መጽሔት፣ ጉዕዞ ህይወት ገለ ኣብነታውያን ሓረሰቶት፣ ኣንፈት ምስግጋር ናብ ባህርያዊ ሕርሻ፣ ኣንፈት ሕርሻዊ ዋኒናት፣ ቴክኖሎጂ ሕርሻ ወዘተ. ሓቕፋ ኣላ።

ኣብ መሰርሕ ምድላው መጽሔት ግና ነብ ምጅማር ንላዕሊ፣ ብዘላቕነት ምቕጻል ስለ ዝኸብድ፣ ርእይቶ፣ ሓበሬታ ከምኡ'ውን ኣበርክቶ ኩሎም ግዱሳት ኣንበብቲ ብሓፈሻ፣ ኣበርክቶ ክኢላታት ሕርሻ ድማ ብፍላይ ስለ ዘድሊ ብስም ጨንፈር ህዝባዊ ርክባት ጸውዒተይ ኣቕርብ።

ቃለ-መጠየቅ

ምስ ክቡር ሚኒስትር ሕርሻ አቶ አረፋይነ በርሀ

“ምርግጋጽ ውሑስ መዳወል መግቢ፡ ጭርሖ ዘይኩኑ፡ ተልእኾ ወይ ዕላማ ናይዚ ጽላት እዩ”

• ክቡር ሚኒስትር፡ ፈለግ ብዘፀባ ጉዕዞ 31 ዓመታት ሚኒስትሪ ሕርሻ ዝርዝራዊ መግለጺ ንምሃብ ዝሃቡኹስ ዕድል ነመስግን፡ ብዕላማን ኣቃውማን ሚኒስትሪ ሕርሻ ክንጅምር።

- ኣነ'ውን፡ ጨንፈር ህዝባዊ ርክባት፡ ነዚ ተበግሶ ምውሳኔኩም አመስግን። ሚኒስትሪ ሕርሻ፡ ከም ኩለን ሚኒስትራታት፡ ብሕጋዊ ምልክታ ቊጽሪ 11፡ ብ1993 እዩ ቁይመ። ብ2 መጋቢት 1994 ድማ ተኹትሙ ግብራዊ ሰራሖ ጀመሩ።

እቲ ሕዙዎ ዝተበገሰ ሓፈሻዊ ዕላማ፡ ‘ምርግጋጽ ውሑስነት መግቢ’ ኹይኑ፡ ኣብ ውሽጢ ሃገር ንዝሃልኹን ጥራይ ዘይኩኑ፡ እንተላይ ንሰደድ ዝዓለመ ሕርሻዊ ምህርቲ ኣብ ምፍራይ መሪሕ ተራ ምጽዋት እዩ። ሕርሻዊ ፍርያት ክንብል ከሎና ድማ ኣእካል ጥራይ ዘይኩኑ፡ ኣሕምልትን ፍራታትን፡ እንሰሳን ውጽኢት እንሰሳን የጠቓልል። ኣብ ርእሲ'ዚ፡ ዝኹነ ዓይነት ኢንዱስትሪ ካብ ሕርሻ ስለ ዝተበገሰ፡ ኣብዚ መዳይ ኣበርክቶ ምግባር'ውን ሓደ ካብ ዕላማታቱ እዩ ነይሩ።

እዚ ሚኒስትሪ፡ ሕርሻዊ ልምዓት ምቅልጣፍ ጥራይ ዘይኩኑ፡ ኣብ ሃገር ንዝፈርዩ ይኹኑ ካብን ናብን ሃገር ንዝንቀሳቅሱ ወይ ንዝኣትዉን ንዝወጽኡን ብቑልን እንሰሳታትን ከምኡ'ውን ውጽኢቶም ናይ ምቑጽጸር ሓላፍነት እውን ኣሎዎ። ኩለንተናዊ ምህርቲ ሕርሻ ንምምዕባል፡ ምርምራዊ ንጥፈታት ምክያድ ከኣ ሓደ ኹብቶም ነዚ ሚኒስትሪ ዘቑምዎ ዓንድታት እዩ። ብዘይካ'ዚ፡ ንደረት ስልጣን ናይ ካልኣት ኣካላት መንግስቲ ብዘይትንክፍ መገዲ፡ ኣብያተ ትምህርቲ ሕርሻ ብምክፋት፡ ዓቕሚ ሰብ ከማዕብል፡ ሓደ ካብ ዕላማታቱ እዩ።

• ኣብ እዋን ናጽነት ኤርትራ ጽላት ሕርሻ ሃገርና ኣብ ከመይ ኩነታት እዩ ጸኒሖ?

- ኣብ 1991፡ ጽላት ሕርሻ ኣብ ክልተ ጫፋት እዩ ጸኒሖ ምባል ይክኣል። ቦቲ ሓደ ጫፍ፡ ጽላት ሕርሻ ብሰንኪ'ቲ ዝነበረ ተኸታታሊ መግዛእትን ኩናትን ኣገዞ ተዳኺሙ እዩ ነይሩ።

ከምኡ ስለ ዝኹን ድማ ሚኒስትሪ ሕርሻ እቲ ኣብ ፈለማ ክገብር ዝከበር ዕማም፡ ኣብ ምትካል እግሪ ዘተኩረ እዩ ነይሩ። ሓረስቶት ሓሪሶም ምህርቲ ክረኽቡ እንተኹይኖም፡ ኣብዑር የድልዮም፤ ዘርኢ የድልዮም፤ ነቶም ኣብ ንኡስ መጠን ጀርዲን ዝኸዋፉ ዝነበሩ ድማ ብቐንዱ ሞተረታት ማይ የድልዮም። ስለዚ፡ ኣብ ፈለማ ዓመታት ናጽነት፡ እቲ ሚኒስትሪ ከምዚ ዓይነት ኣገልግሎታት ኣብ ምቕራብ እዩ ዝኸዋፉ ነይሩ። ብኣንጻሩ፡ እቲ ኻልኣይ ጫፍ ድማ ሚኒስትሪ ሕርሻ ብርክት ዝበለ ማሽነሪታት ተዋሂቡዎ፡ ኣብ መላእ ሃገር ንኣሸቱን ማእከሎትን ዲጋታት ይሰርሕ ነይሩ። ምናልባት፡ እቶም ሽዑ ዓበይቲ ዝበሃሉ ዝነበሩ ከዘንቲ ማያት፡ ምስዚ ሎሚ ተጠርቦ ዘሎ ዓቕሚ ንኣሸቱ ክኹኑ ይኽእሉ እዮም። ንኣብነት፡ ሓደ ኻብቶም ሽዑ ዝተሰርሑ ዓበይቲ ከዘንቲ ማያት፡ ‘ዲጋ ሓርነት’ ኩይኑ፡ ኣስታት ሓደ ሚልዮን ኩቢክ ሜተር ናይ ምሓዝ ዓቕሚ ነይሩዎ። መብዛሕትኦም እቶም ሽዑ እተሰርሑ ዲጋታት ግና ትሕቲ ሓደ ሚልዮን ኩቢክ ሜተር ዝሕዙ እዮም ነይሮም። እቶም ሽዑ እተሰርሑ ከዘንቲ ማያት ብጠቐላ ካብ ሓደ ሚእቲ ዘይሓልፉ ኹይኖም፡ ሓይሎም ኣብ ቀረብ ዝሰተ ማይ ንሰብን ጥሪትን እዩ ነይሩ። ስለዚ ድማ ጽልዋኦም ኣብ ሕርሻዊ ዕብዩት ዝጋን ኣይነበረን።

• ኣብቲ ሽዑ እዋን ብኣተኩሮ ዝሰርሓሉም ዝነበሩ ንዋፊታትክ ከመይ ይመስሉ ነይሮም?

- እቶም ኣብ ፈለማ ኣተኩሮ ዝተዋህቦም ንዋፊታት፡ ሓደ ምምዕባል ዓቕሚ ሰብ እዩ። ካልኣይ ምዕቃብ ሓመድን ማይን እዩ። ሳልሳይ ምስራሕ ዲጋታትን ልምዓት መስኖን እዩ። እቲ ራብዓይ ድማ ምኽደና ወይ ድማ ምትእትታው ሕርሻዊ ማሽነሪታት እዩ።

• ሚኒስትሪ ሕርሻ ኣብ እዋን ምጃሙ ዝከበረ ቅርጺ ከመይ ይመስል?

- እዚ ሚኒስትሪ፡ ኣብ ርእሲቶም ኩሎም ወሃብቲ ደገፍ ዝኹኑ ኣካላት፡ ክፍሊ ሃብቲ መሬትን ልምዓት ብቐልን (Land Resources and Crop Production)፡ ምርምርን ምዕባል

ዓቕሚ ሰብን ከምኡውን ክፍሊ ሃብቲ እንሰሳ ዝብሃሉ ሰለስተ ቴክኒካዊ ክፍልታት ነይሩዎ።

• ድሕሪኡ እተገብረ ቅርጻዊ ለውጥታትክ እንታይ ነይሩ?

- እዝከረኒ ኣነ ብ1997 ናብዚ ሚኒስትሪ ክመጽእ ከለኹ፡ ኣካል ማሽነሪ ከም ሓውሲ መንግስታዊ ትካል ኩይኑ ብኣታዊታቲ ክመሓደር እዩ ተወሲኑ ነይሩ። እንተኹኑ፡ ብኣተፈላለዩ ምኽንያታት እቲ ውሳኔ ከይተገብረ ስለ ዝጸንሐ፡ እዚ ኣካል ከም ሓደ ክፍሊ ናይዚ ሚኒስትሪ ኩይኑ ክቐጽል ብዘቐረብናዮ እማመ፡ ክፍሊ ሕርሻዊ ማሽነሪ፡ ሓደ ዓቢ ኣካል ናይ ሚኒስትሪ ሕርሻ ኩይኑ ማለት’ዩ።

• ሕራይ፡ ኣብ ፈለማ 10 ዓመታት ናጽነት ጽላት ሕርሻ ከመይ ሰጉሙ፡ ዝከበረ ቀንዲ ብድሆታትክ እንታይ ነይሩ?

- ኣብቲ ጊዜ፡ እተን ኣብ ጊዜ ስርዓት ኢጣልያ ዝተሰርሓ ውሑዓት ዲጋታት እንተዘይከይነን፡ ዝርጋሐ ዲጋታት ኣዘዩ ውሑድ’ዩ ነይሩ። በዚ’ዩ ድማ ኣብ ፈለማ ዓመታት ናጽነት ኣብ ምስራሕ ከዘንቲ ማያት ልዑል ወፍሪ እተገብረ። እንተኹኑ፡ ዋላውን ድሕሪ ምጅማር ዲጋታት፡ ገና ህዝብና ኣብ ልምዓት መስኖ ትሑት ንቐሓት ስለ ዝነበረ፡ ከምቲ ዝግባእ ኣይዋቀመሉን ነይሩ። በዚ ድማ ካብ ብርክት ዝበሉ ከባቢታት ሃገርና እተዋጽኡ ሓረስቶትን ወክልቲ ዓድታትን ናብቲ ነዊሕን ኣድማዕን ታሪኽ ልምዓት ትሑቲ ዲጋ ዝከበረ ‘ዓዲ ላምዘ’ እናኣምጸእና ተመክሮ ከም ዝወሰዱ ንገብር ነይርና። ንኣጠቓቕማ ማይን መሬትን ዝምልከት ሕግታትን መምርሒታትን እውን ኣውጸእና። እዚ ነቲ ድሕሩ ዝዓምበበ ልምዓት ኣሕምልትን ፍረታትን ዓቢ ድርኺት ፈጠሩ።

ካልኣይ እተገብረ ወፍሪ ኣብ መፍረ ንህቢ እዩ። ኣብ 1998 ጥራይ 10 ሺሕ ዘመናዊ ቀፎ ንህቢ ኣእቲና። ብድሕሪኡውን ብዘሕ ወሲኽና። እቲ ቐጽሪ ኣብዚ እዋን ውሑድ ክመስል ይኽእል’ዩ፡ ኣብ እዋኑ ግና ነጥብ መቐይሮ እዩ ነይሩ። ኣብ ሃብቲ እንሰሳ፡

ምትብባዕ ምድቻል እንሰሳ፡ ልምዓት ቀጠልያ መግቢ እንሰሳን መግሃጫታትን ደሓን ከም ዝሰቡም ገይርና። ንገደናን ንንግድን ዝኹና ደርሀ ኣተኣታቲና፡ ብሓጺሩ ኣብቲ እዋን ብርክት ዝበለ ሕርሻዊ ማሽነሪታት፡ ቴክኖሎጂታትን ሚላታትን ናብ ሓረሰቶት ኣተኣታቲና ኢና።

• ሓደ ኻብቲ ዓበይቲ ብድሆታት ሃገርና፡ ዋሕዲ ዝናብን ምድካይ መሬትን እዩ። እዚ ጉዳይ ካብ ፈለማ ብኸመይ'ዩ ተታሒዞ?

- መንግስቲ ኤርትራ፡ ካብ ፈለማ ዓመታት ናጽነት ኣትሒዞ፡ ኣብ ንዋፊታት ምዕቃብ ሓመድን ማይን ብርክት ዝበለ ተበግሶታት እዩ ወሲዱ። ኣብ ርእሲ'ቲ ብህዝበ ዝነበረ ንዋፊታት፡ ኣብ 1994፡ ክረምታዊ ማእቶት ተመሃሮ ኣበገሱ፡ ቀጺሉ'ውን ናይ ህዝብን ሰራዊትን ውሁድ መደባት ልምዓት ቀጺሉ። ብሓጺሩ፡ መንግስቲ ኤርትራ ነቲ ብባህርያዊ ይኹን ሰብ-ሰርሖ ጠንቅታት ዝተኸሰተ ምድካይ መሬትን ብርሰት ሸፈነ ኣግራብን ናብ ንቡር ንምምላሰን ንምምዕባሉን፡ ወትሩ ኣብ ቀዳምነት ዝሰርዖ ጉዳይ እዩ። ኣብ ምምዕባልን ምምስራትን ሕዛኢቲ፡ ከምኡ'ውን ኣብ ምትእትታውን ምዝርጋሕን ሞጎጎ ኣድሓነት'ውን ደሓን ገሲጋስ ተመዝጊቡ።

• ሓደ ኻብቲ ኣብ ፈለማ 10 ዓመታት ናጽነት ዝተኣታተወ መደባት፡ ዋሙር ኣገባብ ማሕረስ እዩ። ዕላማኡን ውጽኢቱን ከመይ ነበረ?

- ዋሙር ማሕረስ ክነተኣታቱ ኸለና፡ ኣብ ፈለማ ብዙሕ ሰብ ግር ኢሉዎ ነይሩ። ምክንያቱ፡ እቲ ዝዋመር ዝነበረ ነገር፡ እቲ ኣብ መሬት ዝግበር ወፍርን ኣገልግሎታትን ደገምበር፡ እቲ ዝሕረስ መሬት ኣይከነን ካብ ተጠቀምቲ ዝውሰድ ወይ ደረት ዝፈርስ ነይሩ። ንኣብነት፡ ሓንቲ ትራክተር ኣብ ሓንቲ ንእሽቶ ቃጽዖ ኣትያ ክትሓርስ ስለ ዘይትክእል፡ ኣብ ሓደ ቦታ ንዘለዉ ሓረሰቶት ደረቶም ተነጺሩ፡ ሓደ ዓይነት ኣገልግሎት ይረኽቡ ማለት'ዩ። እዚ ዋሙር መሬት ድማ ኣብ ሓደ እዋን ተመሳሳሊ ኣገልግሎት ምክልኻል ጸህያይን ድኸቦን ይረክብ፤ ዘራእቲ ምስ ኣኸለ ድማ ብሓባር ይእከብ፤ ብሓጺሩ፡ ዋሙር ማሕረስ፡ ብቲ ሓደ ብልዑል ተሳትፎ ማሽነሪ እተተግበረ ኣብነታዊ መደብ ክኸውን ከሎ፡ ብቲ ኻልእ ድማ ናብ ዘመናዊ ኣገባብ ሕርሻ ከሰግረና ዝክእል መንጠሪ ባይታ ምዃን ኣመሰኪሩ እዩ። እዝከረኒ ሸቡ፡ 1998 እዩ ነይሩ፡ ነቲ እተገብረ ኩለንተናዊ ምድላዎት፡ ዋሉል ክራማት ተወሲኹዎ ብርክት ምህርቲ ሓፊሰና።

• ናብ ዝቐጸለ መድረኽ ጽላት ሕርሻ ንሰገር። ድሕሪ ሓደሽ መዋእል (2000) ልምታዊ ስትራቴጂና ከመይ ቀጺሉ?

- ሚኒስትሪ ሕርሻ፡ ብቐጸሊ እተፈላለዩ ቅርጻዊ ለውጥታት ይገብርን ቀዳምነታቱ ይክልስን ነይሩ። ኣብ 2003 ንኣብነት፡ ክፍሊ ኣገልግሎት ሕጋጋትን ቊጽጽርን ዝበሃል ኣገዳሲ ኣካል ወሲኹ። እቲ ብክፍሊ ሃብቲ መሬትን ልምዓት ብቐልን ዝፍለጥ ዝነበረ ክፍሊ'ውን ቅርጻዊ ምቅይያራት ብምግባርን ሃብቲ እንሰሳን

ጥዕና እንሰሳን ናብ ሕቕፎኡ ብምእታው፡ ናብ ክፍሊ ሕርሻዊ ልምዓት ተለዊጡ። ኣብ 2005'ውን ክፍሊ ማሽነሪ ካብ ሚኒስትሪ ሕርሻ ወጺኡ ኣብ ካልእ ኣካል መንግስቲ ከም ዝሕቁፍ ኩይነት። እዚ፡ እቲ ዓበይቲ ለውጥታት ኩይነት፡ ኣብተን ወሃብቲ ደገፍ ዝበሃል ኣካላት'ውን ብተመሳሳሊ ቀጸሊ ለውጥታት ይግበር ነይሩ።

ሚኒስትሪ ሕርሻ፡ ናይ ፈለማ ንጹር ፖሊሲኡን ስትራቴጂኡን ዝሓንጸጸሉ እዋን ግና ኣብ 2006 እዩ ነይሩ። ኣብቲ እዋን ኩሎም ዝምልከቶም ኣባላት ሚኒስትሪ ሕርሻ፡ ምስቲ ሚኒስትሪ ዝምድና ካብ ዘለዉን ኣካላት እተዋጽኡ ክኢላታትን መሻርኽትን ብሓባር ብምዃን፡ ንዝዊሕ እዋን ዝኸደ ሰፊሕ ዘተ ብምክያድ፡ ካብ ተልእኾኡን ራእይኡን ጀሚርኩ፤ ቅርጹ፡ ስትራቴጂኡን ቀዳምነታት ናይዚ ጽላትን ኣብ ምንዳፍ ዕዘ-ዝ ተራ ተጻዊቶም። እዚ ፖሊሲን ስትራቴጂን ግና ኣብ ባይታ ምስ ዝነበረ ውዳዕ ኩነታት ንክኸይድ፡ ምስ ግዜ እናተኸለሰን ዝያዳ እናወርጸጸን ይኸይድ ነይሩ። ኣብቲ እዋን፡ ልዑል ኣድህቦ እተዋህቦም ጉዳያት፡ መሬት ሕርሻ - ኣጠቓቕማኡን ኣተሓሕዛኡን፡ ፖሊሲ ልምዓት ብቐልን ምክያድን፡ ሃብቲ እንሰሳ፡ ተክእሎ ዕድላት ፋይናንስን ልቓሕን ብምላይ ኣብ ገጠራት ወዘተ. ኹይኖም፡ ናይ መወዳእታ ዕላማኡ ድማ ከመይ ጌርና እቶትን እቶታውነትን ነሰሰን ዝበል'ዩ ነይሩ። ኣብ ርእሲ'ዚ ንድፊ ፖሊሲን ስትራቴጂን፡ እዚ ሚኒስትሪ ሕጂ'ውን ምስኡ ዝሳነ ቅርጻዊ ምልውዋጥ ገይሩ። ንኣብነት ኣብ 2011፡ እቲ ክፍሊ ሕርሻዊ ልምዓት ዝበሃል ዝነበረ፡ ናብ ሰለስተ ጨናፍር ማለት፡ ባህርያዊ ሃብትን ልምዓት መሰናን፡ ልምዓት ብቐልን እንሰሳን ከምኡ'ውን ጥዕና ብቐልን እንሰሳን ዝሓቐፈ 'ክፍሊ ሕርሻዊ ኤክስፖርት' ተቐይሩ። ነፍሲ-ወከፍ ጨንፈር ድማ ዝርዝራዊ ሕርሻዊ ዓውድታት (commodities) ከም ዝህልዎ ተገይሩ።

• ድሕሪ'ዚ ኹሉ ለውጥታት፡ ቀዳምነት ተዋሂቡዎም ዝተሰርሓሉም ሕርሻዊ ዓውድታት (ኮምዲቲስ) ኣየናት ነይሮም?

- ሕጂ'ውን ምዕቃብ ሓመድን ማይን ከምኡ'ውን ምዕቃብን ምሰሳንን ባህርያዊ ሃብቲ መሰረት ሕርሻዊ ልምዓትና ኩይነት እዩ ቐጸሉ። ምስራሕ ዛጋታት፡ ከትርታት፡ ዲጋታት፡ ራህያታት ወዘተ. ዓቕምና ብዘፈቐዶ ብዘለዓለ ደፊእናሉ። ምዝርጋሕ ሞጎጎ ኣድሓነት፡ ሓደ ካብቲ ርኡይ ገሲጋስ ዝተመዝገበሉ ዓውድታት እዩ ነይሩ። ኣብ ዕቀባን ምሰሳንን ባህርያዊ ሃብቲ፡ ዋላ'ኳ ከምቲ ባህግና ኣይኹን ብዙሕ ተሰሪሑ። እቲ ኣብ 2006 እተበገሰ መደብ 'ሓያል ጸዕፊ ንሓምላይ ወፍሪ' ዝዚ ንዋፊታት ሓያል ድርኺት ወሲኹል። ባህሊ ምግራብ ኣብ ምዕባይን ኣብ ምብራኽ ንቐሓት ሕብረተሰብን ወሳኒ ተራ ተጻዊቲ። ንኣብነት፡ ቅድሚ ምብጋስ ሓምላይ ወፍሪ ኣብ ሰንዓፊ ጥራይ ዝነበረት ሓንቲ ሓምላይ ክለብ ተመሃሮ፡ ኣብዚ እዋን ኣሰታት 600 በጺሖን ይርከብ። ኣብ 2012 ድማ መንግስቲ ንሓፈሻዊ ዕብዩት ባህርያዊ ሃብቲ እንተሓይዘን እንሰሳ ዘገዳም ንምድራኹ፡ በዓል ስልጣን ኣግራብን እንሰሳ ዘገዳምን ኣቐመ። ብሓጺሩ ቀንዲ ሕላገታት ሓምላይ ወፍሪ፡ መሰረቲ ኣብ ዓፄ ዝገበረ፡ ውህደት ኩለን ዝምልከተን ኣካላት ዘውሓሱ ተዓቓኒን ብውጥን ዝሰራሕ ዕማም ዘሎዎን እዮም።

ንልምዓት ብቐሊ ድማ ኣብ ኣእካል፡ ኣሕምልትን ፍረታትን ኢና ፈለናዮ። እቶም ኣእካል እውን ኣብ ክንዲ ብሓፈሻ ዝተሓዙ ብሱል ኣእካል፡ ጥረታትን ናይ ቅብኢ ወይ ናይ ዘይቲ ኣእካልን ኢልና ክንሰርሓሎም ጀመርና። ኣብ ሃብቲ እንሰላውን እቲ ሓፈሻዊ ዝበረ ኣተሓሕዞ ብዝርዝር ተዳቐቐ፡ ካብቲ ዝደቐቐ ንህቢ ጀመርኩ፡ ደርሁን እንቋቐሖን፡ ናይ ጸባ ኩባቲ፡ ሲጋን ቁርባትን ዝከታተል ኣሃዱታትን ክኢላታትን ክሳብ ደረጃ ንኡስ ዞባ ተመዲቦም። ጥዕና እንሰላን ብቐሊን እውን ከምኡ ነብሶም ክኢሉም ንጽር ዕማማት ተዋሂቡዎም። እዚ ኸሉ ለውጥታት፡ ኣብ ምክሳብ እቶትን እቶታውነትን ይኹን ኣብ ምሕያል ዓቕሚ ኣባላት ደራሺ ተራ ምጽዋቱ ይፍለጥ።

• **ምስዚ ኣብ ዝተኣሳሰር ጉዳይ፡ ኮሌጅ ሕርሻ ሓመልማሉ እውን ኣብ ጽላት ሕርሻ ናቱ ኣበርክቶ ንክገብር ብሚኒስትሪ ሕርሻ ዝቐመ ላዕለዎይ ትካል ትምህርቲ እዩ። ብመንጽር ዝቐመሉ ዕላማ ኣበርክቶኡ ኣብ ጽላት ሕርሻ ከመይ ይግምገም?**

- ሚኒስትሪ ሕርሻ፡ ነዚ ኮሌጅ ናይ ምምስራት ዕዮ ገዛ ምስ ተዋህቦ፡ ላዕለዎይን ቲክኒካውን ኮሚቴታት ብምቕም፡ ኣብ ውሽጢ ሓደ ዓመት ማለት ካብ 2004-2005 ኣብ ዝነበረ ግዜ ነቲ ኮሌጅ ከም ዝቐውም ገይሩ። እቲ ሸቡ ዝነበረ መትከል፡ እቲ ኮሌጅ ኣብ ክንዲ ሞያ ዘቐሰም ትካል ጥራይ ዝኸውን፡ ማእከል ምርምር ክኸውን፡ ኣብ ርእሲኡ ድማ ኣብ ከባቢኡ ንዝርከቡ ሓረስቶትን ሕርሻታትን ዝጸሉን ኣገልግሎት ኤክስተንሽን ዝህብን ክኸውን ዝብል እዩ ነይሩ። እቶም ካብዚ ኮሌጅ ዝፈርዩ ሞያውያን መንእሰያት ድማ ምስ ግዜ ነቶም ልምዳውያን ሓረስቶት ብምትካእ፡ ብጉጅለ ይኹን ብተናጸል ንጽላት ሕርሻ ናብ ሞያውን ዘመናውን ደረጃ ከማዕብሉም ዝብል ዕላማ እዩ ነይሩ። ኣብ መንግስቲ ተመዲቦም ነዚ ጽላት ዝመርሑን ዘማእዙን ሞያውያን ምፍራይ እውን ሓደ ካብ ዕላማታቱ ነይሩ። ኣብ ንግዳውያን ሕርሻታት ንክከጥፉ'ውን ተዓሊሙ። ካብኡ ሓሊፉ'ውን ኣብ ናይ ነዊሕ ዕላማ፡ ኣብ ከባቢና ይኹን ኣብ ዞባና በዚ ሞያ ዝልለዩን ዝጥለቡን ሞያውያን ምፍራይ ተሓሲብሎ እዩ።

• **ኮሌጅ ሕርሻ ሓመልማሉ፡ ብመንጽር እቲ ዝቐመሉ ዕላማታት፡ ኣበርክቶኡ ኣብ ጽላት ሕርሻ ከመይ ይግምገም?**

- ሓቂ'ዩ ኩሉ ዕላማታቱ ኣብ ሓጺር እዋን ክትግብር ይኽእል'ዩ ዝብል ሓሳብ'ውን ኣይነበረን። እንተኹን፡ ሞላኳ ምስ ውሁብ ሃገራዊ ኩነታት ማዕረ'ቲ ባህግና ኣይሰጉም፡ ኣብዚ እዋን ንጽላት ሕርሻ ዘማእዙዎ ዘለዉ ክኢላታት ግና ፍርያት ናይቲ ኮሌጅ ምዃናም ርኡይ'ዩ። ነቲ ልክዕ ዕላማ ንምትግባር ዘኽእል መድረኽ ክፍጠር ምዃኑ ስለ እንዳምን ግና ንኣብነት ኣብ ሚኒስትሪና፡ ኣዝዮም ብዙሓት እማመ ሕርሻዊ ዋኒናት ብመንእሰያት ተዳልዮም ኣለዉ።

• **ሚኒስትሪ ሕርሻ፡ ኣብ ምምስራል ትካላውነት ናብ ዝዓመጥ ንጥፈታት ክንሰግር። እዚ ሚኒስትሪ ስትራተጂያዊ ውጥናቱ ኣብ ምትግባር ከመይ ይግምገም?**

- ምስ ባህግና ብምንጽጻር ኣዝዩ ብዙሕ'ዩ ዝተርፈና። እቲ ጽቡቕ ነገር ግና እዚ ሚኒስትሪ፡ ወትሩ ሓድሽ ነገር ኣብ ምትእትታውን እቶትን እቶታውነትን እተፈላለዩ ዓውድታት ሕርሻ ኣብ ምስሳንን እውታዊ ተራ ክጻወት ምጽንሑ፡ እቲ ኣብ ባይታን ኣብ ዕዳጋን ዘሉ ሕርሻዊ ፍርያት ንባዕሉ ምስክር እዩ። እዚ ሚኒስትሪ፡ ሓዘዎ ዘሉ ምስ መግቢ ዝተሓሳዝ ዓቢ ተልእኾ ብምንጽጻር ግና እቲ ጉዕዞ ገና ቀጸሊ'ዩ።

ብሓፈሻ ድማ ፖሊሲ፡ ስትራተጂን ስትራተጂያዊ ውጥን ምህላው ጥራይ ንባዕሉ ቀሊል ነገር ኣይኮነን። ምክንያቱ፡ ሸቶኻን መኣዝንካን ኣነጺርካ ስለ ዘለኻ፡ ገሲጋስካ ክትመዝንን ዝተርፈካ ብንጽር ክትፈልጥን ስለ ዝሕግዝ፡ እዚ ሚኒስትሪ ኣብዚ ጉዳይ ሃብታም ተመክሮ ኣጥርዩ ኣሉ። ብተወሳኺ፡ እዚ ሚኒስትሪ ኣብ ኩሉ ደረጃታት ጽፍሒ፡ ስሩዕ ኣኼባታት ናይ ምግባር ባህሊ ስለ ዝኹስኩሱ፡ ትግባረ መደባት ንምክትታል ይሕግዝ'ዩ።

• **እዚ ሚኒስትሪ ኣብ ምምስራል ሕርሻዊ ንጥፈታትን ዋኒናትን ዘሉ ስትራተጂ ክትገልጽልና?**

- ሚኒስትሪ ሕርሻ፡ ካብ 2013 ኣትሒዞ፡ ብንኡስ መጠን ንዝብገሱ ሓረስቶት ዝኸውን፡ ብ'ንኡስ ውሁድ ስድራቤታዊ መደብ ሕርሻ' (Minimum Integrated Household Agricultural Package – (MIHAP)) ዝፍለጥ ንጽር መደብ ኣበረሰ። እቲ

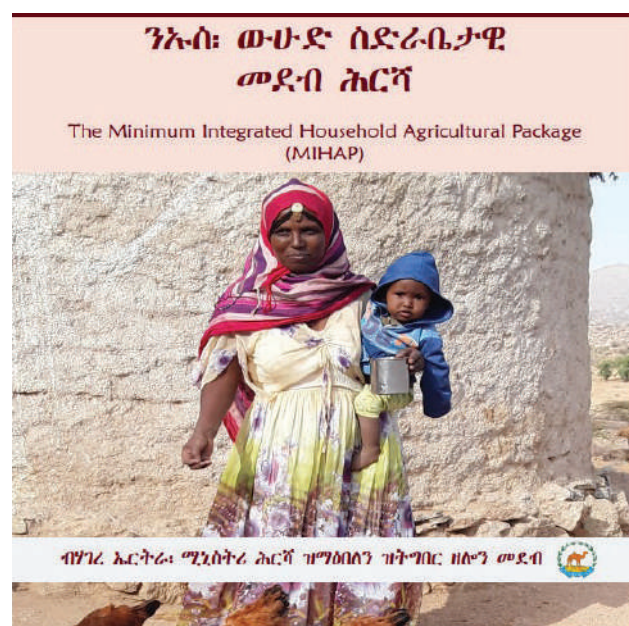
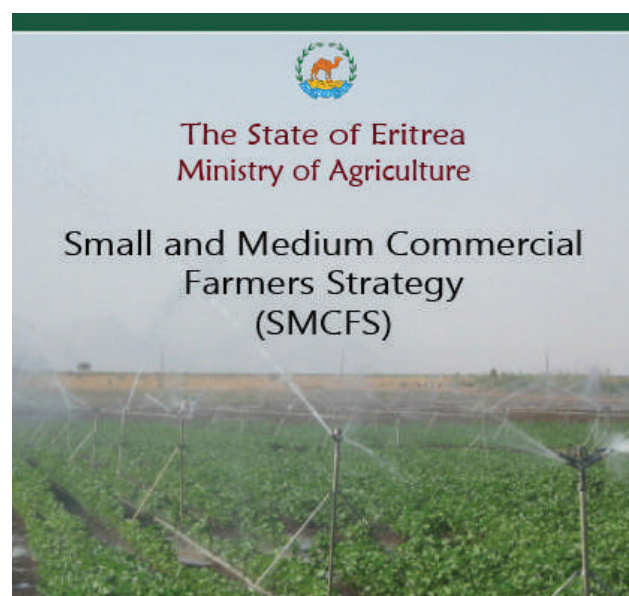
ኻልኣይ ድማ ስትራቴጂ ንኡስን ማእከላይን ንግዳዊ ሕርሻታት (Small and Medium Commercial Farmers Strategy – (SMCFS)) ዝብል እዩ።

‘ንኡስ ውሁድ ስድራቤታዊ መደብ ሕርሻ’ ኣብ ኣደ ማይ-ኩዖኡ ብግቡእ እተፈወሰን ንእሽቶ ዲጋን ዘሎዎን ቦታ ዝትግበር ኩይኑ፡ ናይ ኣደ ተጠቃሚ ስድራቤት መበገሲ ስፍሓት መሬት ድማ እንተውሓደ ርብዒ ሄክታር’ዩ። ኣብዚ መደብ ዝሕቁፉ ዓውድታት ድማ፡ ናይ ጸባ ኩቡቲ ወይ ጤል-በጊዕ፡ ልምዓት ዘራኡቲ፡ ኣሕምልትን ፍረታትን፡ ደርሁ፡ መፍረ ንሀብን መዓርን፡ ኣግራብ፡ ምድላው ኮምፖስት፡ ሞጎጎ ኣድሓነት፡ ዓይኒ ምድሪ ወዘተ. እዮም።

እቲ ኻልኣይ ድማ ኣብ ክልተ ዓንድታት ማለት፡ ቴክኖሎጂያዊ ደገፍን ምፍጣር ምቹእ ሃዋሁን ዘተኩረ ኹይኑ፡ ንንኣሽቱን ማእከላይን ንግዳውያን ሕርሻታት ዝወጸ ስትራቴጂ እዩ።

• ኣብ ዝሓለፈ 31 ዓመታት ንኣረሰቶት ዝወሃብ ዝበረ ኣገልግሎታት ከመይ ይግምገም?

- ከምቲ ዝገለጽናዮ፡ ዋላ’ኳ ከም ባህግና ኣይኹን፡ እዚ ጽላት ኣብ ብዙሕ መዳያት ርኡይ ዝላ’ዩ ኣመዝጊቡ። እዚ ድማ ብውህደት ኣካላት መንግስትን ኣዶል ጳዕሪ ኣረሰቶትን እዩ ተረኺቡ። እዚ ሚኒስትራ፡ ካብ ቀረብ መኻዕብቲ እቶት ኣትሒዞ ክሳብ ኣብ ኩሉ ዓውድታት ሕርሻ ስሩዕ ስልጠናታት ብምሃብ፡ ነዚ ጽላት ናብ ኣድሻ መድረኽ ኣብ ምስግጋር ዝከኣሎ ጳዕሪ ኣካደዱ እዩ። ኣብቶም ንኣሽቱ ኣረሰቶት ዋራይ ዘይኩኑ ነቶም ናብ ንግዲ እተሰጋገሩ ኣረሰቶት እውን ብደረጃ ማሕበራት እናጠርገደ፡ ኣብ ውሽጥን ወጻኝን ዓቕሞም ዘዕብዩሉ ኩነታት ፈጠሩ እዩ። ዝነበሮም ዋሕዲ ቀረብ ናውቲ ኣብ ምፍኃል’ውን እዚ ሚኒስትራ ተራኡ ተጻዊቲ እዩ፡ ገና’ውን ኣበርክቶኡ ይቕጽል ኣሎ። ብኣጸሩ፡ እዚ ሚኒስትራ ነዚ ኣብዚ እዋን ንርእዮ ዘሎና ሕርሻዊ ምህርቲ

ንምፍራይ ዝበቐዑ ሓረስቶት ኣብ ምፍጣር ምቕሉል ተራኡ ተጻዊቱ እዩ። ኣዝዩ ብዙሕ ክፋል ካብዚ ሕጂ ብዘላቕነት ኣብ ሃገርና እንፍርዮ ዘሎና ሕርሻዊ ፍርያት'ኩ ካብ ጉረባብትና ኢና ነኡትዎ ኔርና። ኣብዚ እዋን ግና ኩነታት ዘምጽኦ ናህሪ መፍረዩ ዋጋ (cost of production) እንተዘይከውይ፡ ጽላት ሕርሻ ብዘላቕነት ከፍርዮሉ ዝኸኸል ባይታ ኣንጺፉ'ዩ እንተበልና ዝጋነን ኣይከውንን።

• ናብ ዝርዝራዊ ገሰጋስ ሕርሻዊ ዓውድታት ክንኣቲ። እዚ ሚኒስትራ ከምቲ ብተደጋጋሚ ዝገለጸኩዮ፡ ዕቃብን ምሰሃንን ባህርያዊ ጸጋ፡ ኣብ ቅድመ-ግንባር ዝሰራዕ ቀዳምንቲ እዩ። ኣብዚ ዓውዲ ዝተመዝገቡ ፍሩያት ዓወታት እንታይ ይመስሉ?

- ባህርያዊ ጸጋ መሰረት ሕርሻ ስለ ዝኹን፡ ምዕቃብ ሓመድን ማይን ናብ ባህሊ ንምቕያር ሓይል ጸዕሪ እዩ ተኻይዱ። ገናውን ይቐጽል ኣሎ። መሬትና ብእተፈላለየ ጠንቅታት ኣዝዩ ደኽዩ ስለ ዝጸንሐ፡ እቲ ዝነበረ ብድሆታት ዓቢ'ዩ ነይሩ። እንተኹን፡ ኣብዚ ዓውዲ ርኡይ ገሰጋስ እዩ ተመዝጊቡ። ምሰራሕ ከዘንቲ ማያት ሓደ ኻብቲ ብኣማኢት ዕጽፍታት ዝወሰኸ ንዋፊታት እዩ። ኣብ 1991 ኣስታት 138 ዋራይ ዝነበራ ዲጋታት ኣብዚ እዋን ልዕሊ 780 ዲጋታት በጺሖን ኣለዋ። ጽልዋኣን ድማ ኣብ ምሰራሕ ሕርሻ ኣሕምልትን ፍረታትን ጉሊሑ ተራእዩ። ልምዓት ኣሕምልቲ ብሸዱሽተ ዕጽፊ ክግብይ ከሎ፡ ልምዓት ፍረታት ድማ ብ 71 ዕጽፊ ወሲኹ። ቀደም ብዙሕ ዲጋታት እናሰራሕና፡ ናይ ልምዓት ባህልን ንቕሓትን ድኹም'ዩ ነይሩ። ኣብዚ እዋን፡ ነፍሲ-ወከፍ ዓዲ እያ ዲጋ ክሰርሓላ እትጠልብ፡ ምኽንያቱ፡ ልምዓት ትሕቲ ዲጋ ማዕረ ኽንደይ ኣርባሒ ምኃኑ ኩሉ ሓረስታይ ነቂሑሉ ዘሎ ጉዳይ እዩ።

• ሕራይ ከቡር ሚኒስትር፡ ናብ ልምዓት ዘራእቲ ክንሰግር። ኣብዚ መዳይ ከመይ ሰጉምና?

- ልምዓት ዘራእቲ ብብዙሕ ነገራት እዩ ዝጸሎ። እቲ መሰረታዊ ጉዳይ፡ ማይን መሬትን እዩ። መሬት ዝሃብኩዮ እዩ ዝህበኩ፡ ቀጺሉ ቀረብ ምሩጽ ዘርኢ እዩ። ውሁድ ምክልኻል ባልዓትን ሕማማትን ድማ ማዕረ-ማዕረኡ ይሰራዕ። ኩነታት ዝኖብ ሃገርና ከምቲ ኩሉና እንፈልጦ ኣተኣማሚ ኣይከውንን። በዚ'ዩ ድማ ነፍሲ-ወከፍ ሓረስታይ ዋብ-ዝበለት ማይ ንምዕቃብ ኣብ መሬቲ ይኹን ኣብ ማይ-ኩያታት ግቡእ ንዋፊታት ምዕቃብ ሓመድን ማይን ክገብር ከምኡ'ውን ብባህርያዊ ድኽዲ መሬቲ ከሁበትም ብቐጻሊ ዝሕበር። ኣብዚ መዳይ፡ ደሓን ስራሕ ተግማሚ ኣሎ። ሓረስታይ ብደገፍ ክኢላታት፡ ሓመድን ማይን ምስ ዓቀብ፡ ሚኒስትሪ ሕርሻ ብመገዲ ሕርሻዊ ምርምር ኣቢሎ፡ መምስ ከባቢኡ ዝሰማማዕ ምሩጽ ዘራእቲ ኣብ ምምዕባልን ኣብ ምዝርጋሕን ክነጥፍ ጸኒሑ። እዚ ኹሉ ምስ ውሁድ ኣገባብ ምክልኻል ባልዓት ተደሚሩ፡ ኣብ እቶትን እቶታውነትን ዘራእቲ ርኡይ ዕብዮት እዩ ተመዝጊቡ። ብፍላይ ኣብዚ እዋን፡ ኣብ እዋን ክራማት፡ ልምዓት ዘራእቲ ብሓፈሻ፡ ልምዓት ሰርናይ ድማ ብፍሉይ ዘካይዱ ኣብነታውያን ሓረስቶት ኣዝዮም ይሰስኑ ኣለዉ። ብማእከላይ ገምጋም ድማ እቶም ንሕርሻእም ብመሰኖ ዝድግፉ፡ ዘድሊ ክንክን ዘማልኡን

ብመስመር ዝዘርኡን ካብ 60-90 ኩንታል ሰርናይ ኣብ ሄክታር ክረኽቡ ኽለዉ፡ እቶም ኣብ ዓድታት ግቡእ ምዕቃብ ሓመድን ማይን ብምክያድ ብግጡም (cluster) ዝዘርኡ ድማ ካብ 30-40 ኩንታል ኣብ ሄክታር ይረኽቡ። እቶም ግቡእ ምዕቃብ ሓመድን ማይን ዝገብሩ ካልኣት ሓረስቶት ድማ ካብ 20-25 ኩንታል ኣብ ሄክታር ንክረኽቡ ይጽግር ኣሎ። እዚ ናይ ሰርናይ ኣብነት ከይኑ፡ ኣብ ካልኣት ዘራእቲ'ውን ተመሳሳሊ ገሰጋስ ይርከብ ኣሎ። ብሓፈሻዊ ገምጋም እቶትን እቶታውነትን ዘራእቲ ኣብ መብዛሕትኡ ከባቢታት ሃገርና ብኽልተ ዕጽፊ ከም ዝግበዩ ንግማግም።

• ኣብ ሃብቲ እንሰላ እተመዝገበ ገሰጋስኩ ከመይ ይመስል? ብመፍረ ንህቢ ንጀምር?

- ኩሉ ሳዕ ሕርሻዊ ፍርያት ብተዛማዲ እንተርኢኹዮ እዩ ምሉእ ስኢሊ ዝህበኩ። ኣብዚ ክልተ ነገር ክተዛምድ ትኽእል። ሓደ ንምዝማድ ዝጠቐመካ ነገር ውጥንካ እዩ። እቲ ኻልኣይ ድማ ምሰኢ ዝተሓሳዝ ኩይኑ፡ ኣብ ባይታ ዝመጸ ተዛማዲ ለውጢ እዩ። ኣብ ሃብቲ እንሰላ እምበኣር፡ ብመፍረ ንህብን መዓርን ንጀምር። ኣብ እዋን ናጽነት፡ መዓር ዝጥቀም ክፋል ሕብረተሰብና ኣዝዩ ውሑድ'ዩ ነይሩ። ብዘይካ ያታዊ ቆፎታት ድማ ብሓውሲ ዘመናዊ ኣገባብ ዝመሓደር መፍረ ንህቢ ኣይነበረን። ኣብዚ እዋን ኣብ ምርባሕ ንህቢ እተዋፈረ ሰብ ኣዝዩ ስለ ዝበዝሐ፡ ምህርቲ መዓር ኣብ ዝኹን እዋን ኣብ ዝኹን ቦታ ክትረክብ ኣይትሸገርን ኢኻ። እንተኹን፡ ካብዚ ዘሎ ግንባሊ ብምፍራይ፡ ዋጋ መዓር ናብቲ ቅቡል ደረቱ ንምብጻሕ፡ ኣብ ርኢሲ ዘመናዊ ቐፎ፡ ብቐለሉን ብውሑድ ወጺኢታትን ዝሰራሕ 'ጋብላዊ ቐፎ' ዝብሃል ብምትእትታው፡ እቲ ጸዕሪ ይቐጽል ኣሎ። እንተኹን፡ ውጽኢት መፍረ ንህቢ፡ መዓር ዋራይ ስለ ዘይከውን፡ ኣብቶም ካልኣት ውጽኢት ቐፎ ዝኹኑ ፍርያት ከም ስምዒ፡ ደብኹናይ ወዘተ. ብዙሕ ስራሕ ይተርፈና ኣሎ።

• ኣብ ጸባን ውጽኢት ጸባን ዘሎ ገሰጋስኩ ከመይ ይመስል?

- እዚ ዓውዲ፡ እቲ ካብ ፈለማ ብዙሕ ወፍሪ እተገብረሉ እዩ። ኣብ ውሉን ኣግሮ-ኢንዱስትሪ ዋራይ ዝተሓዘ ዝነበረ መፍረ ጸባ፡ ሎሚ ኣዝዮም ብዙሓት ኣብ ልምዓት ጸባ ዝነጥፉ ሓረስቶት ፈርዮም ኣለዉ። ከም ውጽኢቲ ድማ ኣብ ቀረብ ጸባ፡ ዋላ'ኳ ኣብቲ ዝድለ ደረጃ ኣይበጸሐ፡ ዓቢ ለውጢ እዩ ተራእዩ። እቲ ክሳብ ሕጂ ኣብ ዋጋ ጸባ ዓቢ ጸቕጢ ዝፈጥር ዘሎ፡ ጉዳይ ልምዓት መግቢ እንሰላ እዩ። እዚ ምስ ጉዳይ መሬትን ጸባን ተጠቓሊሉ ዝትግበር ስለ ዝኹን፡ ዋላ'ኳ ቡብቐሩብ ይሰጉም እንተሃለዉ፡ ኣብዚ ጉዳይ ዓቢ ስራሕ ይጽበዩ ኣሎ። ሓደ ኻብቲ ኣብ መግቢ እንሰላ ዘሎና ጸቕጢ ንምፍጃስ ዝወሰድናኖ ሰጉምትታት፡ ምትብባዕ ሓመድ-ኣልቦ ሕርሻ (hydroponic fodder farming) እዩ።

ናብ ምምሰራሕ ውጽኢት ጸባ እንተ መጸእና፡ ኣብዚ ዓውዲ ርኡይ ገሰጋስ ኢና ኣመዝጊብና። ካብ እዋን ናጽነት ክሳብ ቅድሚ 10 ዓመታት ኣቢሎ፡ ብዘይካ'ቲ ካብ ሓርጭ ጸባ ዝዳሎ ካብ የመን

ዘመጽኦ ዝነበረ ርግኦ ግብኣ መስርሖ ሓልዩ ዝዳሎ ዕሹግ ርግኦ ኣይነበረናን። ኣብዚ እዋን ግና 18 ምዘገብት ርግኦ ዘፍርያ ትካላት ኣለዋና። ብዘይካዚ፡ ካብ ቀደም ዝነበራን ሓደስቲ እተመሰረታን ፎርማጅን ካልእ ውጽኢት ጸባን ዘፍርያ ትካላት ሰሲኑን ኣለዋ።

• ኣብ ጉዳይ ሲጋኽ ከመይ ኣለና?

- ኣብ ሃገርና ንሲጋ ዝኹና እኹላት ጥሪት ስለ ዘለዋ ብዘክፍ ዘበክፍ ነገር የልቦን። መንግስቲ ድማ ጥዕናኣንን ፍርያምነትንን ንምውሓስ ብዘክ ወፍሪ ዝገብረሉ ጉዳይ ስለ ዝኹነ ጥሪትና ይሰሰና ኣለዋ። ኣማራጺታት ሲጋ ንምብዛሕ እውን፡ ካብ ደርሁ ጀሚርኩ፡ ኣብ ምርባሕ ሓሰማን ማንቲለን እውን ተበግሶታት ወሲድና ኢና። ኣብ ተጠቃምነት ሲጋ እንሰላ ግና ምስ ቁጠባዊ ኩነታት ናይቲ ህዝቢ ክብታን ለጠቓታን ይርእ እዩ። ኣብ ቀረብ ግና ዘሰክፍ ነገር የብልናን።

ኣማራጺ ቀረብ ሲጋ ንምቕራብ እውን ሓሰማታትን ማናቲለን ነኡቱ ኢና። ንኣብነት ኣብዚ ሃገር ዝነበራ ሓሰማታት ትውልዲ ናይተን ኣብ ግዜ ስርዓት ኢጣልያ ዝነበራ እዩን። ስለዚ ካብ ሽዑ ጀሚሩ ሓድሽ ደም ኣይነበረን ማለት'ዩ። ነዚ ንምምሕያሽ፡ ሚኒስትሪ ሕርሻ ሓደስትን ዝተመሓየሻን ዓሌታት ሓሰማን ማንቲለን ብምእታው፡ ንተጠቀምቲ ሓረስቶት ዓዲልና ኢና። ሳላ ኹምኡ ዝገበርና ድማ እተን ካብ ሓሙሽተ ንላዕሊ ዘይወልዳ ዝነበራ ሓሰማታት፡ ቡተን ዘምጸእናንን ካብ 15-20 ክወልዳ ዝኸእላ ዓሌታት ሓሰማ ይትክኣ ኣለዋ። ብተወሳኺ፡ ኣፍራስ ሃገርና ብእተፈላለየ ምክንያታት ዓሌቶም ተዳኺሙ ቅንጹባት ስለ ዝኹኑ፡ ነዚ ዓሌት ንምምሕያሽ ምሩጻት ዓሌታት ኣፍራስ ካብ ወጸኢ ሃገር ብምምጸእ፡ ብዘመናዊ ኣገባብ ምድቓል ጀሚርና ኣሎና።

• ኣብ ቀረብ ደርህን እንቋቑሖን እተራእየ ገሲጋስኩ ከመይ ይመሰል?

- ኣብዚ ጉዳይ፡ ካብ ፈለማ ናጽነት ኣትሒዘና ንመፍረ ገደናን ንንግድን ዝኹና ደርሁን ጨቓዊትን ስለ ዘእተና፡ ካብቲ ርኡይ ዕብዩት እተመዝገበሉ ዓውዲ እዩ። ደርሁ ኣብ ገጠራት ጥራይ ብውሒድ ቁጽሪ ዝተሓሳ ዝነበራ፡ ኣብዚ እዋን ኣማኢት ንግዳውያን ሓረስቶት ተፈጢርሞ፡ ምህርቲ እንቋቑሖ ብተዓጻጻፊ እዩ ዓብዩ። ማዕረ-ማዕረኡ ግና እቲ ብዘኸሰ ልሙድ ዘይነበረ ጠለብ እንቋቑሖ ብስድራቤታት ይኹን ኣብያተ ምቑር ሕብስቲ ኣዘዩ ስለ ዝዘዩዎ፡ ንዕኡ ንምምላእ ሚኒስትሪ ሕርሻ ደርሁ ገደና ንሓረስቶት ብርትዓዊ ዋጋ እናዓደለ ሓያል ጸዕሪ የካይድ ኣሎ። ብተወሳኺ፡ ብንኡስ መጠን ደርሁ እናመረጸና'ውን ነዳቕል ኣለና። በዚ ኢጋጣሚ ክብሎ ዝደሊ ግና ሓረስቶት ኣብ ክንዲ ኣብተን ብመንግስቲ ዝኣትዎ ጨቓዊት ጥራይ ጽግቡተኛታት ዝኹኑ፡ ባዕሎም ምሩጻት ደርሁ እናኣሕቁፉ ከባዝሑ ይግባእ። ኣብ መውጻእታ ግና ካብ ደገ እናኣምጸእና ጥራይ ዘይከንፍ፡ ባዕልና ኣዳቂልና ናትና እንብለን ምሩጻት ደርሁ ንምፍራይ እዩ ዕላማና።

• ናብ ምክልኻል ባልዓት ሕማማትን ብቑሊ ክንሰግር። ኣብዚ ጉዳይ ዘሎና ስትራተጂ ከመይ ይመሰል?

- ብሓፈሻ፡ ንሕርሻዊ ባልዓት ኣብ ክልተ ክፈልና ኢና ንርእዮም። እቶም ሓደ ክፋል እቶም ብባህርይኦም ድሩት ምንቅስቓስ ዘሎዎም ከይኖሞ፡ እቶም ካልኦት ድማ 'ሳገምቲ' ኢልና እንጽውዎም፡ ካብ ቦታ ናብ ቦታ፡ ካብ ሃገር ናብ ሃገር፡ ካብ ኣህጉር ናብ ኣህጉር፡ ኣዘዩ ቅልጠፍን ሓደገኛን ምንቅስቓሳት ብምግባር፡ ኣብ ሓጺር እዋን ንሕርሻዊ ምህርቲ ዝበልዑ እዮም።

ብቶም ቀዳማይ ክፋል እንተጀሚርና፡ መንግስቲ ኤርትራ ካብ እዋን ናጽነት ኣትሒዙ፡ ኣብ ውሁድ ኣገባብ ምክልኻል ባልዓት (Integrated Pest Management - IPM) እዩ ዝኣምን። እዚ ድማ ካብ ጥዕናን ፍርያምነትን ሓመድ ምሕላው ጀሚርኩ፡ ምቕይያር ዘራእቲ፡ ክንክን ዘራእቲ፡ ሰሩዕ ጸህያይ፡ ምጥቃም ንሕማማትን ባልዓትን ዝጸወሩ ዘራእቲ ወዘተ. ዘጠቓልል ከይኑ፡ ቀመማዊ ጸረ-ባልዕን ሕማማትን ድማ ናይ ግድን ምስ ዝኹኑ ንጥቀመሎም። ካብ ቅድሚ ክልተ ዓመት ኣትሒዘና ድማ ሓንቲ ኣብ ምፍራይ ባህርያዊ ድኽሮን ጸረ-ባልዕን እትነጥፍ ሽማግሌ ብምቕም፡ ጉዕዞ ናብ ምሉእ ባህርያዊ ሕርሻ (organic farming) ጀሚርናዮ ኣለና። ኣዘዩ ትሰፋው ዝኹኑ ተበግሶ ምኳኑ ድማ ብግብሪ ርኢናዮ ኣሎና።

እቲ ካልኣይ ክፋል፡ እቶም ሳገምቲ እንብሎም ባልዓት እዮም። እዚኣቶም፡ ኣንበጣ ምድረ-ብዳ፡ ባርኖስ ኣፍራቃ፡ ኣዕዋፍ ኳልያ-ኳልያ፡ ሳጋሚ ባርኖስ ቀውዒ የጠቓልሉ። ብፍላይ እቶም ቀዳማት ሰለስተ ካብ ነዊሕ እዋን ኣትሒዞም ኣብ ሕርሻ ሃገርና ከቢድ ጉድኣት ዘውርዱ ዝነበሩ እዮም። ድሕሪ ናጽነት ግና መንግስቲ ኣቐዲምካ ምክልኻሎም፡ ካብ ደገ በሪሮም ምስ ዝመጹ ድማ፡ ኣብ ሃገርና ሓንሳእ ምስ ዓለቡ ዳግማይ ከይነፈሩ ኣብ ትሕቲ ቍጽጽር ምእታዎም ዝሕመረቱ ስትራተጂ ሓንጸዱ። እንሆ ድማ ካብ ቅድሚ ነዊሕ ዓመታት ኣትሒዞም፡ እዞም ባልዓት ኣብ ኤርትራ ዘጥቅዑሉ ወይ ሓደጋ ዘውርዱሉ ዕድላት ዳርጋ ናብ ባዶ ወሪዱ ይርከብዩ።

• ሃገርና ብፍላይ ኣብ ምቑጽጻር ኣንበጣ ብፍሉይ እትጥቀስ ሃገር እያ። ምንጪ ናይዚ ዓወት እንታይ እዩ?

- ሃገርና አብ ርእሲ'ቲ ካብ ጎረባብቲ ሃገራት ብመሬት ይኹን ብስግር ባሕሪ ዝመጸ ወራራት ኣንበጣ ምድረ-ብዳ፡ ሰፊሕ ክፋል ገማግም ባሕራን ካልኦት ከባቢታትን እውን ምንጪ መራብሒ ናይ ኣንበጣ ስለ ዝኹኑ፡ ነዞም ሓደገኛታት ዝኹኑ ባልዓት ኣብ ምቑጽጻር፡ ወትሩ ኣብ ተጠንቀቕ እያ እትነብር። ብፍላይ፡ ነቶም ኣብ ውሽጢ ሃገርና ዝራብሑ ኣንበጣ ምድረ-ብዳ፡ ወቕቲ እናሓለኻ ሰሩዕ ምክትታል እዩ ዝግበረሎም።

ስትራተጂና ኣብ ምቑጽጻር ኣንበጣ፡ ኣብ ምክልኻል ዘተኩረ እዩ። ብሓፈሻ ድማ ኣብ ርእሲ'ቲ ንሰፊሕ ሸፈነን ንቐልጡፍ ቁጽጽር ኣንበጣን እንዋቀመሉ ቀመማዊ ጸረ-ባልዕ፡ ኣብ ሚኒስትሪና ብዝርከቡ ክኢላታት እተሰንዐ መጣጢ ወይ መጻዩ ማሸን፡ ንኹብኩብታ ኣንበጣ ብምእካብ ኣብ መግቢ ደርሁ ንምውግሉ ተበግሶታት ተጀሚሩ ኣሎ። ካብ 1996 ኣብ ቦታ ምርምር ተዓቂቡ ብዝጸንሐ መታሪዝዩም እተባህለ ዓይነት ዕሲ'ውን ባዮሎጂያዊ ቁጽጽር ተፈቲኑ፡ ትሰፋው ውጽኢት ሂቡ ኣሎ። ብሓጺሩ መንግስቲ ኤርትራ፡ ኣንበጣ ንምቑጽጻር ኩሉ ዓቕሚ ሰቡን ጸጋታቱን ኣዋዲዱ ወትሩ ኣብ ተጠንቀቕ ስለ ዝርከብ፡ ኣብዚ እንርከበሉ ዞባ ይኹን ብደረጃ ዓለም፡ ኤርትራ ወትሩ ብኣብነት እትዋቀስ ሃገር እያ።

ሚኒስትሪ ሕርሻ፡ ብቤ/ጽ ሚኒስተር እትምእከል፡ ብክፍሊ ሕርሻዊ ኤክስተንሽን፡ ክፍሊ ኣገልግሎት ሕጋጋትን ቁጽጽርን ምምሕዳርን ፋይናንስን ጨንፈር ህዝባዊ ርክባትን ዝቐመት፡ ንጉዳይ ምቑጽጻር ኣንበጣ እትከታተል ላዕለወይቲ ሽማግሌ ኣላትና። እዛ ሽማግሌ ለበዳ ወይ ሰግኣት ኣንበጣ ይሃሉ - ኣይሃሉ ብዘየገድሱ፡ ለሙናዊ ወትሩ ሰኑይ ትእከብ። ኣብ መላእ ሃገር፡ ብደረጃ ዞባን ዓለምን ዘሎ ኩነታት ኣንበጣ ብምክትታል ድማ ዘድሊ ምድላዋት ብምግባር ኣማእዚ ተራ ትጻውት። ኣብ ባይታ ዘሎ ሓበሬታ ድማ ካብ ሓበርቲ-ሓረቦት ወይ ሰካውት፡ ኣትሒዝኻ ክሳብ ቤ/ጽ ሚኒስተር ካብን ናብን ሰሩዕ ናይ ሓበሬታ ልውውጥ ኣሎ። በዚ ኣጋጣሚ'ውን ነቶም ነዚ ሓይል ጸዕርን ተወፋይነትን ወፍሪ ንምዕዋት ተኣምራታዊ ኣበርክቶ ዝገብሩ ዘለዉ ክኢላታትና፡ ኣባላት ሰራዊት፡ ምምሕዳራት፡ ሰካውትን ኣወሃሃድቲ ናይዚ ወፍርን ኩሎም ከመስገኖም እደሊ።

• እዚ ሚኒስትሪ ኣብ ምልመላ መንእሲያትን ደቀንስትዮን ዘሎ ፖሊሲ ከመይ ይመስል?

- እዚ ሚኒስትሪ ዋራይ ዘይኩኑ ፖሊሲ መንግስቲ ኤርትራ ብሓፈሻ፡ ኣብ ተሳትፎ መንእሲያትን ደቀንስትዮን ፍሉይ ኣተኩሮ ስለ ዝገብር፡ ሚኒስትሪ ሕርሻ ድማ ዓቕሚ መንእሲያትን ደቀንስትዮን ንምዕባይ ኩኑ፡ ርእሱ-ተኣማንነቶም ንምብራኽ ኩሉ ዝከኣል ዘበለ ዕድላትን መድረኻትን ይፈጥረሎምዮ፡ ዝተርፎ ነገር የሉን ማለት ግና ኣይኩነን። ብፍላይ ኣብ ደቀንስትዮ፡ ተሳትፎኡን ዝያዳ ንምዕዛዝ ከም ምውዳድ መዋእለ ህጻናት ዝኣመሰለ ዕድላት ኣብ ምፍጣር ንርከብ።

• ህሉው ቅርጺ ሚኒስትሪ ሕርሻ ካብ መኣሰ ጀሚሩ'ዩ ዝሰርሓሉ ዘሎ?

- እዚ ሕጂ ዘሎ ቅርጺ ካብ 2011 ኣትሒዝና ኢና ንሰርሓሉ ዘለና። እተን ዓበይቲ ክፍልታት፡ ክፍሊ ሕርሻዊ ኤክስተንሽን (Commodity based ኩይኑ)፡ ክፍሊ ኣገልግሎት ሕጋጋትን ቁጽጽርን ከምኡ'ውን ሃገራዊ ትካል ሕርሻዊ ምርምር ኩይነን፡ ነዚኡን ደገፍ ዝገብራ ኣካላት ድማ ሃገራዊ ላቦራቶሪ ዋዕና እንስሳን ብቑልን፡ ምምሕዳርን ፋይናንስን፡ ጨንፈር ውጥንን ስታቲስቲክስን፡ ጨንፈር ህዝባዊ ርክባት፡ ጨንፈር ውሽጣዊ ኦዲት፡ ጨንፈር ኣገልግሎት ሕጊ ኹይነን፡ ኣብ 2011 ኣብ እምባትካላ ዝተኣመመ'ሞ፡ ኣብ 2020 ዘቐምናዮ ሓድሽ ጨንፈር ድማ 'ጨንፈር ሰርዓተ ስትራተጂያዊ ሓበሬታ ሕርሻ' እዩ። ድሕሪ'ዚ ቅርጻዊ ለውጢ፡ ሃገራዊ ላቦራቶሪ ዋዕና እንስሳን ብቑልን ካብ ክፍሊ ኣገልግሎት ሕጋጋትን ቁጽጽርን ተፈልዩ፡ ኣብ ትሕቲ ቤ/ጽ ሚኒስተር ብምኳን ብቦርድ ክመሓደር ጀሚሩ። ኣብ ምርምር ብተመሳሳሊ ቅርጻዊ ለውጥታት ገይርና። እዚ ትካል ብቐንዱ ንኤክስተንሽን ዝምግብ ስለ ዝኹኑ፡ ኣብ ዝበዝሕ መጻዩ ተመሳሳሊ ቅርጺ ከም ዝህልዎ (commodity based) ኹይኑ እዩ ተኸሊሱ።

• ኣብ ምርግጋጽ ውሕሰነት መግቢ ንሰግርም ዘሉና መድረኻትን ነመዝግቦም ዘሉና ገሲጻን ከመይ ይመስሉ?

- ክሳብ 2012፡ ብዛዕባ ምርግጋጽ ውሕሰነት መግቢ፡ ካብኡ ናብኡ'ውን ብዛዕባ ምርግጋጽ ውሕሰነት ኣኣካል እዩ ዝዘረብ ነይሩ፡ ኣባና ይኹን ዋላ ብደረጃ ዓለም። እዚ ሚኒስትሪ ኣብ

2013 ‘ንኡሴ ውሁድ ሰድራቤታዊ መደብ ሕርሻ’ ዝብል፡ ንኣኣካል፡ ኣሕምልትን ፍረታትን፡ ጸባ፡ መዓር፡ ሰጋ፡ እንቋቋሖ ወዘተ ዝሓቀፍ ፕሮግራም ብምብጋሕ፡ ካብ ‘ምርግጋጽ ውሕስነት መግቢ’ ናብ ‘ምርግጋጽ ውሕስነት መኣዛዊ መግቢ’ ተሰጋጊርና። ብኸምዚ ድማ ክሳብ መወዳእታ 2020 ኬድና። ካብ ፈለማ ኣዋርሕ 2021 ኣትሒዘና ድማ እቲ ዝቐርብ ሕርሻዊ ፍርያት፡ እኹልን ብቑዕን መኣዛ ዘሎዎ ዋራይ ዘይኩነ ውሕስነት ክኸውን ስለ ዘሎዎ፡ ምስ ሚኒስትሪ ሃብቲ ባሕሪ ብምትሕብባር፡ ካብ ኮሌጃትን ኣብዚ ዓውዲ ብውልቂ ዝግደሱ ክኢላታትን እትሓቀፍ፡ ሓንቲ ኣብ ምፍራይ ባህርያዊ ድኽሮን ባህርያዊ ጸረ-ባልዕን ሕማማትን እትጥቀስ ሃገራዊ ሽማግሌ ኣቐምና። በዚ ድማ ካብ 2021 ሕርሻዊ ፍልስፍናና ወይ መትከልና ናብ ‘ምርግጋጽ ውሕስነት መኣዛዊ መግቢ’ በራኹ። ምክንያቱ፡ መሬትናን ሕርሻዊ ምህርትናን ብቐመማዊ ድኽሮን ቀመማዊ ጸረ-ባልዕን እንተተበከሉ ኣብ ጥዕና ሰብን እንስሳታትን ከምኡውን ኣብ ኣከባቢ ዝወርድ ሃሰያ ኣዘዩ ሓደገኛን ብቐሊሉ ዘይፍወሰን ስለ ዝኹን።

• እዚ ዝመቐሉዎ ዝሓታት ውጽኢቲ ኣብ ባይታ ከመይ ኣሎ?

- ኣብዚ እዋን ሚኒስትሪ ሕርሻ ብዝገብረሎም ደገፋት ይኹን ብናታቶም ተበግሶ፡ ብርክት ዝበሉ ሓረሰቶት ካብ ሓደ ዓይነት ሕርሻዊ ፍርያት ናብቲ ኩሉ ዓይነት መኣዛታት ዝርከቦ ውሁድ ኣገባብ ሕርሻ ይሰግሩ ኣለዉ። ንሕና ድማ ከም ሓረሰቶት ኣብቲ ዘለዉዎ ዕንጋሎኣዊ ወይ ካብ ኢድናብ-ኣፍ ዘይሓልፍ ኣገባብ ሕርሻ፡ ናብ ፕሮግራም ‘ንኡሴ ውሁድ ሰድራቤታዊ መደብ ሕርሻ’ ንክሕቁፉ፡ እተን ዝነዋፋለን ዘለዉ ዓውድታት ብምልላይ፡ እተን ዝተርፋኦም ድማ ብብመድረኽ እናመልኡ ንክኹዱ ብደቂቕ ነጽጎም ኣለና። ንኣብነት፡ ሓደ ኣብ ልምዓት ዘራእቲ፡ ኣሕምልትን ፍረታትን ዋራይ ዝነዋፍ ሓረሰታይ፡ ሓደ ዘመናውን ሓደ ጋብላዊ ቐፎን ከምኡውን ብውሕዱ 25 ጨቓዊት ንክህልዎ ባይታ ኣብ ምጥጣሕ ንርከቡ። ቀስ ኢሉ’ውን ናብ ምርባሕ ናይ ጸባ ከብቲ ወይ ጤለ-በጊዕ ዝሰግረሉ ኣገባብ ይሓሰብ ማለት ይፍብር።

• እቲ ናብ ባህርያዊ ኣገባብ ሕርሻ ንምሰጋር ዝግበር ዘሎ ተበግሶ ከመይ ይመስል? እንታይ ዓይነት ውጽኢትኩ ይርከቦ ኣሎ?

- ምፍራይ ባህርያዊ ድኽሮን ጸረ-ባልዕን ድማ ዋላኳ ካብ እንጅምሮ ኣሰታት ክልተ ዓመታት ዋራይ ይግበር፡ ኣዘዩ ዘተባብዕ ገሰጋስ ዝምዝገቦ ዘሎ ዓውድታት እዩ። ንኣብነት፡ እቲ ብሚኒስትሪ ሃብቲ ባሕሪ ዝፈሪ ፈሳሲ ድኽራ፡ ኣብዚ እዋን ኣብ ወርሒ ክሳብ 10 ሸሕ ሊትሮ ክበጽሕ ከሎ፡ ብክኢላታት ሕርሻ፡ ሓረሰቶትን ገለ ትካላትን ዝፈሪ ዘሎ ኮምፖስት ድማ ካብ ግዜ ናብ ግዜ እናዓበዩ ይኸይድ ኣሎ።

ካብዚ ዓውዲ ከይወጸእና፡ ንዘበታዊ ጉሓፍ ናብ ባህርያዊ ድኽራ ወይ ኮምፖስት ንምቐያር ዝወስድናዮ ተበግሶ ድማ ኣብ ጽላት ሕርሻ ከም ሰውራዊ ለውጢ ኢና እንርእዩ። ምክንያቱ፡ እዚ ኣብ ጥዕና ሰብን ኣከባብን ኣሉታዊ ተራ ዝበር ጉሓፍ፡ ናብ ሓደ ንወዲሰብ ዝጠቐም ድኽራ ክንቅይሮ ምጅማርና፡ ኣዘዩ ዕግበት

ዝፈጥር ተበግሶ እዩ። ድሮ ድማ ብንኡስ መጠን ኣብ ገለ ከባቢታት ኣስመራ፡ ምስ ሚኒስትሪ ጥዕና ብምትሕብባር ድማ ኣብ ሆስፒታል ኦሮታ ተፈቲኑ ኣዘዩ ኣዕጋቢ ውጽኢት ተረኺቡዎ ኣሎ። እዚ ጉዳይ ብዝለዓለ ደረጃ ዕብዩት ንምሓዙ ድማ ምስ ምምሕዳር ዞባ ማእከል ብምትሕብባር፡ ካብ ሆቴላት ዝእከብ ጉሓፍ ናብ ድኽራ ናይ ምቐያር ተበግሶ ተጀሚሩ ኣሎ። ውጽኢቲ እናተገምገመ ድማ ናብ መላእ ሃገር ክሰፍሕ ይፍብር።

• ኣብ ሃገርና ዘሎ ዕቑር ዓቕሚ ሕርሻ ብዝለዓለ ደረጃ ንክምዘመዝ እንታይ ክግበር ይግባእ ትብል?

- ዕቑር ዓቕሚ ሕርሻ ብግቡእ ንክምዘመዝ ውህደት ብዘሓት ኣካላት መንግስትን ህዝብን ዝሓትት ጉዳይ እዩ። እቲ ቐንድን መሰረታውን ጉዳይ፡ መሬት እዩ። ሓረሰታይ፡ እቶትን እቶታውነትን ኩሉ ዓይነት ሕርሻዊ ፍርያት ንክዕቢ፡ ኣብ መሬቲ ኩሉ ዝከኣል ዘበለ ወፍሪ ክገብር ይግባእ። እቲ ሓረሰታይ ከምዚ ንክገብር ግና መንግስቲ ብመሰረት ናይ 1994 ኣዋጅ መሬት ኣብ ተጠቓምነት መሬት ውሕስነት ክህቦ ከም ዘድሊ ርዳእ እዩ። ምክንያቱ መለሳ መሬት ሓደ ካብ ዓበይቲ ማሕንቐታት ሕርሻዊ ልምዓት እዩ ኩይት ዘሎ። ካልኣይ፡ ከምቲ ድሮ’ውን ምርቓት ኮሌጃት ኣብ ሕርሻዊ ልምዓት ናይዚ ሃገር ምቐሉል ተራኦም ዝጸወትዎ ዘለዉ፡ ኩሉ ዓውድታት ሕርሻ ግቡእ ጥያባ ፍልጠትን ተመኩሮን ብዝግጠቑ ሓረሰቶት ክዕመም የድሊ። ዝበዝሑ ካብ ኮሌጅ ዝምረቑ መንእሴት ብሓገዝ መንግስቲ (ብልቓሕ) ተበጊሶም፡ ኣብ ዋኒን ዘመናውን ኣፍራዩን ሕርሻ ክዋፈሩ ኣሎዎም። ባልሳይ ድማ ኣብ ርእሲ’ቲ ዓበይቲ ሃገራዊ መደባት፡ ዓቕምን ማልን ዘሎዎም ኤርትራውያን ኣብ ሕርሻ ወፍሪ ክገብሩ ምትባብዕ እዩ። እቶም ድሮ ኣብዚ ዓውዲ ወፍሪ ብምግባር ናብ መጠኑንኡስ ንግዳዊ ሕርሻታት ዝተዋፈሩ ሓረሰቶት፡ ህይወቶምን ህይወት ከባቢኦምን ክቐይሩ ጀሚሮም ስለ ዘለዉ፡ ኣብዚ ድንግል ዝኹነ መሬትና ወፍሪ ምግባር፡ ኣርባሒ ምዃኑ ክፍለጥ ይግባእ። ምክንያቱ፡ ሃገርና ከም ዝኹነት ካልእ ሃገር እቲ ናብ ካልእ ኢንዱስትሪታት ከንጥራ ዝክእል ዓውዲ፡ ምምዕባል ሕርሻዊ ኢንዱስትሪታት እዩ።

• ናብ ናይ መጻኢ ስትራቴጂን መደብን ክንሰግር። እዚ ሚኒስትሪ

አብ መጻኢ ሓዘዎም ዘሎ መደባት እንታይ ይመስል?

- ብሓፈሻ ናይ ቀረባን ርሑቕን መደባት ኢልና ክንፈልዮም ንክእል ኢና። እቶም ናይ ርሑቕ መደባት፡ ብሓፈሻ እቶም አብ ተልእኾን ራእይን ናይዚ ሚኒስትሪ ተጠቒሶም፡ ብመልክዕ ስትራቴጂያዊ ውጥናት ብብእዋኑ ተኸፋፊሎም ዝትግበሩ መደባት እዮም። ስለዚ እቶም አብዚ ህልዊን አብ ቀረባ እዋን እንግምግሞን እንክልሶን ስትራቴጂያዊ ውጥን ዘለዉ ዓበይቲ መደባት ኣለዉ። ብልምዓት ብቑሊ እንተጀመርና፡ እዚ ንጥፈት አብ መሬት እዩ ዝትግበር። ዛጊት አብ ባይታ ንገብሮ ዘለና ሕርሻዊ ልምዓት ድማ አብ ዝናብ ዝተመርኩሳ እዩ። እዚ ድማ ምስቲ ሃገርና ዘሎዎ ኣቀማምጣ ዘኸተሎ ውሑድ ዓመታዊ መጠን ዝናብን ቅርጻ መሬትን ኣተኣማማሚ ሕርሻ ምትግባር ኣይከኣልን እዩ። ስለዚ ኩሉ ዓይነት ምዕቃብ ሓመድን ማይን እንተላይ ምስራሕ ከዘገብ፡ ማይን ልዕሊ ኹሉ ዝሰራዕ ነገር እዩ። አብ ግራት ሕርሻ ይኹን አብ ማይ ኩታታት ግቡእ ምዕቃብ ሓመድን ማይን ብምግባር ጥራይ ናብ እተመሓየሽ ዝናባዊ ሕርሻ (Modified Rainfed Agriculture) ብምስጋር፡ እቶትን እቶታውነትን ምዕባይ ከም ዝከኣል አብ ባይታ እተራእየ ሓቂ እዩ። ብምስራሕ ዲጋታትን ምህብታም ትሕተባይታዊ ማይን፡ ዘድሊ ማይ ምስ ሓዘዘ ዝሰብብ፡ ምትብባዕ ምዕቡልን ቁጣብን ልምዓት መስኖን ልምዓት ብደገፍ መስኖን እዩ። ነዚ ንጥፈታት፡ ውጽኢት ምርምር ዝኹን ምሩጽ ዘርእን ውሕሉል ኣገባብ ኣዘራርእን፡ ባህርያዊ ድኹሶን ባህርያዊ ጸረ-ባልዕን ምስ ተወሰኹ፡ ዘላቂ ዝኹን ልምዓት ብቑሊ ንመግቢ ሰብን እንሰሳን ምፍራይ ይከኣል። አብዚ ዓውዲ አብ ርእሲ ቶም ልሙዓት ዓይነታት ብቑሊ (ኣሕምልትን ፍረታትን)፡ ከም ተምሪ ዝኣመሰሉ ኣገደሰትን ኣኸሰብትን ፍርያት ብሰፊሖ ንምልማዕ ዓቢ ፕሮግራም ተጀሚሩ ኣሎ። ሃገርና አብ ዝመጽእ ሓሙሽተ ዓመታት፡ ተምሪ ንሰደድ ክትልእኽ ዘክእል መደብ ተጀሚሩ ኣሎ። ድሮ'ውን ኤርትራ፡ አብ ካርታ ናይተን ተምሪ ዘፍርያ ሃገራት ተሓቕፋ ኣላ። ተምራ በቲ ሓደ ልዑል መኣዛዊ ትሕዝቶ ዘሎዎ መግቢ እዩ። በቲ ኻልእ ድማ አብ ምፍጣር ዕድላት ሰራሕ ንነበርቲ ገማግም ባሕሪ ከምኡ'ውን አብ ምክልኻል ምድረብዓነትን ምምጻይ ተፍኢ ካርባንን ልዑል ተራ ዝጸወት ተኸሊ እዩ።

• ድንሸን ምቁር ድንሸን'ውን ካብቶም ፍሉይ ኣድህቦ ተገደሩሎም

ዘለዉ ሕርሻዊ ፍርያት እዮም። አብዚኦም ዘሎና መደብ እንታይ ይመስል?

- ሓደ ካብቲ ኤርትራ ርኡይ ገሰጋስ ዘምጽኣትሎም ስትራቴጂያዊውያን ቡቕልታት፡ ድንሸ እዩ። አብ ዝሓለፈ ሓሙሽተ ዓመታት፡ ድንሸ ሳላ ብፍሉይ ኣተኮሮ ዝተሰርሓሉ፡ አብ ከበሳ ቀረብ ዘርእ ኣውሒሰና፡ ድሮ'ውን ንፈተነ ናብ ቆላታት ጋሽ-ባርካ፡ ዓንሰባ፡ ሰሜናውን ደቡባውን ቀይሕ ባሕሪ ሰጊርና ኣሎና። ድንሸ አብ መላእ ዓለም ድሕሪ ሩዝን ስርናይን ዝሰራዕ ኣገዳሲ መግቢ እዩ። አብ ሃገርና'ውን ካብ ግዜ ናብ ግዜ ብሰፍሓት ልምዓት ይኹን እቶታውነት እናወሰኸ ዝኸይድ ዘሎ ተኸሊ እዩ። በዚ ድማ 'አብ ከበሳታት ዝዘርእን ንብልዕን፡ አብ ቆላታት ድማ ንብልዒ ዝኸውን ድንሸ ምፍራይ' ዝብል ቴማ ሒዝና ንግስግስ ኣሎና። ምቁር ድንሸ'ውን ብተመሳሳሊ ብዘሎዎ ሃብታም መኣዛዊ ትሕዝቶ፡ ብፍላይ ድማ ንቑልዑ ኣገዩ ኣገዳሲ ምዃኑ ስለ ዝተኣምነሉ፡ ሓደ ካብቶም ብዕቲብ ሒዝናዮም ዘሎና መደባት'ዩ።

• ናይ ቅብኢ ኣእካል'ውን ካብቶም ፍሉይ ኣተኮሮ ተሞሂቡዎ፡ አብ ቀዳምነታት ናይዚ ሚኒስትሪ ተሰሪዖም ዝርከቡ መደባት ምዃናም ይፍለጥ። አብዚኦም ዘሎና መደብ እንታይ ይመስል?

- ሚኒስትሪ ሕርሻ፡ አብ ውሱን ዓመታት እናኸለሰ ዘመሓይሾም ቀዳምነታት ሰሪዑ እዩ ዝንቀሳቐሰ። ክሳብ 2021 ንኣብነት 17 ቀዳምነታት ሰሪዑ፡ ብመልክዕ ጽሑፍ ኣሕቲሙን ጠሪዙን ክሳብ ደረጃ ነቑጣ ንክሰርሓሎም ዘርገሑ። ዝንቕ ኣዝርእቲ ሓደ ካብኦም እዩ። እዚ ብብሉል ኣእካል ተዓብሊሉ ዘሎ ልምዓትና፡ አብ 2024፡ 50% ብብሉል ኣእካል፡ 25% ብጥረታት፡ 25% ድማ ብናይ ቅብኢ ወይ ናይ ዘይቲ ኣእካል ክሸፍን ዝብል መደብ ሒዝና ኢና ንሰርሕ ዘለና። ስለዚ ኣብ ናይ ቅብኢ ኣእካል እንተመጸእና፡ እቲ ዛጊት ዝሸፍኑዎ ዓቕን ኣዘዩ ትሕት ስለ ዘሎ፡ ካብቶም ልሙዓት ናይ ዓድና ኣእካል ከም እንጣጠዕ፡ ኒሁዓ፡ ስምስም ወዘተ ክንጅምር ይግባእ። አብዚ እዋን ድማ ኣድሪ ዘይቲ ድሮ ጀሚርናዮ ኣሎና፤ ሱፍን ሶዶን ወሲኽና ድማ ብፍሉይ ኣተኮሮ ክንሰርሓሎም ኢና። እዚኣቶም ብደረጃ ዓለም ፍሉጣት ምንጪ ዘይቲ አብ ርእሲ ምዃናም፡ ከም ምንጪ ጽገ ንኣናህብ።

ተረፍ-ምህርቲ ናይዚኣቶም ድማ ንመግቢ እንሰሳ ኣዝዩ ኣገዳሲ ብምዃን ተወሳኺ ብልጫታት ኣለዎም።

• ኣብ ንኡስ ጽላት ሃብቲ እንሰሳ ተታሒቡ ዘሉ ስትራተጂን መደብንክ ከመይ ይመስል?

- እዚ ንኡስ-ጽላት ኣብ ሰለስተ ዓንድታት ማለት ምሩጽ ዓሌት፡ እኹልን ብቑዕን መግቢ ከምኡ'ውን ውሑስ ጥዕና እዩ ዝምርከብ። ፈለማ ምሩጽ ወይ እተመሓየሽ ዓሌታት ጥሪት ክህልወና የድሊ። እዚ ድማ ኣብ ውሽጥና ብእንገብሮ ኣብ ምርምር እተመርኩስ ምድቓል ጥሪት ክኸውን ይኽእል ወይ'ውን ካብ ወጻኢ ሃገራት ምሩጻት ዓሌታት ጥሪት ብምትእትታው ዝትግበር'ዩ። ኣብዚ መዳይ፡ ብፍላይ ድማ ኣብ ዘመናዊ ሚላ ምድቓል ተሰፋ ዝህብ ገስጋስ ይርእ ኣሎ። ኣብ መጻኢ'ውን ጸታኡ ዝተለለየ ኣገባብ ምድቓል (ኣይሉ ናብ ኣንስትዮ ዝዘዘወ ኣገባብ ምድቓል) ክነተኣታቱ መደብ ኣሎ። እቲ ኻልኣይ ኣገባብ፡ ምሕደራን መግብን እንሰሳ እዩ። ዛጊት ንጥቀመሉ ዘሎና ኣይሉ ኣብ ናይ መርር መግሃጫ (extensive grazing) እተመርኩስ እዩ። ነዚ ፍትው ኣገባብ ምምጋብ እንሰሳ፡ ልምዓት መጋሃጫታትን ብምዕቃብ ኣመድን ማይን እናኣህብተምና ብግቡእ ክንምዘምዞ ንኽእል ኢና። ጉድኑ ጉድኑ ድማ ናብ ኣውሲ ጽዑቕ ወይ ሕጹር ኣገባብ (semi-Intensive grazing) ክንሰግር ይግባእ። ምክንያቱ፡ ንጥሪት ብኸምዚ ኣገባብ ምሓዝ፡ ጥዕናኣንን ፍርያምንን ንምክትታል፡ ምልክት ወይ ሕላገት ንምግባር፡ ምርምራት ንምክያድ ወዘተ. ኣብ መወዳእታ ድማ ኣፍራይነትን ንምዕባይ ይሕግዝ። ብድሕሪ'ዚ መድረኽ ብመድረኽ ናብቲ ፍጹም-ጽዑቕ (Fully-Intensive) ዝብሃል፡ ውሑዳትን ርቡሓት ጥሪት ብምሓዝ ዝግበር ዘመናዊ ኣገባብ ምስጋር'ዩ እዩ መደብና። ካብ ሃብቲ እንሰሳ ከይወጸእና፡ ኣብ ምርባሕ ደርሁ፡ መፍረ ገህቢ (ብፍላይ ብመገዲ ጋብላዊ ቆፎ)፡ ጸባን ውጽኢቱን ወዘተ. ፍሉይ ኣተኮሮ ሂብና ክንሰርሕ ኢና። ነዚ ኸሉ እተጠቐሰ ውጥናት ንምትግባር ግና ምእካብ ስታቲስቲካውን ስትራተጂያውን

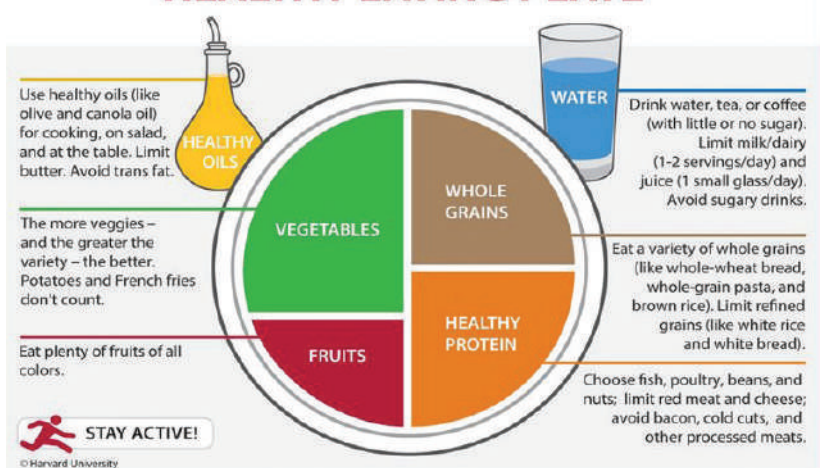

ኣበሬታ ካብ ደረጃ ኣረስታይ፡ ዓድን መሬት ሕርሻን ከምኡ'ውን ምምዕባል ዓቕሚ ሰብን መጽናዕቲ ጠለብ ዓቕምን ገለ ካብ ቅድመ-ኩነት ንትግባረ መደባትና እዮም።

• ኣፈሻዊ ለበዋ እንተሉካ?

- ህዝቢ ኤርትራ፡ ኩሉ ዓይነት ተጻብኦታትን ብድሆታትን ሰጊሩ ህላውነቱ ዘመስከረን ዘትረረን ህዝቢ እዩ። ጽላት ሕርሻ ድማ ነዚ ፍሉይ ዝኾነ ህዝቢ ዝኸውን መኣዛዊ መግቢ ኣብ ምቕራብ ዕዘዝ ተራ ክጻወት ኣላፍነቱ እዩ። ኣብ ርእሲ'ቲ እዚ ጽላት ዝገብሮ ጸዕርታት፡ ህዝቢ ድማ ኣብ ምፍራይን ምጥቃምን መኣዛዊ መግቢ ዘሎ ንቕሓት ክጻብ ይግባእ። ብዘሕ ሰብ ሕርሻ ወይ ሕርሻዊ ፍርያት ማለት እኽለ ወይ ብእኽለ ዝተዓብለለ ገይሩ እዩ ዝወሰደ። ኣገዳስነት ኣእካል ርዳኣ ስለ ዝኾነ፡ መንግስቲ ኤርትራ እውን ኣብ ብዙሕነት ኣእካል (Crop diversification) ንጽር ፖሊሲ እዩ ዘሎም። ከምኡ ስለ ዝኾነ ድማ'ዩ እዚ ንኡስ-ጽላት ብኣፈሻዊ ቅልውላው ኣእካል ብኸበደ ዘይጽሉ። ኣብ ርእሲ ብዙሕነት ኣእካልና ግና ናይ ቀረባ እዋን መጽናዕትታት ከም ዝሕብሩዎ፡ ኣሕምልትን ፍረታትን ከምኡ'ውን ጥረታት እዮም ዝያዳ ኣገደሰቲ ክፋል መኣዛዊ መግቢ እዮም። ስለዚ ነዚ ብምርዳእ፡ ኣብ ምፍራዮም ይኹን ኣብ ምጥቃም ክንቅሕ

HEALTHY EATING PLATE

ይግባኤ። ብፍላይ ገጠራት ድማ ኣብ ርእሲ እዚኣቶም፣ ንኣኣቶምን ንመሸጣን ዝኸውን ደርሀ፣ እንቋቋሖ፣ መዓር፣ ጸባ-ኩብቲ፣ ገመል ይኹን ጤለ በጊዕ ብምፍራይ፣ ምሉእነት መኣዛዊ መግቢ ኣብ ምርግጋጽ እጃዎም ከበርክቱ እጽውዑ። ክኢላታት ሕርሻን ካልኣት ዝምልከቶም ኣካላትን ድማ እዚ ሓቅታት ኣብ ሓረስቶትን ህዝብን ኣብ ምስራጽ ተራኡም ክጸውቱ ይግባኤ። **ምኽንያቱ ምርግጋጽ ውሑስ መኣዛዊ መግቢ፣ ቊርሖ ኣይኩሃን፣ እንታይ ደኣ ተልእኾ ወይ ዕላማ ናይዚ ጽላት እዩ።** ኩሉ'ዚ ኣቐዲምና ዝጠቐስናዮ ኣብ ግብሪ እንተኣውሂልናዮ፣ ሃገርና ብውሑስን መኣዛውን መግቢ ርእሳ ኽኢላ ንሰደድ ዝዓለመ ፍርያት ክተፍሪ ከም እትኽእል ርግጸኛ እዩ።

ሕርሻ፣ ሓንቲ ካብ ወግዓውያን ልሳናት ሚኒስትሪ ሕርሻ ኩይና ኣላ። ኣብ ምምዕላ ኹነ ክትሓቅፎም ዝግብኣ ትሕዝቶታት ርእይቶ ወይ ለበዋ እንተ'ሉካ?

- ብመጀመርታ፣ ጨንፈር ህዝባዊ ርክባት ሚኒስትሪ ሕርሻ፣ ነዚ ዓቢ ሓላፍነት ምስካሙ፣ ዮሃና እብሎ። ቀጺለ ድማ ዓቕሚ ብዝፈቐደ፣ እዚ መጽሔት ብስሩዕን ብዘይምቀራጽን ክወጽእ ኣሎም እብል። ከምዚ ዝኣመሰለ መደብ ዕዉት ዝኸውን ከኣ ዓቕምን ሞያን ብዘሎዎም ኣባላት ዝቈመ ቦርድ ምስ ዝህልዎን ሰፊሕ ሰረት ናይ ኣበርክትቲ ምስ ዝምስርትን እዩ።

የቐንደልና ክቡር ሚኒስትር

• ክቡር ሚኒስትር፣ እዛ ‘ፍረ-ጸዕሪ’ ተሰምያ ዘላ ቦኽሪ መጽሔት

ገለጋሽ ሕርሻዊ ዋኒንን ወፍርን ኣብ ኤርትራ ብድሆታት ናብ ዕድላት

ኣብዚ እዋን፡ ለብዒ ኮሮና ቫይረስን ካልኣት ዓበይቲ ቅልውላዋትን ዘኸተሉ ምምዝባል ንግዳዊ ምልውዋጥን ዝሕታለ ፊናንስያዊ ትውጊታትን፡ ዓለማዊ ቁጠባ ኣብ ከቢድ ዝቐጠበ ከይሸመም ተሰጊኡ ኣሎ። ምስ ለብዒ ኮሮና ቫይረስ ብዝተኣሳሰር ዝተሰገደደ ዓለማዊ ዕጽዋ፡ ኣብ ምንቅላቻስ ንዋፊታት ሕርሻዊ ንግዲ፡ ቀረብ ሕርሻዊ ዓያዩ ጉልበትን ካልእን ዓቢ ስንብራት ፈጠሩ እዩ። ምስ ሕርሻዊ ጽላት ብዝተኣሳሰር፡ ምምዝባል ቀረብን ጠለብን ሕርሻዊ እትዋትን ፍርያትን ካብ ኣፍራይቲ ናብ ኣህለኽቲ ትካላት ኣሰዒቡ እዩ። ቅድሚ ለብዒ ኮሮና ቫይረስ ምኽላቱ'ውን እንተኹኡ፡ ዓለማዊ ክለማዊ ዋዒ፡ ዓለማውን ዞባውን ዘይምርግጋእን ፊናንስያዊ ምክትን፡ ኣብ ዓለማዊ ቁጠባ ብኣፈሻ፡ ሕርሻዊ ልምዓትን ዋኒናትን ከኣ ብፍላይ ዓቢ ብድሆ ፈጠሩ ጸኒሑን ኣሎን። ኣፍራይነትን ተጠቃምነትን ሕርሻዊ እትዋትን እቶትን እውን፡ ሃገራት ብዝወንፍኦ ተዛምዲ ንግዳዊ፡ ወፍራውን ቲክኖሎጂያውን ብልጫታት ዝፈላለ ብምዃን፡ ቀንዲ ተጠቃዕቲ ናይዚ ክስተት፡ እተን ኣብ ምምዕባል ዝርከባ ሃገራት እየን ኩይነን።

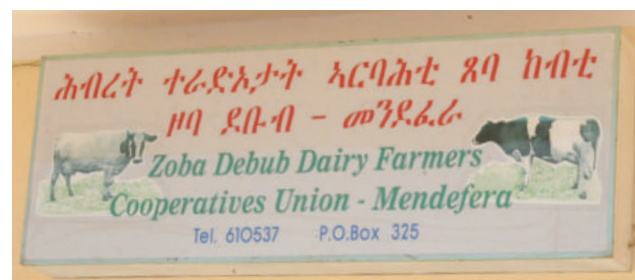
ጽልዋ ናይቲ ኣብዚ ቀረባ እዋን ኣብ መንጎ ሩሲያን ዩክሬይንን ዝተኸሰተ ኩናት ከም ኣብነት እንተወሲድና፡ ኣብ ቁጠባ ዓለም ዘኸተሉ ዕንወት ኣዘዩ ዓቢ እዩ። ኣብ ጽባሕ ኩናት ዩክሬይንን ሩሲያን፡ ዋጋ ዘይተጸረየ ነዳዲ ክሳብ 115 ዶላር ንበርሚል ክዓርግ ተራእዩ። ብዘይካ'ዚ፡ ኣስታት 30 ሚእታዊት ካብ ቀረብ ስርናይ ከምኡ'ውን 75 ሚእታዊት ካብ ቀረብ ዘይቲ ሱፍ ናይ ዓለምና ኣብ ሩሲያን ዩክሬይንን ዝፈሪ ብምዃን፡ ድሕሪ ኩናት ሩሲያን ዩክሬይንን ዋጋን ቀረብን ስርናይን ዘይትን ብኣሉታ ክጽሎ ተራእዩ እዩ። ብዘይካ'ዚ ሩሲያ ሓንቲ ካብተን ሽዱሽተ ቀዳሞት ኣቕረብቲ ዘመናዊ ድኽሚ ዓለምና ብምዃን፡ ኣብ ዋጋን ቀረብን እቶትን እቶታውነት ሕርሻዊ ፍርያት ርኡይ ጽልዋ ፈጠሩ እዩ። እዚ ተርእዮ ዘመልክተልና ሓቂ እንተሎ፡ ኣብዚ ብንግድን ሓበሬታን ኣብ ጸባብ ቁሽት ተቐዩራ ዘላ ዓለም፡ ኣብ ሓደ ኩርናዕ ዘጋጠመ ጸገም፡ እቲ ኻልእ ክሕመሎ ግድን ዝኹን ይመስል። ብሳዕቤናት ኩናት ሩሲያን ዩክሬይንን ዝተበራበሩ ገለ ሃገራት ከኣ ውሽጣዊ ጸጋታትን ዓቕምታትን ኣብ ምፍታሽን ምብርባርን ኣትየን ይርከቡ። ናይዚ እውታዊ ተጠባሖ ኣብነት፡ ምፍራይን ምምስራሕን ካሳሻ ኣብ ሃገራት ምዕራብ ኣፍሪቃ፡ ምፍራይ ስርናይ ኣብ ኢትዮጵያ ወዘተ. ክዋቀስ ይክኣል።

ሕርሻ ከም ዋኒን ሚላ መካብርን ኣብ ኤርትራ

ከም ኩለን ኣብ ምምዕባል ዝርከባ ሃገራት፡ ሕርሻ ኣብ ኤርትራ፡ መሰረት ቁጠባን ምንጪ መካብርን ዝበዝሐ ክፋል ሕብረተሰብ እዩ። ካብ ሓረስታይ ኤርትራ፡ እቲ ልዕሊ ፍርቂ ኣብ ዕንጋሎኣዊ ወይ ካብ-ኢድ-ናብ-ኣፍ ዘይሓልፍ ሚላ ማሕረስ ዘዘውትር ምዃን ሰነዳት የመልክቱ። ብዘይካ'ዚ፡ ዝበዝሐ ካብ ህዝቢ ኤርትራ ኣብ ናይ መንእሰይ ክለ ዕድመ ዝርከብ ብምዃን፡ ካብ ዓያዩ ጉልበት ሃገርና ብሚእታዊት ክግለጽ ከሎ፡ እቲ ኣብ ጽላት ሕርሻ ዝሳተፍ ዝበዝሐ ምዃን ርኢሱ-ግለጽ እዩ። በዚ'ዩ እምበኣር ሕርሻ፡ ዋኒንን ሚላ መካብርን ኩይት ዝቐጽል ዘሎ።

ሕርሻዊ መጽናዕትታትን ዝተፈላለዩ ሰነዳትን ከም ዘመልክቱ፡ ንዘራእቲ፡ ኣሕምልቲ፡ ፍረታትን ምርባሕ እንስሳን ዝሰማማዕ ጠባዩ ኣየርን ሕርሻዊ ክለማን (ኣግሮ-ኢኮሎጂያዊ) ኩነታት እትውንን ሃገርና ኤርትራ፡ ቅድሚ ነዊሕ ዓመታት ንመግዛእታዊ ረብሓታት ዘገልግል ሕርሻዊ ፍርያት ናብ ወጻኢ ሃገር ትልእኽ ከም ዝከበረት ይፍለጥ።

ድሕሪ ናጽነት፡ ንዝበዝሐ ክፋል ሕብረተሰብ ዝጠመተ መርሓ ምንጋስ ማሕበራዊ ፍትሒ ዝሕላገቱ ኩለ-መዳያዊ ሃገራዊ መደባት ልምዓት፡ ምርግጋጽ ውሕስነት መኣዛዊ መግቢ፡ ከም ቀዳምነት ተሰሪዑ ዝሰርሓሉ ዘሎ ዕምም'ዩ። በዚ መሰረት፡ ከም ኣብ ኩለን ልምዓታውን ቁጠባዊ ጽላታት፡ ቀጻልነት ዘሎም ልምዓት ንምርግጋጽ፡ ጽላት ሕርሻ እውን ብቐጻሊ ዝዓቢ ሕርሻዊ እቶትን እቶታውነትን ናይ ኩሎም ኣብ መዓላ ናይዚ ጽላት ዝተዋፈሩ ጸጋታት ሃገር ንምርግጋጽ ዝዓዩ፡ መሰረታዊ ናይ ቁጠባ

አምራት ዝጠልቦ ሓቂ ሰለ ዝኹነ እዩ። ከመይሲ ከም ኤርትራ ዝኣመሰላ ኣብ ሕርሻ ዝተመርኩሰ ቁጠባን ሚላ መንብሮን ዘሎዎን ሃገራት፡ ንኻልኣት ጽላታት ቁጠባ ከማዕብላ፡ ንዕኡ መሰረት ዝኹኖ ጽላት ሕርሻ ብቐዳምነት ምስራዕን ምምዋልን ምርጫ ዘይኩነ ግዴታ ውን እዩ። እዚ ከምዚ ኢሉ እንክሎ፡ ሕርሻ ሚላ መንብሮ ዝበዝሐ ክፋል ሕብረተሰብ ኤርትራ ይኹን ምበር፡ ኣበርክቶ ጽላት ሕርሻ ኣብ ጃምላ ሃገራዊ እቶት ዛጊት ካብ 24 ሚእታዊት ከም ዘይሓልፍ ሰነዳት ይሕብሩ። ኣበርክቶ ጽላት ሕርሻ ኣብ ጃምላ ሃገራዊ እቶት ኣብ መብዛሕትኣን ኣብ ምምዕባል ዝርከባ ሃገራትን ሃገራት ትሕቲ-ሰሃራን ክሳብ 15 ሚእታዊት ከም ዝበጽሑ ሰነዳት የመልክቱ።

ንገጠራትን ሓውሲ ከተማታትን ሓቕፋ ከልምዕ ዝክእል ገጠራዊ ሕርሻዊ ልምዳት ከኣ ኣፍሪይቲ ወይ ኣቕረብቲ እትዋት ሕርሻ ምስ ኣፍሪይቲ ሕርሻዊ ፍርያት፡ ኣፍሪይቲ ሕርሻዊ ፍርያት ምስ ሕርሻዊ ዕዳጋታት፡ ኣፍሪይቲ ሕርሻዊ ፍርያት ምስ መጠነ ንኡስ ማእከሎትን ዓቢይትን መስራሕቲ፡ መስራሕቲ ምስ ኣክፋፊልቲ፡ ኣክፋፊልቲ ምስ ኣህለኹቲ ዘራኽብ መስርሕ ምትእትታውን ናይ ኣፍሪይቲ ማሕበራት ምሕያልን ከኣ እዩ ናብ ንኣሸቲ፡ ማእከሎትን ዓቢይትን ሕርሻዊ ዋኒናት ዝግኡኹን ዝምዕብልን።

ተራ ዓቢይቲ ሃገራዊ ፕሮጀክትታት ኣብ ምድራኽ ወፍሪ ኣብ ሕርሻዊ ልምዳትን ዋኒናትን

ኣብ ሃገርና፡ ኣብ ርእሲ ቲ ልምዳዊ መደባት ንምድራኽ ዝትግበር ዘሎ ዓቢይቲ ሃገራዊ ስትራቴጂያዊ ፕሮጀክትታት፡ ህንጻት ከዘንቲ ማይ፡ መገብቲ ናይ ሓመድ ጽርግያታት፡ መዝሓሊ-መክክናት፡

ምዝርጋሕ መስመር ኤለክትሪክ፡ ምዝርጋሕ ሸፈነ መስመር ተንቀሳቃሲ ቲሌፎንን ካልእን ደሓን ገሲጋስ የርኢ ኣሎ። እዚ ድማ ሕርሻዊ ፍርያት ናብ ዕዳጋታት ኣብ ምርኻብ፡ ሕርሻዊ ሓበሬታት ናብ ሓረሰቶት ኣብ ምብጻሕ፡ ዓመታዊ እቶትን እቶታውነትን ናይቲ ዕንጋሎኣዊ-ሚላ-ሕርሻ ዝክተል ኣካል ሕብረተሰብ ክብ ኣብ ምባል ዋራይ ዘይኩነ፡ ኣድማዕነትን ዓቕምን ናይተን ንኣሸቲን ማእከሎትን ሕርሻዊ ዋኒናት ንምምሕያሽን ውሕስነት መኣዛዊ መግቢ ስድራቤታት ንምርግጋጽን ዓቢ ድርጅት ኣብ ምፍጣር ይርከብ። ከም መርኣያ ናይዚ ዘይሕለል ጸዕሪ ህዝብን መንግስትን ከኣ ኣብ እተፈላለየ ክፍላት ሃገርና፡ ቁጽረን ዘይነጻጽ ኣብ ምፍራይን ምምስራሕን ጸባን ውጽኢት ጸባን፡ ምፍራይ መዓርን እንቋቑሖን፡ ምፍራይን ምክፍፋልን ኣሕምልትን ፍረታትን፡ ምፍራይን ምክፍፋልን ቃንዋሻ፡ ምፍራይን ምሻዋን ስጋ ማንቲለን ካልኣ መጠነ-ንኡስ ሕርሻዊ ዋኒናትን ዝነዋፋ ትካላን ይዕምብባ ኣለዋ። ኣብ ልዕሊ እተን ብደረጃ ሃገር ዝህነጸ ዘለዋ ስትራቴጂያዊ-ምድን ከዘንቲ ማይ፡ ኣብ ዓመተ 2021 ዋራይ 39 መጠነ ንኡስ ዲጋታት ከም እተሃንጹ ምስቲ ካብ ጸባሕ ናጽነት ኣትሒቲ ኣብ ምህናጽ ትሕት ቅርጺ ከዘንቲ ማይ ንምህናጽ ዝፈሰሰ ንዋይ ተወሲኹ፡ ኣብ ልዕልን ትሕትን ዲጋታት ልምዳት ኣሕምልትን ፍረታትን ኣብ ምስፋሕ ዓቢ ድርጅት ከም ዝፈጠረ ብርክት ዝበሉ ሓረሰቶት ድማ ዝናብ ክፈጥሩ ዋራይ ካብ ምጽባይ ተላቂቑም፡ ካብ ሰለስተ ክሳብ ኣርባዕተ ግዜ እቶት ክሓፍሱ ከም ዝበቐዑን ዕዳጋታትን ዋጋታትን ሕርሻዊ ፍርያት ምስክር እዩ። በዚ ኹኣ፡ ዘገምታዊ'ኳ እንተኹነ፡ ቁጽሮም ዘይነጻጽ ሓረሰቶት ሃገርና ካብ ዕንጋሎኣዊ ሕርሻ ናብ ንኡስ-ውሁድ ስድራ-ቤታዊ ሕርሻ ይሰጋገሩ ከም ዘለዉ ዘመልክት ገሲጋስ ይርኢ ኣሎ።

አብዚ ኣብ ላዕሊ ዝተጠቐሰ ሕርሻዊ ዋኒናትን ትካላትን፡ መጠነ ንኡስ ሕርሻዊ ወፍርታት ዘካይዱን ሓደስቲ ዋኒናት ንምክፋት እማመታት ዘቐርቡን፡ ኣብተን ዝተኸፍታ ትካላት ብዘረኽቡዎ ናይ ስራሕ ዕድል መነባብሮኦም ዝመርሑ ዜጋታት ድማ ቊጽሮም እናበርከተ ይመጽእ ኣሎ።

ከም ኣካል ናይዚ ብደረጃ ሃገር ዝካየድ ዘሎ ዓበይቲ ናይ ልምዓት መደባት፡ ሚኒስትሪ ሕርሻውን ነቲ ብዕንጋሎኣዊ-ሚላ-ሕርሻ ዝገባበር ክፋል ሕብረተሰብ ናብ መጠነ ንኡስ-ውሁድ ስድራ-ቤታዊ ሕርሻ፡ ነተን መጠነ ንኡስ-ውሁድ ስድራ-ቤታዊ ሕርሻ ድማ ናብ ንኡሳንን ማእከሎትን ንግዳዊ ዋኒናት፡ ነተን ማእከሎት ከኣ ናብ ዓበይቲ ሕርሻዊ ዋኒናት ንምሰጋጋር ዝሕግዝ ‘ስትራቴጂ መጠነ ንኡስን ማእከሎትን ንግዳዊ ሕርሻ’ ብምድላው ኣብ ምስራሕ ይርከብ።

ንኡሳን ጽላታት ሕርሻዊ ዋኒን

ሕርሻዊ ዋኒን፡ ካብ መስርሕ ምፍራይ ክሳብ መስርሕ ምህላኽ ሕርሻዊ እትዋትን እቶትን ንዘሎ ኩሉ ዓይነት ቁጠባዊ ንጥፈታት ማለት፡ ምቕራብ፡ ምጉዕዓዝ፡ ምምስራሕ፡ ምክፍፋልን ምሻጥን ዝገልጽን ዝውክልን ኣምርን ክልሉ-ሓሳብን ብምዃን፡ ብሕጽር ዝበለ ኣብ ሰለስተ ንኡሳን ጽላታት ክኸፈል ይከኣል። ንሓቶም ከኣ፡ ንኡሳን ጽላታት ሕርሻዊ እትዋት፡ መስርሕ ምፍራይ ከምኡ’ውን ሕርሻዊ እቶት እዮም። በዚ መምዘኒ ኽኣ ኣብ ሃገርና ኤርትራ፡ ደረጃ ምዕባለ ሕርሻዊ ዋኒን ኣብ ሰለስቲኡ ንኡሳን ጽላታት ኣብ እግሪ ተኽሊ እዩ ዘሎ ክብሃል ይከኣል።

ኣብ ንኡስ ጽላት ምፍራይ ዝተፈላለዩ ሕርሻዊ ፍርያት ዝከፍሩ መጠነ ንኡሳንን ማእከሎትን ትካላት፡ ገለ ኻብተን ተሰፋ ዝህብ ገሰጋስ ዘርእያ ዘለዎ እየን። ኣብዚ ከም ኣብነት ንምጥቃስ፡ ምፍራይን ምምስራሕን ጸባን ውጽኢት ጸባን፡ ምፍራይ፡ ምቕራብን ምምስራሕን ስጋ ማንቲለን ሓሰማን፡ መፍረ እንቋቕሖ፡ ልምዓት ፍረታትን ኣሕምልትን፡ መፍረ መዓር፡ ልምዓት ዕምባባታት፡ ምፍራይን ምምስራሕን መግቢ እንሰላ፡ ምፍራይ ቃንጥሻ ወዘተ።

ቅድሚ ገለ ዓመታት ኣብ ድኻናት ዝሸየጥ ዝነበረ ‘ርግኦ የመን’ ተሪፉ፡ ኣብዚ እዋን ልዕሊ 18 ርግኦ ዘፍርያ ትካላት ከም ዘለዎ፡ ናይ 2021 ጸብጻብ የመልክት። ኣብ ዝተፈላለዩ መግብታት ከም ሃንዛ፡ ሕምባባ፡ ጣይታን ካልእን ወሰኽ-ክብሪ (value addition) ብምግባር፡ መዓልታዊ ኣታዊታትን ናይ ስራሕ ዕድልን ዝፈጥሩ ዜጋታት ቊጽሮም እናበርከተ ይመጽእ ኣሎ። ፒዛ ድዩ ካልእ ዓይነት መግቢ ኣብ ቤትካ ቴለፎን ብምድዋል ካብ ዝመረጽካዮ ትካል ኣዚዞኹ ኣብ ኣፈፊት ቤትካ ‘እንሆ’ ዝብሉ ኣካፋፊልቲ’ውን ፈጠርቲ ስራሕን ገንዘብን ምዃኖም ኣይዘንጋዕን። እዚ ሕጂ ኣብ ሃገርና ቀሊል ዝመስል ዘሎ እወታዊ ተርእዮታት፡ ከም ድቂ ሕርሻዊ ዋኒን ክውሰድ ዝከኣል እዩ። ከመይሲ፡ ኩሎም’ዞም ሎሚ ብደረጃ ዓለም ዓርሞሽሽ ኩይኖም ዘለዉ ሕርሻዊ ዋኒናት ብተመሳሳሊ ኣገባብን ደረጃን ስለ ዝሓለፉ።

ናይ 2021 ዓ.ም ጸብጻብ ከም ዘመልክቶ፡ ኣብ ሃገርና ጸባን ውጽኢት ጸባን ዝምስርሓ 19 መጠነ ንኡሳንን ማእከሎትን ትካላት ከምኡ’ውን 3 መግቢ እንሰላ ዝምስርሓ ትካላት ኣለዎ።

ኣብ ንኡስ ጽላት ሕርሻዊ እትዋት ዝርእ ዘሎ ተበግሶታት’ውን ንዘሎ ዕቕር ዕድላት ዘመልክት ተበግሶ እዩ። ኣብዚ ንኡስ ጽላት ከም ኣብነት ክጥቀስ ዝከኣል፡ ምፍራይን ምምስራሕን ባህርያዊ ድኽሮን ጸረ-ባልዕን፡ ምብዛሕ ዘርኢ ድንሸን ሰርናይን፡ መጠነ-ንኡስ ሰንዓ ሕርሻዊ መሳርሒታትን ማሸናትን ናይ ሎሚ ድቂ፡ ሕርሻዊ ዋኒን ናይ ጽባሕ ዓበይቲ ሕርሻዊ ዋኒናት ክኹኑ ይኽእሉ እዮም።

ኣብቲ ሳልሳይ ንኡስ ጽላት ማለት ሕርሻዊ እቶት/ ፍርያት እውን መጠነ ንኡስ ናይ ምምስራሕ ተበግሶታት ኣሉ። እዚ ሳልሳይ ንኡስ ጽላት፡ ዝያዳ ኣብ ምጉዕዓዝ፡ ምምስራሕ፡ ምክፍፋልን ምሻጥን ሕርሻዊ ፍርያት ዘተኮር ዓውዲ እዩ። ኣብዚ ንኡስ ጽላት ከም ኣብነት ንምጥቃስ፡ ኣብ ዞባ ጋሽ ባርካ ንኡሳን ዞባታት ኣቕርደት፡ ድገን ሃይኮታን ዝፈረየ ባናና፡ ኣብ ጊንዳዕ፡ ሓመልማሎን ዒላበርዕድን ዝፈረየ ዘይቱን፡ ኣብ ማይ-ዓይኒ፡ ዓላን ሓመልማሎን ዝፈረየ ማንጉስን ኣራንሸን፡ ናብ ኣስመራ ኣብ ምጉዕዓዝ፡ ምክዛን፡ ምብሳል ምክፍፋልን ምሻጥን ዝፍጸም ንጥፈታት ንኣድሕዱ እተኣሳሰረን ንብዙሓት ኣካላት ምንጪ ኣታዊታቶም፡ መዓልታዊ ንጥፈታቶምን ናይ ስራሕ ዕድል ዝፈጥረሎምን ምዃኑ ርዱእ’ዩ።

ኣብ ምምስራሕ፡ ምጉዕዓዝን ምክዛንን እተፈላለዩ ሕርሻዊ ፍርያት እውን፡ ከምቲ ኻልእ ገና ኣብ እግሪ ተኽሊ ዘሎ ሰራሕ ስራሕን ቊጠባዊ ምዕባለን ክድርኽ ዝኽእል ዕድል እዩ። ከም መበገሲ፡ ሓጺር ዕድመ ዘሎዎምን ብቐሊሉ ዝበላሸዉን ሕርሻዊ ፍርያት ከም፡ ኣሕምልትን ፍረታትን ብደረጃ ሃገር ዘሎና ናይ መዝሓሊ ዓቕሚ ክሳብ 20 ሺሕ ቶን ከም ዝበጽሕ ይሕበር። ስለዚ፡ ኣብዚ ንኡስ ጽላት’ውን ዓቢ ዕድላት ወፍሪ ኣብ ሕርሻዊ ዋኒን ከም ዘሎ የመልክት።

ኣብ መደምደምታ፡ ብደረጃ ሃገር ብውሽጣዊ ዓቕሚ ንዝትግበሩ ዘለዉ ደረሽቲ ወፍርን ልምዓትን ዝኹኑ ሃገራዊ ፕሮጀክትታት ኣብ ግምት ብምእታው፡ ደረጃ ሕርሻዊ ዋኒንን ወፍርን ኣብ ሃገርና፡ ኣብ ደረጃ መነባብሮ ሕብረተሰብን ሓፈሻዊ ሃገራዊ ልምዓት ሰላምን ሃገርን፡ ጽላታውን ሃገራውን ፖሊሲታት ዝምርኩስ ዓቢ ናይ ወፍርን ስራሕን ዕድላት ናይ ምፍጣር፡ ቁጠባ ሃገር ናይ ምድራኽ ዕድልን ብድሆታትን ዘሎዎ ዓውዲ ከም ምዃኑ መጠን፡ ብዙሓት ዕድላት ክሸሽሱ ዝኽእል ተሰፋ ዝህብ ተበግሶታት ዝረኣየሉ ዘሎ ኣካል ሕርሻዊ ልምዓት እውን እዩ።

ምስግና ዑቕባሰላሴ
ሓላፊ ኣሃዱ ሕርሻዊ ዋኒንን ምውህሃድ ወፍርን
ሚኒስትሪ ሕርሻ

ነፍሰሄር ካሕሳይ አስመርም አብነታዊ ሸማግለ መንእሰይ ሓረስታይ

ተሰፋ-አለም ገብረሰላሴ (ጫራ)

አካልን መንፈስን እንተ ተዓራቸው፡ ሓቢሮም ይብገሱ፤ ለሚሮም ይጓዛቸው፤ ናብቲ ዝድለን ዝተሓለነን ምዕራፍ ይበጽሑ። ክሓስቡን ክሰርሑን ኣይጽግሙን፤ “ክሰርሕ እኽእል እየ” ዝብል እውታዊ ስምዒት ድማ የማዕብሉ። ግዳማዊ ኣካሎም እናደኸመ ውሸጣዊ መፈሪም ይሕይል። ብኣንጻሩ እቶም “ይኣኽለኒ ደኺመ’የ” ዝብሉ ሰባት ከኣ፡ ብግስ ከይበሉ ይቐጽዩ፤ ምዕራፍ ከይረገጹ ተስፋ ቁሪጽም የቋርጹ።

ኣእምሮ ወዲ ሰብ ኩሉ ስምዒታት’የ ዝኽዝን። ውልቀ-ሰብ፡ በቲ ዝመረጸ ወይ ዘማዕበሉ ስምዒት፡ መልክዕ ህይወት ይሕዝ። ትግሃትን ትህኪትን ውን ካብተን ቀንዲ ምስ ሰራሕን ኣፍራይነትን ተዛሚደን ኣብ ኣእምሮ ሰብ ዝተዳለዋ ውልቃዊ ሕርያታት እየን። ብምርጫ ኸኣ ነቲ ናይ ሰብ ቁመና የትሕዛ። ትግሃት፡ ሰራሕን ጸዕርን ዝመርጹ ሰባት፡ ክሳብ ናይ መወዳእታ ዕምሪ ህይወቶም ኣብ መገዲ ሰራሕ ይጓዛቸው፤ ኣካሎምን መንፈሳምን ዝግግበሉ ዕምሪ ይውጉን። ብዘተሓት ኣብነታውያን ሓረስታይ፡ በዚ ኩርናዕ ዚ ይዋሙቱ። ሓደ ኻብዚኣቶም በዓል ዕድመ ጸጋ ሓረስታይ ካሕሳይ አስመርም እየም።

ሓረስታይ ካሕሳይ አስመርም፡ ሸማግለ መንእሰይ እየም ነይሮም ክብሃል ይክኣል። ከየባተኹ ምሉእ ዕምሮም ኣብ ሰራሕ ኣሕለፎም። ጸሓይ ህይወት ከይትዓርቦም ኣንጻር ሸማግልናን እርጋን ተቐሊሶም። ደኺመን ይኣኽለንን ከይበሉ ናብ ሜዳ

ሰራሕ ወፊሮም። ገዲም ሓረስታይን ዕድመ ዝጸገቡ ኣቦን እየም ኔሮም። ክሳብ ተሰዓን ሓደን ዓመት ዝበጽሑ ወፊሮም። መግልታዊ ኣብ ግርሁ ይውዕሉ። ይኹንቲ፡ ይኹስኩሱ፤ ከብቲ የፍርዩ፤ ሓመድ ይዕቅቡ፤ ይግርቡን መሬት ሓምላይ ይቐይሩን ነበሩ። ጸማ ሰርሖምን ኣፍልጦ ሞያኦምን ዝገልጽ ከኣ ሚኒስትሪ ሕርሻ ‘ሽልማት ምሉእ ህይወት’ ሸለምዎም።

ነፍሰሄር ሓረስታይ ካሕሳይ አስመርም ባይረ፡ ካብ ኣስመራ ንስሜን ሓሙሽተ ኪሎ ሜተር ርሒቑ ኣብ እትርከብ ዓዲ ንፋሱ ብ1927 ተወለደም። ስድራኡም ሰብ ጸጋ፡ ወንጌቲ ከብትን ጤለ-በጊዕን ነበሩ። ካብ ሓረስታይ ሰድራቤት ብዘተቐበሉዎ ትውፊት፡ ዓድን ባሕርን እናበሉ ህይወቶም ክመርሑ ግድን ነይሩ። ኣብ ዓመት ክልተ ክረምትን ክልተ ቀውፅን እናሓረሱ በቲ ሓደ፡ መግሃጫ ዓድን ባሕርን ከብቲ እና’ውፈሩ ኸኣ በቲ ኻልኣ፡ ዓቕሚ ኣዳም በጺሖም። ፍቕሪ ሕርሻን ህይወት ሓረስታይን ከኣ መመሊሱ ጠዓሞም። ካብ ተራ ማሕረስ ዝኖብ ክረምቲ ኸኣ ናብ ዘመናዊ ሕርሻ፡ ሃብቲ እንሰሳን ስነ-ጀርዲንን ኣቋመቱ።

ድሕሪ ምብቃዕ ካልኣይ ኩናት ዓለም፡ ኣብቲ እንግሊዝ ንጥልያን ሰዲሩ ንኤርትራ ከመሓድረሉ ዝጀመረ ዓመታት፡ ኣብ ልምዓት ሕርሻ ዝነበሮም ኣመለኻኽታ መሊሱ ሰፍሖ። መሬት ሕርሻ ብዋንነት ሓዘ። ቅዱስ ቅንኢ ዝፈጥረሎም ኣጋጣሚ ውን ኣጓነፎም። ዲታ ዲርቪቲ ዝብሃል ግሪኻዊ፡ ሰግር ሓዝሓዝ ኣብ እግሪ ዓዲ ንፋስን ልዕሊ ሚእቲ ሸሕ ኣግራብ ቀላሚጦስ ተኸሉ ነበረ። እቲ ሓረስታይ፡ ነቲ ኸባቢ ህልም ዝበለ ሕሉምን ዘይድፈር ጣሻን ቐየሩዎ። ነዚ ሓምላይ ትርኢት ዝተዓዘበ ሓረስታይ ኣቦ፡ ቅዱስ ቅንኢ ሓደሮም። ንሶም ውን ከባቢኦም ሓምላይ ክቐይሩ ተበገሱ። ዲታ ዲርቪቲ ናብ ክግርቡሉ ዝኽእሉ ግን ከኣ ዘይምቐእ ቦታ ኣጸግዖም። ለይትን መዓልትን ከውሒ እናፈንቀሉ፡ መሬት እናደልደሉ፡ ለጥላዋ ጎልጉል ደኩኑ። ኣብቲ ቦታ ውን መፍረ እንሰሳ መሰረቱ። ክሳብ ውተሃደራዊ ሰርዓት ስልጣን ሒዙ ናብ መሬት ኤርትራ ሰብን እንሰሳን ከጥፍኣሉ ዝጀምር ጥራይ ሰላሳን ክልተን ጎባይ ኣብጽሑዎን። እንተኹኹ፡ ውተሃደራዊ ሰርዓት ደርግ፡ ነተን ዝሕለባ ከብቲ ሓራዱ፡ ነቲ ጫካ ተቐየሩ ዝነበረ ኣግራብ ቁሪጽ ኣባደሞ። በቲ ግፍዒ ግና ኣይሰንበዱን። ህልኽን ኒሕን ሒዘዎም

ከአ ቦታ ቐየሩ። አብ ድርፎ ዳግማይ ሕርሻዊ ንጥፈታት አበገሱ። ካብቲ ዝረኽብዎ ዝነበሩ ምህርቲ ህይወቶም አመሓየሹ። ናይ ጽዕነት መኪና ትግሬቶን ናይ ዝላ መዛወሪት መኪና መርሰድሰን አጥረዩ። እንተኹን፡ አሰር እግሮም ዝሰዓበ መግዛእታዊ አደራዕ ንድሕሪት ክምለሱ አገዲድዎም ነይሩ። እንተኹን ድሕሪ ናጽነት ዓጸፋ ክሰርሑ ተበገሱ።

አብ ቀዳሞት ዓመታት ናጽነት፡ ወዲ 64 ዓመት ዝነበሩ ሓረስታይ ካሕሳይ አስመሮም፡ ነቲ ብኹለተናኡ ዓንዩ ዝነበረ ናይ ሕርሻ ቦታኡም ተመለሰዎ። ዓቢ ወፍሪ ብምግባር ናብ ዳግመ ሕውየት አብጽሑዎ። ምውሓስ ምንጪ ማይ ካብ ቀዳሞትን ቀንዲ ረጃቢታትን ስራሕ ሕርሻዊ ልምዓት እዩ። ብሓያል ጳዕርን ዘይሕለል ስራሕን ብውልቅም ሓንቲ ራህያ ሃነጹ። ሰፍሓት ናይታ ራህያ ሰላ ሜትሮ ብሸውዓተ ሜትሮ እዩ። ብእምንን ሓመድን ከአ'ያ ተሰራሓ። ንምህናጽ ናይታ ራህያ ካብ ክራይ ዶዘር ክሳብ ጉልበት ናይ ሰብ፡ ዝዚፍ ወጸኢታት አፍሲሶም። ብኡ ንብኡ ውጽኢት ረአዩላ። ብሞተር እትሰርሕ ዒላኦም መልኦት። ናይ ማይ ሕቶኦም መለሱ። ድሕር'ዚ ኸአ ናብ ሰፊሕ ሕርሻዊ ልምዓት ሰጉሙ። ንናይ ጸባ ከብትን ምርባሕ ደርሁን ከአ ዕዙዝ ቦታ ሃብዎ።

እቲ ሰፊሕ መሬት ሕርሻ ሓረስታይ ካሕሳይ አስመሮም፡ ብዘይካ'ቲ ብዝናብን ብመሰኖን ዝለምዕ ኣእካልን ኣሕምልትን፡ ነቲ አብ ግዜ ንእስነቶም ተመስጦ ዘሕደረሎም ምግራብ ተተሓሓዘዎ። ብዘይካ'ዚ ናይ ፍሩታ ገረብ'ውን ካብ ዓመት ናብ ዓመት አስፍሑዎ። ሓደ ሸሕ ገረብ ዘይቱንን ሚእቲ ገረብ ሚለን ኣልምዑ።

መፍረ ደርሁ፡ ሞንቃቕ ዝሓትት ሕርሻዊ ልምዓት እዩ። ቀረብ መግቢ፡ ጽሬትን ንጽህናን ማሕድር፡ ክትትልን ኣገልግሎት ጥዕናን ከአ ንውጽኢት ይውሰኖ። ሓረስታይ ካሕሳይ አስመሮም'ውን በዚ ኣጠማምታ እዝን ኣገባብ ኣሰራርሓን ውጽኢታዊ ስራሕ ኣሰላሰሎም። ብኸባቢኦም ፍሉጥ አፍራዩ ደርሁን እንቋቑሖን ክኹኑ ግዜ ኣይወሰዱን። ንሕጽረታት ዝተወሃደ መግቢ ደርሁ ንምፍታሕ፡ ሞያዊ ምኽሪ ሓቲቶምን ነቲ ሸግር ንምፍታሕ ሓያል ጳዕሪ ኣካዩዶምን እዮም። ብኣብነት ዝጥቀስ ለውጢ ኸአ ርእዮም። አብ ጀርዲኖም ዝተኸሉዎ ኣልፋ-ኣልፋ፡ ምሩጽ መግብን ኣብ ምህርቲ እንቋቑሖ ውጽኢታዊ ምዃኑን ኣረጋጊጸዎ።

“ሰብ ክፈልጥ ክመሃር ኣሎዎ። ትምህርቲ ኣብ ግብሪ እዩ ዝምዕብል። ክፈልጥ ኣሎኒ ኢሉ ህርድግ ዝብል ሰብ፡ ንዝእር ርእሱ ፈለጡ ንኻልኣት'ውን ክምህር ይኽእል እዩ” ዝብል ርድኢት ዝነበሮም ሓረስታይ ካሕሳይ፡ ንሰም'ውን ኣብ ድርፎ እናሰርሑ ካብ ኢጣልያውያን ኣውፈርቲ ዘመናዊ ሕርሻ ሃብታም ተመክሮ ክድልቡ ሓያል ጳዕሪ ከም ዘካይዱ ይምስክሩ። ኩሎም ሓረስቶት ብፍላይ ከአ መንእሰያት፡ ብንቕሓትን ብፍልጠትን ምእንቲ ነቲ ወፍሪ ናብ ዝለዓለ ደረጃ ኩበጽሖም፡ ንሞያውያንን ሰብ ተመክሮን ክሓቱን ክፈልጡን ከም ዝግባእ ይመኽሩ ነበሩ። ንሰም'ውን፡ ብቐጸለ ንሰብ ሞያ ሕርሻ ይውከሱን ሓገዝ ኣብ ዘድልዮም ይሓቱ ከም ዝነበሩን ይጠቐሱ። ኣብ ሰርሖም ውጽኢታዊ ግደ ዝነበራ ሎምባርዲኒ ዝተባህለት ሞተር ብምኽሪ ሰብ ሞያ ከም ዝገዝእዋን ዓቢ ኣበርክቶ ከም ዝገበረትሎምን ከአ ይምስክሩ።

“ኣብ እርጋኑ ወረቐት ምስክር ኣብነታዊ ሓረስታይ ዝወሰድ ኣይርእኹን። ኣነ ግን ወሲደ። እሕጉስ ከኣ። ካልኣት'ውን ከምዚ ናተይ ክኹኑ ከም ዝኽእሉ ተሰፋ ዝህብ እዩ” ይብሉ ነቲ ብምኽንያት መዓልቲ ሓምላይ ወፍራ፡ ኣብ ምግራብ ብዘካየድዎ ሓያል ስራሕ ዝተጥሀቦም ወረቐት ምስክር እንክገልጹ።

“ህዝብና ጳዕራም እዩ። መንግስትና ዲጋታትን ራህያታትን ይሃንጽ ኣሎ። ተሪፉ ዘሎ ነፍሲ-ወከፍ ሓረስታይ ኣብ ትሕቲ ዲጋ ከልምዕን ህጡር ምህርቲ ክሓፍስን ምስራሕ ጥራይ እዩ። ንሕና ኤርትራውያን፡ ንዝእር ርእሰና ኳንና፡ ፍርያትና ኣሰሲንና ንደገ ክንሰድድ ንኽእል ኢና።” ዝብል ድሙቕ ተሰፋን ጽኑዕ እምነት'ውን ነበሮም።

ኣቶ ካሕሳይ አስመሮም ሓደ ኻብቶም ብኣብነት ዝጥቀሱ ሓረስታይ እዮም ኔሮም። ዝሰርሕዎ ዝነበሩ ስራሕ፡ ብፍላይ ምስ ዕድመኦም ኣዛሚድካ ምስ ዝርእ ኣዘዩ ዘገርም እዩ ኔሩ። ዳርጋ ኣብ ዝበዘሐ ጨናፍር ሕርሻዊ ልምዓት ማለት፡ ኣብ ዘራእቲ ኣእካል፡ ኣሕምልቲ፡ ፍረታት፡ ሃብቲ እንስሳ፡ ደርሁን ስነ-ምግራብን ዝጠፋን ዘድምዑን ኣቦ እዮም ኔሮም። ከምኡ ክንዲ ዝኸነ ኸአ ሚኒስትሪ ሕርሻ ሓደ ዓመት ቅድሚ ካብዛ ዓለም ብሞት ምፍላዮም፡ ኣብ 2020 ናይ ምሉእ ህይወት ኣብነታዊ ሓረስታይ ኢሉ ሸሊምዎም።

ነፍሰሄር ሙስጦፋ መሐመድ ሳልሕ 'ሐይሊ ሓረስታይ - ትዕግስትን ጸዕርን'

ተስፋ-አለም ገብረስላሴ (ጫረ)

“ክኸውን አይክእልን እዩ አብ ዝብሃል ቦታ፡ ኩይኑስ እዚ ፍረ'ኳ ተረኺብም” ዝብል ግብረ-መልሲ ዝህቡ ጸዕራማት ሓረስቶት ውሑዳት አይኩኑን። አብ ሰሜን-ደቡብ፡ አብ ምብራቕ-ምዕራብ ኤርትራ፡ እቲ መልሲ ካብ ብዙሓት ሓረስቶት ይሰማዕ። ሓደ ኹብኦም፡ ሓረስታይ ሙስጦፋ መሐመድ ሳልሕ እዮም። ነፍሰሄር ሓረስታይ ሙስጦፋ፡ ክሳብ ሕልፈት ትንፋሶም እዮም ሰራሐም። ምሉእ ዕድሚኦም፡ አብ ልምዓት ኢሕምልትን ፍረታትን ኢሕለፎምዎ። ሰማንያታት ጸንቂቓም ተስዓታት ምስ ረገዱ'ውን፡ ካብቲ ግርሁ ኣይተፈልዩን። እንጊሆም ሰርሐም ይዓመ። አብ ናይ ሕርሻ ቦታኦም ዝካየድ ንዋራታት ብምሉእ ኣተኮሮ ይከታተሉ ነበሩ። ልዑል ምሕደራ ግዜ ኸኣ ነበሮም። ሓንቲ መዓልቲ'ውን ትኹን፡ ብኸንቲ ክትሓልፍ ይደልዩ ኣይነበሩን። ክሳብ ሓወልቲ ናይ ሰራሕ ተመኮሮ ገዲፎም ካብዛ ዓለም ብሞት ዝፍለዩ።

አብ 'ቃርዑብል'፡ ብልሙድ ኣዘራርባ 'ዓዲ ተላሊ' አብ ዝተባህለ ዓዲ ብ1932 ተወለደም። አብ ከባቢ ኣቐርደት ከኣ ዓብዮም። ንልዕሊ ሰሳን ሸውዓተን ዓመታት አብ ልምዓት ጀራዲን ተዋፊሮም። ኣቢጋግሳኦም ካብ ባይታ እዩ። ነቲ አብ ከባቢኦም ዝርእዩዎ ዝነበሩ ጀራዲን ተዓዘቦም፡ ቅዱስ ቅንኢ ሓዲሩዎም፤ ንእሸቶ መሬት ረኺቦም፤ ብቴናን ሳንኬሎን ማይ እናጓረቱ ድማ ኣታኽልቶም እና'ሰተዩ ሰራሕ ሕርሻ ጀመሩ። ብንኡስን ምጡንን ዓቕሚ፡ ባምያ፡ ኮመደረ፡ ሸጉርቲን ካልኦት ኢሕምልትን ኣፍረዩ። ካብ ኢድ ናብ ኣፍ ዝዓይነቱ መኮባብርኦም ንምቕያር፡ ዓጸፋ ክሰርሑ ሓለኑ። ድሕሪ ዘዩዱም ዘይሕለል ጸዕሪ ድማ ናይ ብርሃን ኣንፈት ረኣዩ። ስርዓተ መስኖ ከማዕብል ዝኸእል ሚላን ኣገባብ ሕርሻን ኣተኣታተዉ። ቀስ ብቐስ ማይ ናብ ዝጭንጉዓ ሞተረታት ተሰጋገሩ።

ህላወ ማይ አብ ልምዓት ኢሕምልትን ፍረታትን ወሳኒ ግደ ኣሎዎ። ናይ ሕርሻ ቦታኦም አብ ገማግሌ ናብ ጋሽ ዝተደኩስ ስለ ዝነበረ፡ ናይ ምንጪ ማይ ሸግር ኣይነበሮን። ናይ ኣጠቓቕማን ስርዓተ

መስኖን ብድሆ ግና ሓላኺ ነይሩ። ንእኡ ፈቲሖም ናብ ዝለዓለ መሳላል ጠመቱ። ዓይነት ኣትክልትን ፍረታትን ናብ ምምራጽ'ውን ሰጉሙ። እቲ ከባቢ ቆላ እዩ። ባናና፡ ብብዝሐ ማይ ይጠልብ እዩ። ዝርጋሐ ማይ ብግቡእ ምጽፋዩ ኣገዳሲ እዩ። ካብ ነዊሕ ናይ ሕርሻ ተመኮሮኦም፡ ማይን ኣገዳሲነቱን ብግቡእ ክተሓዝ ከም ዘሎዎ ተገንዘቡ። ብኸነት ማይ ንምንካይ'ውን ብልሒ መሃዙ።

ኣብቲ ናይ ሕርሻ ቦታ፡ ማይ መታን ከይባኸን ብቐሚንቶ ዝተሰርሐ መትረብ ናይ ሓጺንን ጎማን ትቦታትን ክዋቀሙ ወሰኑ። ነቲ ወጸኢታት ከኣ ከም ግቡእን ቅቡልን ወፍሪ ተቐበልዎ። እታ ካብ መሬት ዝረኽብዎ ማይ፡ ልክዕ ኣብ ቦታኡ፡ 'ነታ ክትሰትዩ ዝሓሰበት ተኽሊዶ ትበጽሕ ኣላ?' ዝብል ሕቶ፡ እውታዊ መልሲ ረኽቡሉ። ብዝግባእ'ውን ኣረጋገጹ። ምእኩት ፍረ ድማ ረኽቡ፤ መሬት ኣሰፍሕዎ። ልዕሊ ዓሰርተ ኻልተን ፈረቓን ሄክታር መሬት ሕርሻ ኣብጽሕዎ። ባናናን ኣራንሸን ኣልምዕሉ። ብወሱን ዓቕን'ውን ለሚንን ዘይቱንን ተኸልሉ። ካብ ዓይነታት ኢሕምልቲ'ውን ኣይተረፉን፤ ባምያ፡ ሸጉርቲን ኮመደረን ወሰኹሉ። ነቲ ዓቢ ስፍሓት ዘሎዎ ናይ ሕርሻ ቦታ ንምልማዕ፡ ሸሞንተ ዓላታትን ኩዓቱ፤ ሸውዓተ ማይ ዝጭንጉዓ ሞተረታት'ውን ሰቐሉ፤ ናብ ግራውቲ ንምብጻሕ ዝዋቀሙሉ ሚላ'ውን ኣማዕበሉ። መትረብ ማይ አብ ትሕቲ መሬት ቀቢሮም ናብ ውሽጢ ግራውቲ ዘርግሕዎ። ርሕቀት ናይቲ ቦታ ነዊሕ እዩ። ሞተረታት ናይ ምጭንጸዕ ሓይለን ከይህሰ'ውን ካልእ ብልሓት መሃዙ። ዝተፈላለዩ ደገፍትን ኣክፋፈልትን ባስካታት ሃንጹ። እዚ፡ ብሓይሊ ስሕበት ዝካየድ መስኖ ክኸተሉ ሓገዞም። ነቲ ፍርቂ ከሎ ሚተር ዝርሕቀቱ ተኽሊ ዘድሊ ማይ ከብጽሕሉ ኣይተሸገሩን። ውሕሉልን ቆጣብን ሚላ ብምክታል፡ ኣዝዩ ውጽኢታዊ ሰራሕ ዓመሙ። ከባቢኦም ልሙዕን ሃመልማልን ቀየሩዎ።

ሓረስታይ ሙስጦፋ፡ ቀውዒ ሓሊፋ ቀውዒ ክተርክብ ብስራሕ ፍልጠትን ክእለቶምን ኣማዕበሉ፤ ተመኮሮ ደለቡ። ካብ ዓመት

ናብ ዓመት እቶቶምን አገባብ ማሕረሶምን ክብ አበሉ። ‘አትክልቲ ይዛረቡን ይሰምዑን እየም’ እንተ ሰሚዕኩም ይዛረቡ። እንተ ፈቲኻቶም ድማ የፍቅሩኻ እየም’ ዝብል እምነት ኣሕደሩ። ብግብሪ ኣረጋገጹ። ህጻናት፡ አትክልትን ሰራሕን፡ ናብዮትን ጥቡቕ ክትትልን ዝጠልቡ ምዃናም ይኣምኑ።

ሓረስታይ ሙስጦፋ፡ ካብ ሕማማትን ባልዓትን ንምክልኻል ውን እተፈላለየ ሚላታት የዘውትሩ ነበሩ። ኣብ ውሽጢ ተኽሊ ዝሰፈሩ ባልዓት ንምጥፋእ ድንቁ ሚላ ተኸተሉ። ‘ምክትታል’ ከም ቀዳማይ ሚላ ምክልኻል ኣዘውተሩዎ። ነቲ ቐጽሊ በብሓደ እናዞሩ ብምርኣይ ንላዕሊ ገጹ ብምግምጣል እቶም ኣብ ትሕቲኡ ተዓቕቦም ዝጸንሑ ባልዓት የለልዩዎም። ንዕኡ ዝመጣጠን ሰጉምትታት ይወስዱ። ብብዝሒ ጸረ-ባልዕ ኣብ ዘይርከቡሉ ዝነበረ እዋን፡ ናይ ገዛእ ርእሶም ሚላ ምክልኻል ባልዓት ክኸተሉ መረጹ። ንሓሙኽሸቲ ብመንጸጊ ማይ ይጸጉሉ። ኣብ መንጎ-መንጎ እቲ ተኽሊ ድኽዒ ወይ ዒግታ ትኪ ክፈጥር ዝኽእል ኩነታት ይፈጥሩ። ብኸምዚ ድማ ባልዓት ካብ ግራቶም ይጠፍኡ ነበሩ።

“ንሱ ባዕሉ እቲ ተኽሊ ‘እክእ’ እንተ ኣልካዮ፡ መዓልታዊ እዩ ዝምህረኹ። ኣነ ኣብዚ ቦታ ሕርሻ፡ በዓል ይኹን ዒድ ከይበልኩ ኩሉ ግዜ ኣለኹ። ንግሆ ካብ ሰዓት ሸዱሸተ ኣትሒዞ ካብዚ ቦታ ኣይፍለይን እዩ። ሳላ ዝሰራሕኩ ህይወተይ ተቐየሩ። ቀደም ራኩባ ወይ ኣጉዶ ነይሩ። ሎሚ ግን ምቕእ ገዛውቲ ተቐይሩ ኣሉ። እዚ ዓወታት እዚ ጽን ኢሊ ነዚ ኣትክልቲ ስለ ዝሰማዕኩዎ እየ ክረኽቦ ክኢለ ዘለኹ። ኣትክልቲ፡ ንሕና ኢና ዘይንሰምዖም እምበር፡ ንሓቶም ይዛረቡ እየም። ንሱብ ጥዑም ዘረባን ግብርን የሓጉሱ። ንተኽሊ ድማ ክትከናኸሩ ክትከናኸሩን ከለኻ ይሕጉሱ። ብዘሕ ፍረ ይህቡ።” ዝብል ዘረባኦም ንብዙሓት ሓረስቶት እወታዊ ጽልዋ ፈጠሩ።

ንሓረስታይ ሙስጦፋ፡ ዝዓባዩ ብድሆ ካብ ቦታ ሕርሻ ምርኣቕ ነበረ። ሓደ እዋን ናይ ጥዕና ጸገም ኣንጸፋዎም፡ ንኸልተ ዓመታት ካብቲ ዝፈትወዎ ናይ ሕርሻ ቦታኦም ተፈልዮም። ሕክምናዊ ክትትል እናነበሩ፡ ኣብ ዓራት ደቂሶም ኣይቀሰኑን። ብቴሌፎን ግራውቶም ካብ ምምሕዳር ኣይበኹሩን። ከም ኣሰር ኣዳብዕቶም ዝፈልጥዎ ጀርዲኖም፡ ኣብ ዝኸዱ ከይዶም፡ ኩነታት ኣትክልቶምን ልሙድ መዓልታዊ ስራሖምን ካብ ምክትታል ዝዕንቅጸም ኣይነበረን። ከም ልቦም ክገቡ ኣብ ዘይከኣልሉ እዋን ውን፡ “እዛ ቦታ እንታይ ኩይና? ከመይ እንተገበርናዮ ይኣይኸ? ስለምንታይ እዛ ተኽሊ ሓራ ወይ ኣይጠዓማን?” እናበሉ ንመሳርሕቶም ይውከሱ።

ኣብ ደረት ሩባ ዝድኹን ቦታ ሕርሻ ዕድላትን ብድሆታትን ዝሓዘ እዩ። ኣብ ገማግም ሩባ ጋሽ ዝተመሰረተ ጀርዲኖም ውን፡ ብሰሪ ሓያል ውሕጅ ፍግረ መሬት ኣየናሕሰዩሎምን። ዝዘንፎም ሸግር መፍትሒ እምበር፡ ይቕዝምሉ ኣይነበሩን። ባህርያዊ ጋብዮን ከኣ ሰራሖም። ነቲ ናብ ጀርዲን ዝኣቱ ሓጺ ኣኪቦም፡ ናብ መሸማዕ መሊኦም ከም መከላኸሊ ፍግረ መሬት ተጠቐሙሉ።

ጉልቡትን ልዕሊ ንቡር ክብደትን ዝውንኑ ዝነበሩ ሓረስታይ ሙስጦፋ፡ ካብ ገዛኦም ናብ ቦታ ሕርሻ ብምርከሶ ተደጊፎም ነዊሕ ዓመታት ተመላሲሶም። ብዝረኽቡዎ ምህርቲ፡ ንመጉዓዝ ኣሕምልትን ፍረታትን እተገልግሎም፡ ዘመናዊት ፒክ-ኣፕ ይመላለሱ። ኣብ ውሽጢ ግራውቶም ግን ብኸልተ ምርከሶ ይንቀሳቕሱ።

ኣብ ህይወት ብሓፈሻ፡ ኣብ ልምዓት ሕርሻ ኸኣ ብፍላይ፡ ሰኒት ምስጢር ዓወት እዩ። ኣብ ከባቢኦም ምስ ዝከብሩ ዓድታትን ጉረባብቶም ናይ ሕርሻ ቦታታትን ድማ ብፍቕርን ምትሕግጋዝን ይፍለጡ። ኣብ ከባቢኦም ናይ ዝርከባ ዓድታት ኣደታት፡ ብስእነት ማይ ንኸይሸገራ፡ መዓልታዊ ካብ ምንጪ ማየም ብሞተረ ማይ ብምጭንጓዕ፡ ናብ ባስካታት ይመልኡዎ። ንጥራቶምን ንኻልእ መዓላን ከይተጸገሙ ናይ ማይ ኣገልግሎት ይህቡ ነበሩ። ብዘይካዚ ንዝሓርሱ የተባብዑ። ብናቶም ምኽርን ድርኪትን ንዊሕ እዋን ዘይተሓርሰ ግራውቲ፡ ፈልሲ ብምሃብ፡ ንብዙሓት ከም ዝሓገዙ ውን ይፍለጡ።

ሓደ ኻብቲ ዝኸተሉዎ ሚላ ምሕደራ ሕርሻ፡ ምቅይያር ኣዝርእቲ እዩ። እቲ ጥብብ ኣብ ወቕታውያን ኣዝርእቲ ጥራይ ኣይኩነን ዝኸተልዎም። ብመስኖ ኣብ ዝንቀሳቕሱ ናይ ሕርሻ ቦታታት ውን ከም ውጽኢታዊ ሚላ ኣዘውቲሮዎም። ግብእ ምቅይያር ዘራእቲ ብምጥቃም መሬቶም ብምሰባሕ ምህርቲ የኻዕብቲ።

መሬት ሕርሻኦም ሓጺ፡ ጸጸርን ጨውን እዩ። እንተኹን ብተመከሮ ነዚ ዓይነት ሓመድ ንምቕያሩ ይበላሓቲ። ጎቦ ዝነበረ ጎልጉል፡ ዱር ዝነበረ ምቕጥቋጥ፡ ሓጺ ዝነበረ መሬት ካልእ ዓይነት ሚላታት እናተጠቐሙ፡ ንፍርያምነት መሬቶም ሃብታም ቀይሮዎም።

“ሓረስታይ ጳዕርን ትዕግስትን እንተዘይ ኣዘውቲሩ ክረብሕ ኣይክእልን እዩ። ንነብሱ ከዕግባ ኣሎዎ። ‘ክረክብ እየ’ ክብል ኣሎዎ። ሎሚ ኣብያትኒ ኢሉ ክገደፋ የብሉን። ግራት ጽባሕ ክኸውን ምእንቲ ክሰርሕ ኣሎዎ።” ዝብል ቃሎም ውን ተረሳዒ ኣይኩነን። ኣብ ምዕቃብ ሓመድን ማይን፡ ምምካት ፍግረ መሬት ዘመስከሩዎ ውጽኢት ብቐሊል ዝልካዕ ኣይነበረን። ናይ ክትርታትን ዛላታትን ዕዮታት፡ ነቲ ከባቢ ናብ ንቡር ንንምላሰ ብዘሕ ኣይተጸገሙን። ጀርዲኖም ካብ ናይ ካልኣት ናይ ሕርሻ ቦታታት ፍልይ ዘበሉ፡ ልዑል ተገዳስነት ሰራሕ ምንባሩ፡ ንኸነታት ሰራሖም ብቐረባ ዝከታተሉ ኣባላት ሚኒስትሪ ሕርሻ ብሓፈሻ፡ ክኢላታት ኣሕምልትን ፍረታትን ድማ ብፍላይ ይምስክሩ።

ብኣብነታዊ ሓረስታይ ዝግለጹን ብተደጋጋሚ ዝተሸለሙን ሓረስታይ ሙስጦፋ፡ ሚኒስትሪ ሕርሻ ‘ናይ ምሉእ ህይወት ዕዉት ሓረስታይ’ ኢሉ ሸለምዎም።

ወ/ሮ ዮርዳኖስ ሃብታይ

‘ጓል ከተማ’ አብ በረካታት ሆሚብ

ተሰፋ-አለም ገብረሰላሴ (ጫረ)

አብ ከተማ ተወሊዳ ዝገበየት ኣይትመስልን። ንሰራሕ'ምበር ንምግባር ዝኸውን ግዜ የብላን፣ ምስ ግዜ ትጓዩ ብጉሆ ትሰርሖ። ካብ ንግሆ ክሳብ ምሽት ካብ ቦታ ሰራሕ ኣይትርሕቅን። ንዝሓሸን ዝበለጸን ምዕባለ ተማሪዩ። አብ ቦታ ሰራሕ ላዕልን ታሕትን ትብል። ሰራሕ ትመርሖ፣ ናውዲ ማእቶት ሒዛ'ውን ትኸዕት፣ ትኩሰኩሰ፣ ትጽሂ፣ ማይ ተስቲ፣ ፍረ ትቅንጥብን ናብ ዕዳጋ ትልእኽን። ብሰራሕ ሰዓት ዕለታዊ ንጥፈታት ተሰላሰል።

ብደቂ ተባዕትዮ ጥራይ ንዝተዓብለለ ዕዮ ሕርሻ፣ ደቂ ኣንስትዮ ክዋሰኡን ግዳ፣ ክረብሓሉን ከም ዝኸለላ ብግብሪ ኣረጋጊጸ። ንሳ እተመሓድሮን እትቐልሶን ልምዓት ሕርሻ ብኣብነት እዩ ዝርቋሖ። ኣብቲ ሰራሕ ጎልጎል በበይኑ ዓይነት ልምዓታዊ ንጥፈታት ተሰላሰል፣ ዓባይ ትራክተር ትመርሖ። ሰጣሕ ጉልጉል ትዋሕሰሱ፣ ትልሚ ኣውጺኦ ትሓርሱ፣ ትግልብዮ፣ ተደላድልን ትምድምድን። ካብ ፈልሲ ናብ ፍረ ዝበጸሕ ኣሕምልትን ኣእካልን ትከታተል። ብግብራ ምሕደራ ማይ ግራታ ተሰትይ። ባልዕን ጸህይን ትከላኸል። ኮታ ምእኩት ምህርቲ ክትሓፍስ ከሉ'ቲ ዝግባእ መሰርሓት ትፍጽም። ጸማእ'ውን ትረክብ። ክንዲ ኣቦን ኣደን፣ ናይ ዝሃን መርሮን እናዓመመት፣ ደቃ ተዕቢ፣ ህይወት ትመርሖ። ብዓቢኡ ኸኣ ዕዉት ዕዮ ሕርሻ ተካይድ ኣላ - ወ/ሮ ዮርዳኖስ ሃብታይ።

ወ/ሮ ዮርዳኖስ ሃብታይ፣ ኣብ መወዳእታ 1979 ኣብ ኣስመራ ማይተመናይ ተወሊዳ፣ ኣብኡ ዓብያ። ካብ መባእታ ክሳብ ናይ ካልኣይ ደረጃ ትምህርቲ ኸኣ ኣብ ቤት ትምህርቲ ማይ ተመናይ፣ ቤት ትምህርቲ ናጽነትን ኣስመራ ሓፈሻውን ተማሂራ። 1997 ኣብ ኣፍላ ዕድመኣ እያ ናብ መርዓን ደርዓን ተጸምቢራ። ብዓል ቤታ፣ ሙሴ ኢሳይስ ሓደ ኻብቶም ኣብ ገድሊ ንሓርነት እጃዋም ኣበርኪቶም ንፋስ ናጽነት ከስተማቕሩ ዕድል ዝረኸቡ ተጋደላቲ እዩ። ብመሰረት መንግስቲ ዘውጽኦ ናይ ምጥያስ መደብ፣ ተጋዳላይ ሙሴ ካብ ክፍለ ሰራዊት 96 ምስ ተፋነወ፣ ናብቲ ኣቐዲሙ ምስ ኣሃዱኡ ኹይኑ ዝረኣዩ ከባቢ ናብ ሳዋ ብምኻድ ናይ ሕርሻ ቦታ ክወሃቦ ሓተተ። ሓደ ካብ ፈለምቲ ወይ ዳህሰብቲ ሕርሻ ናብ ሳዋ ኹይኑ ድማ ናብ ሕርሻዊ ልምዓት ተጸምቢሩ። ኣብ ውሑድ ዓመታት ጽቡቕ ገሲጋስ ኣርኣዩ። ዮርዳኖስ፣ ንብዓል ቤታ ክትበጽሕ እያ ፈለማ ምስቲ ቦታ ዝተላለየት። ካብ ኣስመራ ኣለታት ሰለስተ ሚእቲ ኪሎ ሜተር እናተጓዕዘት፣ ነቲ ቦታ ሕርሻ ፈለጠቶ። ሓደ ዓመትን ሓደ ውላድን ምቁር ናይ ሓዳር ህይወት ኣሕለፈት። ነቲ ዕድልን ጉዕዞ ሓዳርን ዝኹልፍ ኣጋጣሚ ግና ተፈጥረ - ወራር ወያነ 1998።

ብዓል ቤት ዮርዳኖስ ሃብታይ፣ ከም ኩሎም፣ እቶም ኣብ ሲቪልዊ ህይወት ዝጸንሑ ተጋደልትን ኣባላት ሃገራዊ ኣገልግሎትን፣ ንምፍሻል ወራር ወያነ ናብ መሳርዕ ሓይልታት ምክልኻል ከተተ። መራሕ ጋንታ ኹይኑ ኸኣ ኣዋግኣን ተዋግኣን። ዮርዳኖስ ከኣ ምስ ሓዋኣን ዘማኣን ብምኻን፣ ነቲ ከም ህጻን ናብዮትን ክንክንን ዝጠልብ ጸር ሕርሻ ተሰከመቶ። ብዓል ቤታ ንዝጀመሮ ሰራሕ ክትቅጽሎ ቅናታ ኣትረረት። ምሉእ ግዚኣን ዓቕማን ኣብ ናብ ሳዋ ኣሕለፈቶ። ተልእኾኡ ፈጸሙ ክምለስ ዝኸተተ ተጋዳላይ ሙሴ ኢሳይስ ግን ኣብ ካልኣይ ወራር ብጅግንነት ተሰውኡ።

ልምዓት ጀርዲን ናብ ሳዋ፣ ድሕሪ መስዋእቲ ብዓል ቤታ፣ ካብኣ ከም ዘይሓልፍ ዝኣመነት ዮርዳኖስ ሃብታይ፣ ነቲ ሰራሕ ኣጽኢን ሓዘቶ። ከጋጥማ ንዝኸለል ብድሆታት ክትገጥሞ'ውን ተዳለወት። ንመገዳን ጉዕዞኣን ዝዕንቅፍ ነገራት እናኣለየት ሰገመት። ነቲ ሕርሻዊ ልምዓት ናብ ዝለዓለ ደረጃ ክትበጽሖ'ውን ሓለነት። 'ናይ ሸሕ ኪሎ ሜተር ጉዕዞ ብኣንቲ ሰገምቲ እዩ ዝጀመሮ'፣ 'ጽኑዕ ዕላማ ኸኣ ናብ ሸቶ የብጽሕ' - በዚ ኣተሓሰባ፣ ካብ ቦታ ሕርሻ ንኣንቲ ካልኢት ከየባተኸት ሰራሓ፣ ካብ ጉዕዞኣ ዝኹልፍ ኣለታዊ ምክርታት'ውን ኣይገደፋን።

ነቲ ሰራሕ ክትክእሎ ድያ ኣይክትክእሎን እያ? ዝብል ሕቶ ኣብ ቅድሚኣ ኮፍ ኣበሉላ። መቐርባን ኣዝማዳን፣ ነቲ ሰራሕ ገዲፋ፣ ኣስመራ ብምድያብ ህይወታ ብኻልእ ሰራሕ ክትመርሖ፣ ሓልዮት ዝመስል ምክርን ሓሳብን ኣቐረቡላ። እንተኹን፣ ነቲ ዝጀመረቶ ክትቅጽሎን ነቲ ዘበገሰቶ ናብ ምዕራፍ ዓወት ክትበጽሖን ምኻና መለሰት። በቲ ዓንቃፊ ምክር ቅናታ ኣይፈትሐትን። እኳ ደኣ ነቲ ቐድሞ ኣብ ናብ ሳዋ ዝተበገሰ ጀርዲን ናብ ዝሰፍሐ ቦታ ፎርቶ ሳዋ ተኻርያ ኣሰገረቶ። ንልምዓት እቲ ጀርዲን'ውን ኣሰፍሓቶ። ብዝተፈላለዩ ኣሕምልትን ኣትክልትን ኣማዕበሉቶ። ቅልጡፍ

ውጽኢት ድማ ረዳየትሉ። ፈለማ ኣብ ከባቢኦ ንዝርከቡ ሓረሰቶት መሰጠት። ንብዙሓት ብእወታ ጸለወት። ተፈላግነታ ዓባይ። ካብ ንኡስ ዞባ ፎርቶ ሳዋን ዞባ ዞባ ጋሽ ባርካን ሰጊራ ብደረጃ ሃገር'ውን ክትሓሰብ ድርኺት ፈጠረላ።

2014፡ ዮርዳኖስ ሃብታይ ኣብ ማሕበር ሕርሻ ደቀንሰትዮ ኤርትራ ተጸምበረት። እቲ ማሕበር ብዙሕ ማዕጾ ዕድላት ኣርሓወላ። ሞያኣ ክተዕብዮሉ እትኽእል ዝተፈላለየ ሓጺርቲ ስልጠናታትን ትምህርትን ረኽበት። ኣኢካልን ኣሕምልትን ፍረታትን ክተልምዕ ከኣለት። ብስርዓተ መሰላ ሸጉርትን በርበረን ብዝኖብ ክረምቲ ኸኣ ጣፍ ብምዝራእ ምእኩት ምህርቲ ሓፈሰት። ዓይነት ህይወታ ኣመሓደሻ ጽቡቕ ናብራ ክትኑበር ጀመረት። መንበሪ ዝ ክትሃንጽን ንዝተፈላለየ ኣገልግሎት እትሕግዝ ዓባይ ማኪና ክትውንን እውን ኣይተጸገመትን።

“ምርኣይ ምእማን እዩ” ከም ዝብሃል፡ እቶም “ኣይትኽእልዮን ኢኹ፡ ይትረፍኪ፡ ዘይተውርድዮ ዕዳ ኣይትሰከሚ” ዝብልዋ ዝከበሩ፡ መቐርብ ቤተሰባ ብውጽኢት ጸዕራን ጸማኣን ተገረሙ። ምኽርም ግጉይ ምንባሩ ኣመኑ። ዕዮኣን ንዋፊታትን ብተራ ተዓዛብቲ ጥራይ ዝግምገም ኣይነበረን። ብሞያተኛታት ሕርሻ'ውን ተረጋገጸ።

ኣብቲ እተልምዎ ዘላ ኣስታት ዕስራ ሄክታር ሰፍሓት መሬት፡ ውጽኢታዊ ሕርሻዊ ልምዓት ተሰላሰል ኣላ። ንምድንፋዕ ምህርቲ ኸኣ ሓያል ጸዕሪ ተካይድ። መሬት ዝሃብካያ እያ እትመልስ። ንምህብታምን ንምሰባሕን ሓመድ፡ ኩሉ ዝክኣል ወፍርታት ኣካዩዳ፡ እኹልን ምእኩትን ምህርቲ ክትሓፍሰ'ውን ኣይተጸገመትን። ሞያተኛታት ዘረጋገጽዎን ዝሰነድዎን ሓበሬታ'ውን ነዚ ሓቂ እዩ ዘረጋገጸ። ሸጉርቲ ካብ ሓደ ሄክታር ክሳብ ክልተ ሚእቲ ኩንታል፡ በርበሪ ካብ ሓደ ሄክታር ክሳብ ዕስራ ኩንታል ረኽባ። ኣብ ጣፍ'ውን ኣዝዩ ዘተሰፋ ምህርቲ ሓፈሳ። ካብ ሓደ ሄክታር ዓሰርተ ሓደ ኩንታል ናብ ቐፎኣ ኣእትያ። ምስጢር ናይቲ ምእኩት ምህርቲ፡ ግቡእ ምሕደራ ሕርሻ ምኃን ትጠቅስ። ካብ ቅድመ ምድላው ክሳብ ምሕፋስ ምህርቲ ዘይበታተኽ ሕርሻዊ መስርሕ ከም እትኽተል'ውን ትሕብር። ንፈሳሲ ድኹዒ፡ ካብቶም ብዝገባእ ኣብ ኣገልግሎት ከውዕልዎ ዝጀመሩ ሓረሰቶት ምኃና'ውን

ንንዋፊታታ ብቐረባ ዝከታተሉ ሞያተኛታት ሕርሻ የረጋግጹ።

ማዕበል ዘይሰንጠቐት መርከብ ናብቲ ደሴት ሰላም ኣይትበጽሕን እያ። ባህርያውን ሰብ ሰርሖን ሸግራት ዘይሰግር ሰብ ከኣ ናብ ሕንጻጽ ዓወት ክረግጽ ኣይክእልን እዩ። ትቁጻጸሮን ዘይትቁጻጸሮን ንዘጋጥም ሸግራት ገጢምካ እምበር፡ ጸዕዳ ባንዴራ ዘርጊሕካ ኣይትዕወትን ኢኹ። ዮርዳኖስ ሃብታይ'ውን ኣብ ዝተፈላለየ እዋን ነንበይኑ ፈታኒ ሸግራት ኣጋጢምዎ እዩ። እቲ ዝዓበየን ካብ ኣእምሮኣ ቀልጢፋ ዘይሃሰሰ ፍጻመን ኔሩዎ እዩ።

2013 እዩ። ሓያል ዝኖብ ዝፈጠሮ ብርቱዕ ውሑጅ ናብ ፎርቶ ሳዋ ወሪዳ። ኣብ ሓያሉ ጀራዲን ከቢድ ዕንወት ኣኸቲሉ። ቦቲ ሓደጋ ዮርዳኖስ፡ ኣስታት ሸውዓተ ሚእቲ ሸሕ ናጃፋ ዝግመት በርበረን ሸጉርትን ምሉእ ብምሉእ ተደምሲሱዋ። እቲ ሓደጋ ኣየሰንበዳን። ቦቲ ክሳራ ኣይተዳህለትን። እኳ ደኣ ዓጻፋ ክትሰርሕን ነቲ ዝተኸሰረ ዕድላት ክትመልስን ሰና ነኺሳ ሰራሓ። ንዝሓዘቶ መስመር ኣጽኒዓ ቀጸለቶ።

ሕርሻዊ ንዋፊታት ዮርዳኖስ ሃብታይ፡ ኣብ ዘራእትን ኣሕምልትን ጥራይ ዝድረት ኣይኩነን። ዓሰርተ ሓመቶተ ናይ ጸባ ከብቲ'ውን ትውንን እያ። እተን ከብቲ ካብ ሓንቲ ብ2008 ብሚኒስትሪ ሕርሻ እተሞህበታ ላም እየን ፈርየን። ሸቡ ዮርዳኖስ መላእ ላም እያ ተሞሂባ። ምራኽ ናብ ሚኒስትሪ መሊሳ፡ ወላዲት ላም ከኣ ምስኣ ቐጸላ። ኣብዚ እዋን፡ ዓሰርተ ሓመቶተ ፈርያ። ድርብራብ ረብሓ ኸኣ ይህባኣ። ጸባኣን ቀለብ ሰራሕተኛታት፡ ዒባኣን ከኣ ከም ባህርያዊ ድኹዒ የገልግላ።

ወሰኽ ክብራ፡ መንግስቲ ኤርትራ ዝደፍኣሉን ከም ባህሊ ከስርጾ ዝጽዓረሉን ጥቡብ ሕርሻ እዩ። ካብ ሓደ ምህርቲ ናብ ካልእ ምህርቲታት ምምስራሕ ተዓጻጻፊ ረብሓ ኣሎዎ። ዮርዳኖስ ሃብታይ፡ ኣብዚ መዳይ እውን ዘተሰፋ ኣንፈት ሒዞ ትርከብ። ምስ ሓብታ ብምኃን፡ ነቲ ኣብ ግራት ተልምዖ በርበሪ፡ ናብ ኣዋዘን ጥሑን በርበረን ኣመስራሓ ናብ ዕዳጋ ተቐርቦ ኣላ።

ሓንቲ ካብ ኣብነታውያን መንእሰያት ሓረሰቶት ዝኹነት ዮርዳኖስ ሃብታይ፡ ዕዉት ገሲጋስ ሰራሕ ክትዓምም ናይ ብዙሓት ኣካላት

መንግስትን ውልቀ ሰባትን ብሓፈሻ፡ ምምሕዳር ንኡስ ዞባ ፎርቶ ሳዋን ማእከል ስልጠና ሓይልታት ምክልኻል ኤርትራን ከኣ ብፍላይ፡ ዓቢ ደገፍ ከም ዝገበሩላ ትሕብር። ሚኒስትሪ ሕርሻ ኣብ ርእሰ'ቲ ቡባዝኤ ዝፈጥረላ ናይ ስልጠናን ትምህርትን ዕድል፡ ፍልጠት ክትቀስም፡ ክእለትን ተመክሮን ድማ ክትድልብ፡ ናብ ሃገረ ኡጋንዳ ልእኹዎ። ንዝቐሰመቶ ትምህርትን ዝደለበቶ ፍልጠትን ምስ ተመክሮኣ ኣወሃሂዳ ዓጻፋ ብምስራሕ ናብ ዝለዓለ ደረጃ ዕብየት ክትበጽሕ ድማ ኣብ ሓያል ሰራሕ ትርከብ።

አቶ ማሕሙድ ሮሞዳን

መሃዝን ወናንን ዘበናዊ ጀርዲን

ብዳንኤል እያሱ

አብ ዕድመ ስላታት ዝርከብ ድልዱልን ስሩዕ ኣካላዊ ቁመናን ዝውንን ሓረስታይ'ዩ። አቶ ማሕሙድ ሮሞዳን ኣሕመድ ይብሃል።

ንአቶ ማሕሙድ፡ አብ ሚያዝያ 2011 እዩ መጀመርታ ብኣካል ርእየዮ። ደጊመ ድማ ድሕሪ ኣስታት 10 ዓመት፡ ኣመዝጊብዎ ዘሎ ገስጋስ ሕርሻዊ ልምዓት ዝምልከት ጽሑፍ ንምድላው አብ ዝገበርኩዎ ጉዕዞ፡ እንደገና ንክርእዮ ዕድል ረኺብ።

ምስቶም ነቲ መደብ ዝወደቡልና ኣባላት፡ ንግሆ ሰዓት 6:00 አብ ጀርዲን ክንበጽሕ ተረዳዲእና ብምንባርና፡ ካብ ኣስመራ ብለይቱ ኢና ገስጊሰና። ይኹን'ምበር፡ ኣስታት ዕስራ ደጃቕ ደንጉና ብምብጻሕና፡ አቶ ማሕሙድ ቀዳሙና አብ ቦታ ቁጸራ በጺሑ ከይከውን ሰክፍታ ወረረኒ። ካብ ቀንዲ ጽርግያ ጊንዳዕባጽዕ፡ ብደንጎሎ ላዕላይ ንዩማን ድሕሪ ምእላይና፡ ብማዕዶ አብ ደረት ጽርግያ አብ ቅድሚ መኪና ደው ኢሉ ሰዓቱ ዝርእ. ሰብ ምስ ረእኹ፡ ሰክፍታይ ሰማይ ዓረገ። እታ “አብ ካፊታት ኣስመራ ጥውይ ምልስ እናበልካ ብምምጥላዕ...” እትብል ናይ ቅድሚ ዓለርተ ዓመት ሓረግ ድማ ዘክርኩ።

አቶ ማሕሙድ አብ ደረት ጽርግያ ክጽበዩና ጸንሑ። ድሕሪ ምወቕ ሰላምታ ጉዕዞና ብሓባር ቀጸልና። ኣስታት 10 ደጃቕ ብመኪና ምስ ተጓዓዝና፡ ኣብቲ ካብ ቀንዲ ሰንጭሮ ሩባ ባዓረዛ ናይ ኪሎ ሜትራት ርሕቀት ሰጉሙ ዘሎ ሓድሽ ክፋል ጀርዲኑ በጻሕና።

መደብ ሌላ፡ በታ ዓለርተታት ኣሸሓት ናይ እተፈላለዩ ዓይነት ኣግራብ ፈልሲ ዝሓዘት ማእከል ጀመርና። አቶ ማሕሙድ ነዛ ማእከል ፈልሲ ብፍሉይ ስምዒት እዩ ዝገልጽ። እቲ ምክንያት ድማ አብ 1982 ዓ.ም. ንጥፈታት ጀርዲን አብ ዝፈለመሉ፡

ካብ ሓንቲ አብ ጊንዳዕ እትርከብ ካብ ኢጣልያውያን ጀርዲን ዝወረሰት ዜጋ፡ ዓለርተ ኣርባዕተ ሓባ ፈልሲ ኣራንሺ ብምውሳድ ክብገስ ከሎ፡ ድሕሪ ናይ ክልተ ዓመት ጸዕሪ ካብተን ፈልሲ ዓለርተ ስለ ዝሓረራ፡ ብዙሕ ከም ዝጉሃዩ ብምዝከር፡ ሎሚ ናይ ዝተፈላለዩ ዓይነት ኣግራብ፡ ብኣሸሓት ብዝሒ ዘፍልሰሉ ማእከልን ጥያዊ ክእለትን ብምውናኑ፡ ፍሉይ ባህታ ከም ዝፈጥረሉ ይገልጽ።

አቶ ማሕሙድ ንመሰርሕ ኣመዓባብላ ትካሉ ንምግላጽ፡ በታ ንሰርሑ ዓብዩ ድፍኢት ዝሃበትን ንምህዳዊ ብቕዓቱ እተርእይን አብ 1998 ዝሃነጸ ባስካ ማይ ክጅምር እዩ መሪጹ። እዛ ባስካ ካብቲ ሩባ ኣሕዋትን ሩባ ኣድከሞምን ዝራኽቡሉ ሰንጭሮ ተበጊሰ። ንጋድም ናብ ደቡባዊ ምብራቕ ኣቢሉ ንጎቦታት ተቐኒቱ ናይ ልዕሊ ክልተ ሽሕ ሜትሮ ዝዝርጋሕ ብኮንክሪት ዝተሃነጸ ካናለ እትቐበል ፈላሚት ባስካ ኹይና፡ ብዘሎዋ ኣቀማምጣ፡ ብሓይሊ ስሕበት ማይ ተቐቢላ ናብ ዓለርተታት ባስካታት ንምዝርጋሕ ዘክእል ናይ ብራኽ ብልጫ እትውንን እያ። እዛ ባስካ ቀንዲ ምንጪ ማይ ናይ ዝበዝሕ ክፋል ናይቲ ንኺሎ ሜትራት ዝዝርጋሕ ልምዓት ኩይና፡ በቲ ብምህዳዊ ጥበብ አቶ ማሕሙድ ዝተሃነደሰ ካብ-ናብ ኩጀት ዝዘልል ሻምብቆታት እያ ትሕዝቶኣ ተከፋፍል። ነዚ ሻምብቆታት ብማዕዶ ዝረእየ ሰብ፡ ካብ-ናብ ዓበይቲ ፓሎታት ዝሰጋገር ገመድ ኤለትሪክ እዩ ዝመሰል።

እቲ ኻልእ ምህዞ አቶ ማሕሙድ፡ አብ እግሪ ኣግራብ ዘሎ ንመሰተዩ ማይ ዝሕግዝ ሕቡእ ትሕተ-ቕርጺ ኹይኑ፡ በዚ ኣገባብ ብታሕቲ ታሕቲ ዝዝርጋሕ ሻምብቆታት ንፍሲ-ወከፍ ገረብ ማይ የሰቲ፡ ብደገ ዝፈሰስ ይኹን ብዓይኒ ዝርእ ጠሊ የሉን። እታ ገረብ ከም ዝሰተየት እትሕብር፡ አብ ትሕቲኣ ኣመልካቲት ትቦ ኣላ። ብኸምዚ ኣገባብ ዝሰትያ ኣግራብ አብ ዘሎ ክፋል ጀርዲን፡ ብዘይካ ብኣካላት ተኽለ፡ ብሃፋ ዝሃልኽ ማይ የለን።

አቶ ማሕሙድ ንባዓረዛን አብቲ ኸባቢ ንዘሎዎ ተዘክሮታት ህይወትን ብኸምዚ ዝሰዕብ ይገልጽ፡ “ስንጭሮታት ባዓረዛ ተወሊዶ ዝግበኹሉ ዓለመይ እዩ። ግዜ መዝገብኡ ኣብዚ ቦታ እየ ኣሕለፈዮ። ገና ብህጻነይ፡ ምስ ወላድዮይ፡ ብባቡር ናብ ኩተማ ጊንዳዕ ክመላለስ ከለኹ፡ እዚ ከባቢ ናይ ከምዚ ናይ ጣልያን ጀራዲን ክኸውን ኣለዎ እብል ነይረ። እቲ ናይ ግዜ ህጻንነተይ ጦብላሕታ ድማ ምስዚ ኸባቢ ፍሉይ ፍቕሪ ክህልወንን ዝዘፍ ሕልምታት ክሓልምን ድፍኢት ፈጠሩለይ።” ድሕሪ ምባል፡ ኣሰራይ፡ “እቲ ኹባዚ ከባቢ ዝተፈለኸዎ ግዜ ውሱን ኩይነ፡ ንስርሓት ጀርዲን መበገሲ ዝኸውን ገንዘብ ንኸዋህልል፡ ክሸቅዎ ናብ ፎር ዝኸድኩሉ፡ ከምኡውን ጉዕ በርበርን ካልእ ዓይነታት ኣሕምልትን ንምልማዕ ኣብ ከባቢ ጋሕቴላይ ተንቀሳቂሰሉ ዝነበርኩን ግዜ ዋራይ እዩ።” ይብል።

ንኣቀማምጣ ቦታ ሕርሻኡ ብዝምልከት፡ “ገለ ክፋል ናይዚ ጀርዲን ይትረፍ ክተልምዎ፡ ብእግርኻ ክትከድ’ውን ከቢድ እዩ። እቲ ክጅምር ከለኹ ብዘይካ ፍቕሪ ስራሕ፡ ዝኹን ንሕርሻ ዝምልከት ትምህርቲ ኣይነበረንን። ዝረኣየኒ ሰብ፡ እዚ ጽሑል እዩ። ዘይከውን እየ ዝገብር ዘሎ ይብለኒ ነይሩ። ኣነ ግን እዚ ጎቦታት ንባህርያዊ ገረብ ዝለማማዕ ክሳብ ዝኹን፡ ዝተኸልከዎ ኣግራብ ክቕበል ይኽእል እዩ ብዝብል እምነት እየ ስርሐይ ጀመረ። ብስራሕ ድማ ኩሉ ተበጺሑ።” ይብል።

እታ መበገሲቲ ዝኹንት ክፋል ጀርዲን ናይ ኣራንሺ ኹይና፡ ሓቕፋቶ ዘላ፡ ንባህርያዊ ጫካ ዝመስል ኣግራብ፡ ብላዕለዎይ ክፋሉ፡ ሓድሕድ ዝተጠናገገ እዩ። ካብዚ ኣግራብ ዝሕፈሰ ፍረ ድማ ፍሉይ መቐረት ኣሎዎ።

አቶ ማሕሙድ ንኣጋይሹ ኣብ ነፍሲ-ወከፍ ክፋል ካብ ዘሎ ልምዓት ፍሩታ ‘ጃባእ’ እናበለ እዩ መግለጺኡ ዝህቡ፡ ብፍላይ ንመቐረት ናይተን ኣብ ቀዳመይቲ ክፋል ጀርዲን ዘለዎ ኣራንሺ ብፍሉይ እዩ ዝገልጽን፡ ብመሰረት መግለጺኡ፡ እታ ክፋል እቲኣ ናይ መጀመርታ ተመክሮ ምስ ምንባራ፡ ካብ-ናብ ገረብ ዘሎ ርሕቀት ቦቲ ዝድለ ደረጃ ዘይምፍንታቲ ካብ ሕጽረት ተመክሮ እኳ እንተ ነበረ፡ ናይ ገዝእ ርእሱ ፍሉይ ጽባቕ ከም ዘሎዎ ግና የብርህ።

አቶ ማሕሙድ፡ ምብጻሕ ናይ ፕረዚደንት ኢሳይያስ ኣፈወርቂ፡ ኣብ ስራሕ ዓቢ ሞራል ከም ዝሃቦ ይገልጽ። እቲ ፈላሚ ምብጻሕ ኣብ 2011 ኩይነ፡ “እዛ ናይ ምብጻሕ ፍጻሜ፡ እቲ ካብ-ናብ ጀርዲንን ዕዳጋን ኣብ ምንቅስቃስ ዝነበረ ጸገም ዝፈትሐትን ንጸዕሪይ ዓቢ ድርዳራ ዝኹንትን ኣጋጣሚ እያ።” ይብል።

ክቡር ፕረዚደንት፡ ኣብታ ምብጻሕ እቲኣ፡ “ኣጃኻ ብወገንና ኣብ ኩሉ ስራሕካ ኣብ ጎንኻ ኣሎና፤ ንሰኻ ድማ ብዝሒ ኣግራብካ ናብ 50 ሺሕ ኣዕብዮ።” ኢሉ። “እንሆ ሎሚ ቀዳማይ ዝተታሕዘ ታርጌት ተበጺሑ 50 ሺሕ ገረብ ኣራንሺ፡ መንደሪን፡ ለሚን፡ ማንጉሱ፡ ታርኩ፡ ኦቫሉ፡ ሮማን፡ ተምራ... ኣልሚዕ እርኩብ።” ኢሉ። ዘረባኡ ብምቕጻል፡ “ገና ሕጃ’ውን ኣብ ጉዕዞ እየ ዘለኹ።

ጀርዲንይ ካብዚ በጺሓቶ ዘላ ልዕሊ ሰለስተ ዕጽፊ ብምውሳኽ፡ ዝዚ ኣብ ቅድሚና ዘሎ ጎቦታት ብልምዓት ብምሸፋን ምስ ጽርግያ ኣስመራ ምጽዋዕ ከራኽቦ እየ” ድሕሪ ምባል፡ ኣብቲ ብፕሮጀክት ዓዲ ሃሎ ዝዘርጋሕ ዝነበረ ናይ ዓቢይቲ ትቦታት ማይ፡ ሓድሻ መስመር እናመልከተ፡ “መብጽዓ መንግስቲ ድማ ኣብ ቦታኡ’የ ዘሎ” ይብል።

ንፍርያት ሕርሻን ተመክሮኡን ኣመልኪቲ ኣብ ዝሃቦ ሓበሬታ፡ “ሎሚ መቐልሕ ስራሕይ ይሰፍሕ ኣሎ። ፍርያታይ ድማ ዝዛ-ዝዛ ኣትዩ’ሎ። ካብዚ ዝዓቢ ዕግበት የሎን። ኣነ ሃብቲመ ኣብ ክልተ ዓራት ክድቅስ ኣይክእልን እየ። ዝድረራ’ውን ሓንቲ ብያቲ እያ። ፍርያት ሕርሻ ድማ ኣገልግሎት ህዘበ እየ።” ድሕሪ ምባል ቀጺሉ፡ “ሃብቲ ኣብ ባንኪ ዘቐመጠ ሚልዮነር፡ ሚዛን ሕሳብ ንሱን ባንክን ዋራይ እየም ዝፈልዎዎ፡ ሃብቲ ሓረስታይ ግን እዚ ኣግራብ እዩ፤ ዝረኽቡኩዮ ደጊምካ ናብኡ ኢኻ ተውፍሮ፡ ህዘበ ድማ ብግልጺ ይርእየ” ይብል።

አቶ ማሕሙድ፡ ኣብዚ ግዜ ትካሉ ብቐዋምን ንልዕሊ 70 ኣለይቲ ሰድራ ቤት ዕድል ስራሕ ፈጠራ ምህላዎ፡ ኣብ ግዜ ምእካብ ምህርቲ ድማ እቲ ቐጽራ ብልዕሊ ዕጽፊ ከም ዝዓብይን ድሕሪ ምብራህ፡ ብዘይካ’ዞም ብቐዋታ ኣብ ጀርዲን ዝሰርሐ፡ ምህርቲ ብደረጃ ሃገር ኣብ ምዝርጋሕ’ውን ኣብ ዕዳጋ ዕድል ስራሕ ኣብ ምዕባይ ጀርዲን እጃማ ተበርክት ምህላዎ ይሕብር። ቀጺሉ ድማ፡ ኣብ መጻኢ ዕዳጋ ውሽጢ ሃገር ድሕሪ ምርግጋኡ፡ ሰድራ ብምልኣኽ ናይ ወጻኢ ሸርፊ ምምጻእ ካብ ዓቢይቲ ሕልምታቲ ምኃኑ ይገልጽ።

ውጽኢት ስርሐን ናይ ኩሎም ሓረስቶት ብጽቱን፡ ኣብ ዕዳጋ ኣምጺእዎ ንዘሎ ለውጢ ብዝምልከት፡ “ዋጋታት ፍሩታ ኣቐዲሙ ላዕሊ እዩ ነይሩ። በዚ ድማ ምምጋብ ፍሩታ ንውሱን ቀጸላ ሕብረተሰብ ዋራሕ እዩ ዝምልከት ነይሩ። ሕጂ ግን እቲ ዋጋታት ካብ ዝነበረ ናብ ከባቢ ሓደ ርብዓ እዩ ቀረሱ ዘሎ። በዚ ድማ ኩሉ ዜጋ ከምገቦ ዝኽእል ተራ መግቢ ኹይነት ኣሎ። እዚ ድማ ውጽኢት ናይ ኩሉ ኣብ ምፍራዩ ዝሳተፍ ዘሎ ሃገራዊ ዓቕሚ እዩ።” ይብል።

ንስርሐ ከም መፍረ ኩብቲ ዝኣመሰለ ሕርሻዊ ንዋፊታት ክውሰኹሉ ዘሎ ተኽእሎታት ብዝምልከት ኣቶ ማሕሙድ፡ “ኣነ ናይ ልምዓት ፍረታት ሓረስታይ እዩ፤ ኣብኡ ድማ’የ ከተኮር ዝደለ። ይኹን’ምበር ብውሱን መጠን ናይ ኩብቲ ሕርሻ ክውሰኽ እሓሰብ እየ። ምኽንያቱ፡ እተን ኩብቲ ካብ ሳዕሪ ናይዚ ጀርዲን ይምገባ፡ ብወገንና ድማ ንጀርዲን ድኹዓ፡ ንሰራሕተኛታት ድማ ጸባ ስለ ዝህባ ተደራራቢ ረብሓ ኣሎዎ።” ይብል።

ንዝሓለፎም ብድሆታት ክገልጽ ከሎ፡ ኣብቲ ምጅማር ስርሐ ንክልተ ሸሕ ሜትሮታት ዝዘርጋሕ ካናለ ማይ ብኮንክራት ምስርሐ ቀለል ከም ዘይነበረ እዩ ዝገልጽ። ብዘይካ’ዚ ፍርያቲ ናብ ዕዳጋ ንምብጻሕ ዝነበረ ናይ መስመር ጽርግያ ብድሆ፡ ማለት መጀመርታ ብመስመር ደማስ ነዊሕ ኪሎ ሜተር ይጓዝ ምንባሩ።

ካብ 1995 ድማ ብመስመር ባቡር ይጥቀምኳ እንተ ነበረ፡ ምንቅስቃስ ባቡር ኣብ ዝደለዮ ሰዓት ክረክብ ዝክኣል ዘይምንጥሩ ይዝክር። ኣብ 2000 ድማ ብደንገሎ መበገሲ ዝኸውን ጽርግያ ብዓቕሙ ምእታዉ፡ ይኹን'ምበር እዚ'ውን ካብቲ ግቡእ መስመር ወጺኡ ብጎቦታት ዝሓልፍ ስለ ዝኸኑ፤ እቲ ዝተሓልፈ ጸዕሪ ከቢድ ምንጥሩ የብርህ። እቲ ዝነበረ ናይ ጽርግያ ጸገም፡ ድሕሪ ምብጻሕ ክቡር ፕረዚደንት ግቡእ መልክዑ ክሕዝ ምኽኣሉን፡ ካብቲ ግዜ'ቲ ጀሚሩ ብምሉእ ኣተኮሮ ኣብ ልምዓት ክወፍር ከም እተተባበረን ይገልጽ።

እዚ ሓደ ካብ ጀጋኑ ልምዓትን ህንጻት ሃገርን ዝኾነ ዜጋ፡ ዜጋታትና ብሓፈሻ መንእሰያት ድማ ብፍላይ ነቲ በጺሕዎ ዘሎ ስራሕ ክዕዘብዎ ክመጹ ኸለዉ፡ ኣብ ስራሕ ዝያዳ ሞራል ከም ዝህቦን ነቶም በጻሕቲ ካብ ትካሉ ተመኮሮ ብምውሳድ፡ ልዕሊኡ ክሓስቡ ዝሕግዝ ምዃኑን ብምግንዛብ ብፍላይ መንእሰያት ንስራሕ ክዕዘብዎ ይዕድም።

ንምውሓስ ቀጻልነት ተበጺሑ ዘሎ ውጽኢት ስራሕ ብመንጽር ምውርራሕ ሞያ ብኣባላት ስድራቤት ብዝምልከት ኣቶ ማሕሙድ፡ “ወለደይ ተራ ሓረሰቶት እየም ኔሮም። ብወገነይ ካብቲ ናታቶም ባይታን ተመኮሮን ተበገሰ፤ ነቲ ስራሕ ናብ ዘመናዊነት ከም ዘምርሕ ገይረየ። ሕጂ ድማ ኩሎም ኣባላት ስድራ ቤተይ ኣብዚ ናይ ጀርጂን ስራሕ ይሳተፉ ኣለዉ። ማሸናት ናይዚ ጀርጂን ከም ቡክሊን፡ ትራክተር ከምኡ'ውን ሞያ ድራውሊኩ ባዕላቶም እየም ዘካይድዎ። ስራሕይ ንኸወርሱ ድማ እምህሮም ኣለኹ።” ክብል እንክትሰምዑ፡ ነቲ ካብቶም ያታዊ ሓረስታይ ዝነበሩ ወላዲኡ ዝተቐበሎ ሞያ፡ ብፍቕሪ፡ ብዓብዩ ጸዕርን ምርምርን ናብ ኣብነታዊ ዘመናዊ ሕርሻ ብምሰግጋር፡ ቀጻልነቱ ኣውሒሉ ምህላወ ንምግንዛብ ኣየጸግምን።

በዚ መሰረት ኣቶ ማሕሙድ፡ ንዕብየት ስርሑ ለይትን መዓልትን

ዝሰርሕ ጸዕረኛ ሓረስታይ፡ ክንድ'ዚ ዝኣክል ፕሮጀክት ዘካይድ ክኢላ መራሒ፡ ባይታ ስራሕ ንዝጠልቦ ፍታሕ ብተበላሓትነት ዝሰግር መሃዚ፡ ብውጽኢት ስርሑ መላእ ሃገር ዝምግብ፡ ህዝቡን ሃገሩን ዘፍቅርን ምስ ምዃኑ፡ ከምዚ ዓይነት ተውህቦታት ኣብ ሓደ ተኣኢቡ ክንድ'ዚ ዝኣክል ዕዮ ፈጠሩ ምርኣይ ሳሕቲ ዝርከብ ብርቂ ፍጻመ እዩ። ስለ ዝኹን ንኣቶ ማሕሙድን ከምኡ ዝኣመሰሉ ሃገር ኣብ ምልማዕ ተዋፊሮም ዘለዉ ሓርበኛታትን “ጀጋኑ ልምዓት” ዝብል ስያመ ዝዓብዮም ኣይኩነን። እቲ ምንታይ፡ እቲ “ሕድሪ ኣሎና፡ ግምጃ ክንሰልማ” ዝብል ናይ ወትሩ መብጽዓና፡ ነፍሲ-ወከፍና ከምዚ ናይ ብዓል ኣቶ ማሕሙድ ብወኒ ምስ ስራሕና እዩ ዝብጻሕ።

ሕርሻ ኣቶ ማሕሙድ፡ ኣካል ናይቲ ብ“ግንባር ጊንዳዕ” ዝፍለጥ ከቢድ ምርብራብን መስዋእትን ዝተኸፍለሉ መሬትና ብምዃኑ ድማ፡ ዝዚ ዕዮ ኣብ መስርሕ ቃልሲ ንሃገራዊ ሓርነት፡ ኣብቲ ከባቢ ንዝተገብረ ብርቱዕ ምርብራብን ዝተኸፍለ ረዚን መስዋእትን ዝምልከት መግለጺታት ሰብ ውዕሎ እናስተንተንካ እንክትዕዘቡ፡ ንቃልሲ ፖለቲካዊ ሓርነትን ቃልሲ ቍጠባዊ ራህዋን ብምንጽጻር፡ “ኣብ ህይወት ብዘይ ቃልሲ ዝብጻሕ ዓወት የሎን፡ ነፍሲ-ወከፍ ዓወት ዝሓቶ ቃልሲ ድማ ምስ ሚዛኑ ዝዳረግ እዩ።” ኣብ ዝብል መረዳእታ የብጽሓኩ።

ኣብቲ ናይ ዑደት ኣጋጣሚ፡ ኣቶ ማሕሙድ፡ ስርሓቱ ንኸዕወት ዓቢ ኣበርክቶ ንዝገበሩ ከም፡ “ቤት ጽሕፈት ፕረዚደንት፡ ሚኒስትሪ ሕርሻ፡ ባንክታት ልምዓትን ወፍርን ከምኡ'ውን ንግዳዊ ባንክ ኤርትራ፡ ኮርፖሬሽን ዋሪትን ዘራእትን፡ ምምሕዳር፡ ... ዝኣመሰሉ ኩሎም ደገፍተይ ልባዊ ምስጋናይ ኣቐርብ።” ኢሉ።

ሕርሻዊ ኤክስፐርትን ገስጋስ ሕርሻ ሃገርና ቡብዓውድታቱ

ክፍሊ ሕርሻዊ ኤክስፐርትን፡ ምስ ዘባታት እናተወሃሃድ፡ ትግባረ ሕርሻዊ መደባት ዝከታተል ዝዓበየ ቴክኒካዊ ክፍሊ ሚኒስትሪ ሕርሻ እዩ። እዚ ክፍሊ፡ ካብ ምቛም ሚኒስትሪ ሕርሻ ኣትሒዙ፡ እተፈላለዩ ቅርጻዊ ለውጥታት እናገበረ፡ ኣብዚ እዋን ኣብ ሰለስተ ጨናፍር ማለት፡ ጨንፈር ባህርያዊ ሃብትን ልምዓት መስኖን፡ ጨንፈር ልምዓት ብቑልን እንሰሳን ከምኡ'ውን ጨንፈር ጥዕና እንሰሳን ብቑልን ተኸፋፊሎ፡ ሰፊሕ ንጥፈታት ይዓምም ኣሎ። መጽሔት ፍረ-ጳዕሪ፡ እዚ ክፍሊ ኣብዘን ዝሓለፉ 31 ዓመታት ናጽነት ዝሰላሰሎም ዓበይቲ ንጥፈታት ምስ ኣንበብቲ ንምልላይ፡ ምስ ዋና ዳይሬክተር ናይቲ ክፍሊ ኣቶ ሰመረ ኣምለሶም ዘካየዱ ሰፊሕ ቃለ-መሕትት ቀጺሎ ይቐርብ።

• **ሕፊይ ኣቶ ሰመረ ኣምለሶም፡ ብድሕረ-ባይታ ክፍሊ ሕርሻዊ ኤክስፐርትን ንጅምር።**

- ክፍሊ ሕርሻዊ ኤክስፐርትን፡ ካብ ፈለግ ናጽነት ኣትሒዞ ኣብ ትካላዊ ቅርጽ ብዙሕ ለውጥታት እናገበረ እዩ መጸኢ። ፈለግ ኣብ 1994 ክቐውም ከሎ ክፍሊ ሃብቲ መሬትን ልምዓት ብቑልን ዝብል ስም ሒዞ'ዩ ተበጊሶ። እዚ ቐርጺ ክሳብ 2003 ቀጺሎ፡ ኣብቲ ዓመት ድማ ሚኒስትሪ ሕርሻ ብዝገበሮ ሓፈሻዊ ለውጢ፡ ክፍሊ ሕርሻዊ ልምዓት ዝብል ስም ብምሓዝ፡ ኣብ ሓፈሻዊ ዕማማቲ'ውን ብዙሕ ለውጥታት ገይሩ። ብቐንዱ ድማ ሃብቲ እንሰሳን ጥዕና እንሰሳን ኣብ ሕቕፎ ናይዚ ክፍሊ ኣትዮም። ካብ 2011 ኣትሒዞ ድማ እዚ ሕጂ ሒዞም ዘሎ፡ ኣብ ዝርዝራዊ ሕርሻዊ ዓውድታት (Agricultural Commodities) እተመርኩሰ ኣቃውማ ሒዞ። ኣብ ርእሲ'ተን ሰለስተ ቴክኒካዊ ጨናፍር ማለት፡ ባህርያዊ ሃብትን ልምዓት መስኖን፡ ልምዓት ብቑልን እንሰሳን፡ ሓለዋ ጥዕና እንሰሳን ብቑልን፡ ክልተ ደገፍቲ ኣሃዱታት ማለት ኣሃዱ ውጥንን ስታትስቲክስን ከምኡ'ውን ኣሃዱ መኻዕበቲ እቶት (ኣብዚ ዓመት ኣብ ትሕቲ ምምሕዳርን ፋይናንስን ኣትያ ዘላ) ኣጠቓሊሎ ክሰርሕ ጸኒሖ። ነፍሲ ወከፍ ጨንፈር ድማ ንዓኣ ዘቐመ ኣሃዱታት ኣብ ትሕቲ ኣለዋኡ። በዚ መሰረት ኣብ ጨንፈር ባህርያዊ ሃብትን ልምዓት መስኖን ሰለስተ ኣሃዱታት፡ ኣብ ልምዓት ብቑልን እንሰሳን 11 ኣሃዱታት፡ ኣብ ጨንፈር ጥዕና እንሰሳን ብቑልን ድማ ሰለስተ ኣሃዱታት ይርከቡ።

ኣቶ ሰመረ ኣምለሶም

• **ቅድሚ ናብ ገስጋስ ሕርሻዊ ልምዓት ሃገርና ምእታውና፡ ሃገርና ብዘሎዋ ሰፍሓት ዝለምዕ መሬት ክንጅምር።**

- ኤርትራ ብሓፈሻ፡ ኣሰታት 2.1 ሚልዮን ሄክታር ክለምዕ ዝክእል መሬት ትውንን። ካብዚ እቲ ኣሰታት 1.5 ሚልዮን ብዝናብ ክለምዕ ዝክእል መሬት ክኸውን ከሎ፡ እቲ ኣሰታት 600 ሺሕ ሄክታር ድማ ብመስኖኣዊ ሕርሻ ክለምዕ ዝክእል መሬት እዩ። ክሳብ 2021 ዝነበሩ ጽብጻባትና ከም ዝሕብሩዎ ድማ ዋላ'ኳ ምስ ግዜን ኩነታትን ዝቀያየር እንተኹኑ፡ ኣሰታት 500 ሺሕ ሄክታር መሬት (24 ሚእታዊት ካብቲ ዕቑር ዓቕሚ) ዓመታዊ ነልምዕ ኔርና። ካብዚ ድማ እቲ 93 ሚእታዊት ኣብ ቦታ ሕርሻ ምዕቃብ ሓመድን ማይን እናካየዱካ ዝለምዕ ክኸውን እንከሎ፡ እቲ ዝተረፈ 7 ሚእታዊት ድማ ብመስኖኣዊ ኣገባብ ሕርሻ ዝለምዕ ዘሎ መሬት እዩ። ብሓፈሻ ክርክ እንከሎ ድማ ኣብዚ እዋን ዝለምዕ ዘሎ ምስቲ ናይ 1992 ዝሕረሰ ዝነበረ ብምንጽጻር፡ ኣብ 2021 ብልዕሊ 54 ሚእታዊት ዕብዩት ኣርእዩ ይርከብ።

• **ሕፊይ እምበኣር፡ ናብ ንጥፈታት ናይዘን ጨናፍር ክንሰግር። ብጨንፈር ባህርያዊ ሃብትን ልምዓት መስኖን ንጅምር።**

- እዚ ጨንፈር ስሙ ከም ዝሕብሮ፡ ኣብ ዕቃብን ልምዓትን መሬት እዩ ዝነጥፍ። ብመሰረት ፖሊሲን ስትራቴጂን ናይዚ ሚኒስትሪ፡

ነቲ ብእተፈላለዩ ምክንያት አዝዩ ተዳኼሙ ዘሎ መሬት ሕርሻን ማይ ኩባታትን ፈዊሰኩ፤ ነዚ ጽላት ናብ ዘመናውን ብምክየና ዝምራሕን ከምኡ'ውን ኣብ ምዕቃብ ሓመድን ማይን እተሰረተ ኣገባብ ሕርሻ ምክታል እዩ። በዚ ድማ'ዮም መንግስትን ህዝብን ኤርትራ ካብ ጽባሕ ናጽነት ኣትሒዞም፡ ዝባደመ መሬት ናብ ንቡር ንምሃላ፡ እተፈላለዩ ንጥፈታት ምዕቃብ ሓመድን ማይን ከሰላሉ ጸኒሖም። ብመሰረት ጸብጻብ ናይዚ ጨንፈር፡ ኣብዚ ውሽጢ እዞን ዝሓለፉ 31 ዓመታት፡ ኣብ ምዕቃብ ሓመድን ማይን፡ 192 ሺሕ ሄክታር ሕርሻዊ ዛፋ፡ 82 ሺሕ ሄ/ር ምዘላይ ካብ መሬት ሕርሻ ወጸኢ፡ ከምኡ'ውን ናህሪ ውሕጅ ንምድኻምን ማይ ናብ ክርሲ መሬት ከም ዝሰተ ወይ ዝሰርጽ ንምግባርን ኣስታት 4.5 ሚልዮን ሜትር ኩብ ከትርታት ተሰራሖም።

• ኣብ ምስራሕ ከዘነቲ ማይት እተራእየ ለውጢኽ ከመይ ይመስል?

- እዚ ሃገር ኣብ ምህናጽ ከዘነቲ ማይት ርኡይ ዓወታት እዩ ኣመዝጊቡ። ኣብ እዋን ናጽነት 138 ጥራይ ዝነበራ ዓበይትን ንኣሸቱን ዲጋታት፡ ኣብዚ እዋን (ክሳብ 2021) ናብ 785 ክብ ከም ዝበል ተገይሩ። እቲ እዞን ዲጋታት ዝክከሉ ማይ ድማ ብማእከላይ ገምጋም ኣስታት 300 ሚልዮን ሜትር ኩብ ይበጽሖ። እዚ ኽኣ መርኣያ ናይቲ መንግስቲ ኣብዚ ዓውዲ ዝገብር ዘሎ ሓያል ጸዕሪ እዩ።

• ኣብ ምትእትታውን ተጠቓምነትን መስኖአዊ ሕርሻን ሓደስቲ ሕርሻዊ ቴክኖሎጂታትን ዝገበርናዮ ገሲጋስኩ ከመይ ይመስል?

- ኣብዘን ዝሓለፉ 31 ዓመታት፡ ካብቲ 600 ሺሕ ሄክታር ዝኸውን ክለምዕ ዝኸኣል ዕቕር ስፍሓት መሬት፡ እቲ ኣስታት 65 ሺሕ ሄክታር፡ ብልምዳውን ዘመናውን ኣገባብ መስኖ ክለምዕ ክኢሉ ነይሩ። ካብዚ ኣስታት 37 ሺሕ ሄክታር ብጀሪፍ፡ 23 ሺሕ ሄክታር

ብክናል፡ 1,500 ሄክታር ብነጠብጣባዊ መስኖ፡ 2,800 ሄክታር ድማ ብነጽጋዊ መስኖ፡ ሕርሻዊ ትሕተ ቐርጺ ተዳልዩሉ ዝለምዕ እዩ። ድሕሪ ናጽነት መስኖአዊ ሕርሻ ንምስፍሖትን ንምምዕላትን ብዘሉ ጸዕርታት ተኻይዱን ይካየድ ኣሎን። በዚ መሰረት፡ እቲ ብክናል ዝለምዕ ስፍሓት መሬት ናብ 23 ሺሕ ሄ/ር ብምስፍሖት፡ ኣብዚ እውን ዳርጋ ምሉእ ዓመት ኣሕምልትን ፍረታትን ኣብ ዕዳጋታት ክርከብ ተኻኢሉ ኣሎ። ማይ ንምቕጣብን ምህርቲ ንምዕባይን ኣብ ዝተገብረ ምትእትታው ዘመናዊ ኣገባብ ልምዓት መስኖ ማለት ነጠብጣባውን ነጽጋውን መስኖ'ውን ዋላ'ኳ ከም መደብናን ባህግናን ኣይኹን፡ ብዘሉ ተመክሮ ዝቐሰምናሉ ብተዛማዲ ደሓን ስራሕ ተኻይዱ ክንብል ንኽእል። ከምኡ'ውን ጸዓታዊ ሃልክን ኣከባቢያዊ ብክላን ንምጉዳል ብተሓዳሲ ጸዓት ከም ጸሓያዊ ጸዓት ዝሰርሕ መስኖአዊ ሕርሻ ኣብ ምትእትታው ብዘሉ ተመክሮታት ተቐሰሙ።

ኣብዚ እዋን ካብቲ ብመስኖ ዝለምዕ ዝነበረ 65 ሺሕ ሄክታር እቲ 30 ሺሕ ሄክታር ጥራይ'ዩ ኣብ ብቐዕ ስራሕ ዝርከቡ። እዚ ዝኹነሉ ምክንያት ድማ ብዘይካ'ቲ ኣብ ሰሚናዊ ቀይሕ ባሕሪ (ሽዕብ) ዝርከብ 5,300 ሄክታር ናይ ጀሪፍ መስኖ፡ ኣብተን ካልኣት ዞባታት ዝርከብ ናይ ጀሪፍ መስኖ ተበላሽዩ ካብ ስራሕ ስለዘቋረጸ እዩ። ኣብ ርእሲዚ ዝበዝሕ ክፋል ናይቲ ብጽቕጣዊ መስኖ ዝለምዕ ዝነበረ እውን ብተመሳሳሊ ቴክኒካዊ ጸገማት ካብ ስራሕ ደው ስለዝበለ እዩ። ስለዚ፡ ኣብዚ ዓውዲ ማዕረ'ቲ ዝነበረ ኣተባባዒ ገሲጋስ ኣብቲ ብቴክኖሎጂን ማሽነርን ዝድገፍ ልምዓት መስኖ ሓያል ብድሆታት ምንባሩ'ውን ምጥቃስ ኣገዳሲ እዩ። እንተኹን፡ ዓቢ ተመክሮ ስለ ዝቐሰምናሉ፡ ኣብዚ እዋን ብዝሓየለ ንምብርባሩ ብቐዕ ምድላዎት ንገብር ኣሎና።

• ናብ ልምዓት ዘራእቲ ክንሰግር። ዝንቐ ዘራእቲ ናይ ብሉል ኣኣካል፡ ጥረታትን ናይ ቅብኢ ኣኣካልን ኣብዚ እዋን ኣብ ከመይ ደረጃ ከም ዝርከብ ክተብርሃልና?

- ብመሰረት ናይ ሓሙሽተ ዓመት ስትራቴጂያዊ ውጥንና፡ ክሳብ 2024 ኣብ ዘሎ ዓመታት፡ ብሱል ኣእካል 50 ሚሊታዊት፡ ጥረታት 25 ሚሊታዊት፡ ናይ ቅብኣ ኣእካል ድማ 25 ሚሊታዊት ክሸፍኑ እዩ ዝብል። ኣብዚ እዋን (ክሳብ ክራማት 2022) እቲ ዝንቅ 83% ብሱል፡ 8% ጥረታት፡ 9% ድማ ናይ ቅብኣ ኣእካል በጺሕና ንርከብ። ኣብዚ መዳይ ብዘኸኸ ዝተርፈና ከም ዘሎ ርዱእ'ዩ።

• **ዝርጋሐ ምሩጽ ዘርኢ ኣእካልን ኣሕምልትን'ውን እዚ ክፍሊ ኣተኩሩ ካብ ዝሰርሓሎም ዓውድታት እዮም። ኣብዚ ጉዳይ እተራእዩ ገሰጋስ ከመይ ይመስል?**

- ምምዕባልን ምትእትታውን ምሩጽ ዘራእቲ ዕማም ናይ ሃገራዊ ትካል ሕርሻዊ ምርምር እዩ። ክሳብ ሕጂ ድማ ካብቶም ብሕርሻዊ ምርምር ዝማዕበሉ ብርክት ዝበሉ ዘርኢ ኣእካል፡ ገለ 14 ዝኹኑ ምሩጻት ዘራእቲ ኣእካል ማለት ሰርናይ - 6 ዓሌታት፡ ሰገም - 3 ዓሌታት፡ ዕፋን - 1 ዓሌት፡ መሸላ - 1 ዓሌት፡ ብልቱግ ድማ 3 ዓሌታት በዚ ክፍሊ ኣቢሎም ናብ ሓረስቶት ተዓዲሎም ኣለዉ። ሳላ'ዞም ምሩጻት ዓሌታት ድማ ምስቲ ኣብ እዋን ናጽነት ዝነበረ ምህርቲ ብምንጽጻር፡ ኣብዚ እዋን ኣብቲ ብዝኖሩ ዝለምዕ ሕርሻታት፡ ብመንጽር ምህርቲ ኣብ ሓደ ሄክታር፡ ኣብ መሸላ ካብ 8 ናብ 16 ኩንታል፡ ኣብ ብልቱግ ካብ 6 ናብ 12፡ ኣብ ሰርናይ ካብ 12 ናብ 20 -25፡ ሰገም ድማ ካብ 8 ናብ 16 ኩንታል እቶት ክውሰኽ ክኢሉ።

• **ልምዓት ኣሕምልትን ፍረታትን ምስ ቀዳሞት ዓመታት ናጽነት ክወዳደር እንክሎ፡ እንታይ ምዕባለታት ኣርእዩ? ክፍሊ ሕርሻዊ ኤክስቴንሽን ኣብዚ ዓውዲ ኣተኩሩ ዝደፍኦሎም ሰርሓትክ እንታይ ይመስሉ?**

- ኣብ 1991፡ ሰፍሓት መሬት ልምዓት ኣሕምልቲ 4731 ሄክታር፡ ናይ ፍረታት ድማ 192 ሄክታር ጥራይ እዩ ነይሩ። ኣብዚ እዋን፡ እዚ ቐጽሪ ኣብ ኣሕምልቲ ናብ ኣስታት 18,000 ሄክታር

ብምብራኽ ናይ ኣርባዕተ ዕጽፊ ዕብዮት ኣርእዩ። ኣብ ፍረታት ድማ ናብ 5000 ሄ/ር ብምዕባይ ናይ 26 ዕጽፊ ዕብዮት ኣርእዩ። ካብ 1992 ክሳብ 2021 ኣብ ዝነበረ ጊዜ፡ እቶት ወይ ምህርቲ ኣሕምልቲ ብሸጽኻት ዕጽፊ፡ እቶት ፍረታት ድማ ብ71 ዕጽፊ እዩ ዕብዮት ኣርእዩ።

ኣብዚ መዳይ ብፍሉይ ዝዋቀሱ ልዕሊ 423 ሽሕ ፈልሰታት ናይ ሰለስተ ዓይነታት ናይ ከበሳ ፍረታት ማለት ቱፋሕ፡ ኩኽን ኣውሊዕን ካልኣትን ካብ ወጸኢ ሃገር ኣተኣታቲና፡ ኣብ ናይ ከበሳ ባህሪ ዘሎን ቦታታት ሃገርና ናብ ዝርከቡ ሓረስቶት ዘርጊሕና ኢና። ብተወሳኺ፡ ካብ 2015 ኣትሒዘና፡ ብውሑድ ዓቕን ምፍራይ ቃንዋሻ ጀሚርና ኢና። እዚ ምስ ማሕበር ሕርሻዊ ንግዲ ደቀንስትዮ ኤርትራ ብምውህሃድ ዝካየድ ዘሎ ሰራሕ እዩ። እዛ ማሕበር ኣብዘን ዝሓለፋ 6 ዓመታት ማለት ክሳብ 2021፡ 25 ኩንታል ዝኸውን ቃንዋሻ ንዕዳጋ ዘርጊሓ፡ እዚ ኣብ ቀጸሊ ዝያዳ ክንደፍኦሉን ክነተባብዝን ከም ዘሎና ተረዲእና ንሰርሓሉ ዘሎና ጉዳይ እዩ።

• **ኣብ መዳይ ልምዓት ኣሕምልቲ ምፍራይ ድንሽ ካብቲ ብፍሉይ ዝዋቀሰ እዩ'ሞ፡ ኣብዚ መዳይ ዘሎ ገሰጋስ ክትገልጸልና።**

- ልክዕ'ዩ፡ ኣብ ልምዓት ድንሽ ዝተሰላሰለ ሰራሕ ሓደ ካብቲ ዓበይቲ ዓወታትና እዩ። ድንሽ ዝበዝሐ እዋን ኣብ ከበሳታት

ሃገርና ጥራይ እዩ ዝፈሪ ነይሩ። ብመሰረት ሚኒስትሪ ሕርሻ ኣብ መስከረም 2022 ዝገበሮ ሃገራዊ ዋዕላ ድንሹ፡ ምህርቲ ድንሽ ኣብ ክበሳታት ብገምጋም ናብ 160 ኩንታል ኣብ ሄክታር በጺሑ ይርከቡ። ልዕሊ ዚ ዘእትዉ ሓረሰቶት ከም ዘለዉ ውን ይፍለጥ። እዚ ቐጽሪ ምስ ናይ 1991 ብምንጽጻር ብዕጽፊ ዕብየት ኣርእዩ ኣሎ። ሚኒስትሪ ሕርሻ፡ ቀረብ ድንሽ ምሉእ ዓመት ንምርግጋጽ፡ ኣብ 2021 ኣብ ዞታታት ጋሽባርካን ሰሚናዊ ቀይሕ ባሕርን ኣብቲ ናይ ዛሕሊ ወቐቲ ማለት ካብ ሕዳር ክሳብ ለካቲት ኣብ ዘሎ ወርሓት ዕዉት ፈተነ ኣካዩዱ። ኣብ ዞታ ጋሽባርካ ኣብ 9 ንኡሳን ዞታታት ኣብ 36.8 ሄክታር መሬት፡ ኣብ ዞታ ሰሚናዊ ቀይሕ ባሕር ኣብ ክልተ ንኡሳን ዞታታት ኣብ 2.7 ሄክታር፡ ኣብ ዞታ ደቡባዊ ቀይሕ ባሕር ደማ ኣብ 6.8 ሄክታር፡ ብጠቐላላ ብደረጃ ሃገር፡ ኣብ 46.3 ሄክታር ልዕሊ 900 ኩንታል ምሩጽ ዘርኢ ድንሽ ተዘራረ። ኣዘዩ ትሰፋው ዝኹነ ውጽኢት ደማ ረኺብናሉ። ንኣብነት፡ ኣብ ንኡስ ዞታ ሻምብቆ 267 ኩንታል፡ ኣብ ጊንዳዕ 74 ኩንታል፡ ኣብ ኣፋምቦ ደማ 170 ኩንታል ካብ ሄክታር ክሕፈስ ተኻኢሉ እዩ። ስለዚ፡ ኣብ መጻኢ ቆላታት ሃገርና ኣብ ቀረብ ድንሽ ተራኣን ክጻወታ ምዃን ተረጋጊዶ ኣሎ ማለት'ዩ።

• ናብ ንጥፈታት ሃብቲ እንስሳ ክንሰግር። ኣብዚ መዳይ እተሰላሰለ ንጥፈታት ከመይ ይመስል? ብቐጽሪ ጥሪትና ንጀምር።

- ኤርትራ ብጥሪት ነብሳ ዝኸለለት ሃገር'ያ። ብዝሒ ጥሪት ንምፍላጥ ናይ 1997 ዝተኻየደ መጽናዕቲ ኢና ክንጠቅስ ንክእል። ብመሰረት ሸዑ እተገብረ መጽናዕቲ፡ 1.9 ሚልዮን ኩብቲ፡ 6.8 ሚልዮን ጤለ-በጊዕ፡ ልዕሊ 300 ሽሕ ኣግማል፡ ከም ዝነበረና ይፍለጥ። እቲ ቐጽሪ ዓመታዊ ብ 1 ሚእታዊት ወሲኹ ኢልና ስለ እንግምግም፡ ኣብዚ እዋን ኩብቲ ናብ 2.4 ሚልዮን፡ ጤለ-በጊዕ ናብ 8.6 ሚልዮን፡ ኣግማል ደማ ናብ ኣስታት 400 ሽሕ በጺሑ ዝበል ሓርፋፍ ገምጋም ኣሎ። ኣብ ቀረባ መጻኢ ግና ምስ ዞታታት ብምትሕብባር ሓፈሻዊ ቁጻራ ጥሪት ክግበር መደብ ኣሎ። ብተወሳኺ ሚኒስትሪ ሕርሻ ኣማራጺታት ቀረብ ስጋ ንምዕባይ፡ ኣብ 2015 ከምኡ ውን ኣብ 2017፡ 220 ኣደታት ማናቲሊ ካብ ወጻኢ ሃገር ብምእታውን ኣራቢሑ ብምሻጥን ዛጊት ልዕሊ 6 ሽሕ

ማናቲሊ ብምፍራይ ንተጠቐምቲ ተሸይጠን ኣለዋ። ዛጊት ደማ ኣስታት 180 ዝኹኑ ሓረሰቶት ብንኡስ መጠን ማንቲሊ ከፍርዮ ጀመሮም። ኣብ ምርባሕ ሓሰማን ኣፍራሰን እውን ከምኡ ነቲ ኣብ ሃገርና ተዳኺሙ ዝጸንሐ ዓሌታት ንምምሕያኹን ብኣድሻ ደም ወይ ትውልዲ ንምትክኡን ኣተባባዒ ዝኹኑ ንጥፈታት ይካየድ ኣሎ።

• ሕራይ ኣቶ ሰመራ ናብ ልምዓት ጸባ ንስገር። ኣብዚ ዓውዲ እንታይ ገሊጋስ ተራእዩ?

- ኣብ ሃገርና ዝፈሪ ብዝሒ ጸባ ብልክዕ ክትዕቅኖ ቀለል ኣይከኑን። ምክንያቲ፡ ብዘይካተን ተዓጽዮን ዝእለያ ናይ ጸባ ኹብቲ፡ ካልኣት ኣብ ፈቐዶ በረኻታትን ዓድታት ጸባ ዝህባ ጥሪት ከም ዘለዋ ርዳእ እዩ። ስለዚ ኣብተን ተዓጽዮን ዝእለያ ናይ ጸባ ኩብቲ ኣተኩርና ክንዛረብ ይሓይሽ። ብዝሒ ተዓጽዮን ዝእለያ ኩብቲ፡ ምስ እንርኢ፡ ኣብ 1991 ኣስታት 13 ሽሕ እየን ነይረን። ኣብ ዓመተ 2021/22፡ እዚ ቐጽሪ ናብ ልዕሊ 20 ሽሕ ደዩቡ ይርከቡ። ኣብ ፈለማ እዋን ናጽነት ካብ ጋመሰን ድቓላን ዝፈሪ ዝነበረ ጸባ ኣስታት 8.5 ሚልዮን ሊትሮ ክግመት ከሎ፡ ኣብዚ እዋን እዚ

ቍጽሪ ናብ ልዕሊ 18.4 ሚልዮን ሊትሮ ደዩቡ ይርከቡ። ብሓፈሻ፡ ብዝሒ ጸባ ካብ ሓንቲ ጋሙስ ላም ኣብ 300 ናይ ሕልቦ ግዜ ካብ 12-15 ሊትሮ ጸባ ኣብ መዓልቲ፡ ካብ ሓንቲ ድቓላ ላም ኣብ 300 ናይ ሕልቦ ግዜ ካብ 8-12 ሊትሮ ጸባ ኣብ መዓልቲ፡ ካብተን ናይ መብቁላውያን ከብቲ ባርካ ድማ ካብ ሓንቲ ባርካ ላም ኣብ 210 ናይ ሕልቦ ግዜ ካብ 6 -8 ሊትሮ ጸባ ኣብ መዓልቲ ይርከብ ኣሎ። ኣብዚ እዋን ዘሎ ምህርቲ ጸባ ካብ ሓንቲ ላም ምስቲ ናይ 1991 ክነጻጸር ከሎ፡ ኣብ ኩሊን ዓይነታት ኣሓ፡ ብገምጋም ካብ 20 - 30 ሚእታዊት ዕብዩት ከም ዘርኣዩ ይግምገም። እንተኹን፡ ኣብ ምዕባይ ምህርቲ ጸባ ገና ሓያል ጸዕሪ ከም ዘድሊ ርዳእ'ዩ።

• ልምዓት ጸባ ንምዕባይ እተገብረ ጸዕርታት እንታይ'ዩ ነይሩ?

- ልምዓት መግቢ እንስሳ ንምዕባይ ሓያል ጸዕሪ'ዩ ተኻዩዱ። ኣብ 1992 ንመግቢ እንስሳ ዝለምዕ ዝነበረ 67 ሄክታር ዋራይ ዝነበረ፡ ክሳብ 2021 እቲ ሰፍሓት መሬት ናብ ኣስታት ክልተ ሽሕ ሄክታር ደዩቡ ይርከቡ። እቲ ዝፈሪ መግቢ እንስሳ ድማ ናብ ልዕሊ 77 ሽሕ ቶን በጺሑ ይርከቡ። ብዘይካ'ዚ ሚኒስትሪ ሕርሻ፡ ካብ 1998 ጀሚሩ ብርክት ዝበለ ቢዶኒታት/ መሕለቢ ጸባ ናይ ጸባ፡ ሓለብትን ሓቛኝትን ማሸናት፡ መመርመሪ ጸባን ጀነሬተራት ብመልክዕ ልቓሕን ሓገዝን ንእተፈላለዩ ኣቕራብቲ ጸባ ዝኹን ማሕበራትን ሓረሰቶትን ከም ዝዓደለ ምጥቃስ ኣገዳሲ እዩ።

• ሕራይ ኣቶ ሰመራ ኣብ ምምስራሕ ጸባን ውጽኢቲኻ ኣብዚ ዝሓለፈ ናይ ናጽነት ዓመታት እንታይ ሓድሽ ምዕባላ ነይሩ?

- ኣብዚ መዳይ ኣተባባዒ ገሲጋስ እዩ ተራእዩ። ኣብ 1991፡ ኣርባዕተ ኣመስራሕቲ ጸባን ውጽኢት ጸባን ትካላት ዋራይ ዝነበራ፡ ኣብዚ እዋን 18 በጺሑን ኣለዋ። ካብዚኣተን እተን ዝበዝሓ ኣብ ምድላው ርግኦ ዝነዋሩ ዘለዋ እየን። ኣብ ከተማታት ዝርከብ ህዝቢ ካብቲ ብሓርጭ ዝዳሎ ዝነበረ ውሕስነቱን ኣመጽኦኡን'ውን ዘዩተኣማምን ዝነበረ ርግኦ የመን ተገላጊሉ፡ ኣብ ዝኹን እዋን ውሕስነቱን ብቐዓቱን ዝፍለጥ ርግኦ ንምርካብ በቛዑ ይርከብ። ቀረብ ፎርማጅን ጠስምን'ውን ካብቶም ካብ ግዜ ናብ ግዜ እናዓበዩ

ዝኹዱ ዘለዉ ምህርቲ ውጽኢት ጸባ'ዮም። ብተወሳኺ፡ ኣብ ዞባታት ዓንሰባን ደቡብን ሰለስተ ማእከላት መእከብን መዝሓልን ጸባ ተመስሪተን፡ ኣብ ማሕበር ንዝተጠርነፉ ሓረሰቶት ተረኪቦን ዝምስገን ኣገልግሎት ይህባ ኣለዋ።

• ምትብብዕ ዘመናዊ ምድቓል እንስሳ ሓደ ኹብ ንጥፈታት ናይዚ ኽፍሊ እዩ። ኣብዚ ጉዳይ ንሓረሰቶት ንምትብብዕ እንታይ ይግበር?

- ምትእትታው ዘመናዊ ምድቓል ኣብ ግዜ ጣልያን ማለት ኣብ 1930'ታት ዝጀመረ'ኳ እንተኹን፡ ብሰንኪ ተኸታታሊ መዝኢትን ካልኣት ምኽንያታትን ኣዘዩ ተዳኺሙ ድሕሪ ምጽናሕ፡ ካብ 1992 ክሳብ 2009 ብገምጋም ዓመታዊ 326 ነዳቕል ኔርና። ብድሕር'ዚ ተጀሪዱ ድሕሪ ምጽናሕ፡ ኣብ 2015 ኢና እንደገና ኣበጊስናዮ። ካብ ወጻኢ ሃገር ምርጽ ዓሌት ዘርኢ ብምእታው ከምኡ'ውን ንዕኡ ዝኸውን መሳርሒታትን መዕቀብን ብምምጻእ ሓያል ጸዕሪ ተኻዩዱ። ካብ 2015 ክሳብ 2020 ኣብ ዝነበረ ግዜ፡ እቲ ንጥፈታት ብዘገምታ እናኸደ ኣብ ዓመት ብገምጋም 485 ናይ ጸባ ኹብቲ ዋራይ ነዳቕል ኔርና። ኣብ ዓመተ 2021-2022፡ ዓቕሚ ሰብን፡ ዕጥቅን ጉስጓስን ብምሕያል፡ እቲ ቛጽሪ ኣብ ሓደ ዓመት ናብ 1600 ኣደዩብናዮ ንርከብ። ብሓፈሻ ክርኦ እንከሎ ምስ ናይ 1992 ዝተዳቐላ ከብቲ ብምንጽጻር (ሽዑ 406 ዋራይ ኢና ኣዳቕልና)፡ ኣብ 2021 ቁጽሪ ዘዳቕልናዮን ከብቲ ናብ ልዕሊ 1600 ብምድያብ፡ ናይ ኣርባዕተ ዕጽፊ ወሰኽ ኣርእዩ። ወላ'ኳ

እቲ ኣገልግሎት ብኸንድ'ዚ ዕጽፊ እንተዓበዩ፡ መጠን ምሓዝ ምልኦን ምውላድ ምራኹትን ብዝለዓለ ደረጃ ንምምሕያሽ ግና ጸዕርታት ይቐጽል ኣሎ። ኣብ መጻኢ'ውን ዘለዉና ንኣሸቱ ሃገራት ኣለሊና፡ ብዓቢኡ ድማ ናብ ጸታኡ ዝተለለዩ ዘርኢ (ወይ ናብ ኣንስትዮ ዝዛዘወ ዘርኢ) ብምስጋር፡ ብዝሰፍሖ ክንሰርሓሉ መደብ ተቃሒዝሎ ኣሎ። ድሕሪ'ዚ ኹሉ ምድላዎት፡ እዚ ኣገልግሎት ናብ መላእ ሃገር ንምስፍሖ ሰፊሕ መደብ ተዳልዩ ኣሎ።

• ኣብ መፍረ ደርሁ እተራእየ ገሰጋሽኩ ከመይ ይግምገም?

- ኣብዚ ዓውዲ ኣዝዩ ዕቲብ ሰራሕ እዩ ተሰላሲሎ። ኣብ እዋን ናጽነት፡ ሃገርና ብዘይካ'ተን ኣብ ገጠራት ብልምዲ ዝተሓዛ ደርሁ ገደና፡ ምርባሕ ደርሁን ምፍራይ እንቋቑሖን ከም ዋኒን ዝሕዞ ሰብ ነይሩ ምባል ኣይከኣልን። ነዚ ኣብ ግምት ብምእታው ካብ ፈለማ ናጽነት ሚኒስትሪ ሕርሻ ምሩጻት ዓሌታት ኣደታት ጨቓዊት ካብ ደገ እናምጽኡ፡ ንዓኣተን ድማ ኣዕኹኹ ንተጠቐምቲ ምዕዳል ጀሚሩ። ኣብዘን ዝሓለፉ 30 ዓመታት፡ ኣስታት 113 ሺሕ ኣደታት ከእቱ እንክሎ፡ ኣስታት 7 ሚልዮን ሓደ ወርሒ ዝዕድሚኦን ጨቓዊት ድማ ተዘርጊሖን። እቲ ብዝሕን ሰፍሓት ዝርጋሖን ዓመታዊ እናወሰኸ እዩ ኹይዱ። ኣብ 1992 ንኣብነት ኣስታት 20 ሺሕ ጨቓዊት ኢና ንተጠቐምቲ ዓዲልና። ኣብ 2020-21 ግና እቲ ኣሃዝ ብተዓጻጻፊ ዓብዩ ክሳብ ልዕሊ 880 ሺሕ ጨቓዊት ተዓዲለን። እዚ ኣሃዝ ብሚእታዊት ክርእ እንክሎ፡ ብኣስታት 44 ዕጽፊ እዩ ዓብዩ።

• ናብ መፍረ ንህቢ ንሰገር። ብዝሒ ቀፎታት ንህቢ ብደረጃ ሃገር እንታይ ምዕላታት ኣርእዩ? ኣብ ብዝሒ ፍርያት መዓርክ እንታይ ለውጢ ተራእዩ?

- ኣብ መፍረ ንህቢ ምስ እንመጽእ፡ ኣብ ሃገርና ኣብ 1991 ኣስታት 19 ሺሕ ዕሰለ ኣናህብ ምንባርም ይግምገም። እዚ ቑጽሪ ብዘገምታ ዕብዩት እናኣርኣዩ፡ ኣብ 2021 ናብ ኣስታት 30 ሺሕ ዓብዩ ይርከቡ። እዚ ወሰኽ ዋላ'ኳ ዘይቲ ኣይኹን፡ ሕብረተሰብና ካብ ያታዊ ኣገባብ ወጺኡ ናብ ዘመናዊ ኣገባብ ንክሰጋገር ዓቢ ዕድል ዝፈጠረ እዩ። ምክንያቱ፡ ኣብዚ እዋን ካብቲ ዘሎና ጠቕላላ ብዝሒ ዕሰሉ፡ እቲ 65 ሚእታዊት ብዘመናዊ ቀፎ ዝተታሕዘ እዩ።

እቶት ዝሕፈሰ ወይ ዝፈሪ መዓር ምስ ኩነታት ብዝሒ ዕምበባታት እዩ ዝውሰን። ኣብዘን ዝሓለፉ ዓመታት ድማ ምስ ኩነታት ክለማዊ ለውጥን ክሰተት ደርቅን ክብለጠቐ ይብል'ኳ እንተነበረ፡ ብኣፈሻ ግና ምስቲ ናይ 1991 ክወዳደር እንክሎ፡ ምህርቲ መዓር ናይ 46 ሚእታዊት ዕብዩት ከም ዘርእየ ሰነዳትና የረጋግጽ። እቲ ኣብ ባይታ ዘሎ ፍርያት መዓር'ውን ነዚ'ዩ ዘረጋግጽ። መዓር፡ ኣብ ኩሉ ኩርናዓት ሃገርና ይፈሪ ብምህላው፡ ዋጋኡ ካብቲ ኣብ ፈለማ ተሰዓታት ዝነበሮ ልዕሊ 400 ናቕፋ፡ ናብ ትሕቲ 200 ናቕፋ ወሪዱ ይርከብ። ኣብ ርእሲ'ዚ፡ እቲ ብቐጠባዊ ጉዳይን ንቐሓት ምሕደራን ብዘገምታ ዝግለግለ ዘሎ መሰርሕ ምስግጋር ናብ ዘመናዊ ኣገባብ ምርባሕ ንህቢ፡ ሓደ 'ጋብላዊ ቀፎ' ዝብሃል ንምስርሖ ይኹን ንክተመሓድሮ ኣዝዩ ቀሊል ዝኹን ዓይነት ቀፎ ብምትእትታው፡ ምህርቲ መዓርን ቑጽሪ ኣርባሕቲ መዓርን ብተዓጻጻፊ ንምውሳኽ ሓያል ጸዕሪ ነኳይድ ኣሉና።

• ኣብ ዕብዩት ናብራ ብፍላይ ድማ ምስ ደቀንስትዮ ኣብ ዝተኣሳሰር ጉዳይ ዝተኻየዱ ግሉሓት ንዋፊታት ክትገልጸልና።

- ኣብዚ ጉዳይ'ውን ዓቕሚ ብዘፈቐዶ ብዙሕ ንዋፊታት እዩ ተሰላሲሎ። ንደቀንስትዮ ሓረስቶት ብኣፈሻ፡ ነተን ብደቀንስትዮ ዝምርሓ ስድራቤታት ድማ ብፍላይ ንምሕጋዝ፡ እተፈላለዩ ናይ ጥሪት ሓገዝ፡ ኢደ-ጥበባዊ ስራሓት፡ ደገፍ ሞተረታት፡ ምዕዳል ዘርኢ ወዘተ. ተኻየዱ። እቲ ልዕሊ ኹሉ ዝጥቀስ ግና ምዝርጋሕ እቶን ኣድሓት እዩ። ዝቐረጽ ኣግራብ ንምጉዳል፡ ጥዕና ደቀንስትዮ ንምምሕያሽ፡ ናብ መኣዲ ትምህርቲ ዝኸዱ ቁልዑን መንእሰያትን ንምውሳኽ ወዘተ. እቶን ኣድሓት ናብ መላእ

ሃገር ንምብጻሕ ሓያል ጸዕሪ ተኻይዱን ይካየድ ኣሎን። ዛጊት ኣብ መላእ ሃገር ኣሰታት 170 ሽሕ እቶን ኣድሓነት ተሰሪሖ ይርከቡ። ነዚ ንምትግባር ድማ ልዕሊ 17 ሽሕ ደቀንስትዮ ኣዳታት ሰልጢነን፣ ኣድሓነት ሰሪሖንን ኣሰሪሖንን ይርከቡ።

• ናብ ጥዕና እንስሳን ብቐልን ንኺድ። ብጥዕና እንስሳታት ንጀምር። ኣብ ሃገርና እቶም ስትራተጅያውያን ዝበሃሉ ሕማማት ኣየናት እየም? ንምክልኻሎምን ምቑጽጻርምን ዝግበር ወፍርታትን መደባትን እንታይ ይመስል?

- ኣብ ሃገርና ኣቐዲሞም ቅድሚ ናጽነት ዝነበሩን ድሕሪኡ'ውን ዝተቐላቐሉን ስትራተጅያውያን ተመሓላለፍቲ ሕማማት ከም ጉልሓይ፣ ጉልሓይ-መሰል ጤለ-በጊዕ (ናይ ሓሶት ጉልሓይ)፣ ነፍሪ፣ ፍሮማይ ኩቡቲ፣ ፍሮማይ ጤለ-በጊዕ፣ ኣናሴ፣ ምብርግንን ግብይ ሰዓልን እየም። ንምክልኻሎምን ምቑጽጻርምን ካብ ዝካየዱ ዕማማት ድማ ኣገልግሎት ግዱድ ክታበት ምሃብ፣ ተርእዮ ተመሓላለፍቲ ሕማማት ንምቑጽጻር ኣካቢብኻ ምክታብ፣ ሚላ ምቑጽጻር ተመሓላለፍቲ ሕማማት ምብርግንን ግብይ ሰዓልን

ምሕያል፣ ምእታውን ምዝርጋሕን ናይ ሕክምና መድሃኒት፣ ክታበትን መሳርሒታትን፣ ምእካብ ቅምሶታት ጸረርታ ደምን ካልኣን፣ ከምኡ'ውን ምቛም ክለኒክ እንስሳ ኣብ ኩለን ንኡሳን ዞባታት የጠቓልሉ። ቅድሚ ናጽነት ኤርትራ ንእንስሳታት ኣገልግሎት ዝህባ ክለኒካት፣ ዝበዝሐ ኣብ ዞባታት ጥራይ እየን ተሓጺረን ነይረን። ድሕሪ ናጽነት ግና ንዘሎዎና ብዝሒ ጥሪትን ኣገባብ ጉስነትን ኣብ ግምት ብምእታው፣ ሚኒስትሪ ሕርሻ ኣብ ነፍሲ-ወከፍ ንኡሳ ዞባ ሃገርና ብወሑዱ ሓንቲ ክለኒክ እንስሳ ሃኒጹ። ምህናጽ ናይዘን ክለኒካት ከኣ ኣብ ምንካይ ሞት ጥሪት ግቢ ውጽኢት ተረኺብዎ። ኣብዘን ዝሓለፉ ዓመታት፣ ኣብ ኤርትራ 69 ክለኒካትን 7 ሓውሲ-ክለኒካትን ብድምር 76 ትካላት ጥዕና እንስሳ ተሃኒጸን ግቢ ኣበርክቶ ኣብ ምሃብ ይርከቡ። 345 ካብኣተን ከኣ ጸሓዶ ዓይኒ መብራህቲ ተኣታትዮለን ኣሎ።

• ኤርትራ ኣብ ምጥፋእ ይኹን ኣብ ምቑጽጻር ዝተዓወተትሉም ሕማማት እንስሳ ኣለዉዶ?

- ሕማም ጉልሓይ ሓደ ካብቶም ኣብ ቁጠባ ሓረስታይን ሃገርን ከቢድ ዕንወት ዘሰቡ ሕማማት እንስሳ እዩ ነይሩ። ሓንሳብ ምስ ዝረከ፣ ኣብ ሓጺር እዋን ናብ ብዙሕ ክባቢታት እናሰፋሕፈሐ ካብ ዝተታሕዞ ኩቡቲ ክሳብ 90 ሚእታዊት ክቐትል ይኽእል። ስለዚ እዚ ሕማም ብሰንኪ ኣብ ሃገርና ዘውርዶ ዝነበረ ሃሲያ ምቑጽጻሩ ጥራይ ዘይኩነስ ዳግም ንኺይርእ'ውን ክጠፍእ ስለዝነበረ፣ ብዝተወደበ መንገዱ ካብ ምብራቕ ክሳብ ምዕራብ ኣፍሪቃ ዝሸፍን ነዊሕ ዓመታት ዝወሰደ መደብ ወጸሉ። ብመሰረት ዝወጸ መደብ ከኣ ካብ ኤርትራ ንምጥፋኡ ኣብ ትግባረ ኣቕኒዕና። ኣብ ሃገርና መደብ ምጥፋእ ተመሓላለፊ ሕማም ጉልሓይ ካብ ሚዳ ዝጀምር ኩይን፣ ድሕሪ ናጽነት ከኣ ክሳብ 1997 ክታበት ተኻይዱ።

ድሕሪኡ'ውን ተመሳሳሪ ሕማም ጉልህ ያሳያል። ንምርግጋጽ ቀጸለ። ኮለሳ ብምክያድ ካብ ከብቲ መከላከል መድሕን ከም ዘጥረዩ፡ ድሕሪኡ'ውን ካብ ሓደሽቲ ምራሹት ደም ኣኪብካ ህላወ ናይቲ ሕማም ከም ዘዩል ብምርግጋጽ፡ ኣብ 2005 እዚ ሕማም ምሉእ ብምሉእ ከም ዝጠፍኦ ተረጋጊጹ። ሳላ'ቲ ዝተገብረ ሓያል ጸዕሪ ድማ ኣብ ዓመተ 2005 ጠቐላላ ካብ ኤርትራ ከም ዝጠፍኦ ዘረጋግጽ ወርቁ መዳልያን ምስክር ወረቐትን ካብ ዓለማዊ ውድብ ጥዕና እንስሳ ተዋሂብና። ምጥፋእ እዚ ሕማም ኣብ ሓረሰቶት ዓቢ እፎይታ'ዩ ፈጠሩ።

• ክታብት ጥሪት ሓደ ካብ ዓበይቲ ዕማማት ናይዚ ሚኒስትሪ እዮም። ኣብዚ ጉዳይ እተራእየ ገሲጋስ ከመይ ይግምገም።

- እተፈላለዩ ሕማማት ንምቁጽጻር፡ መንግስቲ መደብ ግዱድ ክታብት ብምውጻእ፡ ካብ 1993-1997 ዝተራእዩ 67 ዝተፈላለዩ ተመሳሳሊፍቲ ሕማማት እንስሳ ናብ 32 ከም ዝወርዱ ኹይናም። ነዚ መሰረት ብምግባር ካብ 2013 ዓመተ ምህረት ጀሚሩ ዓመታዊ 2.5 ሚልዮን ጥሪት ይክተባ ኣለዎ። እዚ ድማ ንክስተታት ሕማማትን ሞትን እንስሳን ኣብ ዝተሓተ ደረጃኡ ኣውራዳዎ።

• ኣብ ምቁጽጻር ባልዓትን ሕማማትን ብቑሊ እተሰላሰሉ ንዋፊታትከ ከመይ ይመስሉ?

- ኣብ ምክልኻልን ቁጽጽርን ባልዓትን ሕማማትን ብቑሊ፡ ካብ 1992 ጀሚሩ ዳህሳስን መጽናዕቲን ኣብ ባልዓት ሕማማት፡ ጸሀይን ናይ መክሊን ባልዓትን ብብእዎኑ ተኻይዱ። ሚኒስትሪ ሕርሻ፡ ምንጻግ ጸረ-ባልዓ ዘጠቓለለ ውሁድ ኣገባብ ምክልኻል ባልዓት ኣካይዱ፡ ንሓረሰቶት ሰፊሕ ኣስተምህሮ ሂቡ፤ መንጻጊ መሳርሒ ማንዋልን ሞቶራይዝድን ዘርጊሑ፤ ብርክት ዝበለ ዓይነታት መከላከል ባልዓት ኣተኣታቱዩ። ኣብዚ እዋን ግና መድረኽ ብመድረኽ ናብ ባህርያዊ ኣገባብ ምክልኻልን ምቁጽጻርን ባልዓት ንኣቲ ኣሎና። ተስፋ ዝህብ ውጽኢት ድማ ንረኽበሉ ኣሎና።

• ኣብ መኸተ ሳገምቲ ባልዓት ብሓፈሻ፡ ብፍላይ ድማ ኣንበጣ ምድረበዓ ዝተኻየደ ሰራሕከ እንታይ ይመስል?

- ኤርትራ ኣብ ምቁጽጻር ሳገምቲ ባልዓት፡ ሓንቲ ኻብተን ብኣብነት ዝጥቀሳ ሃገራት እያ። ኣብ ዝሓለፈ ሰላሳ ዓመታት ድማ ኣብ ልዕሊ 520 ሽሕ ሄክታር መሬት ዘጋጠመ ለበዓ ኣንበጣ ምድረበዓ ብምትሕብባር ሚ/ሕርሻ፡ ዞባዊ ምምሕዳር፡ ህዝብን ሰራዊትን ከምኡ'ውን ካልኣት ትካላት መንግስቲ፡ ዝጥቀስ ጉድኣት ከየውረደ ኣብ ትሕቲ ቍጽጽር ውዲሉ።

ለበዓ ባርኖስ ኣፍሪቃ'ውን ኣብ እዋን ክራማት ከበሓ፡ ኣብ ውሒን ዓመታት፡ ኣብ ኩለን ዞባታት ዝርከብ ባልዓ እዩ። ኣብ ዝሓለፉ ሰላሳ ዓመታት፡ ኣብ ልዕሊ 30 ሽሕ ሄክታር ዘጋጠመ ለበዓ ባርኖስ ኣብ ትሕቲ ቍጽጽር ውዲሉ።

ለበዓ ኣዕዋፍ ኳላ-ኳላ'ውን ኣብ ምዕራባዊ ክፋል ሃገርና፡ ዞባ ጋሽ-ባርካ ዘጋጥም ኩይኑ፡ ኣብ ዝሓለፉ ዓመታት ኣብ ልዕሊ 5 ሽሕ ሄክታር ሰፍሓት መሬት፡ ዕዉት ናይ ምቁጽጻር ሰራሓት ተኻይዱሉ። ብዘይካ'ዚ፡ ኣብ 2018 ሓድሽ ለበዓ ሳጋሚ ባርኖስ ቀውዒ ኣብ ዘጋጠመሉ እዋን፡ ብዝተወሰደ ህጹጽን ዘዳግምን ናይ ምክልኻል ስጉምቲ፡ ኤርትራ ኣብ ዞባና ብኣብነት ዝጥቀስ ሰራሕ እያ ሰራሓ።

ሕርሻዊ ምርምር

ሕመረትን ሞተረን ዘመናዊ ሕርሻ

አቶ ጸጋይ ብርሃነ

ሓደ አብ ያታዊ አገባብ ሞራይ እተመርኩሰ ሕርሻ ናብ ምዕቡል ሚላ ቅድሚ ምስጋራ፡ ናይ ግድን ክሓልፎ ዝግባእ መስርሓት ኣለዉ። ገለ ካብዞም ዘይሰገሩ መስርሓት፡ ምርምርን መጽናዕትን እዩ። እዞም መስርሓት ድማ ቅድሚ ዘድሊ ውጽኢት ምሃቦም፡ አብ ባይታ፡ አብ ኣካላት እንሰሳ ከምኡ'ውን አብ ላቦራቶሪ ከም ኩነታቱ ዕሙቕ ዝበለ ንዋፊታት ሰለ ዝክደሉም፡ ዓቕሊ ዝሓቱ ምዃኖም ኣይዝንጋዕን።

ታሪኻዊ ድሕረ ባይታ ምርምር ሕርሻ አብ ኤርትራ

ዋላ'ኳ ሓረሰቶት ሃገርና ካብ ሞንቲ ጀሚሮም፡ ብሉጽ ዘርኢ ብቑልን እንሰሳን ንምርካብ ናይ ባዕሎም ተባላሓትነት፡ ዕቃብ ዘርእን ምድቓልን የካይዱ ከም ዝነበሩ ክግመት ዝክኣል እንተኹን፡ ሕርሻዊ ምርምር ብውዱብን እተጸንፀን ኣገባብ ግና አብ እዋን መግዛእቲ ኢጣልያ ከም እተጀመረ ሰነዳት ታሪኽን ህልዊ ኣሰራትን የረጋግጹ። አብ 1910 ንምርምር ዝዓለሙ ሕርሻታት ቡን፡ ፍረታት፡ ተምራ፡ ቀላሚጦስ አብ ፍልፍል፡ ፋጌና፡ ከረንን ዓዲ ወግርን ከም እተደኩት ይፍለጥ። ቀጺሉ አብ 1920'ታት፡ ጡጥ አብ ምዕራባዊ ቆላታት፡ ዝተመሓየሸ ዘርኢ ስርዓይ ድማ አብ ከበሳታት ከም እተኣታተዉ ይፍለጥ። ብዘይካ'ዚ፡ ኣጣልያውያን ገዛእቲ፡ አብ ኣዝዩ ብዙሕ ከባቢታት ሃገርና ካብ መጽናዕቲ ሓመድ ጀሚርካ ክሳብ ንምስራሕ ከዘንቲ ማያት ዝኹኑ ቦታታት አብ ምልላይ ተዋፊርም ምንባርም ሰነዳት ታሪኽ ይሕብሩ።

አብ እዋን ፈደረሽን ድማ ምስተን አብ ኢትዮጵያ ዝምስረታ ዝነበራ ትካላት ምርምር፡ አብ ኤርትራ'ውን አብ ሰምበል፡ ዳዕሮ ዳውሉሴ፡ ፓራዲዞን ዓዲ ወግርን ከም ዝቐማ ይፍለጥ። አብቲ እዋን ካብ ዘራእቲ፡ ሰገምን ስርዓይ ቀዳምነታት ናይ ከበሳ ክኹና ኽለዋ፡ ምስ ከም ናይ ኬንያን CIMMYTን ዝመሰላ ዞገውያን ትካላት ምርምር ድማ ምትእሳራት ከም እተጀመረ ተሰኒዱ ይርከብ።

ድሕሪ ፈደረሽን አብ ዝነበረ እዋን ጉብጣ ኤርትራ ብኢትዮጵያ፡ ዋላ'ኳ አብቲ ደሓን ዝምዕብል ዝነበረ ጽላት ሕርሻ ኤርትራ ዓቢ ዕንወት ከም ዝወረደ ዝፍለጥ እንተኹን፡ አብ ዓሊግድር ካብ ኣመሪካን እስራኤልን ዝመጸ ዓሌት ዘርኢ ጡጥ ከም እተፈተነን 'Acala 17 17c' እተባህለ ዓሌት ከም ዝማዕበለን ይፍለጥ። ብተወሳኺ፡ አብ ሰምበልን ፓራዲዞን እውን ብንኡስ መጠን ሓምላይ ጽላል (ግሪን ሃውስ)ን ካልእ ናውቲ ምርምርን ከም እተተኽለ ይፍለጥ።

እዚ ከምዚ ኢሉ እንክሉ፡ የኒሽርሲቲ ኣስመራ እውን አብ እምባትካላ ናይ ኣዳጉራ፡ ዓተርን ባልደንጓን፡ አብ ሓልሓለ ናይ ፍረታትን ዘራእትን፡ አብ ኣባርዳእ ድማ ናይ መግቢ እንሰሳ ማእከላት ምርምር ብምቕም ይነጥፍ ምንባሩ አብ ታሪኽ ተሰኒዱ ንረኽቦ።

ሕርሻዊ ምርምር አብ እዋን ብረታዊ ቃልሲ

ህዝባዊ ግንባር ሓርነት ኤርትራ ካብ መፋርቕ 1980'ታት ኣትሒዙ፡ አብ ፍርያምነት ሓመድ፡ ሕርሻዊ ሚላታት፡ ሓለዋ ሞዕና ብቑሊ፡ ስነ-ገረብ፡ ምሕደራ መጋሃጫታት፡ ሕርሻዊ ማሸነፊ ከምኡ'ውን አብ ምርባሕን ሞዕናን እንሰሳታት ዘተኩሩ ሕርሻዊ ምርምራት ይገብር ምንባሩ ሰነዳት የረጋግጹ።

ሕርሻዊ ምርምር ድሕሪ ናጽነት

ሓላፊ ሃገራዊ ትካል ሕርሻዊ ምርምር አቶ ጸጋይ ብርሃነ፡ እዚ ኣብዚ እዋን ብ172 ኣባላት ዝቐመ ትካል፡ ድሕሪ ናጽነት ብእተፈላለዩ ቅርጽታትን መድረኻትን ከም ዝሓለፈ ይገልጽ። እዚ ትካል አብ 1996 ዓቕሚ ሰቡ 93 ሞራይ ከም ዝነበረ፡ እቲ ዝለዓለ ቑጽጽሪ ዓቕሚ ሰብ ዝበጽሓሉ ድማ አብ 2016 ኩይኑ፡ ሸቡ 195 በጺሑ ከም ዝነበረ ይሕብር።

አቶ ጸጋይ፡ ሃገራዊ ትካል ሕርሻዊ ምርምር፡ ካብ 1993 ክሳብ 1997 ኣብ ዝነበረ ጊዜ፡ እዚ ትካል ክፍሊ ሕርሻዊ ምርምርን ኤክስፐርትንን ዝብል ስም ብምሓዝ፡ ኣብ ትሕትኡ ድማ ሰለስተ ጨናፍር ማለት፡ ዘራእቲ፡ ስነ-ገረብ ከምኡ'ውን እንሰላ (ጥሪት) ዝብላ ሓቕፋ ይነጥፍ ከም ዝነበረ ይሕብር። ቀጺሉ፡ ካብ 1997 ክሳብ 2003 ኣብ ዝነበረ እዋን፡ ናብ ክፍሊ ሕርሻዊ ምርምርን ምምዕባል ዓቕሚ ሰብን ተቐይሩ። ሽዑ፡ ጨንፈር ምርምር ሕርሻ፡ ብምርምር እንሰላ፡ ምርምር ስነ-ገረብ፡ ምርምር ስነ-ብቕሊ ከምኡ'ውን ምርምር ሕርሻዊ ምህንድስና ዝብላ ኣሃዱታት ክትቀውም ከላ፡ ጨንፈር ምዕባል ዓቕሚ ሰብ ድማ ኣሃዱ ስልጠናን ኣሃዱ ምዕባል ዓቕሚ ሰብን ዝብላ ኣሃዱታት ሒዞ ነበረት።

ካብ 2003 ኣትሒዙ፡ እዚ ትካል፡ 'ሃገራዊ ኢንስቲትዩት ሕርሻዊ ምርምር (National Agricultural Research Institute)' ብዝብል ሓድሽ ኣቃውማ፡ ፈለማ ብኣርባዕተ ቴክኒካዊ ጨናፍር ማለት፡ ጨንፈር ምምሕያሽ ዘራእቲ፡ ጨንፈር ምርምር እንሰላ፡ ጨንፈር ምርምር ምሕደራ ባህርያዊ ጸጋታት፡ ከምኡ'ውን ጨንፈር ምርምር ሕርሻዊ ምህንድስና፡ ጸኒሒ ድማ ኣብ 2011 እታ ብደረጃ ኣሃዱ ትነጥፍ ዝነበረት ኣሃዱ ጀነቲካዊ (ተፈጥሮኣዊ ጸጋታት) ናብ ደረጃ ጨንፈር ብምዕባይ ክትነጥፍ ጀሚራ። ኣብ ርእሲዞን ቴክኒካዊ ጨናፍር፡ ወሃብቲ ደገፍ ዝኹና ጨንፈር ምምሕያርን ፋይናንስን፡ ኣሃዱታት ባዮ-ቴክኖሎጂ፡ ውጥንን ስታቲስቲክስ፡ ምርምር ቴክኖሎጂ መግቢ ከምኡ'ውን ማሕበራዊ ምርምር መጽናዕቲ'ውን ኣገደስቲ ኣካላት ናይዚ ትካል ምዃንን፡ አቶ ጸጋይ ብርሃነ ወሲኹ ይገልጽ።

ቀጺሉ እምበኣር፡ ኣብ ጸብጻብ ናይዞን ቴክኒካዊ ጨናፍር እተመርኩስ ካብ ምምሕራብን ክሳብ ዓመተ 2021 ዝነበረ ዓበይቲ ዓወታት ቀሪቡ ኣሎ።

ጨንፈር ጀነቲካዊ ጸጋታት

ዕቃብ ሕርሻዊ ጀነቲካዊ ጸጋታት፡ ኣገዳስነቱ ኪንዮ ቴክኒካዊ ንጥፈታት ዝኸይድ ድሕነት መበቁላዊ ሃብቲ ሃገር እዩ። በዚ'ዩ ድማ ኣብ ዕቃብ ብቐሊ፡ እንሰላን ኣግራብን ብልዑል ኣተኮሮን ሓላፍነትን ዝሰርሖ።

ጀነቲካዊ ጸጋታት ብቐሊ

ሃገራዊ ትካል ሕርሻዊ ምርምር ኣብዚ ዓውዲ ዛጊት 6182 ዝኹኑ ቅምሶታት ዘርእ (accessions) ናይ 158 ዓይነታት ብቐሊ ዓቂቡ ከም ዘሎ ክፍለጥ ከሎ፡ ካብዚኡ'ውን እቶም 4557 ካብ ውሽጢ ሃገር እተኣከቡ ኹይናም፡ እቶም ዝተረፉ ድማ ብናይ ደገ ትካላትን ገለ ሃገራትን እተዋህቡ ምዃናም ጸብጻባት ናይቲ ጨንፈር ይሕብሩ። ኣብ 1664 ካብዞም እተዓቀቡ ዓይነታት ብቐሊ፡ ናይ ባህርያት (agro-morphological) መጽናዕቲ ክግበር ከሎ፡ ኣብ 200 (መሸላ)፡ 48 (ኣዳጉራ)፡ 8 (ሰገም) ብድምር

ኣብ 256 ቅምሶታት ድማ መጽናዕቲ ባህርያት ብዲ.ኤን.ኤ (molecular characterization) ተኻይዱ። ኣብቶም ዝእከቡን ዝዕቀቡን ቅምሶታት፡ ብዘይካ መጽናዕቲ ባህርያት፡ ኣብ ውሳኔ ጊዜ ምሕዳሮም እውን ኣዘዩ ኣገዳሲ ስለ ዝኹኑ ካብ ብሰላት እኹልን ጥሪታትን ዘጠቓለሉ 1274 ቅምሶታት ዘርእ 'መስርሕ ምሕዳሮ' ተኻይዶሎም። ብተወሳኺ፡ ኣብ 686 ሓደስቲ እተኣከቡ ቅምሶታት ንምዕቃብ እኹል መጠን ዘርእ ዝዓለመ ምብዛሕ ዘርእ ተኻይዱ።

ጀነቲካዊ ጸጋታት እንሰላ ዘቤት

ዕቃብን ምምዕባልን መበቁላውነት ጸጋታት እንሰላ እውን ሓደ ኣገዳሲ ክፋል ናይዚ ጨንፈር ምዃኑ ይፍለጥ። በዚ መሰረት፡ እዚ ዓውዲ ዋላ'ኳ ገና ኣብ መባእታዊ ደረጃ ምርምር ይሃሉ፡ ዛጊት ን158 ናይ ባርካ ዓሌት ኣሎዎን ተባሂሉ ዝእመነለን ካብ ንኡሳን ዞታታት ጎልጅን ተሰነይን እተኣከባ ከብቲ ኣርብዓ ረጃሒታት ብምጥቃም፡ ናይ ባህርያት (phenotypic characterization) መጽናዕቲ ተኻይዶለን።

ምሕያል ምእካብ ጀነቲካዊ ጸጋታት ብቐልን ገረብን ኣብ ባህርያዊ ቦታኦም (in-situ) ከምኡ'ውን ምብዛሕ ኣብ ዘመናዊ መዐቀቢ (ex-situ)፡ ምምሕራብ መዐቀቢ ጀነቲካዊ ጸጋታት እንሰላ ዘቤት፡ ምሕያል ኩለንተናዊ መጽናዕቲ ባህርያት ናይ ዝተኣከቡ ቅምሶታት ብቐሊ ከምኡ'ውን ምዕባይ ንቐሓት ሕብረተሰብ ኣብዞም እተጠቐሱ ጉዳያት፡ ገለ ካብ ዓበይቲ መደባት ናይዚ ጨንፈር ምዃናም ኣብ ጸብጻባት ናይዚ ጨንፈር ተጠቒሱ ኣሎ።

ምምሕያሽ ዘራእቲ

ሃገራዊ ትካል ሕርሻዊ ምርምር፡ ምስናይ ኩሉ ብድሆታቱ፡ ኣብ ምምሕያሽ ዘራእቲ ደሓን ዝኹኑ ገሲጋስ ከም ዘመዘገበ ኣቶ ጸጋይ ብርሃነ ምስዞ መጽሔት ኣብ ዘካየደ ቃለ መሕትት ይገልጽ። ምምሕያሽ ዘራእቲ፡ ሓደ ካብ ቀንዲ ስትራተጂያዊ ቀዳምነታት ናይዚ ትካል ምርምር ምዃኑ ዝብሓረ ኣቶ ጸጋይ፡ ሃገራዊ ትካል ሕርሻዊ ምርምር ብልዑል ኣድህቦ ሒዞ ምርምራዊ ንጥፈታት ዘካይዶሎም ዓይነታት ብቐሊ፡ ካብ ኣእካል፡ መሸላ፡ ብልቱግ፡ ሰገም፡ ሰርናይ ከምኡ'ውን ዕፋን ክኹኑ ከለዉ፡ ካብ ጥሪታት ድማ

ዓተር፡ ብርሰን፡ ዓይኒ ዓተር፡ ባልደንን ምዃኖም ብዘርዘር የብርሃ። ብዘይካ'ዚ ኣብ ናይ ቅብኢ ኣእካል፡ ዋላ'ኳ ገና ነዊሕ ጉዕዞ ይጽበዩ እንተሎ፡ ኣብ ስምሰም፡ ኣድሪ ዘይቲ፡ ሱፍ ከምኡ'ውን ጡጥ ልዑል ኣተኮሮ ከም ዝገበር ይፍለጥ።

ዛጊት ካብቶም ኣብ ሓልሓሌ፡ ጋሕተላይ፡ ሸዕብ፡ ኣቕርደት፡ ሻምብቆ፡ ሓጋዝን ጉልጅን ዝርከባ ሸውዓተ ናይ ምርምር ነቕጣታትን ንኡሳን ነቕጣታትን፡ ካብ 1997 ጀሚሩ 45 ዓይነት ምሩጻት ዘርኢ ኣእካል ማለት ስርዓይ (16)፡ ሰገም (6)፡ መሸላ (11)፡ ብልቱግ (6)፡ ዕፉን (3)፡ ሱፍ (1) ከምኡ'ውን ክልተ ዓይነት ጥረታት ከም ዘማዕበሉ ይሕብር። እዚ ከምዚ ኢሉ እንክሎ፡ ካብ 2000-2021 ኣብ ዝከበረ ግዜ፡ ልዕሊ 15 ሺሕ ኩንታል ምሩጽ ዘርኢ እኽለ (foundation seed) ከም እተባዘሐ ይፍለጥ። ብዙሓት ካብቶም ብምርምር ዝማዕበሉን ዝተራዕመን ምሩጻት ዘርኢ፡ ብመገዲ ክፍሊ ሕርሻዊ ኤክስፐርትንን ዘባታትን ናብ ሓረሰቶት ተዘርጊሖም ኣብ ምዕባይ እቶትን እቶታውነትን ከምኡ'ውን ተጻውሮ ባልዓትን ሕማማትን ወሳኒ ተራ ከም ዝከበሮም ይፍለጥ።

ኣብ ምርምር ኣሕምልትን ፍረታትን፡ እቶም ብቐዳምነት ዝሰርዑ ድንሹ፡ ሸጉርቲ፡ ኮመደሪ፡ ጉዕብርበሪ፡ ጸዕዳ ሸጉርቲ ከምኡ'ውን ፍረታት ምዃኖም ኣብ ጸብጻብ ጨንፈር ምምሕያሽ ዘራእቲ ተጠቐሶም ይርከቡ። በዚ መሰረት፡ ዛጊት 34 ዓይነት ኣሕምልቲ ከምኡ'ውን 36 ዓይነት ፍረታት ማዕቢሎም ከም ዘለዉ ይፍለጥ። ካብዚኦቶም፡ 7756 ኩንታል ዘርኢ ድንሹ፡ 3300 ፈልሲ ባናና፡ ልዕሊ 4 ሺሕ ኩሎ ዘርኢ ኣሕምልቲ ከምኡ'ውን ኣስታት 4 ሺሕ ፈልሲ ፍረታት (citrus) ናብ ሓረሰቶት ተዓዲሎ ምህላዉ መዛግብቲ ናይዚ ጨንፈር የነጽሩ።

ምርምር ሕማማት ዘራእትን ኣሕምልትን እውን ወሳኒ ዕማም ናይዚ ጨንፈር ብምዃን፡ ኣብዚ ዓውዲ ንቐንዲ ሕማማትን ባልዓትን ብምልላይ፡ ተጻውርቲ ዝኹኑ ዓይነታት ብቐላ ኣብ ምፍራይ ሓያል ጸዕርታት ክከዩድ ምጽንሖ ይፍለጥ። በዚ መሰረት ዛጊት፡ 26 ሕማማት ዘራእቲ ክልለዩ ኽለዉ፡ 3 ሓደስቲ ባልዓት ከምኡ'ውን 2 ሓደስቲ ዓይነት ጸህያይ ተለልዮም። ብተወሳኺ፡ ነዞም ሕማማትን ባልዓትን ብቐላት ዝኹኑ ብርክት ዝበሉ ዓይነታት ጸረ-ጸህያይን ጸረ-ባልዓትን ሕማማትን ተመሪጾም ከም ዘለዉ ይፍለጥ።

ምርምር ምሕደራ ባህርያዊ ጸጋታት

ምክያድ ምርመራ ሓመድ፡ ማይ፡ ድኽራ ወዘተ. ንምርግጋጽ ብቐላት ሕርሻ፡ ሓደ ካብ ዓበይቲ ዓንድታት ትካል ሕርሻዊ ምርምር እዩ። በዚ ድማ ክሳብ 2021 ኣብ ዝከበረ ግዜ፡ እዚ ጨንፈር ልዕሊ 15 ሺሕ ናይ ሓመድ፡ ልዕሊ 400 ናይ ማይ፡ ልዕሊ 1300 ናይ ተኽለ፡ ኣስታት 80 ድማ ናይ ድኽራ መርመራታት ኣብ ላቦራቶሪ ተኽይዱ ንዝምልከቶም ተጠቐምቲ ተዋሂቡ። ብዘይካ'ዚ ክልተ መወከሲ ዓቕን ድኽራ ኣብ መሸላን ስርዓይን ተዛዘሙ፡ ንስራሕ ድሉው ኩይነት፡ ኣብ ልዕሊ 50 ሺሕ ሄክታር መሬት፡ መጽናዕቲ ንድፊ-ሓመድ ተኽይዱ፡ ከፊላዊ ካርታ ሓመድ ድማ ተጻልዩሉ። ናይ ሃገርና ካርታ ምቕኣነት ሓመድ ንሕርሻ (Soil Suitability Map) ንምድላው ግና ሓያል ጸዕሪ ይጽበዩ ኣሎ።

ኣሃዱ ምርምር ገረብን እንሰላ ዘገዳምን ናይዚ ጨንፈር ብወገኑ፡ 1819 ኪሎ ግራም ናይ 39 ዓሌታት ኣግራብ (22 ካብ ውሽጢ ሃገር፡ 17 ካብ ደገ) ክእክብ ከሎ፡ 811 ኪሎ ግራም ናይ 29 ዓሌታት ኣግራብ ድማ ንክፈልሱ ተዓዲሎም። ብዘይካ'ዚ ኣብ 52 ዓሌታት ኣግራብን 59 ምንጪ ዘርእን (provenence) ንግቡእ ምሕደራ ኣግራብ፡ ናይ ምምማይን ምምራጽን መሰርሕ ተኽይድሉ። ኣብ ርእሲ'ዚ ኣብ ዞባ ማእከል (መርሓኖ)፡ ዞባ ደቡብ (ንኡስ ዞባ ድባርዋ)፡ ኣብ ዞባ ጋሽ-ባርካ (ሻምብቆ፡ ኣቕርደት፡ ጎልጅ) ከምኡ'ውን ኣብ ውሉን እዋን ኣብ ገለ ከባቢታት ዞባ ዓንሰባን ዞባ ሰሜናዊ ቀይሕ ባሕርን ንመጽናዕቲ ዘገልግሉ እተፈላለዩ ዓይነት ኣግራብን ቐጥቂጥን ከም እተተኽሉ፡ ብቐጻሊ ድማ ምርምራዊ ስራሓት ከም ዝከዩድሎም ይፍለጥ።

ኣብ ምርምር ምሕደራ ማይ-ኩዖ ድማ ኣብ ጎልጅን ሻምብቆን፡ እተፈላለዩ ስራሓት ናይ ቅናታዊ ዛላ (4800 ሄክታር)፡ መደባዊ ዛላ (800 ሄክታር) ከምኡ'ውን ከትርታት (99 ሜትር ኩብ) ከም እተሰላሰሉ፡ ጽልዋኦም ኣብ ምዕቃብ ማይን ሓመድን ከምኡ'ውን ኣብ ምኽዕባት ምህርቲ ድማ ግሉሕ ምዃኑ ከም እተረጋገጸ ጸብጻባት ናይዚ ጨንፈር ይሕበሩ።

ንዋፊታት ባዮ ቴክኖሎጂ

አሃዱ ባዮ-ቴክኖሎጂ፡ አብ ክልተ ዓውድታት ማለት ኩስኩሳ አካሊት (ቲሹ-ካልቸር) ከምኡ'ውን አብ ሞለኩላር ባዮሎጂ (መጽናዕቲ ጀነቲካዊ ትሕዝቶን ጸጋታትን ብቑልን እንሰሳን) ዘተኮር ኩይት፡ ብተዛማዲ ሓጺር ዕድመ ዘሎዎ'ኳ እንተኹኩ፡ ዛጊት አብ ምፍራይ ካብ ሻይረስ ናጻ ዝኹኑ ዘርኢ ድንሽን ፈልሲ ባናናን ዕዉት ስራሓት ዓሚሙ ኣሎ።

ንኣብነት፡ ካብ 2016-2021 አብ ዝነበረ እዋን፡ ካብ ሕማማት ናጻ ዝኹኑ ኣስታት 150 ሽሕ ኩንታል ዘርኢ ድንሽ ፈርዩ ናብ ሓረሰቶት ከም እተዘርግሑ፡ ንሃገራዊ ገምጋማዊ እቶት ድንሽ ድማ ናብ ኣስታት 160 ኩንታል ኣብ ሄክታር ካብ ከም ዘበሎ ይፍለጥ። እዚ እቲ ብደረጃ ሃገር ዝነበረ ገምጋም ደጎምበር፡ እቶም ኩለንተናዊ ክንክን ዝገበሩ ሓረሰቶት ክሳብ 450 ኩንታል ድንሽ ካብ ሓደ ሄክታር ክረኽቡ ከም ዝኸኣሉ ሰነዳት ሕርሻዊ ምርምር የረጋግጹ። እቲ ዝግበየ ዓውት ናይዚ ምዝርጋሕ ዘርኢ፡ እቶም ብሰንኪ ሕማማት ኣብ ሓጺር እዋን ዝቐየሩ ዝነበሩ ወለዶታት ድንሹ፡ ኣብዚ እዋን ብዘይምቑራጽ ንተኸታታሊ ወለዶታት (ኣብ ገሊኡ ክሳብ 9ይ ወለዶ) ክበጽሑ ዝኸኣሉ ሓረሰቶት ከም ዘለዉ ይፍለጥ። ብዘይካ'ዚ ኣብ ባናና ብዝተገብረ ኩስኩሳ ኣካሊት፡ ካብ 2018-2022፡ ልዕሊ 2000 ፈልሲታት ባናና ብቲሹ-ካልቸር ማዕቢሎም ናብ ሓረሰቶት ተዓዲሎም።

ኣብዚ እዋን ኣብ ሃገርና እቲ ልዑል ኣተኮሮ ተዋሂቡዎ ዝሰርሓሉ ዘሎ ኩስኩሳ ኣካሊት፡ ኣብ ተምሪ እዩ። እዚ መሰርሕ ዋላ'ኳ ኣብ መባእታዊ ደረጃኡ ይሃሉ፡ ማዕር-ማዕሪኡ ካብ 2018-2021፡ ብምዕቡል ቲሹ-ካልቸር ዝሓለፈ፡ ልዕሊ 7800 ፈልሲ ተምሪ ካብ ወጸኡ ሃገር ተኣታትዮ ኣብ ዞባታት ሰሜናዊን ደቡባዊን ቀይሕ ባሕሪ ንሓረሰቶትን ትካላትን ተዓዲሉ ኣዝዩ ጽቡቕ ውጽኢት ኣብ ምሃብ ይርከብ።

እዚ እተጠቐሰ ቴክኖሎጂ፡ ኣብ ጉዳይ ውሕሰነት ጸዓትን ብቑዕ ዓቕሚ ሰብን ዘሎ ብድሆታት ምስ ዝፍታሑ፡ ኣብ ምፍራይ ካብ ሕማማት ናጻ ዝኹኑ ኣዝርኢቲ መሰረታዊ ለውጢ ከምጽእ ከም ዝኸኣል ይእመነሉ።

ምርምር ሃብቲ እንሰሳ

ዓውዲ ሃብቲ እንሰሳ፡ ኣብ ኣመጋግባ፡ ጥዕናን ምሩጽ ዓሌት እንሰሳን ኣተኩሩ ምስ ዝሰርሑ፡ እቲ ኻብኡ ክርከብ ዝግብኦ ፍርያት ብግቡእ ክምዝመዝ ከም ዝኸኣል ርዱእ'ዩ። በዚ'ዩ ድማ ኣብዘን ዝሓለፉ ዓመታት ናጽነት፡ ኣብዘም እተጠቐሱ ዓውድታት ዓቕሚ ዝፈቐዱ ምርምራት ክግበር ዝጸንሐ። ኣመጋግባ ጥሪት ንምምሕያሽ ብሓፈሻ፡ ኣማራጺታት መግቢ ናይ ጸባ ኹብቲ ንምብዛሕ ድማ ብፍሉይ ኣብ እተኻየዱ ጸዕርታት፡ 261 ዓይነታት ቀጠልያ መግቢ እንሰሳ ክፍተኑ ኸለዉ፡ ካብዚኣቶም 30 ዓይነታት ሳዕርን 50 ዓይነት ጥረታትን ብምርምር እቶም ዝሓሹ ኩይኖም ተመሪጾም ይርከቡ። እዞም 50 ዓይነታት ቀጠልያ መግቢ እንሰሳ ውጽኢት እተፈላለዩ ምርምራት ኩይኖም፡ ንጨዋም ቦታ፡ ንመጋሃጫ፡ ንዑደት ዘራእቲ፡ ንገደና፡ ንውሕጅ ዝሓልፎ ቦታ፡ ንመሰና፡ ከምኡ'ውን ንምክልኻል ማይ-ኩየ ዘገልግሉ ተባሂሎም እዮም ተመሪጾም።

ብዘይካ'ዚ፡ ንመግቢ እንሰሳ ዘገልግሉ 6 ዓይነታት ምቁር ድንሽ ተፈቲናም፡ 4 ዓይነታት ድማ ተመሪጾም።

ኣብ ምርምር ጥሙር መኣዛዊ መግቢ እንሰሳ (Feed Block Trials) ንኸበሳ ዝኹኑ 4፡ ንምዕራባዊ ቁላታት 3፡ ንምብራቓዊ ቁላ ድማ 2 ዓይነታት ተመሪጾም። ነዞም ዓይነታት መግቢ እንሰሳ እተወሃህድን እትሰግድን ማሸን ድማ ተሰላ።

እዚ ጨንፈር ብተወሳኺ፡ ብዕፋንን ብኣልፋ-ኣልፋን እተሰርሐ ክልተ ዓይነታት ዝተዓብዓበ መግቢ እንሰሳ (silage) ከዳሉ ኸሎ፡ ንመግቢ ምራኹት (calf starter) ዝኸውን ሓደ ዓይነት መግቢ ድማ ፈቲኑ ኣሎ።

ኣብ ሃገርና ዝርከባ ኣባጊዕ፡ ባህርያተንን ንሕማማትን ባልዓትን ዘሎዎን ተጻዋርነትን ብምጽናዕ፡ እተን ውጽኢታውያን ዝኹና ድማ ኣብ ሓልሓለን ኣብ ቦታ ሓረሰቶትን ንምብዝሓን እተወሰደ ተበግሶ፡ ተስፋ ዝህብ ውጽኢት ተረኺቡዎ ከም ዘሎ፡ ጸብጻባት ጨንፈር ምርምር ሃብቲ እንሰሳ ይሕብሩ። ማእከል ምርምር ከብቲ ብጋይት ኣብ ጎልጅ ምጃሙ እውን ሓደ ዝላ ኣብ ምርምር ከብቲ ኹይት ተመዝጊቡ ኣሎ። ብዘይካ'ዚ ምስ ሃገራዊ ላቦራቶሪ ጥዕና

እንሰላን ብቅልን ብምትሕብባር፡ ኣብ ብርክት ዝበሉ ሕማማትን ባልዓትን መጽናዕታት ከም እተኻየዱን ንኣኣቶም ንምቅጽጻር ድማ መድሃኒታት ከም እተኣመሙን ይፍለጥ። ዛጊት ድማ 5 ዓይነት ውሽጣውያን 6 ዓይነት ድማ ግዳማውያን ባልዓት (ቆራዲድ) ተለልዮም ኣለው።

ምርምር ሕርሻዊ ምህንድስና

ጨንፈር ሕርሻዊ ምህንድስና፡ ንኹሎም ዓውድታት ሕርሻዊ ምርምር ኣገልግሎት ዝህብ ኣገዳሲ ኣካል ሃገራዊ ትካል ሕርሻዊ ምርምር እዩ። ካብ 1997 ኣትሒዙ፡ ምምስራት መደበር መጻረዩ ዘርእ፡ ምጃም ሚትዮሮሎጂያዊ ነቕጥታት፡ ምዝርጋሕ መስመራት ልምዓት መስኖን ጸሓያዊ ጸዓትን፡ ምህናጽ እተፈላለዩ መእለዩ ወሓይዝን መጠነ-ንኡስ ዲጋታትን፡ ምኽዓት ዒላታት ወዘተ. ካብቶም ኣብ ምሕያል ሕርሻዊ ምርምር ወሳኒ ተራ ዝከበርም ውጽኢት ሕርሻዊ ምህንድስና እዮም።

ካብ 1999 ጀሚሩ ድማ እዚ ጨንፈር፡ ኣብ ምልላይ ግቡእን ቅኑዕን ዓይነታት ማሕረሻ ትራክተራት፡ ፈተነታት ግቡእ መዐቀቢ ኣእካልን ዝሒል መኻዘንን፡ ህንጻት መዕቁቢ እንሰላታት ወዘተ. ዕዘዝ ተራ ይጻወት ኣሎ።

ምርምር ቴክኖሎጂ መግቢ

ምርምር ቴክኖሎጂ መግቢ፡ ዋላ'ኳ ገና ኣብ መባእታዊ ደረጃኡ ይሃሉ፡ ዛጊት ኣብ ኣሰራርሓ እተፈላለዩ ዓይነታት ምቑር ድንሹ፡ ኣብ ሓጺር እዋን ዝዳሎ ርግኡ፡ ምድላው ፊኩስ ዓይነታት መግቢ ብዱባ፡ እንግጢዕን ጥረታትን ትሰፉው ፈተነታት ከም እተገብረ ይፍለጥ።

እዚ ዓውዲ ግና ገና ክምዝመዝ ዝግብእ ተኽእሎ ዕብየት ከም ዘሎ ምዝካር ኣገዳሲ እዩ።

መለሳ ፍረ ጸዕሪ

እዚ ብድሮን ዝተወሰደ፡ ኣብ ኩሉም ሞሰብ፡ ብኣግራብ ኣብ ዝተሸፈነ ቦታ ዝርከብ ሰኢሊ ሜዳ ኩዕሶ እግሪ እዩ። ዘይቀንኒ ኣይወለድ'ዩም ሃዩ . . . !

ከምዚ'ውን ኣሎ

ኣብ ኣፍሪቃ ኣብ ደቡብ ሓደጋ ካብ ዘውርዱ እንሰላታት መርሒ ጉግረ ብቐዳምት ይጥቀሱ። ጉግረ ዓመታዊ ልሳሊ ኣናብኩ ሓራግጽን ኣትግንን ሰነት ከም ዝቐንል መጽናዕታዊ ጸብዳቲ የረድኡ።

አገልግሎት ሕጋጋትን ቊጽጽርን

‘ዋሕስ ጥዑይን ብቁዕን ሕርሻዊ ፍርያት’

ብቕዓትን ድሕነትን ሕርሻዊ ፍርያት ንምርግጋጽ፡ ቊጽጽራዊ ስራሓት ሓደ ካብ አገደስቲ ንጥፈታት ሚኒስትሪ ሕርሻዊ፡፡ ነዚ መደብ ንምትግባር ድማ ክፍሊ አገልግሎት ሕጋጋትን ቊጽጽርን ኣብ 2003 ከም ዝምሰረት ተገይሩ፡፡ ቀንዲ ተልእኾ ናይዚ ክፍሊ ድማ ‘ሰሉዋን ኣድማዕን አገልግሎት ብምሃብ ናይ ውሽጣ ባልዓት ምቊጽጻር፡ ድሕነትን ትሕዝቶን ሕርሻዊ ፍርያት ምርግጋጽ ከምኡ’ውን ትሕዝቶን ድሕነትን ሕርሻዊ ሰነ-ቀመማት ምውሓስን ቀጻልነት ኣጠቓቕማ ባህርያዊ ሃብቲ ምርግጋጽን’ እዩ፡፡

ዳይሬክተር ጀነራል ክፍሊ አገልግሎት ሕጋጋትን ቊጽጽርን ኣቶ ተኽለኣብ ምስግና፡ ብዛዕባ ህሉው ኣቃውማ ናይዚ ኽፍሊ ኩብርህ ከሎ፡ እዚ ኽፍሊ ብሰለስተ ጨናፍር ማለት፡ ጨንፈር ቊጽጽር ሃብቲ እንስሳ፡ ጨንፈር ቊጽጽር ሃብቲ ብቑሊ ከምኡ’ውን ጨንፈር ቊጽጽር ባህርያዊ ሃብቲ ከም ዝቐመ ይገልጽ፡፡ ብተወሳኺ፡ ኣብ ኩለን ዞታታ፡ ቤት ጽሕፈት ጨንፈር ዞባዊ ቊጽጽር ከም ዝህሉ ብምግባር፡ አገልግሎት ቊጽጽር ሃብቲ እንስሳ፡ ሃብቲ ብቑሊ ከምኡ’ውን ባህርያዊ ሃብቲ ይህብ፡፡ ኣሃዱታት ምምሕዳርን ፋይናንስን ከምኡ’ውን ውጥንን ስታቲስቲክስን ድማ ከም ወሃብቲ ደገፍ ኣካላት ናይዚ ኽፍሊ ከም ዘገልግላ ይፍለጥ፡፡

ብመሰረት መግለጺ ኣቶ ተኽለኣብ ምስግና፡ ምርግጋጽ ድሕነትን ብቕዓትን መግቢ ሰብን እንስሳን ከምኡ’ውን ብቕዓት ናይ ዘቤታውን ሰደድን ሕርሻዊ ምህርቲ ኣብ ሕርሻታትን መመስርሒ ትካላትን ካብ ቀንዲ ዕማማት ናይዚ ኽፍሊ’ዮም፡፡ ሓደ መርኣያ ናይዚ፡ ኣብ ጸባን ውጽኢት ጸባን ዘመስርሓ ትካላት ዝክየድ ቊጽጽራዊ ስራሓት እዩ፡፡ እዚ ድማ ኣብተን ትካላት፡ ኣድልዩ ቊጽጽራዊ ስራሓትን ምትብባዕን ብምክያድ፡ ኣብ ዝሓለፈ 13 ዓመታት፡ ቊጽሪ ጸባ ዝመስርሓ ትካላት ብሓፈሻ፡ ርግኦ ዘፍርያ ትካላት ድማ ብፍላይ እናዓበዩ መጹኡ፡፡ ከም ዝፍለጥ ክሳብ 2009፡ ርግኦ ካብ የመን’ዩ ናብ ሃገርና ዝመጽእ ነይሩ፡፡ ካብ 2009 ንደሓር ግን ርግኦ ዘመስርሓ ትካላት ክምስረታን

ኣቶ ተኽለኣብ ምስግና

ክበዝሓን ብምጅማረን፡ እቲ ካብ የመን ዝመጽእ ዝነበረ ርግኦ ፈጸሙ ስለ ዝተረፈ፡ ኣብ ዕዳጋ ሃገርና ድሕነቲ ዝተረጋገጸ ርግኦ ይሸየጥ ኣሎ፡፡ ኣብዚ እዋን፡ ቊጽሪ ናይተን ጸባን ውጽኢት ጸባን፡ እንተሓይ ርግኦ ዘመስርሓ ትካላት ናብ 18 ክብ ኢሉ ይርከብ፡፡ ብተመሳሳሊ መገዲ፡ ኣብ ስጋ ዘመስርሓ ትካላት’ውን እቲ ዝደለ ቊጽጽራዊ ስራሓት ከም ዝክየድ ይፍለጥ፡፡

ካልኣ፡ ምስ ቊጽጽር ሃብቲ እንስሳ ብዝተኣሳሰር፡ ኣብ መላእ ሃገር ዝርከባ መግቢ እንስሳ ዘመስርሓ ትካላት፡ ድሕነትን ብቕዓትን ናይ ዝፈሪ መግቢ እንስሳ ንምርግጋጽ፡ ዕቱብ ቊጽጽራዊ ስራሕት ከም ዝክየድ፡ ኣቶ ተኽለኣብ ሓቢሩ፡፡ ኣብ መግቢ እንስሳ ዘመስርሓ ትካላት ዝፈሪ መግቢ እንስሳ፡ ድሕነቲን ብቕዓቲን ዝሓለወ መታን ክኸውን፡ ብመገዲ ጨንፈር ቊጽጽር ሃብቲ እንስሳ፡ ኣድላዩ ቊጽጽርዊ ስራሓት ይካየድሉ፡፡ ኣብ ኩለን መግቢ እንስሳ ዘዳልዎ ትካላት ብምብጻሕ ድማ ብቕዓት ትሕተ-ቕርጺ፡ መኽዘን፡ ጽሬት ኣከባብን ብቕዓት ትካልን ዝኣመሰሉ ጉዳያት ቊጽጽራዊ ንጥፈታት ይካየድሉም፡፡ ብዘይካዚ፡ ካብ ካልኣት ሃገራት ዝኣቱ መግቢ እንስሳ’ውን፡ ድሕነቲን ብቕዓቲን ዘረጋገጽ ፍቓድ ብምሃብ፡ ብግብእ ቊጽጽራዊ መስርሓት ይሓልፍ፡፡

ኣብ ፍርያት ብቑሊ ብሓፈሻ፡ ኣብ ኣሕምልትን ፍረታትን ድማ ብፍላይ፡ ብጨንፈር ቊጽጽር ሃብቲ ብቑሊ ዝክየድ ቊጽጽራዊ ስራሓት’ውን ኣሎ፡፡ ቅድሚ ኣርባዕተ ዓመታት ዘጋጠመ ብከላ ኮመደሪ ብመድሃኒት ጸረ-ባልዕ ንኣብነት፡ ኣብዚ እዋን ዋላ’ኳ ጠቕሊሉ የሉን እንተዘይተባህሉ፡ ኣዝዩ ጉዳሉ ምህላወ ግና ሓደ ካብ ዓመታት ናይዚ ኽፍሊ’ዩ፡፡ እዚ ድማ ንኣረስቶት ብእተዋህበ ትምህርትን ጉስጓስን፡ ኣድላዩ ኣብ ዝኹነሉ እዋን ድማ ዝተበከለ

ኮመደረ ብምጉሓፍ፡ ብከላ ኮመደረ ብመድሃኒት ጸረ-ባልዕ አዝዩ ነክዩ ምህላዉ ኣቶ ተኽለአብ ሓቢሩ። ኣብተን ፍርያት ብቐሊ፡ ከም፡ ማልመላታ፡ ዘይቲ ስምስም፡ ሳልሳ፡ መብሰሊ ባናና፡ ወዘተ. ዘመስርሓ ትካላት እተገብረ ቍጽጽራዊ ስራሓት፡ ኣድማዒ ውጽኢት ከም እተረኽቦ ዝሓበረ ኣቶ ተኽለአብ፡ ብኡ መጠን ድማ ኣፍልጦን መረዳኢታን ሓረስቶትን ኣመስራሕቲ መግብን ኣብ ድሕነት መግቢ ካብ ግዜ ናብ ግዜ ክብ ከም ዝበለ ኣረዲኡ።

ንዋራታት ውሽባ ብቐልን እንሰሳን እውን ካብ ዓበይቲ ዕማማት ክፍሊ ኣገልግሎት ሕጋጋትን ቍጽጽርን እዩ። ኣቶ ተኽለአብ ምስግና፡ ብዛዕባ ኣገዳስነት ውሽባ ክብርህ ከሎ፡ ውሽባ ዘድልዩሉ ቀንዲ ምኽንያት፡ ምስ እንሰሳታታ፡ ብቐልን ውጽኢቶምን ተታሓሒቱ ክመጽእ ንዝኽእል ሓደጋታት ባልዓትን ሕማማትን ካብ ደገ ናብ ሃገርና ንኺይኣቱ ምኽልካል ምዃኑ ገሊጹ። ካልእ ኣገዳስነት ናይ ውሽባ፡ ካብ ውሽቢ ሃገር ናብ ካልእ ሃገር ዝሰደድ ፍርያት እንሰሳታትን ብቐሊን ውጽኢቶምን፡ ባልዓትን ሕማማትን ሒዞም ንኺይጉዝ ምርግጋጽ ምዃኑ ብምግላጽ፡ ነዚ ውን ናይ ጥዕና ምስክር ወረቐት ከም ዝወሃብ ኣቶ ተኽለአብ ሓቢሩ። ኤርትራ ምስ ካልኣት ሃገራት እትገብሮ ናይ ሕርሻ ንግዲ ውን ካብ ባልዓትን ሕማማትን ናጻ ምዃኑ ምርግጋጽን ውሑስ ምግባርን ሓላፍነት ናይዚ ኽፍሊ ምዃኑ ይፍለጥ። ነዚ ኣገልግሎት ክወን ንምግባር ድማ ኣብ ቀንዲ ኣፍደገታት ሃገር (ባሕርን መሬትን)፡ ኣብ ኣህጉራዊ መዕርፎ ነፈርቲ ኣስመራ፡ ወደብ ባጽዑ፡ ወደብ ዓሰብ፡ ከምኡ ውን ኣብ ተሰነይ ናይ ብቐልን እንሰሳን ውሽባ ኣገልግሎት ይህቡ። ካብ ሃገር ንሰደድ ዝለኣኹን ካብ ወጻኢ ሃገር ንዝኣትዉን ሕርሻዊ ፍርያት ድማ መርኣያ ወይ ቅምሶ ብምውሳድ፡ ይምርምርን ምስክር ወረቐት ንጽህና ብምድላው ፍቓድ እታው ወይ ሰደድ ይህቡ።

ንዝተዋህበ ናይ ጥዕና ምስክር ብቐሊ ብዝምልከት፡ ካብ 2005-2022 ኣብ ዝኸበረ ዓመታት፡ ጥዕናኡ ብምርግጋጽ ናብ ወጻኢ ንዝተሰደ ፍርያት ብቐልን ውጽኢት ብቐልን ኣሰታት 770 ናይ ጥዕና ወረቐት ምስክር ተዋሂቡ። ንእታው ብዝምልከት ድማ ብናይ ጥዕና ምስክር ተሰንዩ ናብ ሃገር ዝኣተወ ፍርያት ብቐሊ፡ 463 ፍቓድ እታው ተዋሂቡ።

“ቴክኒካዊ ብቐዓት ቍጽጽራዊ ስራሓት ውሽባ ንምሕያል፡ ኣብ ምድላው ናይ ላቦራቶሪ መሳላጥያታትን ምሕያል ዓቕሚ ክኢላታትን ብዘሕ ስራሕ ተሰላሲሉ እዩ” ዝበለ ኣቶ ተኽለአብ፡

ቀጺሎ፡ “ሽሕ’ኳ ዝተማልአን እዋናውን ኣይኹን፡ ሃገራዊ ማዕከን ሓበሬታ ባልዓትን ሕማማትን ምድላው ዓቢ ዝላ ምዃኑ፡ ዝያዳ ንምህብታሙ ድማ ብዘሕ ኮለላን መጽናዕትን ከም ዝሓትት ኣስሚርሎ።

ቍጽጽር ብቐዓት ዘርኢ፡ ሓደ ካብ ኣገደሰቲ ዕማማት ክፍሊ ኣገልግሎት ሕጋጋትን ቍጽጽርን ምዃኑ ይፍለጥ። ነቲ ብኽፍሊ ሕርሻዊ ምርምር ፈርዩ፡ ብመገዲ ክፍሊ ሕርሻዊ ኤክስተንሽን ናብ ሓረስቶት ዝዘርጋሕ ምሩጽ ዘርኢ፡ ብቐዓቱ ሓልዩ ይፈርይን ይዘርጋሕን ከምዘሎ ንምርግጋጽ፡ ብመገዲ ጩንፈር ቍጽጽር ሃብቲ ብቐልን ጩንፈር ዘባዊ ቍጽጽርን ኣድላዩ ቍጽጽራዊ ስራሓት ከም ዝካየድ፡ ኣቶ ተኽለአብ ምስግና ገሊጹ። ኮሉ ዝዛዘኦ ምሩጽ ዘርኢ ብዝተማእከለ መገዲ ውሳኔ ምሃብ ከም ዘድሊ፡ እዚ ድማ ቦታ ብኽፍሊ ኣገልግሎት ሕጋጋትን ቍጽጽርን እትምእከል ሃገራዊት ኮሚቴ ምዘርጋሕ ምሩጽ ዘርኢ (National Variety Release Committee) ከም ዝካየድ፡ ኣብ መወዳእታ ድማ ዘድሊ ናይ ላቦራቶሪ ፈተነ ድሕሪ ምክያድ፡ ምስክር ብቐዓት ዘርኢ (Seed Certificate) ብቲ ኽፍሊ ከም ዝወሃብ ኣቶ ተኽለአብ ኣብ መግለጺኡ ሓቢሩ።

መድሃኒት ጸረ-ባልዕ ኣብ ምኽዕባት ሕርሻዊ ምህርቲ ዘሎዎ ተራ ርዱእ’ኳ እንተኹነ፡ ብግቡእ ኣብ ጥቕሚ ምስ ዘይውዕል ግና ኣብ ሰብን እንሰሳን ከምኡ ውን ኣብ ኣከባቢ ዘሎዎ ኣሉታዊ ጽልዋ ከበድ’ዩ። በዚ ድማ ‘ክፍሊ ኣገልግሎት ሕጋጋትን ቍጽጽርን ንምሕደራን ኣጠቓቕማን መድሃኒት ጸረ-ባልዕ ኣመልኪቲ እተፈላለዩ ኣስቶምህሮታት ይህብን ቍጽጽራዊ ስራሓትን የካይድ። ምስዚ ብዝተሳሰር ድማ መዓልቶም ዘሕለፉ መድሃኒት ጸረ-ባልዕን መትሓሒታቶምን ንምውጋንን ንምጉሓፍን ከበድ ስራሕ ከም እተሰርሑ፡ ናይዚ ኣብነት ድማ እቲ ካብ 2007 ክሳብ 2017 ኣብ መላእ ሃገር ዝተኻየደ ሓያል ናይ ምውጋንን ምጉሓፍን መደብ ምዃኑ ኣቶ ተኽለአብ ኣብሪሁ። ኣብ መላእ ሃገር ኣብ እተፈላለዩ መኽዘናት ዝኸበሩ መዓልቶም ዘሕለፉ መድሃኒታት ጸረ-ባልዕ ብግቡእ ብምድህሳስን ብምምዝጋብን፡ ነቲ ካብ ግዜ መግዛእቲ ኢትዮጵያ ኣትሒቱ ተኽዚኑ ዝጸንሐ ኣሰታት 363 ቶን መዓልቶም ዘሕለፉ ጸረ-ባልዕ መድሃኒት፡ ኣህጉራዊ ደረጃ ብዝማልአ ኣገባብ ብምውጋን፡ ናብ ሃገረ እንግሊዝ ብምልኣኽ ከም ዝጉሓፍ ገይሩ። እዚ ዕዉት ስራሕ ኣብ ምውሓስ ጥዑይ ኣከባቢ

ዝህለ-ዎ እወታዊ አበርክቶ ብቐሊሉ ከም ዘይርእ ይፍለጥ።

ድሕነትን ብቐዓትን እታው ናይ መድሃኒታት ጸረ-ባልዕን ቀመማዊ ድኹዕን ንምርግጋጽ'ውን ኣድላዩ ቍጽጽራዊ ስራሓት ከም ዝካየድ ይፍለጥ። ብመሰረት ሃገራዊ ዝርዝር መድሃኒታት ጸረ-ባልዕ፡ ፍቓድ እታው ምሃብ ከምኡ'ውን ንቐሓት ህዝቢ ብምብራኽ፡ ግቡእ ምሕደራን ኣጠቓቕማን መድሃኒታት ጸረ-ባልዕ ይሕይል ከምዘሎ ክፍለጥ ከሎ፡ ምቍጽጻር ብዘይሕጋዊ ኣገባብ ዝኣትወ መድሃኒት ጸረ-ባልዕን ድኹዕን፡ ምውጋን መዓልቶም ዘሕለፉ መድሃኒት ጸረ-ባልዕ (ምስ መትሓዚኦም)ን እውን ካብቶም ልሙዳት ዕማማት ናይዚ ክፍሊ እዮም።

ኣብ ሃገርና መሰረሕ ቍጽጽር ኣንበጣ ምድረበዳ፡ ሓደ ካብ ቀወምቲ ዕማማት ሚኒስትሪ ሕርሻ እዩ። እዚ ስራሕ ብውሑስ መገዲ ንክሰላሰል ድማ ክፍሊ ኣገልግሎት ሕጋጋትን ቍጽጽርን ዓቕሚ ብዘፈቐዩ ግቡእ ተራኡ ይጻወት። እቲ ቐንዲ ስራሕ ናይዚ ክፍሊ፡ ኣብ ምቍጽጻር ናይ ለበዳ ባልዓት፡ ኩሉ ብመድሃኒት ጸረ-ባልዕ ዝካየድ ቍጽጽራዊ ስራሓት ድሕነቱ ሓልዩ ይካየድ ምህላወ ምርግጋጽ'ዩ። እዚ ድማ ኣብ ምሕደራን ኣጠቓቕማን መድሃኒት ጸረ-ባልዕ፡ ኣጠቓቕማ በጃታት፡ ምውጋን ዝተበከለ መትሓዚታት፡ ምጽራይ ዝተበከለ መሳርሒታት የጠቓልል። በዚ መሰረት፡ ብርክት

ዝበለ ኣፍልጦ ናይ ምዕባይ ኣስተምህሮታትን ካልእ ንዋራታትን ተሰላሰሉ። ንብርክት ዝበሉ ኣብ ምቍጽጻር ሳገምቲ ባልዓት ዝዋፈሩ ክኢላታት፡ ህዝብን ሰራዊትን ድማ ንግቡእ ኣጠቓቕማ መድሃኒት ጸረ-ባልዕ ዝምልከት ስልጠናታት ተዋሂቡ። ብተወሳኺ፡ ቅድሚ ሕጂ መንጸጊ መድሃኒት ጸረ-ባልዕን መካይንን ብማይ ኣብ ዝሕጸባሉ እዋን ዝፈሰሰ ዝክበረ ርሱሓት፡ ብሸለልትነት ኣብ ዝኹነ ቦታ ብምፍሳስ፡ ኣከባቢ ይብክል ምንባሩ ይፍለጥ። ነዚ ንምውጋድ፡ ሚ/ሕርሻ ብዝወሰደ ተበግሶ፡ ኣብ ጋድም ሓሊብ (ዞባ ሰሜናዊ ቀይሕ ባሕሪ) ንመካይን ናይ መሕጸቢ ኣገልግሎት ዝህብ መሳለጥያ ተሃኒጹ። እዚ መደብ፡ ብምትሕብባር ሚ/ሕርሻን ዞባ ሰሜናዊ ቀይሕ ባሕሪን ምትግባሩ ዝፍለጥ ኩይኑ፡ ነዚ መደብ ንምዕዋት፡ ተራ ክፍሊ ኣገልግሎት ሕጋጋትን ቍጽጽርን ልዑል ምንባሩ ይፍለጥ።

መድሃኒታትን ክታብታትን እንሰላን፡ ልክዕ ከም መድሃኒታት ብቐሊሉ፡ ኣድላይን ኣገዳሰን'ኳ እንተኹነ፡ ብግቡእ ምስ ዘይትሓዝ ግና ሓገኛ ሳዕቢናት ከምዘለዎ ዝፍለጥ'ዩ። ስለዚ፡ እዚ ክፍሊ፡ ብመገዲ ጨ/ቍጽጽር ሃብቲ እንሰላ፡ ብቐዓትን ድሕነትን መድሃኒታትን ክታብታትን እንሳሳ ንምርግጋጽ፡ ቍጽጽራዊ ስራሓት የካይድ'ዩ። እዚ ክፍሊ ብተወሳኺ፡ ዝተፈላለዩ ኣገልግሎታት ከም፡ ንሓረሰቶት ኣብ ኣጠቓቕማን ኣተሓሕዝን መድሃኒት ጥያዊ ምኽሪ ምሃብ፡ ፍቓድ እታው ምድላው፡ ኣብ መኻዘን ዝርከብ መድሃኒታት ምቍጽጻር፡ መዓልቶም ዘሕለፉ መድሃኒትን ክታብታትን እንሰላ ኣብ ምቍጽጻርን ምውጋንን ብንዋፈት ይዋሳእ። ንኣብነት፡ ኣብ ዝሓለፉ እዋናት፡ ኩሉ ናይ ዳህሳስን ቁጽራን ስራሓት ብምክያድ፡ መዓልቶም ዘሕለፉ 20 ቶን መድሃኒት እንሰላን 4 ቶን ክታብታት እንሳሳን ኣከባቢ ብዘይብክል ኣገባብ ከም ዝውገን ገይሩ።

ከምቲ ኩብ ኢሉ ዝተጠቐሰ፡ ናይ ሕርሻ ስነ-ቐመማት ማለት፡ - መድሃኒታት ጸረ-ባልዕን መድሃኒታትን ክታብታትን እንሰላን፡ ብግቡእ ምስ ዘይመሓደሩ ካብ ጥቕምም ጉድኣቶም ከም ዝግቢ ዘጠራጥር ኣይኩነን። ምድላው ግቡእ ስነዳን ሰርዓተ ሓበሬታን ኣብ ምሕደራ ስነ-ቐመማት ሕርሻ ድማ ኣገዳሲ ኣበርክቶ ኣለዎ። ነዚ ንምርግጋጽ፡ እዚ ክፍሊ ምስ ዝምልከቶም ኣካላት ሚ/ሕርሻ ብምትሕብባር፡ ሓደ ሰርዓተ ሓበሬታ ኣብ ምድላው ከም ዝርከብ ኣቶ ተኽለኣብ ሓቢሩ።

እዚ ክፍሊ፡ ውሕሉልን ቀጻልነት ዘሎዎን ኣጠቓቕማ ባህርያዊ ሃብቲ፡ ማለት ሃብቲ ዱርን እንሰላ ዘገዳምን፡ ማይ መስኖን ናይ ሕርሻ መሬትን ንምርግጋጽ ብመገዲ ጨንፈር ቍጽጽር ባህርያዊ ሃብቲ ዕቱብ ቍጽጽራዊ ስርሓት የካይድ። ገለ ኣብነት ንምጥቃስ፡ ኣብ ቆላታት ሃገርና ዒላታት ብምጥቃም ዝካየድ መስኖኣዊ ሕርሻ፡ ጨዋምነት ክፈጥር ዘሎዎ ተኽእሎ ልዑል'ዩ። እዚ ብኣጋኡ ምስ ዘይፍወሰ፡ ፍርያምነት ሓመድ ብምጉዳል ብቐሊሉ ዘይፍወስ ኣከባቢያዊ ሽግራት ከስዕብ ከም ዝኽእል ይፍለጥ። ነዚ ንምውጋድ ድማ ካብ መስኖኣዊ ሕርሻታት፡ ቅምሶታት እናተወሰደ፡ ቀጻሊ ምክትታል ከምዝግበር፡ ክሳዕ ሕጂ ድማ ዘለክፍ ሽግራት ከም ዘይተራእዩ፡ ኣቶ ተኽለኣብ ይሕብር። ብዘይካዚ ነቲ

ባህርያዊ ድኸዒ ብምድላው፡ ፍርያምነት ሓመድ ንምህብታም ብሚ/ሕርሻ ዝካየድ ዘሎ ጸዕሪ ንምድራዕ፡ ክፍሊ ኣገልግሎት ሕጋጋትን ቊጽጽርን ንብቐዓት ባህርያዊ ድኸዒ ዝምልከት ደረጃታት ኣዳልዩ ይርከቡ። በዚ መሰረት፡ ኩሎም ኣፍራይቲ ባህርያዊ ድኸዒ መሸጣ ኣብ ዝፍጽምሉ ምስክር ብቐዓት ይህቡ።

ብተወሳኺ፡ ክፍሊ ኣገልግሎት ሕጋጋትን ቊጽጽርን ንሚኒስትሪ ሕርሻ ብምውካል፡ ምስ ካልኣት ኣካላት መንግስትን ብሕታውያን ትካላትን ብምውህሃድ፡ ንብቐልን እንስሳን ዝምልከት (Fauna and Flora Species) ዕዉት ሃገራዊ ማዕከን ሓበሬታ ብቐልን እንስሳን ምምስራቲ፡ እቲ መደብ ድማ ቐጸሊ ምዃኑ ኣቶ ተኽለኣብ ሓቢሩ። ኣብዚ መደብ፡ ብኣላይነት ሚ/ሕርሻ ዝዋሰኦ ዘለዎ ኣካላት፡ ሚኒስትሪ መሬትን ማይን ኣካባብን፡ ሚኒስትሪ ሃብቲ ባሕር፡ ኮለጅ ስነ-ፍልጠት ማይ ነፍሒ፡ ኮለጅ ሕርሻ ሓመልማሎ

ከምኡ'ውን ገለ ውልቃዊ ትካላት ከም “ራም-ፋርም” ይጥቀሳ። ኣብ መወዳእታ ኣቶ ተኽለኣብ ምስግና፡ ኩሎ በዚ ኽፍሊ ዝካየድ ቊጽጽርዊ ስራሓት፡ ሕጋዊ ተሓታትነት ከም ዘሎም ብምጥቃስ፡ ነዚ ቊጽጽርዊ ስራሓት ንምክያድ ድማ መሰረት ዝኹኑ እተፈላለዩ ኣዋጃትን ሕጋጋትን ተዳልዮም ናብ ህዝቢ ምዝርጋሎም ሓቢሩ። ንሳቶም ድማ ኣዋጅ ዕቃብን ልምዓትን ዱርን እንስሳ ዘገዳምን - ኣዋጅ ቊ. 155/2006፡ ኣዋጅ ውሽባ ብቐል - ኣዋጅ 156/2006፡ ጸባን ውጽኢት ጸባን ብዘመሰርሓ ትካላት ክማልኡ ዘሎምም ደረጃታት ንምውሳን ዝወጸ ሕጋዊ ምልክታ - ሕጋዊ ምልክታ ቊጽሪ 133/2006፡ ንምምጻእ፡ ኣተሓሕዝ፡ ኣጠቓቕማ ከምኡ'ውን ንኣክዛዝናን ምጉሓፍን ጸረ-ባልዕ ንምውሳን ዝወጸ ሕጋጋት - ሕጋዊ ምልክታ ቊጽሪ 114/2006 ምዃኖም ይፍለጥ። ብተወሳኺ፡ ኣርባዕተ ኣዋጃት ማለት፡ ኣዋጅ ዘርኢ፡ ኣዋጅ ሓለዎ ጥዕና እንስሳ፡ ኣዋጅ መድሃኒት ጸረ-ባልዕ፡ ንኣህጉራዊ ውዕል ምምካት ዘይሕጋዊ ንግዲ ኣብ ሓደጋ ምጽናት ዝርከቡ ብቐልን እንስሳን (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora- CITES) ዝምልከት ሃገራዊ ኣዋጅ፡ ተጻፎም ንክጸድቁ ናብ ዝምልከቶ ኣካል ቀሪቦም ምህላዎም፡ ኣቶ ተኽለኣብ ወሲኹ ሓቢሩ። ኣብ ርእሲ'ዚ እተፈላለዩ ናይ ስራሕ መምርሒታት ከም ዝዳለዉ'ውን ይፍለጥ።

ስለዮን ኣድማዕን ኣገልግሎት ቊጽጽር ንምሃብ፡ ቴክኒካውን ትካላውን ዓቕሚ ምሕያል ከም ዘድሊ ዝፍለጥ'ዩ። እንተኹኑ ሞያዊ ዓቕሚ ኣባላት ንምሕያል ዓቕሚ ብዘፈቐዱ ኣብ ውሽጥን ኣብ ወጻኢን ስልጠናታት ዝወሃቡ'ኳ እንተኹኑ፡ እቲ ዝድለ ቴክኒካዊ ዓቕሚ ተደሊቡ ኣሎ ክብሃል ስለ ዘይከኣል፡ ገና ብድሆታት ከምዘሎ ኣቶ ተኽለኣብ ሓቢሩ። ብመሰረት ሓበሬታ ኣቶ ተኽለኣብ፡ ኣብዚ እዋን ዘሎ ብዘሒ ዓቕሚ ሱብ ክፍሊ ኣገልግሎት ሕጋጋትን ቊጽጽርን ኣስታት 90 ከም ዝበጸሕ፡ ብደረጃ ትምህርቲ ክርኦ ኽሎ ድማ ካብ ዲፕሎማ ክሳዕ ማስተርስ ዲግሪ ከም ዝዝርጋሕ ሓቢሩ።

ሓጺር ሌላ ምስ ሃገራዊ ላቦራቶሪ ጥዕና እንስሳን ብቑልን

ድሕረ-ባይታ

ሃገራዊ ላቦራቶሪ ጥዕና እንስሳን ብቑልን (ሃ/ላ/ጥ/እ/ብቑልን)፡ ብግዜ መግዛእቲ ኢጣልያ ዝተመሰረተ ትካል እዩ። ኣብቲ ሸቡ ግዜ፡ መንግስቲ ጣልያን ንመግቢ ወተሃደራቱ ዝኹና ኹብቲ ካብ ሃገረ ህንዲ ዝኢኡ የምጽእ ስለ ዝነበረ፡ እተን ካብ ህንዲ ዝመጸ ዝነበራ ኹብቲ ድማ ብሕማም ጉልሓይ ዝተጠቐዓ ስለ ዝነበራ፡ ወላ'ኳ ንዓኣተን ገዲፉ ኣብ ኤርትራ ዝነበራ ኹብቲ ክጥቀም እንተመረጸ፡ ንሳተን'ውን ድሮ በዚ ሕማም ተለኽፊን ስለ ዝጸንሓ እናሞታ የሸግራኡም ከም ዝነበራ ይፍለጥ። መንግስቲ ጣልያን፡ ነዚ ሸግር ንምፍታሕ መጽናዕቲ እተካይድ ሓንቲ ክኢላታት ዝሓቕፊት መጽናዕታዊ ጉጅለ ኣቕመ። እታ ጉጅለ ድሕሪ መጽናዕቲ ምክያዳ፡ ኩብቲ ብሕማም ጉልሓይ ይሞታ ምህላወንን መፍትሒኡ ድማ ክታበት እተፍሪ ላቦራቶሪ ክምስረት እማመኣ ኣቕሪባ። በዚ መሰረት ድማ'ዩ፡ እዚ ሕጂ ሃገራዊ ላቦራቶሪ ጥዕና እንስሳን ብቑልን ዝብሃል ዘሎ ብ1903 ኣብ ኤርትራ ብዓይነቱ ፍሉይ ዝኹነ ክታበት ዘፍሪ ላቦራቶሪ ተመስራቲ። እዚ ላቦራቶሪ ዘፍርዮም ዝነበረ ዓይነታት ክታበት፡ ጸረ-ቫይረሱ፡ ጸረ-ባክተርያ፡ ጸረ-ዕሴ ከምኡ'ውን ጸረ-መርዚ ኩይኖም፡ ንሰብን እንስሳን የገልግሉ ከም ዝነበሩ ይፍለጥ። በዚ ላቦራቶሪ ዝፈሪ ዝነበረ ዓይነታት ክታበት፡ ንሃገር ኣኼሉ ንጉረባብቲ ሃገራትን ናብ ኣህጉር እስያን ብመልክዕ ሰደድ ይልእኽ ከም ዝነበረ ይፍለጥ። ኣብ ግዜኡ ካብቶም ኣብ ኣፍሪቃ ዝነበሩ ፍሉጣት ላቦራቶሪታት ከም ዝነበረ መዛግብቲ ይሕብሩ።

እዚ ሃገራዊ ላቦራቶሪ፡ ካብ መግዛእቲ ጣልያን ኣትሒዞ እተፈላለየ ኣሰማት ክሕዝ ጸኒሒ ኣሎ። ኣብ ግዜ መግዛእቲ

ጥልያን ብInstituto Siero-Vaccinogenio (ትካል ክታበት ሴሮሎጂ) ይፍለጥ ከም ዝነበረ፡ ቀጺሉ ድማ ኣብ ግዜ መግዛእቲ እንግሊዝ፡ Veterinary Department (ክፍሉ ሕክምና እንስሳ) ዝብል ስም ሓዘ። ብድሕሪ'ዚ ኣብ ግዜ መግዛእቲ ኢትዮጵያ Veterinary Research Institute (ትካል ምርምር ሕክምና እንስሳ) ዝብል ስም ተቐየርሎ። ኣብ ግዜ ናጽነት፡ ካብ 1991 ክሳብ 2012 Central Veterinary Laboratory (ማእከል ላቦራቶሪ ጥዕና እንስሳ) ይፍለጥ ነይሩ። ካብ 2012 ጀሚሩ ክሳብ ሕጂ ድማ National Animal and Plant Health Laboratory (NAPHL) ማለት ሃገራዊ ላቦራቶሪ ጥዕና እንስሳን ብቑልን ተባሂሉ ይጽዋዕ ኣሎ።

ሃገራዊ ላቦራቶሪ ጥዕና እንስሳን ብቑልን ድሕሪ ናጽነት

ሃገራዊ ላቦራቶሪ ጥዕና እንስሳን ብቑልን ኣብ ግዜ መግዛእቲ ኢትዮጵያ ተቋኺመ፡ ኣብ ዝተሓተ ደረጃ በጺሒ ድሕሪ ምጽናሕ፡ ድሕሪ ናጽነት ግን መንግስቲ ኤርትራ ብዝገበረሉ ልዑል ቁላሕታ ዳግማይ ክበራበር እንክሎ፡ ካብ 10 ብዘይበዘሉ ኣባላት፡ ነታ ኣብ ኣስመራ ዝነበረት ላቦራቶሪ ሒዞ ዳግም ተበጊሱ። ኣብ 1993 ድማ ሓደሰቲ ኣባላት ብምቕጻርን ካብቶም ዝነበሩ ኣባላት ብምውሳኽን ን16 ዝኣኽሉ ኣባላት ንሸዱሽተ ኣዋርሕ ስልጠና ብምሃብ፡ ኣብ ኮለን ዞታታት ተዘርጊሖም ንክሰርሑ ብንኡስ ዓቕሚ ዘገልግሉ ላቦራቶሪታት ተመስረታ።

እዚ ላቦራቶሪ፡ ምሕደርኡ ኣብ ትሕቲ ጽላል ቤት ጽሕፈት ሚኒስተር ኩይኑ፡ ብመገዲ ቦርድ ብኣማኻሪ ሚኒስተር ይካየድ።

ሃ/ላ/ጥ/አ/ ብቅልን፣ 7 ዓበይቲ አካላት ማለት ነጻርታ ሕማማት እንሰሳ፣ ነጻርታ ሕማማት ብቅል፣ መፍረ ክታብት እንሰሳ፣ ነጻርታ ብቅዓትን ድሕነትን መግቢ እንሰሳን ሰብን፣ ምሕደራ ብቅዓት፣ ምትካልን ምጽጋንን ንብረት ላቦራቶሪ፣ ምዕያር ከምኡ'ውን ምምሕዳርን ፋይናንስን የጠቅልል።

ዓቕሚ ሰቡ ብደረጃ ጾታ ክርክ እንከሎ፣ ኣብ 2006፣ 40 ደቂ ተባዕትዮን 20 ደቂ ኣንስትዮ ብጠቕላላ 60 ዝነበረ፣ ኣብዚ እዋን እቲ ቅጽሪ ናብ 142 ክብ ክብል ከሎ፣ ካብዚኣቶም እተን 55.6% ደቂ ኣንስትዮ እየን። ብደረጃ ትምህርቲ ክርክ እንከሎ ድማ ካብ ማስተርስ ክሳብ ደረጃ ሰርቲፊኬት ዝዝርጋሕ ኩይኑ፣ ዲፕሎማን ቀዳማይ ዲግሪን ዘሎዎም ድማ እቶም ዝበዝሑ እዮም።

ብጠቕላላ ካብ 2017 ክሳብ 2021 (ኣሙሽተ ዓመት) ኣብ ላቦራቶሪ ጥዕና እንሰሳ፣ 37,614፣ ኣብ ጥዕና ብቅል 338፣ ቊጽጽር ብቅዓት ላቦራቶሪ 409፣ ላቦራቶሪ ብቅዓትን ድሕነትን መግቢ 2644፣ ላቦራቶሪ ብቅዓትን ዘርኢ ድማ 324 ካብ እተፈላለያ ዞባታት ሃገርና ዝመጹ ቅምሶታትን ብእታው ካብ ወጸኢ ሃገራት ዝመጹን ልዕሊ 41 ሽሕ መርመራታት ኣካይዱ።

ሃ/ላ/ጥ/አ/ ብቅልን ኣብ 1991 ዳርጋ ካብ ባዶ ዝጀመረ፣ ክሳብ ሕጂ ብርክት ዝበለ ኣደሰትን ዘመናውን ዝኹኑ መሳርሒታት እናተኣታተወ ካብ 3 ንውሒድ መርመራታት ጥራይ ዝሰርሓ ዝነበራ ላቦራቶሪታት፣ ናብ 16 ላቦራቶሪታት ብምዕባይ፣ ብመንጽሩ ድማ እቲ ዝግበር ዝነበረ መርመራታት ወሲኹ ይርከብ። ብተወሳኺ፣ ብርክት ዝበለ ህንጻዊ ስራሓት ተዋዲድሉ ኣብ ኣገልግሎት ውዲሉ ይርከብ።

ኣደ ካብ ዓወታት ናይዚ ላቦራቶሪ፣ ነተን ኣብ ዞባታት ዝርከባ ላቦራቶሪታት እውን እና'ሐየለን ምምጽኡ እዩ። ዕላማ ናይዘን ዞባውያን ላቦራቶሪታት፣ ንኣረሰቶት ይኹን ንክኢላታት ሕርሻ ኣብ ቀረባኦም ኣገልግሎት ነጻርታ ሕማማት እንሰሳን ብቅልን ምእንቲ ክረኽቡ እዩ። ከም ብኣድሻ ንምብርባረን ካብ እተንብረ ንዋራታት ድማ ካብ ዳህሳስ ጀሚሩ፣ ስልጠና ንኣባላት ዞባታት ደቡብ ፓሽባርኩ ዓንሰባን ደቡባዊ ቀይሕ ባሕሪን ተዋሂቡ፣ ምዕጣቕ ዘድልዩ መሳርሒታት'ውን ተኻይዱ። ከም ውጽኢቱ ድማ ብርክት ዝበለ መርመራታት ኣብተን ላቦራቶሪታት ይካየዱ ከም ዘለዉ ጸብጻባት ይሕብሩ።

እዘን ዛጊት ኣብዚ ሃገራዊ ላቦራቶሪ ብንዋፊት ዝሰርሓ ዘለዎ፣ ላቦራቶሪታት መፍረ ክታብት፣ ብቅዓትን ድሕነትን መፍረ ክታብት እትቁጸጸር፣ ስነ-ቫይረስ (Virology)፣ ስነ-ሕማም (Pathology)፣ ሞለኩላዊ (Molecular Biology)፣ ስነ-ሓሽራ (Entomology)፣ ስነ-ዕሲ (Mycology)፣ ስነ-ባክተሪያ (Bacteriology)፣ ስነ-ነማቶድ (Nematology)፣ ብቅዓትን ድሕነትን መግቢ ዝምርምር ላቦራቶሪ ብቅዓት ዘርኢ ዝምርምር ላቦራቶሪ ከምኡ'ውን ብቅዓት ትሕዝቶ ዝምርምር ላቦራቶሪን እየን።

መሻርኽቲ አካላት

ሃ/ላ/ጥ/አ/ብቅልን ምስ ኩሎም ክፍልታትን ጨናፍርን ሚ/ሪ ሕርሻ፣ ሚኒስትርታት ጥዕና፣ ሃብቲ ባሕርን፣ መሬትን ማይን ኣካባብን፣ ዞባዊ ምምሕዳርን ከምኡ'ውን ትካላት ላዕለዋይ ትምህርቲ ኣመልማሎ፣ ማይ-ነፍሒ፣ ኮሌጅ ሕክምናን ጥዕናን ካልኣትን ብኣባር ይሰርሕን ይተሓጋገዝን።

ብተወሳኺ እዚ ላቦራቶሪ ድሕሪ ናጽነት ምስ ኣህጉራውያን ናይ ላቦራቶሪ ትካላት ኣብ ዝተፈላለዩ እዋናት ቴክኒካዊ ዝምድና ብምፍጣር፣ ዓቕሚ ሰብን ንብረትን ኣማዕቢሉ እዩ። ገለ ካብተን ትካላት ንምዋቃስ፣ Istituto Zooprofilattico Sprimantale “G. Coprale” Teram (ጣልያን)፣ SOBA (ሱዳን)፣ NAHDIC (ኢትዮጵያ)፣ AHRI (ግብጺ)፣ NVI (ኢትዮጵያ)፣ ZARI (ዛምቢያ)፣ CVRI (ዛምቢያ)፣ ፐርብ-ራይት (ዓፄ እንግሊዝ)። ብተወሳኺ፣ ምስ ኣህጉራዊ ትካል AU-PANVAC ኣብ ትምህርትን ምኽርን ዘተኩረ ምትሕግጋዝ ብፍላይ ድማ ዘርኢ ክታብትን ዘርኢ ዋህዮታት ኣብ ምርኩብን ኣጋዚ ምንባሩ ይጥቀሱ።

ኣብ ህንጻዊ፣ ቴክኒካዊ፣ ናውቲ፣ ምምዕባል ዓቕሚ ሰብ ወዘተ. ድማ ደገፋት ናይ ፕሮጀክት ኣህጉራዊ ምምዕባል ጥሪት (NLDP)፣ IAEA፣ ፕሮጀክት ኣውሮጳዊ ሕብረት፣ ውድብ መግብን ሕርሻን ከምኡ'ውን ኣህጉራዊ ማዕከን ሕርሻዊ ልምዓት (IFAD) ወሳኒ ተራ ከም ዝነበር ይፍለጥ።

ኣደ ኹብቶም እዚ ላቦራቶሪ ሒዝዎም ዘሎ ዓበይቲ መደባት፣ መፍረ ክታብት እንሰሳ ኹይኑ፣ ተሪፍዎ ዘሎ ሃለኽቲ ነገራት ኣማለኡ ክታብት ሕማም ደርህ - ኒውካስትል (New Castle Disease/ NCD) ከምኡ'ውን ክታብት ሕማም ጉልሓይ-መሰል ጤለ-በጊዕ (PPR) ኣብ መጀመርታ 2023 ንክጅምር ትጽቢት ይግበር።

ኣብ ርእሲ'ዚ፣ መደባት ነዊሕን ኣጸርን ስልጠናታት፣ ምዕጣቕ ኣገደስቲ ዝኹኑ መሳርሒታት ላቦራቶሪ፣ መመርመሪ ቀመማትን ካልኣት ሃለኽቲ ነገራትን ምምጻእ፣ ኣብ መሰርሕ ዝርከቡ ኣደስቲ ህንጻታት ምዝዎም ምትእትታው ኣደስቲ መርመራታት ወዘተ. ገለ ካብ ዓበይቲ መደባት ናይዚ ሃገራዊ ላቦራቶሪ እዮም።

ብተወሳኺ እዚ ሃገራዊ ላቦራቶሪ፣ ጉድኒ ጉድኒ'ቲ ዘለዉ ብድሆታት ንምፍታሕ ዘካይዶ ጸዕርታት፣ ኣብ ኣሙሽተ ዞባዊ ላቦራቶሪታት፣ ናይ ጥዕና እንሰሳን ብቅልን ህንጻ ላቦራቶሪ ምስራሕ፣ ቡብመድረኽ መሳርሒታት ምዕጣቕን ስልጠናታት ምሃብን ዝኣመሰሉ መደባት ኣውጺኡ ይሰርሕ ኣሎ።

ገብረአምላኽ አረጋይ

ልዕሊ ርብዒ ዘመን አብ ሕርሻዊ ጋዜጠኝነት

ገብረአምላኽ አረጋይ፡ ሓደ ኻብቶም ነዊሕ ዓመታት ቀዋሚ መደብ ብምሓዝ ዝሰርሑ ጋዜጠኛታት ድምጺ ሓፋሽ ኤርትራ እዩ። ንሱ፡ ካብ መጀመርታ 1990 ክሳብ ሕጂ፡ ሰሙናውን ብዘይ ምቁራጽን ከም ጋዜጠኛ መደብ ሕርሻ ክሰርሑ ጸኒሑን ኣሎን። ብሓረስቶትን ክኢላታት ሕርሻን ውሩይን ፍቱውን እዩ። ብሓፈሻ ኣብ ሕርሻን ማሕረስን ብዘርእዮ ተገዳስነትን ተወፋይነትን ኣብ ሰርሑን ካብ ሚኒስትሪ ሕርሻን ናይ ኣፍልጦን ክብርን ሽልማት ብተደጋጋሚ ረኺቡ።

ኣብ ዝሓለፈ 27 ዓመታት፡ ካብ ጸት ንጸት ኤርትራ ብምኻድ ዝተፈላለዩ መደባት ኣሰናዲኡ። ዓይነትን ብዝሕን ናይቲ ዘቐርቦ መደባት፡ ካብ ሰማዕቲ ድምጺ ሓፋሽ እወታዊ መልሰ ግብርን ናይ ምትብባዕ ቻላትን ክርከብ ክኢሉ። ሓረስቶት ዘዕርፉ መዓልቲ ሰንበት እያ። ንእኡም ዝምልከት መደብ ከኣ ኣብታ ዕለት ክፍነዉ ይምረጽ። ኣብ ፈለማ መደብ ሕርሻ፡ ካብ ናይ ምዝንጋዕ መዓልቲ ክወጽእ ንዝቐረበ ሓሳብ፡ ነቲ ርእይቶ ተቐቢሉ ከይትወጽእ ብዋብ ተቻሊሱ። ብኣስተምህሮኣዊ ድራማ ሕርሻ ኣተኣታቶዩ። ንሸዱሽተ ዓመታት ብዘይ ምቁራጽ ደሪሱን ተዋሲኡን። ‘መደብ ሕርሻ ነሰሰን’፡ ብቐጻልነታን ሓድሽ-ሓድሽ ትሕዝቶኣን ክትፍለጥ ሓያል ጸዕር ኣካዩዱ። ኣብ ሓፈሻዊ ናይ ጋዜጠኝነት ተመክሮ፡ ካብ ምልቃም ግድፈት ፊደላት ጋዜጣ ተበገሱ፡ ላዕለዋይ ሪፖርተር፡ ሓላፊ ጨንፈር ፊደላት ፕሮግራም ትግርኛን ኣምሓርኛን ኩይኩ ሰራሐ። ኣብ ርእሲ’ታ ስርዕትን ቀዋሚትን መደቡ’ውን ዝተፈላለዩ መደባት ደሪቡ ዝሰርሑ ምክር ናይ ፊደላት ጋዜጠኛ እዩ። መጽሔት ፍረ ጸዕሪ፡ ኣብዚ ፈላሚ ሕታማ ንጉዕህ ህይወቱን መደባት ሰርሑን ዝምልከት ሓጺር ቃለ መሕተት ኣካዩዳትሉ ኣላ።

ግዜ ቍልዕነትን ኣተዓባቢኦን

ብ1958፡ ኣብ ዝባን ሶና ካብ መንደፊራ ሰለስተ ኪሎ -ሜተር ርሒቑ ኣብ እትርከብ ዓዲ ተወለደ። ሸዱሽተ ኣባላት ዝነበሩ ሰድራና ብማሕረስን መገሰን ትመሓደር ነበረት። ብወላዲያይ ፍቱው ስለ ዝነበርኩ፡ ናብ መኣዲ ትምህርቲ ክጽንበር ዕድል ረኺቤ። ኣብ ቤት ትምህርቲ ቲፖን ኣዜንዳን ናይ መባእታን ማእከላይን ደረጃ

ትምህርቲ ተኸታቲሉ። ናይ ካልኣይ ደረጃ ትምህርቲ’ውን ኣብ ቤት ትምህርቲ ሳንጆርጆ መንደፊራ ተማሂረ። ብ1978 ናብ ኣስመራ ብምድያብ፡ ናይ ዓሰርተ ኸልተ ክፍሊ ትምህርቲ ዛዚመ። 1980፡ ኣብ ጋዜጣ ኢትዮጵያ ስራሕ ተቐጺረ። ንዝተወሰነ ግዜ ከም ለቓሚ ግድፈት ፊደላት ሰራሐ። ጎድኒ ጎድኒ ኸኣ ትምህርቲ ቐጸለ። ብዲፕሎማ’ውን ተመሪቐ። ዝተፈላለዩ ዓምድታት ብፍላይ ከኣ ናይ ልምዓት ሪፖርተር ኩይነ ሰራሐ። ንሰለስተ ዓመታት’ውን ከም ኣሰናዳኢ ዓምዲ ስፖርት ሰራሐ። ኣብ 1988 ተመርዕዮ፡ በዓል ሓዳርን ኣብ ሸዱሽተ ውሉዳትን እዩ። ደቀይ ካብቶም ብሉጻት ተመሃሮ ኹይኖም፡ ገሊኡም ኣብ ዝብገሕ ዝበጽሑ፡ ገሊኡም ድማ ኣሰርም ዝኸተሉ ዘለዉ እዮም። ብድሆ ዘይብሉ ናብራ ዘይምቅር ግዲ ኹይኑ ድማ ሓደ ናይ ኣእምሮኣውን ምዕባለኣውን ሰንክልና ዘሎ ወዲ 23 ዓመት ውላድ ኣሎኒ፤ ንዕኡ ድማ ‘መማቕርቲ’ ኢሊ እሰምየ።

ድሕሪ ናጽነት ናብ ፊደላት እዩ ተቐይረ። ኣብ ፕሮግራም ኣምሓርኛ ኸኣ ንትሽዓተ ኣዋርሕ፡ ትርጉማዊ ስራሕ ምስንዳእ ዜና ሰራሐ። ካብኡ ኣብ ክፍሊ ፊደላት ሰደቓ ቁጠባን ልምዓትን ዝተፈላለዩ መደባት ኣሰናዲኡ። ቀዋሚት ‘ኣደን ህጻንን’ እትብል መደብ ኣዳልው ነይረ። ክሳብ ሕጂ ኣርብዓን ክልተን ዓመታት ኣብ ሞያ ጋዜጠኝነት ሰራሐ ኣለኹ።

ሕርሻዊ ጋዜጠኝነት

መደብ ሕርሻ ቅድሚ ናጽነት ኣብ ድምጺ ሓፋሽ ይቐርብ ነይሩ እዩ። መብዛሕትኡ ኸኣ ካብ ክኢላታት ሕርሻ ብዝልኣኽ ዝነበረ ጽሑፋት ይዳሎ ነይሩ። ድሕሪ ናጽነት፡ ብፍላይ ከኣ ኣብ 1994 ሚኒስትሪ ሕርሻ ምስ ሚኒስትሪ ዜና መደባት ሕርሻ ብፊደላት ክቐርብ ኣብ ምርድዳእ በጺሑ። ነቲ ካብ ሚኒስትሪ ሕርሻ ዝመጽእ ጽሑፋት፡ እናተኸታተልኩ፡ ኣብ ፊደላት ድምጺ ሓፋሽ ፕሮግራም ትግርኛ ከቐርቦ መደብ ስራሕ ተዋሂቡኒ። እቲ ዝንባለ ኸኣ ነይሩ እዩ፤ ወዲ ሓረስታይ እዩ። ቁሩብ ኣፍልጦ’ውን ጸኒሑኒ እዩ። ምስ ወቕቲ እናዛመድኩ ከቐርቦ ኣይተሸገርኩን። ንሓደ ዓመት፡ እታ መደብ ጽቡቕ ቀጸላ። ኣብ 1995 ግን ካብ ሰማዕቲ ሓደ ርእይቶ ቐረበ። “ሰንበት ናይ ምዝንጋዕ መዓልቲ እያ። እዛ ናይ ሕርሻ መደብ ካብ ሰንበት ወጺኦ ኣብ ካልእ መዓልቲ ዘይትቐርብ” ዝብል

ርእይቶ ቸሪቡ። ርእይቶን ነቐፌታን ሓሳባትን ሰማዕቲ ልዑል ሚዛን እየ ዝህቡ። ንመደባት ከም ዘሐይሎ እኣምን እየ። ነቲ ሓሳብ ተቐቢለዮ። “ሓረስቶትና ሓንቲ መዓልቲ ዕረፍቲ ኣላቶም። ንሳ ኸኣ ሰንበት እያ። ሰለዚ፡ እዛ መደብ ሰንበት ክትቀርብ እየ ዝግብኣ። ኣብ ኣቀራርባኣ ግን ክንሓስብ ኣሎና” ዝብል ሓሳብ ኣቸሪቡ። ናይ ቀረባ ሓላፊትና፡ ወይኒ ገብረእግዚኣብሄር እያ ነይራ። ኩልና ሓሳብ ክንቐርብ ሓቢራትና። ኣነ ኸኣ ኣብ ክንዲ ብሌጣን ደረቕን ጽሑፍ ዝዳሎ፡ ብኣስተምህሮኣዊ ድራማ ክንቐርብ ሓሳብ ሂቡ። ተቐቢላቶ። ባዕለይ ንኸዳልዋ ኸኣ እቲ ሓላፍነት ሂባትኒ። ኣብ ስቲድዮ ኣቲና ፈለማ ምስ ጋዜጠኛ ገብረመስቀል ገብረእግዚኣብሄር ፋልመይቲ መደብ ኣቐራብና። መማዕበሊ ሓሳባትን ርእይቶታትን ተዋሂቡና። ብድሕርቲ ዘምስ ጋዜጠኛ ኣሚን ሃይለ ብምዃን፡ ሳልሳይ ወራር ክሳብ ዝሓልፍ ኣሰናዲእናዮ። ባዕልና ንጽሕፎ፡ ባዕልና ንዋሰኡ። ናይ ካልኣት ቋንቋታት ሃገርና ክንድህሰስ ከኣ ሓገዘቲ ተዋሳኢቲ ነሳትፍ ኔርና። እታ መደብ ከኣ ጽቡቕ ተቐባልነት ረኺባ።

ከም ጋዜጠኛ ሕርሻ ናብ ጎልጉል ሰራሕ

እቲ ወፊርካ ዝምስራሕ መደባት ንምምእራር ኣቐዲመ እየ ጀመረዮ። ጉድኒ-ጉድኒ ናይቲ ኣብ ስቲድዮ ብመልክዕ ኣስተምህሮኣዊ ድራማ ገጸ ባህርያት ኣቦይ ኣብርሃን ጸሃየን ነቐርቦ ዝከበርና፡ ሚኒስትሪ ሕርሻ ኣብ ዝውድቦ እተፈላለየ ዓውደ መጽናዕትን ወፍርታትን ውን እሳተፍ ነይረ። ካብኡ ውን ናብ ዞታታትን ንኡሳን ዞታታትን ብምጋሽ እተፈላለየ መደባት ኣቐርብ ነይረ። ናይ ሕርሻ መደብ መመሊሱ እየ ዝምስጠኩ። ብዙሕ ትምህርቲ እትረኽቡ መደብ እየ። ካብ ክኢላታት ሕርሻን ሓረስቶትን እትረኽቡ መልሶ-ዕንጋሊ ኸኣ ዝያዳ ክትሰርሕ ይስሕቡኩ። ንውሓት ሓንቲ መደብ ዕስራ ደቂቕ እያ። ኣብ ሰሙን ከኣ ክልተ መደብ ኣዳሉ ኔረ። ድሓር ግን፡ ምስ ናይ ኣባላትና ምክታትን ናብ መደባት ሃገራዊ ኣገልግሎት ምኻድን፡ ካልእ መደብ ክድርብን ነታ መደብ ሓንሳእ ኣብ ሰሙን ከዳልዋን ጀመረ። ገዛእ ርእሰኻ ምንኣድ ደኣ ከይከውን ምበር፡ ካብ ሰራሕ መደብ ንሓንቲ መዓልቲ በኹራ ኣይትፈልዋን። ኣብነት ክነገረኩ፡ መምህር እዮብ - ጸሓፊ

ባይቶ ዞግ ማእከል፡ ኣብ ሓደ ኣጋጣሚ ምስ ተላለየኒ፡ “እዛ ናትካ መደብ ሓድሽ-ሓድሽን ዘይደጋገምን ትሕዝቶን እያ ተቐርብ” ኢሉኒ ነይሩ። እዚ ኸኣ ሓላፍነታዊ ክትከውን እየ ዝድርኽኩ።

ኣብ ሰራሕ ዘንገፋኻ ብድሆታት

ወፊሩ መደብ ዘዳሉ ጋዜጠኛ፡ ሕማቕን ጽቡቕን ኣጋጣሚታት ኣይፍለዮን እየ። ዝተሓሰበ መደብ ከይሰለጠነ ትምህርቲ ግዜ ውሑድ ኣይኩነን። ናይ መጓጓዣ ሽግር ኣይተርፍን እየ። ኣብ ዝተመደበ ሰዓትን ግዜን ዘይምርካብ ውን ኣሉ። ጽቡቕ ዕድል ኩይኑ፡ ንኣይ ንሰራሕ ዝብድህ ሽግር ኣጋጢሙኒ። እዚ መደብ እዚ ተራፋኒ ክብል ኣይክእልን እየ። ቅድም ብናይ ብሕቲ ኣውቶብሳት ወፊርና መደብ ነዳሉ ኔርና ኢና። ኣውቶብሳት ሓራት ምስ መጻ ኸኣ ብእኣን ጌርና ናብ ርሑቕ ከባቢታት ንኸይድ። ኣመሓደርቲ ንኡሰን ዞታታትን ሓለፍቲ ሕርሻን ከኣ ጽቡቕ ጌርም እየም ዝቐበሉና። ግደ ሓቂ፡ ኩሎም ሓለፍቲ ሚኒስትሪ ሕርሻ ብፍላይ ከኣ ኣተባባዒ ጽልን ሞራልን ሚኒስትር ሕርሻ ኣቶ ኣረፋይን በርህ ኣዝዩ ላዕሊ እየ። ብደቂቕ ይከታተል፤ ርእይቶ ይህብኩ፤ የተባብዓካ ኸኣ። እዚ ንባዕሉ፡ ነቲ ሰራሕ ኣበርቲዕካ ክትሰርሕ ይድርኽኩ።

ብሚኒስትሪ ዜና፡ ክፍሊ ፊደላ፡ ነቲ ዘፍቅሮ መደብ ሓዘ ንክቐጽል ዝተዋህበኒ ዕድል ከምኡ ውን ዓቕመይ ንምምዕባል ዝተዋህበኒ መደባት ስልጠና በዚ ኣጋጣሚ ኣመስግን።

ዝምስጠኩ ተመክሮ ኣብነታውያን ሓረስቶት

ኣብ ሰራሕ ዝረኽቦም ኣብነታውያን ሓረስቶት ብዙሓት እየም። ንሓደ ምስቲ ኻልእ ክትወዳድሮ ውን ዝከኣል ኣይኩነን። ምክንያቱ፡ ነናቶም ብልጫ ኣሎዎም። እንተኹነ ‘ንእመት ሰድሪ ኣላታ’ ከም ዝብሃል፡ ካብ ኣእምሮይ ዘይሃሰሱ ኣብነታውያን ሓረስቶት ክጠቅሱ እንተኹይኑ፡ ዮሴፍ ዘርኣይ በዓል ምለዛናይ - ን/ዞግ ሎጎ ዓንሰባ እየ። ሃገራዊ ኣገልግሎት ወዲኡ ናብ ዓዲ ምስ ተመልሱ፡ ህይወት ዝመርሓሉ ሰራሕ ኣይነበሮን። ኣብ

ደረት ቤት ትምህርቱ ተጸጊው፡ ሻሂ አፍሊሑ እናሸቀጠ ህይወቱ ክመርሕ ጀመረ። ብድሕርቱ፡ ሓደ ሓሳብ ተከስተሉ። መሬት ሕርሻ ጠሚቱ። እቲ ቦታ ምቹእ አይነበረን። አካውሕ አፍሪሱ፡ እምኒ ጸሪጉ መሬት ሕርሻ ቆይሩዎ። ከይተሓለለ ብምጽግር ከአ ውጽኢታዊ ስራሕ ማሚሙ። አብዚ እዋንዚ ዓይነት ህይወት አመሓዩሹ። ሰፊሕ ሕርሻ ወኒኑ። ንእሹቶ ሓጽቢ ሰራሑ፡ ዒላ ኩዒቲ፡ ብሞተር የስቲ፡ ሓገዘቲ ሰራሕተኛታት አውፊሩ ይሰርሕ ኣሎ። ጸማ ጸዕሩን ሓርኩትኩቱን ከአ መንበሪ ዝሃ ሃኒጹ፡ መኪና ወኒኑ ጸቡቕ ናብራ የሕልፍ ኣሎ። ዮሴፍ ዘርኢይ፡ ኣብነት ጸዕርን ዓወትን እዩ።

ናይ ኣቶ ኪሮስ ጠዓመ ተመክሮ'ውን ተመሳሳሊ እዩ። ኣቶ ኪሮስ ጠዓመ፡ በዓል ሞያ ህንጻን ተኹናታራይን እዩ ነይሩ። ህንጻዊ ንዋፊታት ምስ ዘሓሉ፡ ኣብ ከባቢ ሰገነይቲ ናብ እትርከብ ዓዲ በነ ከደ። አካውሕን ኣእማንን ዝተጨርሐ ምዉት መሬት ክሓርሶ ተበጊሱ። ዋዕይ ኣካላዊ ቐመና'ውን ኣይነበረን። ለይትን መዓልትን ኣብቲ ቦታ ሕርሻ ክኸውን ኢሉ ዝኹነ ሰብ ዘይግምቶ ቦታ ክሓርስ ጀመሩ። መሬት ኣደላዲሉ፡ ሓመድ ቀይሩ፡ ደኩቡ ናብ ልሙዕ ቦታ ሕርሻ ቆይሩዎ። ንረኣይኡ ዝምስዋን ዘገርምን ሕርሻዊ ልምዓት ከአ የሰላስል ኣሎ። ኣብነታዊ ዕዮ ኣቶ ኪሮስ ጠዓመ፡ እንተ ሰራሕካ ሕማቕ መሬት ከም ዘዩሎ እዩ ዝምስክር።

ወ/ሮ ኣበባ ሃብተሚካኤል ብዓልቲ ዓዲ ኸፈለት እያ። ቅድሚ ብዓል ቤታ ናብ ሓይልታት ምኽታቲ፡ ብዓልቲ ዝሃ ኹይና እያ ህይወታ ትመርሕ ነይራ። ድሕርቲ ግን ናብ ቦታ ልምዓት ክትወፍር ግድሃት ኩይኑዋ። ባዕላ ጫኹራ፡ ሓሪሳን ኣልሚዓን ናብ ዕዳጋ ምእኩት ፍረ ክተቐርብ ክኢላ። ጸር ናብራ ኣቃሊላ። ደቃ ኣዕቢያ። ኣብ መወዳእታ'ውን አውቶቡስ ህዝቢ ዝኢ ናብራ ብጽቡቕ ክትመርሕ ዝኸኣለት ኣደ እያ። እቲ ኣብነታዊ ተመክሮ መወዳእታ የብሉን። ኣብ ኣቕርደት ታሪኽ ወዲ 90 ዓመት ነፍሰሄር ኣቦይ ሙስጦፋ ኣሎ። ዕድመን ኣካላዊ ቁመናን ልዕሊ ክብደት ሚዛን ሰብነትን ከይዓጀቦም፡ ንስርሖም ብፍቕርን ብጽፈትን ዝመርሑ ዝነበሩ ኣቦ እዮም።

ብሚኒስትሪ ሕርሻ ዝረኽቡዮ ምትብባዕ

ኣብ 2004፡ ብማሕበር ሞያውያን ሕርሻ ሓደ ናይ ኣፍልጦ ወረቐት ምስክርን መተባብዒን ተዋሂቡኒ። ኣብታ መዓልቲ ግን ብሰራሕ ኣብ ወፍሪ ስለዝነበርኩ፡ ነቲ ሽልማት ብኣካል ክቐበሎ ዕድል ኣይረኽብኩን። ብ2008 ከምኡ'ውን ብ2016፡ ብሚኒስትሪ ሕርሻን በዓል ስልጣን ኣግራብ እንሰሳ ዘገዳምን ስልማት ተዋሂቡኒ። ብዘይካዚ ሚኒስትሪ ሕርሻ፡ ክልተ ሳዕ ኣብ ኣህጉራዊ ዓውደ ዘተ ክሳተፍ ዕድል ፈጠሩለይ - ናብ ኡጋንዳን ሩዋንዳን። ንዝያዓ ናህርን ወኒን ሰራሕ ዝድርኽ ዓቢ ክብሪ እዩ።

ዘይትርስዮ ፍጻመ

ካብቲ ብዓቕመይ ዝግምግሞን ዓቢይቲ ዓወታት ሚኒስትሪ ሕርሻን ዝብሎ ብዘሕ ሰራሕ እዩ። ኣብ ምምካት ኣንበጣ ምድረበዳን

ሳጋሚ ባርኖስ ዝተዓመመ ሰራሕን ዝተረኸበ ዓወትን ልዕሊ ኹሉ ኹይኑ ይሰምዓኒ። ኣብ ኣጸምእ ምድረበዳ ሳዕለዎት ሓለፍቲ፡ ኣባላት፡ ሰካውት፡ መራሕቲ መካይን፡ ኮታ ኩሉ ሰብ ዝኸፍሎ ዋጋ ልዑል እዩ። ከምኡ ክንዲ ዝኹነ ኸአ ናይ ቅድመ-ምክልኻል ዓቢ ሰራሕ ክፍጸም ተኻኢሉ እዩ። ንክብደት ናይቲ ሰራሕ ብኣካል ናብቲ ቦታ ምስ በጻሕካን ምስ ረኣኻዮን ኢኻ እትፈልጦ። ፈለማ ዝኸድክሉ'ውን ኣብ ፍሉይ ኢጋጣሚ እዩ። ከምዚ ሎሚ፡ ዕረፍቲ ወጺኡ። መርዓ ቀረባ ቤተሰብ ከአ ነይሩኒ። ንጽባሒቱ ክወፍር ተሓቢሩኒ። ካብ ዕረፍትን ካብቲ መርዓን ተሪፈ። ናብ ገማግም ቀይሕ ባሕሪ ክሳዕ ቃሮራ በጺሑ። በቲ ዝረኣኸም ኣድማዒ ሰራሕ ከአ ዓገቢ እዩ።

ሕርሻዊ ጋዜጠኝነት ዕግበት ዝፈጥር ሰራሕ ብምዃኑ እየ እናፈትኸዎ ንልዕሊ 28 ዓመታት ሰራሕን ዝሰርሕን ዘለኹ።

መለሳ ፍረ ጸዕሪ

ዓወት ወትሩ ትርእዮ ኢኻ
ማለት ኣይኩነን። እናሓንሳእ ዘይከርኣየካ ይኸኣል እዩ።

ኣብ ኣውስትራልያ ብባህሪኡ ሮዛ ዝሕብሩ ፈለግ ኣሉ። ብ
ቀላይ ሂልየር 'lake Hillier' ይጽዋዕ።

ሃገራዊ ሽማግሌ ምውሐስ ባህርያዊ ድኸታን ጸረ-ባልዕ ብቅልን

ቃለ መጠይቅ ምስ ኣቶ ደርማስ ሰልጣን

ኣቶ ደርማስ ሰልጣን ኣብ ሃገራዊ ትካል ሕርሻዊ ምርምር ከም ኣላፊ ኣሃዱ ምርምር ኣመድን ተመራማርን ዝሰርሕ ኩይነት ብተወሳኺ ኣቦ መንበር ናይታ ኣብ 2021 ብምትሕብባር ሚኒስትራታት ሕርሻን ሃብቲ ባሕርን እተመሰረተት ሽማግሌ ምውሐስ ባህርያዊ ድኸታን ጸረ ባልዕ ብቅልን እዩ። ንኣፈሻዊ ኣቃውማ፡ ዕላማን ገስጋስን ናይዛ ሽማግሌ ዝምልከት ምስ ኣቶ ደርማስ እተኻየደ ቃለ-መጠይቅ ይሰብዩ፡-

* ብድሕረ-ባይታ ናይዛ ሽማግሌ ንጀምር

- እዛ ሽማግሌ ብ11 ለካቲት 2021 ዝቐመጠ ኩይና፡ ኣፈሻዊ ዕላማኣ ምውሐስ ባህርያዊ ድኸታን ጸረ ባልዕ ብቅልን ኩይነት ብቅንዱ ነቲ ብደረጃ ዓለም ብሰንኪ ቀመማዊ ድኸታን ጸረ ባልዕን ኣብ ፍርያት ሕርሻን ኣካባብን ዝወርድ ዘሎ ብክላ፡ ከም ሳዕቤኑ ድማ ኣብ ጥዕና ደቂብ ዝሰብ ዘሎ ጥዕናዊ ሃሲዩ ንምግታእ፡ ውሑስን ጥዕይን ፍርያት ሕርሻ ምፍራይ እዩ።

* እዛ ሽማግሌ ነዚ ዕላማ ንምውቃዕ ዘሎዎ ስትራቴጂ ከመይ ይመስል?

- እቲ መሰረታዊ ጉዳይ፡ ኣረሰቶት ንባህርያዊ ድኸታን ጸረ ባልዕን ብቅልን ከም ቀዳማይ ኣማራጺ ንክወስዱዎ፡ ነቲ ብቅረባ ክርከቡዎ ዝክእሉ ባህርያዊ ጸጋታት ብስነ-ፍልጠታዊ መገዲ ኣመሰራሕቲ፡ ንኣረሰቶትን ኣብ ቅድመ-ግንባር ዝርከቡ ክኣላታት ሕርሻን ድማ እናኣለልጠንካ ከም ዝርዕምዎ ምግባር እዩ።

* ኣቃውማ እዛ ሽማግሌ ከመይ ይመስል?

- እዛ ሽማግሌ፡ ብኣቦ መንበር፡ ክልተ ጸሓፍትን 25 ኣባላትን ዝቐመጠ ኩይና፡ ሰራዕ ሰሙናዊ ኣኼባ እናገበረት ንዝቐረቡ ዛዕባታትን ገስጋስ ሰራሕን ንዝምልከቶም ላዕለዎት ኣለፍቲ ሚኒስትራ ሕርሻ ተቐርብዩ። ኣቦ-መንበር ሽማግሌ ካብ ሃገራዊ ትካል ሕርሻዊ ምርምር፡ ጸሓፍቲ ድማ ካብ ክፍሊ ሕርሻዊ ኤክስፐርትን ክፍሊ ኣገልግሎት ሕጋጋትን ቊጽጽርን እዮም።

እዛ ሽማግሌ ብክልተ ንኡሳን ጉጅለታት ማለት ምፍራይ ባህርያዊ ድኸታን ምፍራይ ባህርያዊ ጸረ-ባልዕን ዝቐመጠ እዩ። እዞን ክልተ ንኡሳን ሽማግሌታት፡ ንፍርያትን መጽናዕትን ባህርያዊ ድኸታን ጸረ-ባልዕ ብቅልን ኣብ ኩሉ መዳይ ዝከታተላ ኹይነት፡ ምክራት ሞያውያን ካብ እተፈላለዩ ክፍልታት ሚኒስትራ ሕርሻ፡ ሚኒስትራ ሃብቲ ባሕር፡ ኢንስቲትዩት ቴክኖሎጂ ማይ-ነፍሒ ዝሓቐፋ እየን። ብተወሳኺ፡ ትግባረ ሰራሕ ንምስላጥን ዘድሊ ኣበሬታ ንምልውዋጥን ኣብ ዞባታት ወክልቲ ብምምራጽ፡ እቲ ክሰራሕ ዝጸንሐን ዘሎን ፍርያት ባህርያዊ ድኸታን ጸረ ባልዕን ብግብራዊ ኣገባብ ሰልጠና ብምሃብ፡ ብዕቲብ ዝሰርሓሉ ዘሎ ጉዳይ እዩ።

* ዛጊት በዘን ንኡሳን ሽማግሌታት ተሳሊጡ ዘሎ ኣፈሻዊ ዕማማት እንታይ ይመስል?

- ብንኡስ ሽማግሌ ምፍራይ ባህርያዊ ድኸታን እንተጀመርና፡ ምስ ሚኒስትራ ሃብቲ ባሕር ብምትሕብባር፡ ምምስራሕ ባህርያዊ ፈሳሲ ድኸታን ካብ ዓሳን ጸህያይ ባሕርን ኣደ ካብ ዓበይቲ ገስጋስ እዩ። ብዘይካዚ ኣረሰቶት ኣብ ከባቢኦም ካብ ዝርከቡ ጥራ-ነገራት ተጠቐሞም፡ ደረቕ ባህርያዊ ድኸታን ወይ ኮምፖስት ንክጻልዉ እውን ኣያሎ ስራሓት ተዓሚሙ ኣሎ።

ኣባላት ንኡስ ሽማግሌ ምፍራይ ባህርያዊ ድኸታን፡ ትሕዝቶ ብቐዓቲ ዓለምለኻዊ ደረጃ ዝሓለወ ድኸታን ንምፍራይ ፈተነታት ኣብ ምክያድ፡ ኣብ እቶት እተፈላለዩ ኣትክልቲ ዘሎዎ ጽልዎ ድማ ንምልላይ ድማ ጽዑቕ መጽናዕቲ ኣብ ምክያድ ይርከብ።

ዛጊት ድማ ኣብ ምምስራሕ ኮምፖስት፡ ንትሕዝቶኡ ብዝምልከት፡ ብላቦራቶሪ እናተጸንዐ ብቐዓቲ ዝሓለወ ኮምፖስት ኣብ ምፍራይ ብዘሕ ተመክሮታት ተደሊቡ እዩ። ብተወሳኺ እውን ንዕኡ ዘድሊ መወከሲ ጽሑፋት ቀሪቡ። ነቲ ኣብ ልዕሊ መሬት ዝምስራሕ ኮምፖስት ንምብልላዕ ኣገዝቲ ዝኹኑ ታህዋሲያን፡ ካብ መሬት ብምእካብን ብምርባሕን፡ እቲ ቐደም ኣዋርሕ ዝወሰድ ዝነበረ ምድላው ኮምፖስት፡ ኣብ ውሽጢ 40 መዓልታት መሰርሑ ወዲኡ ንኣገልግሎት ንምቕራብ እተገብረ ፈተነ፡ ኣዝዩ ውጽኢታዊ ኩይነት ተረኺቡ ኣሎ።

ካብዚ ዓውዲ ከይወጸእና፡ ኣብ ምቕያር ዘበታዊ ጉሓፍ ናብ ኮምፖስት ኣብ ከተማ ኣስመራ - ኣባይቲ ደምበ-ሰምበል፡ ቀጽሪን ከባብን ሚኒስትሪ ዜና ከምኡ'ውን ኣብ ቀጽሪ ሆስፒታል ኦሮታ ግብራዊ ፈተነ ተኻይሩ። እቲ ዝተረኸበ ውጽኢት ኣዕጋቢ ስለ ዝክበረ ድማ ብዕብይ ዝበለ ደረጃ ንምትግባሩ ምስ ምምሕዳር ዞግ ማእከል ብምርድዳእ ዓቢ ተበግሶ ተጀመሩ ኣሎ።

ናብ ንኡስ ሽማግለ ምፍራይ ባህርያዊ ጸረ-ባልዕ ምስ እንሰግር፡ ካብ እተፈላለዩ ኣቕጽልትን ቀመማትን ብሰነ-ፍልጠታዊ መሰርሓት እናተማእከለ ብፈላስን ደረቕን ኣገባባት፡ ኣብ ምምስራሕን ፈተነታት ምክያድን ይርከብ። ክሳብ ሕጂ ካብ ቁጽልን ፍረን ኒም፡ ጸዕዳ ሸጉርቲ፡ ቁጽሊ ተምሪ መሳን ካልኦትን እተመሰርሐ ባህርያዊ ጸረ ባልዕ ኣብ ዞባታትን ምርምርን መጽናዕቲ ብክኢላታት ተኻይድሉ፡ ትሰፍው ውጽኢት ድማ ተረኺብሉ ኣሎ።

ኣብ ምክልኻል ኣንበባ ምድረበዳ ዝሕግዝ፡ ኣቕዲሙ ተጸሪው ውጽኢታዊ ኩይት ዝተረኸበ ሓዲ ዓይነት ዕሲ (metherezium fungus) እውን ተዓቂብሉ ካብ ዝክበረ ብምብርባር፡ ኣተባባዒ ስራሓት ከም እተኻየደን ብብዝሒ ንምፍራይ ኣብ ጽዑቕ ስርሓት ንርከብ። ብተወሳኺ፡ ኣብ ናይ ሓሳኹን ባልዓትን መጻወድያታት እተገብረ ፈተነታት እውን ውጽኢታዊ ከም ዝክበረ፡ ብኣረሰቶትን ክኢላታትን ተመስኪርሉ ኣሎ።

ነዚ ኹሉ ክግለጽ ዝጸንሐ መደባት ንምትግባር፡ ዛጊት ኣብ ኩለን ዞባታት ን277 ክኢላታትን 817 ኣረሰቶትን ግብራዊ ስልጠና ተዋሂቡ። ብእተፈላለዩ መገድታት፡ እንተላይ ብማዕከናት ዜና ድማ ሓያል ናይ ጉሰንገን ንዋፊታት ይካየድ ኣሎ።

• ውጽኢትን ኣድማዕነትን ናይዞም ባህርያዊ ፍርያት ንምዕቃን እትገብርዎ ንዋፊታትኩ?

- ውጽኢቶም ንምፍላጥ፡ መብዛሕትኡ ግዜ ኣብ ሃገራዊ ትካል ሕርሻዊ ምርምር፡ ሃገራዊ ላቦራቶሪ ጥዕና እንሰላን ብቑልን፡ ክፍሊ ማይ፡ ከምኡ'ውን ናብ ወጸኢ ሃገር ብምልኣኹ፡ ኩሉ ክማላእ ዝግብኦ ከም ነማልኡሉን ብሰነድ ከም ዝተሓዘ ንገብርን። ብክፍሊ ኣገልግሎት ሕጋጋትን ቀጽጽርን ድማ ምስክርነት ብቐዓት ይወሃብ። ንብቐዓቲ ዝምልከት ዘድሊ መጽናዕትን ምስክርነትን

ምስ ረኽቡ፡ ብኸመይ መገድን ኣገባባትን ክንጥቀመሎም ከም እንክእል ድማ መወከሲ ጽሑፋት ነዳልወሎም።

• እዚ ፍርያት ኣብ ኣረሰቶት ተቐባልነቲ ከመይ ኣሉ?

- መብዛሕትኦም ኣረሰቶት ሃገርና፡ ንለውጢ ቅሩባት፡ ኣብ ልዕሊ ሞያውያን ድማ እምነት ስለዘለዎ ቦቲ ሓዲ ወገን፡ ነቶም 'ዝሓሸ ኣፍልጦን ቅሩባትን' ኣሎዎም ዝተባህሉ ድማ ባዕላቶም እናፈተኑ ከም ዝኸዱ ስለዝግበር፡ ኣብዚ ግዜ ኣፍልጦ ኣረሰቶት ክብርኹ ክኢሉ እዩ። ጽልዎ ጎስጓጎት ብመራኽቢ ብዙሓን ድማ ኣዝዩ ሓጋዚ ነይሩ። ኣብ እተፈላለዩ እዋናት፡ ምውዳብ ግብራዊ ስልጠናታት ንኣረሰቶት ብዕቲብ ስለ ዝተሰርሓሉ'ውን ናይ ባዕሉ ሓያል ድርኺት ፈጠሩ እዩ። ሳላ እዚ ኹሉ ጸዕርታት ድማ ኣረሰቶት ብመገዲ ጨናፍር ዞባታት ቤት ጽሕፈት ሕርሻ ቀጸሊ ጠለብ ፈላሲ ድኹዕን ጸረ ባልዕን የቐርቡ ኣለዉ። ንኣሰራርሓ ኮምፖስትን ካልእን ዝምልከት ድማ ብውዳብን ጥርትፍን መገዲ ምእንቲ ክካየድ፡ ምስ ዝምልከቶም ክኢላታት ሕርሻ ኣብ ዞባታት ብምርድዳእ፡ ሰፊሕ ናይ ስልጠና መደብ ስለ ዝተኻየደ፡ ኣረሰታይ ብቐሊሉ ነቲ ክሰራሕ ተደልዩ ዘሎን ዕላማኡን ከተግብር ኣብ ዝክእለሉ ደረጃ በጺሑ ኣሎ።

• መጻኢ መደባት ናይዛ ሽማግለ ከመይ ይመስል?

- ኣብ መጻኢ፡ እዞም ውጽኢታውያን ኩይናም ዝተረኸቡ ፍርያት፡ ብምእኩል ኣገባብ ብብዝሒ ንክፈርዩ፡ ዘድሊ ምድላዎት ምግባርን ናብ ደረጃ ፋብሪካ ምዕባይን ቦቲ ሓይ፡ ንዝያዳ ኣድማዕነት ድማ ኣፈሻዊ ዓቕሚ ኣባላት ሽማግለ ምብራኽ ኣካል ናይ መጻኢ መደባትና እዮም።

ብዘይካ'ዚ፡ ጠለብ ዞባታት ብመንጽር እነፍርዮም ዘሎና ንምግምጋሙ ሰፊሕ ኩለላ ክካይድ ኢና። ኮምፖስት ክፍርዩ ንዝክእሉ ንግዳውያን ኣረሰቶትን ትካላትን ድማ ቲክኒካዊ ሓገዝ ክንህብ ኢና። ብፍላይ ድማ ንዘበታዊ ጉሓፍ ናብ ኮምፖስት ንምቕያር እተጀመረ ተበግሶ ብዝለዓለ ክንደፍኡሉ ኢና። ብቐዓትን ትሕዝቶን ናይቶም ዝፈርዩ ዘለዉ ባህርያውያን ድኹዕታትን ጸረ-ባልዕን እናዕበኻን እናተኸታተልኻን ዝያዳ ንምስፍሖም እውን ተመዲቦም ካብ ዘለዉ ናይ መጻኢ ዕማማት ናይዛ ሃገራዊ ሽማግለ እዮም።

• ኣብ መወዳእታ እተመሓላልፎ ለበዋ እንተ'ሉካ?

- ኣብዚ እዋን፡ ሳዕቤናት ቀመማዊ ድኹዕን ጸረ-ባልዕን ኣብ ጥዕና ደቂ-ሰብን ኣብ ባህርያዊ ሃብትን ርዱእ ኩይት ኣሎ። ስለዚ፡ ባህርያዊ ሃብትኻ እናሓለኹ፡ ውሑስ መኣዛዊ መግቢ ምፍራይ ኣገዳሲ መሰርሕ'ዩ። በዚ ድማ ነፍሲ ወከፍ ክኢላ፡ ነዚ ኣብ ግምት ብምእታው፡ ኣረሰቶት ሃገርና ብብመድረኹ ናብ ባህርያዊ ሕርሻ ዝሰጋገሩሉ መገዲ ንምንዳይ ክሰርሑን ክጉሰጉሱን ከም ዘሎዎም ብስም እዛ ሃገራዊት ሽማግለ እምሕጸን።

ባህርያዊ ፈሳሲ ድኸኝ ባሕሪ

ግዳይ ንጥፈታት ሕርሻ ዝከበረ ባሕሪ፡ መሓዛ ሕርሻ ይኸውን!

ነቶም ምስ መኻዕበቲ እቶትን ጸረ ባልዕ መድሃኒታትን ተተሓሒዞም ዝመጽኡ ጸገማት ንምፍታሕ ከምኡ'ውን ባህርያዊ ድኸኝ ጸረ-ባልዕን ንምፍራይ ዝዕላማኡ፡ ካብ ሚኒስትሪ ሕርሻ፡ ሚኒስትሪ ሃብቲ ባሕሪ፡ ኮሌጃትን ናይ ውልቂ ትካላትን ብዘተዋጽኡ ክኢላታት ዝቐመጡ ሃገራዊ ሽማግሌ ኣብ ንጡፍ ስራሕ ከም እትርከብ ይፍለጥ። ንጡፍ ኣባል ናይዛ ሽማግሌ ዝኹን ኣቶ ተመስገን ገብረመስቀል፡ ነቲ ዝሰርሓሉ ትካል - ኮሌጅ ስነ-ፍልጠት ማይ-ነፍሕን ሚኒስትሪ ሃብቲ ባሕርን ወኪሉ፡ ብዛዕባ ምድላው ፈሰሰቲ ድኸኝ ካብ ጸጋታት ባሕሪ ኣመልኪቱ ዝሃበና መብርሂ ይሰብሱ፡

• ጸጋታት ባሕሪ እቶት ሕርሻ ኣብ ምኽዕባት እጃምም የበርክቱ ኣለዉ። እዞም ክልተ ጽላታት ኣበይ እዮም ዝራኽቡ?

- ሚኒስትሪ ሃብቲ ባሕሪ ውጽኢት ባሕሪ ዝኹን ጸጋታት ናብ ሕርሻ ባሕርን ሕርሻ ዋዕም ማይን ክውዕሉ ዝኽእልሉ መንገዲ ንምፍጣር፡ ብርክት ዝበለ ፈተነታት ከካይድ ጸኒሖ። ምምዕላል ተረፍ-መረፍ ምምስራሕ ዓሳ ተመሊሶም ኣብ ሃይድሮፖሊካ (ሓመድ-ኣልቦ ሕርሻ) ከም መግቢ ዓሳ ኩይኖም ዘገልግልሉ ኣገባብ ምትእትታው ከም ኣብነት ክጥቀስ ይከኣል። ብዘይካዚ ተረፍ መረፍ ምምስራሕ ዓሳን ጸህያይ ባሕርን ኣብ መዓላ ንምውግሎም፡ ሓያለ ምርምራዊ ስራሓት ክኮሩ ጸኒሖም። ማዕረ-ማዕረ'ዚ ሚኒስትሪ ሕርሻ'ውን ብወገኑ፡ ኣብ ምፍራይን ምትእትታውን ባህርያዊ መኻዕበቲ እቶትን ጸረ-ባልዕ መድሃኒታትን ኣበርቲዑ ክሰርሕ ጸኒሖ። ኣብ ከምዚ እዋን ድማ'ዩ እዞን ክልተ ሚኒስትራታት ሓንቲ ናይ ሓባር ሽማግሌ ብምጽም፡ ውሁድ ስራሕ ንምክያድ ኣብ መጀመርታ 2021 ዓ.ም ሃገራዊት ሽማግሌ ዘቐመ።

• እዞም ጨዋም ማያት ግዳይ ስነ-ቀመማዊ መኻዕበቲ ጸረ-ባልዕ መድሃኒታትን ኩይኖም'ዮም ጸኒሖም። ነዚ ንምቕያር እተካይድዎ ዘለኹም ጸዕርታት ክተብርሃልና?

- ባሕሪ ሓደ ኹብቶም ግዳያት ጎድናዊ ሳብናት ምጥቃም ቀመማዊ መኻዕበቲ እቶትን ጸረ-ባልዕ መድሃኒታትን'ኳ እንተኹኑ ካብ ጸጋታቱ ዝምንጩ ፍታሕ'ውን ኣሎዎ። ካብ ዝተበላሸወ ይኹን ተረፍ-መረፍ ምምስራሕ ዓሳን ኣብ ገማግም ባሕሪ ዝወጽእ ጸህያይ ባሕርን ዝዳሉ ፈሳሲ ድኸኝ፡ ኣብ ኣቕጽልቲ ኣትክልቲ ብምንጻግ ኣብ ዝተገብረ መጽናዕትታት፡ ኣብ ምኽዕባት ምህርትን ምውሓስ ዋዕና ኣትክልትን ተስፋ ዝህብ ውጽኢት ተረኪብዎ ኣሎ።

• እዞ ባሕርናን ከም ዝመቐሰዮም ፈሰሰቲ ድኸኝ ብእኹል ዓቕን ንምቕራብ ዘኽእል እኹል ጸጋ ኣለዎዶ ትብል?

- ብርግጽ ኣሎዎ። ኣብ ገማግም ባሕሪ ዝተገብረ ዳህሳስ ከም ዘጽር፡ ባሕርና ልዕሊ 100 ዝኹን ዓሌታት ጸህያይ ኣለዉዎ።

እዞም ዓሌታት ጸህያይ ካብ ሰለስተ ዓይነት ጅር ኩይኖም፡ ብብዝሒ ዝርከብ ግና ኣብቲ ሳርጋሶም ዝበሃል ዓሌት እዩ። ኩሎም እዞም ጸህያይ ባሕሪ ድማ ካብ ባሕሪ ተገፊዖም ብምውጻእ፡ ደንደስ ባሕሪ ምዝላል እንተ ዘይኮይኑ ዝኹን ዝጥቀስ ረብሓ ኣይጸንሖምን። ማዕረ ማዕረኡ፡ ሰነዳት ሚኒስትሪ ሃብቲ ባሕሪ ከም ዘጽርዎ፡ ካብ ብመጅሓፍ ዝግፈፉ ዓሳ 30-50 ሚሊታዊት ብላኼማ ዝተሓዙ ወይ ዝግፈፉ ኹይኖም፡ ንመግቢ ሰብ ይኹን እንሰሳ ክንጥቀመሎም ኣይጸናሕናን። ስለዚ፡ ከም ኣብ ጥቕሚ ክውዕሉ ዘይጸንሑ ጸጋታት፡ ኣብ መዓላ ብምውጻል ክፈሪ ዝኽእል መጠን ፈሳሲ ድኸኝ ዓሳን ጸህያይ ባሕርን ምግማቱ ዘጸግም ኣይኮነን። እቲ ዝፈሪ ፈሳሲ ድኸኝ ዓሳን ጸህያይ ባሕርን ድማ ደረጃኡ ብዝሓለወ ኣገባብ ካብ ሃገርና ሓሊፉ ንሰደድ እውን ክኸውን ዝኽእል እዩ።

ካልእ ማዕረ ኣተኮሮ ዘድልዮ ዛዕባ ኸኣ ምፍራይ ናይዞም ፈሰሰቲ ድኸኝ፡ ነቲ ኣብ ገማግም ባሕሪ ዝከብር ህዝብና ምንጪ ዕዮን እቶትን ብምጥጋፍ፡ ናብራኡም ዘመሓይሹሉ ኣማራጺ ዝፈጥር ምጥጋፍ እዩ።

• ፈሰሰቲ ድኸኝ ንምፍራይ እትኸተሉዎ ኣገባብ ክተብርሃልና?

- ፈሳሲ ድኸኝ ዓሳ ልዑል ትሕዝቶ ናይትርጅን ዘሎዎ ኹይኑ፡ ተረፍ-መረፍ ዓሳ ኣድቂቕካ ብምምታር፡ ምስ መዓልቱ ዘሕለፈ ሸር ወይ ሞላሰ ብምሕዋስ፡ መሸሚሹ ናብ ፈሳሲ ንክቐየር፡ ኣብ ገንኢ ወይ በርሚል ይጥጽእ። ፈሳሲ ድኸኝ ጸህያይ ባሕሪ ድማ ብተመሳሳሊ ኣገባብ ዝዳሉ ሃብታም ትሕዝቶ ፖታሰዩምን ፎስፎረስን ዘሎዎ ኹይኑ፡ ኣቐጁም ቅድሚ ምምታር፡ ጨዋምነት ንምገባይ ብተደጋጋሚ ብጽፋይ ማይ ይሕጸብ። ነቲ መስርሕ ምምሽግን ንምቅልጣፍ ድማ ኣብዚ እዋን ተወሰኹቲ ኣይ.ኢ.ኤም (Indigenous Effective Microorganisms (IEM)) ከምኡ'ውን ላክቶ ባሲላይ (lactic acid bacteria) ዝበሃሉ ታህዋሲያን ክነዳሉ ክኢልና ኣለና።

• ሃገራት ክንደይ ዝኸውን ፈሳሲ ድኸኝ ንሓረሰቶት ተዓዲሉ ኣሎ?

- ብዙይካ ንዞባ ደቡባዊ ቀይሕ ባሕሪ ክሳብ መወዳእታ 2022 ኣብ ዝኸበረ ግዜ 47 ሺሕ ሊትሮ ካብ ክልቲኦ ፈሳሲ ድኹዚ ኣብ ኩለን ዞባታት ሃገርና ንዝርከቡ ኣብነታውያን ሓረሰቶት ተዓዲሉ ኣሎ። እቲ ዝተዓደለ ፈሳሲ ድኹዚ ኣብ ድንሹ ጉዕ በርበሪ፣ ኮመደሪ፣ ሸጉርትን ካውሎን ተፈቲኑ ውጽኢታዊ ምዃኑ ተረጋጊጹ ኣሎ።

• ውጽኢት ናይዚ ሃጊት ተኻይዱ ዘሉ ፈተነታት'ሞ ከመይ ይግምገም?

- ኣቐዲሙ ከም እተገልጹ፣ እቲ መጽናዕቲ ኣብ ኣሕምልቲ ኹይት፣ ፈሳሲ ድኹዚ ዓሳ ወይ ጸህያይ ባሕሪ ብተናጸል ወይ ከኣ ሕውሰዋስ ናይ ክልቲኦም ፈሰሰቲ ድኹዚ ብምንጻግ፣ ውጽኢቱ ድማ ምስ ዝኹነ ፈሳሲ ድኹዚ ዘይንጸጎ መቁጸጸሪ ብምውድዳር እዩ ተኻይዱ። ውጽኢት ናይ ነፍሲ-ወከፍ መጽናዕቲ ድማ ብመገዲ ኣብ ኩለን ዞባታት ዝርከቡ ኣባላት ሚኒስትሪ ሕርሻ እዩ ዝቐርብ። መጠን እቶት ናይ ነፍሲ-ወከፍ ፈተነ ድማ ካብቲ ዘይተነጸገሉ ብተዛማዲ ዝዓበዩ ኩይት ተረጊቡ። ብኣሃዝ ንምግላዱ ድማ፣ ኣብ ዞባ ማእከል ኣብ ድንሹ ኣብ ዝተገብረ ፈተነ ምዋቃም ፈሳሲ ድኹዚ ዓሳ ናይ 38 ሚእታዊት ዕብዩት፣ ናይ ፈሳሲ ድኹዚ ጸህያይ ባሕሪ ፈተነ ናይ 25 ሚእታዊት ዕብዩት፣ ሕውሰዋስ ናይ ክልቲኦም ፈሰሰቲ ድኹዚ ድማ ናይ 29 ሚእታዊት ወሰኽ ምህርቲ ከመዝገብ ክኣሉ። ብተመሳሳሊ፣ ኣብ ዞባ ደቡብ ኣብ ድንሹ ዝተገብረ ፈተነ ናይ 50 ሚእታዊት ወሰኽ ኣብ ብቕሊ ድንሹ (Potato tubers) ክርኢ ክኣሉ።

እዞም ፈሰሰቲ ድኹዚ ኣብ ዞባ ጋሽ ባርካውን ኣብ ጉዕ በርበሪ ተፈቲኖም እዮም። ንውጽኢቶም ብዝምልከት ድማ ናይ 20 ሚእታዊት ወሰኽ ምህርቲ ኣብ ርእሲ ምምዝጋገም፣ እቶም ኣትክልቲውን ካብ ሕማም ናጻ ብምዃን ኣብ ዕዳጋ ልዑል ጠለብ ዝረገሰ ኣዝዩ ፍሉይ ጉዕ ክህቡ ክኣሉም። ብተወሳኺ፣ ኣብ ትካል ምፍራይ ዕምባባ ኣስመራ፣ ኣብ ዕምባባታት ኣብ ዝተግብረ ፈተኻ ፈሳሲ ድኹዚ ዓሳ ኣብ ምምሕያሽ ንውሓት ጨንፈር፣ ምውሳኽ ዓቕን ዕምባባን ምዋጣዕ ኣቐጽልትን ኣዝዩ ርኡይ ለውጢ ከምዝገብ ተኻኢሉ። ኣብ ኣልፋ-ኣልፋ እውን ምስ ኣዜብ ትካል

ጸባን ውጽኢቱን ብምትሕብባር ፈተነ ተኻይዱ። ውጽኢት ናይቲ ፈተነ ከም ዘነጽፎ ድማ እቲ 100 ኪሎ ግራም ዋሉል ኣልፋ-ኣልፋ ብምምጋብ ዝርከብ ዝኸበረ መጠን ጸባ ካብ 60 ኪሎ ግራም ፈሳሲ ድኹዚ ዓሳ ዝተነጸገሉ ኣልፋ-ኣልፋ ክርከብ ተኻኢሉ።

• ዓቕን ምንጻግ ብዝምልከትከ?

- ሓረሰቶት ኣብ ነፍሲ-ወከፍ ተኸሊ ክጥቀምሉ ዝግባእ ግቡእ ዓቕን ኣነጻጽጋ ኣረጋገጽና ንምፍላጥ፣ ገና ኣብ ሃገራዊ ኢንሰቲትዩት ሕርሻዊ ምርምር - ሓልሓለ መጽናዕቲ ኣብ ምክያድ ንርከብ። እቲ መጽናዕቲ ንግዚኡ ኣብ ሰርናይ፣ ድንሹን ጉዕ በርበሪን ኣተኩሩ ብእተፈላለዩ ዓቕናት እና'ቃጠንካ እዩ ዝከየድ ዘሎ። ንዕኡ መጠገሲ ዝኸውን መባእታዊ ምርምርን ፈተነን ግና ኣብ ቀጽሪ ማእከላይ ቤት ጽሕፈት ሚኒስትሪ ሃብቲ ባሕሪ እዩ ተኻይዱ። ነቲ ውጽኢት ናይቲ መባእታዊ ፈተነ ድሕሪ ብግቡእ ምቕማር ድማ 20 ሚሊ ሊትሮ ፈሳሲ ድኹዚ ጸህያይ ባሕሪ ኣብ ሓዲ ሊትሮ ጽሑይ ማይ፣ 30 ሚሊ ሊትሮ ፈሳሲ ድኹዚ ዓሳ ኸኣ ኣብ ሓዲ ሊትሮ ጽሑይ ማይ ብምቕጣን ከም መጠገሲ ተወሲዱ ይሰርሓሉ ኣሎ።

• ውጽኢት ናይቲ እተካይድዎ መጽናዕቲ ብኸመይ ኢኹም ናብ ካልኣት ክኣላታት ሕርሻን ሓረሰቶትን ተብጽሖም?

- ከም መጠገሲ ብርሹራት ብምድላው ክንዝርግሕ ጸኒሕና ኢና። ብተወሳኺ፣ ኣስተምህሮን ስልጠናን ይወሃብዮ። እዚ ጌርናዮ ዘሎና መጽናዕቲ መጠገሲ ደኣ'ምበር፣ ዛዛዊ ኣይኮነን። ኣብ መጻኢ፣ ኣብ ሓዲላ ዓይነታት ኣትክልቲ ብብዙሕ ኣገባባት ተወሳኺ መጽናዕቲ ብምክያድ፣ ኣተኣማማኒ ሰኢሊ ንምሓዝ ክንጽዕር ኢና።

• ፈሰሰቲ ድኹዚ ብዝለዓለ ደረጃ ንምፍራይ ብሚኒስትሪ ሃብቲ ባሕሪ ተታሒም ዘለዉ መደባት ክትገልጽልና?

- ኣቐዲሙ ከም ዝገለጽኩዎ፣ ክሳብ ሕጂ ተረጊቡ ዘሉ ውጽኢት ንተራ ናይዞም ፈሰሰቲ ድኹዚ ኣብ ምኽሰባት እቶት ዝውቱራት ብቕልታት ዝምስክር እዩ። ኣብ ንኣሸቱ ባዞታት ይኹን ኣብ ናይ ሕርሻ ቃጽፖታት ዝተኻየዱ ፈተነታት ተሰፋ ዝህብ ውጽኢት እዩ ተረጊብዎም። ቀጺሉ ኣብ ሰፋሕቲ ናይ ሓረሰቶት መሬት

ዝተኸደ ፈተነታት እውን ብዘያዳ እወታዊ ውጽኢት ተረኲብዎ እዩ። በዚ መሰረት፡ ሚኒስትራታት ሃብቲ ባሕርን ሕርሻን ብሓባር ነዞም ፈሰሰቲ ድኹዲ ብዝለዓለ ደረጃን ዓቕንን ንምፍራዮም ኣብ ንጡፍ ስራሕ ይርከቡ። ሚኒስትራ ሃብቲ ባሕሪ ንኣብነት፡ ብዘተሕ ገንዘብን ጉልበትን ብምፍሳሳ፡ ጸጋታት ባሕሪ ብዝግባእ ኣብ መዓላ ዝውዕልሉ መገዲ ንምጥባሕ ኣበርቲዑ ይሰርሕ ኣሎ። ነቲ ስራሕ ንምቅልጣፍ ድማ ድሮ ብጨንፈር ምህንድስናን ቴክኒካዊ ስርሓትን ናይቲ ሚኒስትራ፡ ሓገቲ ዓሳ ንምጥሓን እተገልግል ማሸን ተሰኒዓ ኣብ ስራሕ ውዲላ ኣላ። እዛ ማሸን ኣብ ሰዓት ኣሰታት ሓደ ቶን ዓሳ ክትጥሕን ትኽእል ብምዃና፡ ነቲ ብጉልበት ክዕዩ ዝጸንሐ ስራሕ ዓብዩ ኣሳልጦ ክትህቦ ክኢላ እያ።

ብተወሳኺ፡ ምጥቃም እዞም ጸጋታት፡ ብፍላይ ከኣ ጸህያይ ባሕራ ነቲ ኣብ ገማግም ባሕሪ ዝተባረረ ህዝብና ከም ምንጪ እቶት ኩይኑ ከገልግል ስለ ዝጀመረ ሚኒስትራ ሃብቲ ባሕሪ ኣድህቦ ሂቡ ይሰርሓሉ ኣሎ። እዝን ካልእን ተደማሚሩ፡ እዚ ሚኒስትራ ኣብዚ እዋን ኣብ ወርሒ ኣሰታት 10 ሺሕ ሊትር ፈሳሲ ድኹዲ ናይ ምፍራይ ዓቕሚ ዘለዎ ንእስ ዝበለት ትካል ኣብ ምድላው ይርከብ። ኣብ ቀጸሊ ድማ ዘድሊ ማሸነጊታትን ቀረባትን ብምውዳድ፡ ንዝለዓለ መፍረ እዞም ፈሰሰቲ ድኹዲ ክሰርሕ እዩ።

• ብቐዓትን ደረጃን ናይዞም ዝፈርዩ ዘለዉ ፈሰሰቲ ድኹዲ ንምርግጋጽ እትኸተልዎ ስነ-ፍልጠታዊ ኣገዢ ከመይ ይመስል?

- እቲ መሰረታዊ ኣገዢ ካብ ነፍሲ-ወከፍ ፈሳሲ ድኹዲ ቅምሶ ብምውሳድ እንገብር መርመራ እዩ። ቅምሶና ናብ ሃገራዊ ኢንስቲትዩት ምርምር ሕርሻ - ሓልሓለ ተላኢኹ ዘድሊ ናይ ትሕዝቶ መርመራ ይግበረሉ። ብዛዕባ ምስ ተጓዳኝቲ ታህዋሲያን ዝምልከት ድማ ተመሳሳሊ ቅምሶ ተወሲዖ ኣብ ሃገራዊ ሳቦራቶሪ ዋዕና እንሰላን ብቐልን ይምርመር። ብተወሳኺ፡ ዝድለ ብቐዓት ንምርግጋጽን ንምውዳድን ተመሳሳሊ ቅምሶ ናብ ካልኣት ካብ ኤርትራ ወጻኢ ዘለዎ ትካላት ተላኢኹ መርመራ ይግበረሉ እዩ። ንኣብነት፡ ምስ ትካል መፍረ ኮምፖስት ሳወይና ብምትሕብብር፡ ቅምሶ ናብ ቤተ ምርምር ካርቱም ዩኒቨርሲቲ ተላኢኹ ከም ዝምርመር ተገይሩ። ጉድኒ-ጉድኒዚ ድማ ንምፍራይ እዞም ፈሰሰቲ ድኹዲ ዘድሊ ንዋትን ዓቕሚ ሰብን ብምውዳድ፡ ሓደ ጽፋፍ መሰርሕ መፍረ ዝኸተል ኣገዢ ነተኣታቱ ኣሎና። ምውሓስ ድሕነት ናይቶም ኣብቲ ስራሕ ዝሳተፉ ኣባላት'ውን

ኣገዳሲ ሰለዝኹኡ ምስ ክፍሊ ኣገልግሎት ቀጽጽርን ሕጋጋትን ሚኒስትራ ሕርሻ ብምዃን ንኣባላት ዘድሊ መከላኸሊ በጃ ኹዳን ናውቲ ቀዳማይ ረዲኤትን ካልእ ምስኡ ተኣሳሲርም ዝኸዱ ከም መጥፍኢ ሓዊ ዝእመሰሉ ናውቲ ኣብ ምድላው ንርከቡ።

• ነቲ ካብ ፈሰሰቲ ድኹዲ ዝወጽእ ጉሓፍ ወይ ተረፈ-ምህርቲ ብኸመይ ትውግኩዎ?

- ዋላ'ኳ እዚ ነፍርዮ ዘሎና ፈሳሲ ድኹዲ ባህርያዊ እንተኹኡ ኣብ መወዳእታ ናይቲ መሰርሕ ዝወጽእ ጉሓፍ ክህሉ ናይ ግድን'ዩ። እቲ ጉሓፍ ግለት ናይ ጸህያይ ባሕርን ተረፍ-መረፍ ኣዕጽምቲ ናይ ዓሳን ዝሓዘ እዩ። ነዚ ድማ ከም ብሓድሻ ናብ ኮምፖስት ብምቕያር፡ ካልእ ኣብ ሕርሻ ኣበርክቶ ክገብር ዝኽእል ፍርያት ኣብ ምፍራይ ንርከቡ። ነዚ ጉሓፍ ናብ ኮምፖስት ንምቕያር ድማ ካብ ትካል መፍረ ኮምፖስት ሳወይና-ካርቱም ዝመጸ ላዕለዋይ ክኢላ ኮምፖስት ኣቶ ፍቓዱ ተሰፋ-ሚካኤል ንኣባላት ሚኒስትራ ሃብቲ ባሕሪ ዘድሊ ስልጠና ብምሃብ ከም መፈተኒ 5 ኩባኤክ ሜተር ኮምፖስት ክነዳሉ ክኢልና ኣለና። ብቐዓትን ደረጃን ናይዚ ኮምፖስት ንክምርመር ቅምሶ ተወሲዖ ናብ ሃገራዊ ኢንስቲትዩት ምርምር ሕርሻ ሓልሓለ ተላኢኹ ኣሎ። ነቲ ጉሓፍ ናብ ኮምፖስት ምቕያር፡ ጩና ኣብ ምቀጽጽር እውን ዓብዩ ግደ እዩ ዘለዎ። ስለዚ እቲ ሚኒስትራ ሃብቲ ባሕሪ ኣብ ምፍራይ እዞም ፈሰሰቲ ድኹዲ ዝኸተሉ ዘሎ መሰርሕ “ዜሮ ብክነት” ብዝብል መሪሕ ቴማ ተማእዚኑ፡ ኩሉ ኣብቲ መሰርሕ ዝኣቲ ናብ ፍርያት ብዝቐይር መገዲ እዩ ዝኸይድ ዘሎ።

• ኣብ መወዳእታ ክተመሓላልፎ እትደሊ መልእኽቲ ወይ ለበዋ እንተ'ሉ።

- እዚ ፕሮጀክት ገና ኣብ ምብጋስ'ዩ ዘሎ። ክሳብ ሕጂ ድማ ካብ ሚኒስትራ ሃብቲ ባሕሪ፡ ሚኒስትራ ሕርሻን ኮሲጅ ስነ-ፍልጠት ማይ ነፍሕን ብዝተዋጽኡ ክኢላታት እዩ ዝኸደ ዘሎ። ንቐጸሊ ውሑስን ዘላቐን ኩይኑ ብዝለዓለ ኣድማዕነት ንክቐጽል፡ ናይ ብሕቲ ኣፍሪይቲ ይኸኑ ኣብ ካልኣት ትካላት መንግስቲ ዘለዉ ክኢላታት ኣበርክቶ ክገብሩ ኣገዳሲ ምዃን ክዝንጋዕ የብሉን። ብሕልፊ ኣብ ዝኸደ ምርምር፡ ዝሓሸን ዝበለጸን ውድዓዊ ውጽኢት ክርከቡ ምእንቲ፡ ዕሙቕ ዝበለ ዕቱብ መጽናዕቲ ምግባር ኣገዳሲ እዩ።

ምምስራሕ ባህርያዊ ጸረ-ባልዕ

ሚኒስትሪ ሕርሻ ሓደ ኻብቲ ሓዘዎ ዘሎ ስትራቴጂ፡ ምትእትታውን ምሕያልን ባህርያዊ ጸረ-ባልዕ እዩ። ነዚ ጉዳይ ብዝምልከት፡ ምስ ወ/ሮ ልኡላ መኮነን፡ ሓላፊት ኣሃዱ ምክልኻል ብቐሊን ጠርፍፊት ንኡስ ሽማግሌ ባህርያዊ ጸረ-ባልዕን ዘካየድናዮ ቃለ-መጠይቅ ቀሪቡ'ሎ።

• ባህርያዊ ጸረ-ባልዕ እንታይ ማለት'ዩ ብኸመይክ ይዳሎ?

- ባህርያዊ ጸረ-ባልዕ፡ ሰፍሕ ዝበለ መግለጺ ዘሎ ሹይነ፡ ኣብ ኣርባዕተ ዓበይቲ ክፋላት ይምቀል። ንሳቶም ከኣ ካብ ተኽሊ ዝምስርሑ፡ ካብ ደቀኞቲ ህዋሳት ዝምስርሑ፡ ከም መጻወድያ ኩይናም ንባልዓት ዝከላኸሉን ብጂን ብምስግጋር ተጻዋርነት ክህልዎም ዝሕግዙን እዮም። ብደረጃ ዓለም ዝለዓለ ባህርያዊ ጸረ-ባልዕ ካብ ደቀኞቲ ታህዋሲያን ዝተመስርሑ 'ባሲለስ ቱሪንጀኒሲስ' እተባህለ ባክተርያ ክኸውን ከሎ፡ ካብ ተኽሊ ዝተመስርሑ ድማ ኣብ ዕዳጋ ዝበዝሐ ዝቐርብ፡ ካብ ኒም ዝተመስርሑ ባህርያዊ ጸረ-ባልዕ እዩ። ብደረጃ ዓለም ንባህርያዊ ጸረ-ባልዕ ዘገልግሉ ንጡፍ ባእታ ዘሎምም ልዕሊ 2000 ዝኹኑ ዓይነት ኣትክልቲ ከም ዘለዉ ይፍለጥ። ኣብ ሃገርና'ውን ብዙሓት ዓይነት ተኽሊ ንባህርያዊ ጸረ-ባልዕ ዝጠቐሙ ኣለዉ።

• ገለ ካብ ዓበይቲ ጥቕምታት ባህርያዊ ጸረ-ባልዕ ክትጠቐሰልና?

- ባህርያዊ ጸረ-ባልዕ፡ ምስ ኣከባቢ ዝቃድ፡ ኣብ ሰብን እንሰሳን ኣሉታዊ ጽልዋ ዘይብሉ፡ ብባህርይኡ ቀልጢፉ ስለ ዝበንን ድማ ኣብ ፍርያት/ ምህርቲ ዝኹነ ተረፍ መረፍ ዘይሓድግ እዩ። ብተወሳኺ፡ ኣብ ጠቐምቲ ዝኹኑ ሓሳኹ ከም ንህቢን ካልኦትን ዓርኪ ሓረስታይ ዝኹኑ ሓሳኹ ጉድኣት ከምዘይብሉን ሚዛኑ ዝሓለወ ስነ-ህይወታዊ ብዙሓት ክህሉ ከም ዝሕግዝ እተፈላለዩ ጽሕፋት ይሕብሩ።

• ብዛዕባ ኣገባብ ምድላው ባህርያዊ ጸረ-ባልዕ እንታይ ትብልና?

- ንኣገባብ ኣደላልዋኡ ብዝምልከት ካብ እተፈላለዩ ኣቐጽልትን ቀመማትን ብመልክዕ ፈሳሲ፡ ሓርጭ ከምኡ'ውን ብመልክዕ ዘይቲ ክዳሎ ይኽእል።

• ዛጊት በዛ ንኡስ ሽማግሌ ተሰላሲሉ ዘሎ ንጥፈታት ክትገልጽልና?

- ክሳብ ሕጂ ልዕሊ 840 ሊትሮ ካብ ጽማቕ ኒም፡ ዕረን ጉዕ-በርበርን ተዳልዩ ንመርኣያ ዝዓለመ ኣብ ኣርባዕተ ዞባታት ሃገርና ንሓረስቶት ተዘርጊሑ ኣሎ። እዚ ኣብ ዝተፈላለዩ ኣሕምልቲ ንዝርኣዩ ባልዓት ንምቑጽጻር ዝዓለመ ስለዝኹኑ እቲ ፈተኑ ሓረስቶት ኣብ ግራት እናካየዱ ብግብሪ ዝመሃሩ እዩ። ብተወሳኺ፡ ነዚ ባህርያዊ ጸረ-ባልዕ ዝሕግዝ መወከሲ ጽሑፍ ተዳልዩ ተዘርጊሑ ኣሎ። ኣብ ርእሲዚ፡ ብጽማቕ ኒም፡ ዕረ፡ ጉዕ-በርበር ዝተዳለወ ባህርያዊ ጸረ-ባልዕ፡ ዝጸንሓሉ ግዜን ዓቕን ኣጠቓቕማን፡ ኣብ ሃገራዊ ትካል ሕርሻዊ ምርምር ተጸኒዑን ይጽናዕ ኣሎን።

• ውጽኢት ናይቲ ድሮ መጽናዕቲ ዝወድኦ ፍርያት ክትገልጽልና?

- እቲ መጽናዕቲ፡ ቀንዲ ኣብ ዓቕንን ዝጸንሓሉ ግዜን (shelf life) ናይቲ ባህርያዊ ጸረ-ባልዕ እዩ ተካየዱ። ቡቲ ዝተገብረ መጽናዕቲ፡ ጽማቕ ቁጽሊ ኒም፡ ዕረ፡ ጉዕ-በርበር ኣብ ንኣሸቲ ቃጽታትን ሕርሻ ገደናን ንዝርኣዩ ባልዓት ንምክልኻል ሓጋዚ ከም ዝኹኑ ተፈሊጡ ኣሎ። በዚ ምክንያት፡ እዛ ንኡስ ሽማግሌ ኣብ ጽማቕ ዘይቲ-ኒም ኣተኩራ ብብዝሒ ንምፍራይ ትሰርሕ ኣላ። ኣብዚ እዋን፡ ኣብ ኣርባዕተ ዞባታት ዘርኢ ኒም ኣብ ምእካብ ንርከብ። ክሳብ ሕጂ ዝተኣከበ 3 ኹንታል ዘርኢ ኒም፡ ገለ ኻብኡ 29 ኪሎ ንመርኣያ ወይ ቅምሶ (sample) ከም ዝጽሞቕ ተገይሩ። ካብኡ 3.5 ሊትሮ ዘይትን 25 ኪሎ ኒም ኬክን ተረኺቡ። ዝተጸምቁ ዘይቲ ኒም ከም ጸረ-ሓሳኹ፡ ጸረ-ፋንጋሲ፡ ጸረ-ደቀኞቲ ሳይት-መሰል ኩይኑ የገልግል። ብተወሳኺ፡ 'ኒም ኬክ'፡ ሓተላ ናይ ዘይቲ ኒም ኩይኑ፡ ንምክልኻል ባልዓት (ከም ነጻጊ (repellent)) ባህርያዊ ድኹዚ ኩይኑ ዘገልግል እዩ። ኣብዚ እዋን፡ ኣብ ዞባ ማእከል ፈተኑ

ጽማቅ ዘይቲ ኒም ኣብ ሸባዕታ ድንሸን ዋግ ስርናይን ይካድኡ ኣሎ። ብተወሳኺ፡ ፈተነ ኒም ኬክ ኣብ ናይ ድንሸ ግዝዋ (tuber moth) ንምክያድ'ውን መደብ ተታሒዙ'ሎ።

• ባህርያዊ ጸረ ባልዕ ብቕዓቱ ብኸመይ ትቁጻጸሩዎ?

- ካብ ክፍሊ ኣገልግሎት ሕጋጋትን ቊጽጽርን ሚኒስትሪ ሕርሻ ዝተወከሉ ክኢላታት፡ ኣብዛ ሸማግለ ኣለዉ። ብቕዓትን ድሕነትን ናይቲ ካብ ተኽሊ ዝፈሪ ጸረ-ባልዕ ንምርግጋጽ ድማ ብመገዶም መምርሒ ተዳልዩ ኣሎ፤ ኣብ ምቑጽጻር'ውን ኣዝዩ ሓጋዚ እዩ።

• ኣፍልጦ ሓረስቶት ብዛዕባ ባህርያዊ ጸረ-ባልዕ ክብ ንምባልክ እንታይ ይግበር ኣሎ?

- ኣብ ዞባታት ጋሽ-ባርካ፡ ዓንሰባ፡ ደቡብን ማእከልን ኣብ ዝተፈላለዩ ኣሕምልቲ፡ ኣብ ግራት ሓረስቶት መርኢያ ፈተነ ባህርያዊ ጸረ-ባልዕ ተኻዪዱ፡ ውጽኢታዊ ድማ ነይሩ። እዚ ኣብ ግራት እናሰራሕነ ብግብሪ ምምሃር፡ ንምክልኻል ባልዓት ብቐሊሉ ንክተኣታቶ ይሕግዝ። ብተወሳኺ፡ ንኣጠቓቕማን ኣገባብ ኣደላልዋን ብዝምልከት፡ ብኣባላት ሸማግሉ ወከልቲ ዞባን ቀጻሊ ስልጠናን ጉስጓጎን ንሓረስቶት ይወሃብ ኣሎ፤ ማዕከናት ዜና'ውን ናታቶም ልዑል ተራ ይጻውቱ ኣለዉ። በዚ መሰረት፡ ዛጊት ን110 ክኢላታትን ወከልቲ ዞባታትን ካብ ሸድሸተ ዞባታት ኣብ ኣገባብ ኣደላልዋን ኣጠቓቕማን ባህርያዊ ጸረ-ባልዕን ስልጠና ተዋሂቡ፤ ከምኡ'ውን 863 ሓረስቶት ካብ ዝተፈላለዩ ዞባታት ተመሳሳሊ ስልጠና ተዋሂብዎም።

• ተኽሊ ኒም ጥራይ ዲኹም ከም ባህርያዊ ጸረ-ባልዕ ትጥቀሙለዎ ዘለኹም?

- ኒም ጥራይ ዘይኩኑ፡ እተፈላለዩ ካብ ኣትክልቲ ወይ ብቐሊ ዝተመስርሑ ባህርያዊ ጸረ-ባልዕ'ውን ንጥቀም ኢና። ንኣብነት ተምሪ ሙሳ ብሰፊሑ ኣብ ቐላታት ዝርከብ ተኽሊ ኹይነ፡ ንፋንጋሴ ባክተርያ፡ ኔማቶድን ሓሳኹን ኣብ ምቑጽጻር ሓጋዚ እዩ። በዚ መሰረት፡ እዛ ንኡስ ኮሚተ፡ ካብ ጋሕቲላይ ቁጽሊ ተምሪ ሙሳ ከም ዝእከብ ብምግባር፡ ዛጊት 210 ሊትሮ ጽማቅ ተምሪ ሙሳ ተዳልዩ ኣሎ። በዚ ድማ ኣብ ምክልኻል ባልዓት ውጽኢት ዝተረኽቦ እተፈላለዩ ፈተነታት ኣካዪዳ። ብተመሳሳሊ፡ ንምክልኻል ፍልሐ ዝተኻየደ ፈተነ ተስፋ ዘሎዎ ውጽኢት ኣርእዩ ኣሎ።

ብተወሳኺ፡ ካብ ጽማቅ ጸዕዳ ሸጉርቲ፡ ቀይሕ ሸጉርቲ፡ ጅንጅብል ዝተመስርሐ ባህርያዊ ጸረ-ባልዕ፡ ከም ጸረ-ፋንጋሴ ንኣርጫዊ ሚልዲው (powdery mildew) ኣብ ኣሕምልቲ፡ ከምኡ'ውን ንባልዓት ኣብ ምርሓቕ (repellent) ኩይኑ የገልግል። በዚ መሰረት ኣስታት 300 ሊትሮ ባህርያዊ ጸረ-ባልዕ (Oriental Herbal Nutrient) (ጽማቅ ጸዕዳ ሸጉርቲ፡ ቀይሕ ሸጉርቲ፡ ጅንጅብል) ተዳልዩ ኣብ ገሸናሽም ኣብ ድንሸ ተፈቲኑ ኣሎ። ብተወሳኺ፡ ኣብ ምክልኻል ቁራጺ ጉንዲ ሓሰኻ (cut worm) እውን ጽቡቕ ውጽኢት ኣርእዩ። ብተመሳሳሊ ኣብ ግራት ሓረስቶት

ኣብ ዝተገብረ ትዕዝብቲ፡ ኣብ ምክልኻል ሸባዕታ (Blight) ተስፋ ዘሎዎ ውጽኢት ተረኺቡ። በዚ መሰረት፡ ተወሳኺ ፈተነ ኣብ ምክያድ ንርኩብ፡ ካልኣት ካብ ተኽሊ ዝተመስርሑ ባህርያዊ ጸረ-ባልዕ'ውን ኣብ መጽናዕቲ ይርከቡ።

• ካብ ደቀቕቲ ታህዋሲያን ዝተመስርሑ ጸረ-ባልዕ ከምዘለዉ'ውን ሓቢርክና ኔርኪ።

- ሃገርና፡ ሓንቲ ካብ መደበራት ምርባሕ ኣንበጣ ምዃና ዝፍለጥ'ዩ። ነዚኦቶም ንምክልኻል ተባሂሉ፡ ቅድሚ ሕጂ ዝተጸንዐ ናይ ሃገርና ሚታርካይዝዩም (metarhizium) ዝተባህለ ፋንጋሴ፡ ንምክልኻል ኣንበጣን ጉደቦን ዘገልግል ER-strain ተባሂሉ ኣብ 1995 ዝተለለየ፡ ኣብ ላዕራቶሪ ንዓመታት ተዓቂቡ ጸኒሑ። ንኡስ ሸማግለ ባህርያዊ ጸረ-ባልዕ፡ ነቲ ዝተዓቀበ ዓሌት ፋንጋሴ (strain) ንምብርባር፡ ኣብ ሃገራዊ ላዕራቶሪ ጥዕና እንሰሳን ብቐልን ከምኡ'ውን ብንኡስ መጠን ኣብ ባይታ ዕወት ዝኹኑ ፈተነ ኣካዪዳ። ናይ ምክልኻል ዓቕሙ ዝያዳ ንምፍላጥ ግና ብዝሰፍሐ ኣብ ኣንበጣ ፈተነ ክካየድ እዩ።

• መጻኢ መደባት ናይዛ ንኡስ ሸማግለ ክትገልጽልና?

- መጻኢ መደብና፡ ምፍራይ ውጽኢት ዘሎዎም ባህርያዊ ጸረ-ባልዕ፡ ምክያድ ፈተነታት ከምኡ'ውን ብሰፊሑ ኣብ ሓረስቶት ምትእትታውን'ዩ። ኣብ ቀረባ ንኣብነት፡ ካብ ፍረ-ኒም ዝተጸሞቁ ዘይቲ ብብዝሒ ኣፍራኻ ምቕራብ ከምኡ'ውን ካብ ዝተጸሞቁ ኒም ዝርከብ ሓተላ (ኒም ኬክ) ብመልክዕ ሓርጭ ተዳልዩ ዝቐርበሉ መገድታት ንሰርሓሉ ኣለና። ብተወሳኺ፡ ካብ እተፈላለዩ ቀመማት ዝዳሎ ንምክልኻል ባልዓትን ሕማማትን ዘገልግል 'ኦሬንታል ሄርባል ኑትሬንት' እተባህለ ባህርያዊ ጸረ-ባልዕ፡ እንተሓይ ንተኽሊ ከም መግቢ ኹይኑ ስለ ዘገልግል፡ ነዚ'ውን ብብዝሒ ኣፍራኻ ዝቐርበሉ መደባት ሒዝና ኣለና። ብድሕሪኡ ድማ ንኡስን ማእከላይን ናይ ውልቂ ትካላት ኣብ ምፍራይን ምዝርጋሕን ባህርያዊ ጸረ-ባልዕ ዝነጥፍሉ መገዲ ምኽፋት እዩ።

አብነታውያን ሓረስቶት አብ ተጠቃምነት ባህርያዊ ጸረ-ባልዕ

እዛ ብዓውዲ ስነ-ቅጽጎ ቀዳማይ ዲግሪ ዝወድአት ወ/ሮ ዝት በድረጽዮን፡ ኣብ 1997 እያ ንዓውዲ ሕርሻ ተላልያቶ፡ ንሳ ኣብ ሃገረ ኡጋንዳ ዓውደ-ዘተ ክትሳተፍ ምስ ከደት፡ ሓንቲ ኡጋንዳዊት ንላ'ንስተይቲ፡ ሰራሕተኛ ቤት ጽሕፈት ክንሳ፡ ኣብ ቤታ ደርሁ ብምፍራይ ተወሳኺ ኣታዊ እትረኽበሉ ሚላ ብምፍጣራ ንወ/ሮ ዝት መሰጠታ፡ ንሳ'ውን፡ 'ነዚ ኣብ ዓደይ ክገብር እኽእል'የ' ብምባል፡ ብ300 ደርሁ ንሕርሻ ከም ዝኣተወቶ ትገልጽ፡ ኣብዚ ሓጺር ጽሑፍ ግና ብዛዕባ ሓፊሻዊ ድሕረ-ባይታ ሕርሻኣ ዘይኩኑ፡ ብዛዕባ'ቲ ካብ መጽሔት ኣንቢባ ኣብ ሕርሻኣ ይኹን ኣብዚ ሃገር ንፈለማ እዋን ዘተኣታተወቶ ባህርያዊ ጸረ-ባልዕ እዩ፡ ንሳ፡ ዕረ፡ በርበረን ቁጽሊ ኒምን ተጠቒማ እያ ጸረ-ባልዕ ኣዳልያ፡

ኣገባብ ኣሰራርሓ ዕስራ ሊትሮ ባህርያዊ ጸረ-ባልዕ፡ 1 ኺሎ ተዳቂቕ ዝተመትረ ቁጽሪ ኒም፡ ዕስራ ሓባ ተመቲሩ ተኣሊኹ ዝሓደረ ቀይሕ ጉፍሮ በርበረ፡ ክልተ ገላዓታ ዕረ (እዚ'ውን ተዳቂቕ ዝተመትረ)፡ 20 ሊትሮ ማይ ተሓዊስዎ ኣብ መትሓዚ ኣትዩ ንክበላላዕ ንዓሰርተ መዓልታት ብዝግባእ ተዓጽዩ ይጸንሑ፡ ብድሕሪ'ዚ ብመንፊት ወይ መዝቁቕ ጌርካ ኣብ መንጸጊ (sprayer) ይምላእ፡ ኣብ መወዳእታ ድማ ኣብቲ ተደልዩ ዘሎ ቦታ ሕርሻ ይንጸግ፡

ወ/ሮ ዝት፡ ነቲ ዝመስርሓቶ ጸረ-ባልዕ መጀመርታ ኣብ መንበሪ ቤታ ኣብ ዝርከብ ኣትክልቲ እያ ፈተነ ኣነዩዳትሉ፡ ውጽኢቱ ድማ ዕዉት ምንባሩ ትገልጽ፡ ነዚ ዕዉት ፈተነ ናብ ካልኣት ሓረስቶት ንክበላላዕ ምስ ወ/ሮ ሰናይት ተስፋ-ልደት (ወናኒት ሻሚ ፍላወር) ብምርድዳእ፡ እቲ ጸረ-ባልዕ ከም ዝተጠቐመትሉን ውጽኢታዊ ድማ ከም ዝነበረን ትገልጽ፡ ብተወሳኺ፡ ወ/ሮ ሰናይት ንባዕላ ኣብ ሕርሻኣ ንሸውዓተ ዓመታት ብኣድማዕነት ከም እተጠቐመትሉ ተረጋግጽ፡

ኣቶ መንሱር መዓለም ይብሃል፡ ኣብ ዞባ ጋሽ ባርካ፡ ንኡስ ዞባ ድን ዝሓርስ ህርኩትን ተበላሓትን ሓረስታይ'ዩ፡ ጸገማት ምጥቃም መድሃኒት ጸረ-ባልዕ ብምርዳእ፡ ነቲ ንሓረስቶት ዓለምና ይኹን ንሃገርና ዓቢ ብድሆ ዝከበረ፡ 'ቲታ-ኣብሶሉታ' እተባህለ ባልዕ ኮመደረ ንምክልኻል፡ ሓድሽ ሚላ ዘተኣታተወ እዩ፡

ኣቶ መንሱር፡ ኣብ ልዕሊ 10 ሄክታር መሬት እተፈላለዩ ኣሕምልትን ፍረታትን ብሓፈሻ፡ ኮመደረን ባናናን ድማ ብፍላይ ዘፍሪ ሓረስታይ'ዩ፡ ኣቶ መንሱር፡ ኣዕዋፍ ነቲ ከሚካል ዝተነጸጎ ኮመደረ በለዕን ኣብ ከባቢኡ ሞይተን ምስ ረኽበ፡ ሓመድ፡ ዒላታት፡ ወሓይዛትን ከባቢ ሕርሻን'ውን ብኸምዚ ክብክል ከም ዝኽእል ተረዲኡ፡ በዚ ድማ ነዚ ሓደጋ ንምውጋድ ፍሉይ ስጉምቲ ክወስድ መሪጹ፡

ኣቶ መንሱር፡ ግዝዋ ቲታ-ኣብሶሉታ ብርሃን ኣዝዩ ከም ዝስሕቦም ብምግንዛብ፡ ካብ ኣስመራ-መደበር 400 ቀንዴል ብምግዛእ ከም ናይ ብርሃን መጻወድያ (light trap) ክጥቀሙ ጀመረ፡ ብኣዝዩ ቀለል ሚላ ማለት፡ ኣብ ቁራጽ ጉማ ማይ ብምዕቋር፡ ኣብ ውሽጡ ድማ ናይ ላምባ ቀንዴል ብምጥቃም እዩ ዝሰርሕ፡ እቶም ሓሳኹ፡ ቦቲ ዝፍጠር ብርሃን ተሳሊቦም ተኽሊ ኮመደረ ከይተንከፉ ኣብቲ ከባቢ ኣዝዮም ትሒቶም ይዘንብዩ'ሞ፡ ጸኒሖም ኣብቲ ተዳልዩ ዘሎ መጻወድያ ማይ ኣትዮም ይሞቱ፡ እዚ

ዓይነት ባልዕ፡ ዝያዳ ኣብ ለይቲ ንጡፍ ብምጅኑ፡ ኣቶ መንሱር ነቲን ቀንዴላት መሬት ዓይኒ ክሕዝ ከሎ'ዩ ክብርህን ዝጅምር፡ ኣቶ መንሱር፡ ወትሩ ምስ ወግሐ ብኣማኢት ዝቐጽሩ እኹላት ግዝዋ ቲታ-ኣብሶሉታ ኣብቲ ዘዳለዎ መጻወድያ ማይ ኣትዮም ሞይቶም ከም ዝጸንሑ ይሕብር፡ ንሱ ነዚ ክገብር ዝኸኣለ ብኸኣላታት ሕርሻ ናይቲ ዞባ ብዝተገብረሉ ቴክኒካዊ ምኽርን ምትብባዕን ምጅኑ'ውን ይምስክር፡ እዚ መጻወድያ ክጥቀም ድሕሪ ምጅማሩ፡ ግራቱን ኮመደረኡን ኣብ ከባቢኡ ካብ ዘሎ ሕርሻታት እቲ ዝጠዓዩ ክኸውን ከም ዝኸኣለ፡ ብተወሳኺ፡ እዚ ሓድሽ ሚላ ተጠቃምነት መድሃኒት ጸረ-ባልዕ ከጉድል፡ ኣምሳያኡ ድማ ወጻኢታቱ ክንኪ ከም ዝሓገዝ ይገልጽ፡

“ጉሐፍና’ውን ጸጋና’ዩ”

ምልኣት ተፈጥሮ ገለ ነገር ካብኡ ምስ ኣጉደልካሉ’ሞ፡ ተመሊስካ ካብኡ ክትሓትት ከለኻ’ዩ ዝርድኣኩ። ኩሉ ኣንጻር ባህሪ ወይ ተፈጥሮ ዝግበር ንጥፈታት፡ ኣብ መወዳእታ ኣሉታዊ ሳቦቤት ኣብ ወዲሱብን ኣብቲ ዝከበረሉ ኣከባብን ክኸሰት ናይ ግድን እዩ። በዚ’ዩ ድማ ወትሩ ምስ ተፈጥሮ ተሳኒና ክንክይድ ዝግባእ።

ሕርሻ፡ ብቐንዱ ጸጋታት መሬት እናመዝመዝካ ኣብ ከርሲ መሬት ዝክየድ ንጥፈት ከም ምዃኑ መጠን፡ እቲ ልዕሊ ዝኹነ ጽላት፡ ምስ ባህሪ ተሳንዩ ክገባዝ ዝግብኦ ዓውዲ እዩ። እንተኹን፡ ሕርሻዊ ንጥፈት፡ ከይሃብካ ዘይህብ ዓውዲ ስለዝኹን፡ ነቲ ኣብ መሬት ዝለምዕ ዘራእቲ ይኹን ኣብ ልዕሊ መሬት ዝክየድ ንጥፈታት ምርባሕ እንሰላ፡ ብዘመናዊ ኣገባብ ምህርቲ ዘደንፍው ሚላታት ምትእትታው ናይ ግድን ይኸውን። በዚ’ዩ ድማ ዓለም፡ ነቲ ካብ ግዜ ናብ ግዜ እናዛየደ ዝኸይድ ሽውሃት ነበርታ ንምዕጋብ፡ ኣብ ቀጻሊ ምርምራት ክትነበር እትግደድ።

ቀመማዊ ድኸቦን መከላኸሊ ባልዓትን ሕማማትን እምበኣር፡ ገለ ኻብቶም ንዓውዲ ሕርሻ ብዓቢ ዝላ ዘሰጋገሩ ሚላታት ኩይኖም ጸኒሖም እዮም። ቀመማዊ ድኸቦን ጸረ-ባልዕን ግና ማዕረጊቲ ዝህበዎ ጥቕሚ፡ ኣብ ጥዕና ሰብን ኣከባብን ዘኸተሉምን ዘኸትሉም ዘለዉን ኣሉታዊ ሳቦቤናት ቀሊል ኣይኩንን። በዚ’ዩ ድማ ሎሚ ባህርያዊ ኣገባብ ሕርሻ (organic farming) ዓብላሊ ዓለማዊ ዛዕባ እናኹን ዝመጽእ ዘሎ።

እቲ ንዊሕ እዋን ዝኸደ ዓለማዊ ሸቶ “ምርግጋጽ ውሕስነት መግቢ” ናብ “ምርግጋጽ ውሕስነት መካዊ መግቢ” ካብ ዝልወጥ ነዊሕ ኣይገበረን። እንሆ ድማ ሕጂ፡ እቲ ኣምርን ሸቶን፡ ድሕነትን ውሕስነትን ኣብ ቅድሚት ብምስራዕ፡ ናብ “ምርግጋጽ ውሕስ መካዊ መግቢ” ተሰጋጊሩ ይርከብ።

ሃገርና ኤርትራ፡ ዋላ’ኳ ገና ኣብ ድርኩኹት ዘመናዊ ሕርሻ ትሃሉ፡ መሬታ ብቐመማዊ ድኸቦን መከላኸሊ ባልዓትን ቅድሚ ምብካሉ፡ ናብዚ ሓድሽ መድረኽ ፍልስፍና ሕርሻ ትኣቱ ምህላዋ ዕድለኛ ይገብራ። ምክንያቱ፡ ምስ ዘሎዎ ብርክት ዝበለ ተዛማዲ ብልጫታት፡ ብኣጋኡ ሕርሻዊ ዓቕማ ብውሑስ መገድን ብዘላቕነትን ብምምዝግዝ፡ ነብሳ ክኢላ ንሰደድ ዝዓለመ ጥዑይ ሕርሻዊ ምህርቲ ክተፍሪ ኣብ ቅኑዕ መኣዝን ትርከብ።

ሚኒስትሪ ሕርሻ ምስ ሚኒስትሪ ሃብቲ ባሕርን ምምሕዳር ዞባታትን ብምትሕብባር፡ ካብ 2021 ኣትሒዙ፡ ባህርያዊ ድኸቦን ጸረ-ባልዕን ንምፍራይ ዓቢይትን ወሰንትን ተበግሶታት ይወስድ ከም ዘሎ ይፍለጥ። እዚ፡ ኣብ ጽላት ሕርሻ ሃገርና ሰውራዊ ዝኹነ ለውጢ ከምጽእ ተሰፋ ዝንበረሉ ተበግሶ፡ ኣብዚ ሞያ፡ ፍልጠትን

ድሌትን ብዘሎዎም መንእሰያት ክኢላታት እዩ ዝቐለሰ ዘሎ። ሓንቲ ካብዞም ክኢላታት፡ ክኢላ ስነ-ብቕሊ ዝኹነት መንእሰይ ኣድያም ረዘነ እያ። ቀጺልና እምበኣር፡ ብዛዕባ ምድላው ባህርያዊ ድኸባ ኣተኩርና ምስኣ ዘክየድናዮ ቃለ-መሕትት ነቐርብ።

• እዚ ምምስራሕ ባህርያዊ ድኸባ ዝበል መደብ ብኸመይ እዩ ተበጊሉ?

- መበገሲ ናይዚ ስራሕ፡ ኣብ 2018 ኣብ ባህርያዊ ሕርሻ ዘተኩራ፡ ኣብ ጃፓን ን9 ወርሒ ዝወሰድኩም ስልጠና እዩ። ሓደ ኻብቲ ኣብኡ ብግብርን ክልሱ-ሓሳብን ዝወሰድኩም ትምህርቲ፡ ከመይ ጌርካ ኣብ ከበባቢኻ ንዝርከቡ ዝተፈላለዩ ነገራት ተጠቐምካ ናብ ባህርያዊ ድኸባ ብምቕያር ኣብ ሕርሻዊ መዓላ ትጥቀመሉም ዝበል እዩ። እቲ ትምህርቲ ብዝግባእ ተኸታቲለ ናብ ሃገሪይ ምስ ተመለስኩ፡ ኣገዳስነቱ ስለ ዝተራእየኒ፡ ንዝምልከቶም ሓለፍቲ ሓቢረ። ድሕሪ ገለ እዋን ድማ ዝዚን ካልእን እትሓቀፍ ሃገራዊ ሽማግሌ ስለ ዝተመሰረተት፡ ኣብ ግብሪ ክነውዕሉ ጀሚርና ኣለና።

• ‘ምፍራይ ባህርያዊ ድኸባ ኣብ ከባቢኻ ካብ ዝርከቡ ዝተፈላለዩ ነገራት ተጠቐምካ’ ክንብል ከለና እንታይ ማለት’ዩ?

- ምምስራሕ ባህርያዊ ድኸባ ካብ እተፈላለዩ ነገራት ብደረጃን ፈሳስን ክዳሎ ይከኣል። እዚ ኣገባብ ኣሰራርሓ ንሃገርና ሓድሽኳ እንተኹን፡ ኣብ ሃገራት እስያ ከም ጃፓን፡ ደቡብ ኮርያ፡ ህንዲ፡ ፊሊፕንስ ወዘተ. ዝኣመሰሉ ሃገራት ዝጥቀማሉ ኹይኑ፡ ኣብ ዓለም ድማ ብኮርያዊ ባህርያዊ ሕርሻ (Korean Natural Farming) ይፍለጥ። ገለ ኻብኡ ንምጥቃስ፡

- Indigenous Microorganism (IMO):- ብከሚካላት ዘይተበከለ ሓመድ ከምኡ’ውን ኣብ ጫካ ብብዝሒ ኣግራብ ካብ ዘሎዎ ቦታ ደቓቕቲ ታህዋሲያን ካብ ሓመድ ብምእካብ፡ ካብ 1 ክሳብ 4 እተፈላለዩ መሰረሕ ዝሓልፍ፡ ከም መቀላጠፊ ንመሰርሒ ኮምፖስትን ብከሚካዊ ቀመማት ንዝተዳኸመ ሓመድ ናብ ንቡር ኣብ ምምላሰን ዓቢ ተራ ይጻወት።

ጉሓፍ ቅድሚ ምምስርሐ

ጉሓፍ ናብ ድኹሚ ድሕሪ ምምስርሐ

- ካብ ቁጽሊ ዝዳሎ ፈሳሲ ድኹሚ፡- ካብ ፈልሲ ጀሚርካ ክሳብ ናይ ቁጽሊ ግዜ ይንጸግ፤
- ካብ ዝተፈላለዩ ፍረታት ዝዳሎ ፈሳሲ ድኹሚ፡- ካብ ግዜ ዕምባባ ክሳብ ናይ ፍረ ግዜ ይንጸግ፤
- ቦሃሺ ዝብሃል (ናይ ጃፓን ቋንቋ ኹይኑ ምብኳዕ ማለት እዩ) ናይ 7 መዓልቲ ድኹሚ፤
- ኮምፖስት፡ ካብቲ ናይ ቅድም 3-6 ወርሒ ዝወሰድ ዝክበረ፡ ኣብዚ እዋን መቀላጠፊ ተጠቒምኩ መስርሐ ኣብ 1 ወርሒ ዝውድእ፤
- ካብ ቅራፍ እንቋቑሖ ዝዳሎ ፈሳሲ ድኹሚ፡ ካብ ዕምባባ ክሳብ ናይ ፍረ ግዜ ይንጸግ፤
- ዘቤታዊ ጉሓፍ ናብ ባህርያዊ ድኹሚ ምቕያር፡ ወዘተ. ካልኣትን ዘጠቓለለ እዩ።
- ካብዞም ኣቐዲምኪ ክትዘርዘርኩም ዝጸናሕኪ እተፈላለዩ ባህርያዊ ድኹሚ፡ ‘ምቕያር ዘቤታዊ ጉሓፍ ናብ ባህርያዊ ድኹሚ’ እትብል ኣርእሱቲ ንውሰድ። እዚ ምምስራሕ ባህርያዊ ድኹሚ ካብ ዘቤታዊ ጉሓፍ ዝበል መደብ ብኸመይ እዩ ተበጊሑ?

- ከምቲ ኣቐዲመ ኣብ ላዕሊ ዝጠቐስኩዎ፡ ሓደ ክፋል ስራሕ ናይታ ሃገራዊ ሽማግሌ ኹይነ፡ “ጉሓፍና’ውን ጸጋና’ዩ” ብዝብል መሪሕ ቲማ ነቐሉ፡ ዘቤታዊ ጉሓፍ ናብ ባህርያዊ ድኹሚ ናይ ምቕያር ተበግሶ ይውሰድ ኣሎ።

• ባህርያዊ ድኹሚ ካብ ዘቤታዊ ጉሓፍ ምድላው ፍሉይ ዝገብር ነገር እንታይ’ዩ?

- ብሓፈሻ ነዚ ፍሉይ ዝገብር፡ መዓልታዊ ብቐሊሉ ኣብ ቤትና ብእንረኽቦ ጉሓፍ ከይተሸገርና ክነዳልዎ እንክእል ብምጻኑ እዩ። ብተወሳኺ፡ ዘቤታዊ ጉሓፍ፡ ተረፍ መረፍ ውጽኢት ሕርሻ ብምጻኑ፡ ሃብታም ትሕዝቶ ስለዘሎዎ፡ እቲ ዝበለጸ ይገብር።

• ገለ ካብ ሞቕምታት ናይዚ ፍሉይ ንጥፈት ክትገልጽልና?

- ምድላው ባህርያዊ ድኹሚ ካብ ዘቤታዊ ጉሓፍ ዘሎዎ ሞቕምታት ምስ እንርእዮ፡-

- እቲ ዝዓበየን ዘዩቋርጽን ቀረብ ጥረ-ነገር ንባህርያዊ ድኹሚ ዝርከቦ ብምጻኑ፡ ወቕቲ ከይተጸበኻ ቀጻልነቱ ክተውሕስ ትክእል፤
- ተጠቐምቲ (ዓደግቲ) ካብ ረብሓ ተረፍ-መግቢ ዝርከብ ሞቕሚ ብቐረብ ክመሃሩ ይሕግዝ፤ ስድራቤታት ድማ ኣብ ክሸነኡም ካልእ ሃብቲ ከምዘሎ ይፈልጡ፤
- ትሕዝቶን ቅርጽን ሓመድ የማዕብል፤ ማይ ናይ ምሓዝ ዓቕሙ ድማ የዕብይ፤
- ብተጠቓምነት ከሚካላት ወይ ቀመማት ንዝተሃሰዩ ሓመድ ናብ ንቡር ኣብ ምምላስ ሓጋዚ ተራ ይጻወት ወዘተ።

• ኣብ ምምስራሕ ባህርያዊ ድኹሚ ክንጥቀመሎም ዘለናን ክንጥቀመሎም ዘይበልናን ዓይነታት ጉሓፍ ኣየናት እዮም?

- መጀመርታ እቲ ጉሓፍ ምስ ኣኩባናዮ፡ ዝሓቁን ዘይሓቁን (ዝምሽምሹን ዘይምሽምሹን) ኢልና ክንፈላልዮም ይግባእ። እቶም ብቐሊል ዘይሓቁ እንብሎም ነገራት፡ ከም፡ ፕላስቲክ፡ ጥርመ-ዝ ሓጺን፡ ክዳን፡ ጫማ፡ ብሕብሪ ዝተዳለወ መጽሔታት፡ ዳይፐር (ፓምፐር)ን ናውቲ ንጽህና ደቂ ኣንስትዮን ኩይኖም፡ ኣብ ሞቕሚ ምምስራሕ ድኹሚ ስለ ዘይውዕሉ ክንኣልዮም ይግባእ። ብተወሳኺ፡ በርበሪ ዝበዝሖ ጽብሓ፡ ብብዝሒ ትሕዝቶ ቅብኣት ዘሎ ነገራት፡ ሲጋን ዓሳን ክንጥቀመሎም ኣይግባእን። እቶም ክንጥቀመሎም እንክእል ዓይነታት ዘቤታዊ ጉሓፍ ድማ ከም ተረፍ-መረፍ ኣሕምልትን ፍረታትን፡ ጥረ-ምረፍ፡ ቅራፍ እንቋቑሖ፡ ተረፍ-መረፍ ጣይታ፡ ባኒ፡ ቅጫ፡ ዳካ ቡን፡ ቀጠፍ/ሊፕ-ቶን፡ ወረቕትን ሶፍትን እዮም።

• ሕራይ ብዘይካዚኣቶም ካልእ ዘድልዩ ነገራት ኣለዉዶ?

- እወ ከም ተወሳኺ ምንጪ ካርቦን መታን ክኹነና፡ ዝረገፈ ኣቑጽልቲ ወይ ሳዕሪ ንሕውሰሉ ኢና። እዚ እንተዘይተረገሱ ኸኣ ወረቐት ወይ ርሺ ክንጥቀም ንክእል። ክንሓዋውሶ ከለና፡ ንኣብነት ሓደ ዓረብያ ዘበታዊ ጉሓፍ እንተተጠቐምና፡ ክልተ ዓረብያ ንቑጽ ኣቑጽልቲ ወይ ወረቐቕቲ ወይ ርሺ ንጥቀም። ብኸምዚ ኣብ ርእሲ-ርእሲ እናጸፍጸፍና ኩምራ እንተገበርናዮ ጽቡቕ'ዩ። ብድሕር'ዚ ናይ ገዛእ ርእሱ ማይ ስለ ዘሎ፡ ብዘሕ ማይ ኣየድልዮን'ዩ። ቀጺልና፡ ኣብ ግዜ ሓጋይ እንተኹይነ፡ ማይ ከይሃፍና፡ ኣብ ግዜ ክረምቲ እንተኹይነ ኸኣ ማይ ሃሪምዎ ንክይምሸምሽ ብፕላስቲክ ንሸፍና። ኣብ መወዳእታ ኸኣ፡ ኣብ ሰሙን ክልተ ግዜ እናኸፈትና ንገማጥሎ። በዚ ድማ ኣብ ውሽጢ ሓደ ወርሒ፡ ጨና ዘይብሉ ሃብታም ዝትሕዝቶኡ ባህርያዊ ድኽዒ ምምስራሕ ይከኣል።

*** ኣብ መወዳእታ እተመሓላልፍዮ መልእኽቲ እንተ'ሉኪ?**

- እዚ ናይ ከተማታት ጉሓፍ ተኣኪቡ እንተተመስራሑ፡ ነቶም ኣብ ገጠር ይኹኑ ኣብ ከተማ ዘለዉ ሓረስቶት ክጠቐሙም

ይክእል እዩ። በዚ ድማ ካብ ገጠራት ጥራይ ብብዝሒ ዝርከብ ዝበረ ጥራ-ነገር ናይ ኮምፖስት ካብ ከተማ ናብ ገጠር ቀረብ ጥራ-ነገር ንኮምፖስት ዝኸውን ከውሕስ ይክእል። ስለዚ፡ እቲ ብርስሓት ይኹን ብትርኢቲ ኣብ ጥዕና ሰብን ኣከባብን ጉዳኢ ተራ ዝጸንሐ ጉሓፍና፡ ኣብዚ እዋን ኣብ ምህብታም መሬትና ዓቢ እጃም ክጻወት ዝክእል ጸጋና ምዃኑ ተገንዚብና፡ ብእተፈላለየ መገድን ውዳበን ተመስራሑ ናብ ጥቕሚ ክውዕል እሳቦ።

ኣገባብ ኣደላልዋ ኣብ ልዕሊ መሬት ዝምስራሕ ባህርያዊ ድኽዒ

ኣብ ልዕሊ መሬት ንዝዳሉ ኮምፖስት ንምስራሕ ዘድልዩ ጥራ-ነገራት፦

- ተረፍ-መረፍ መግቢ
- ንቑጽ ቁጽሊ (ከም ኣማራጺ'ውን ወረቐት፡ ብከሚካል ዘይተሰበኸ ርሺ ክንጥቀም ንክእል)
- ብኸኢላ ወይ ብግቡእ ብዝሰልጠነ ሰብ ጥራይ ዝዳሉ ፈሳሲ ዝተዳለወ መግኹዕቲ (መብቁላውያን ጠቐምቲ ታህዋሲያን)፤ እቲ እንቕርቦ ኣብ ብዝሒ ጉሓፍና ይምርኩሱ
- መሸፈኒ ጎማ
- ምምራጽ ምቹእ ቦታ፦ ኣብ ትሕቲ ጽላል ወይ ማይ ዘይሓልፎ ቦታ እንተኹነ ይምረጽ።

ኣገባብ ምድላው ብቐደም ተኸተል፦

- ምጽፍጸፍ ጥሉልን ድሩቕን ጥራ-ነገራት ቡባእብረ፦ እዚ ማለት ሓደ ክፋል ወይ ሓደ ኣፍ ካብ ጥሉል፡ ስለስተ ክፋል (ኣፍ) ድማ ካብ ንቐጽ (1፡3 መጠን ዝምድና (ratio)) ንጥቀም። ኣብቲ ንቐጽ ክፋል፡ ዕብይ ዝበሉ ጨናፍር ንጥቀም እንተ'ለና፡ መስርሕ ምብልላዕ ንምቅልጣፍ ምድቓቕም ወይ ምቑርራጽም ኣገዳሲ እዩ።
- ምዕቃብ ጠለ፦ ጠለ ኣብ ምስብባር፡ ምብልላዕ ከምኡ'ውን እቲ መስርሕ ብግቡእ ኣብ ምቕጻልን ዓቢ ተራ ኣለዎ።
- ምግምግልን ምትሕውዋስን፦ እዚ ኣየር ንክኣቲ ይሕግዝ፤ ብሓፈሻ፡ ምግልባጥ፡ መስርሕ ኮምፖስት ንምቅልጣፍ ከምኡ'ውን ጨና ኣብ ምውጋድ ይሕግዝ።
- ምፍጣር ረስኒ፦ እቲ ጥራ-ነገራት ክበላላዕ ኣብ ዝጅምረሉ እዋን፡ እቲ ኩምራ ረስኒ እናወሰኸ ይኸይድ። እዚ፡ ምልክት ዕዉት መስርሕ እዩ።
- ምልክት ምውዳእ መስርሕ፦ መስርሒ ዝወድኦ ኮምፖስት፡ ጸሊም ወይ'ውን ቡናዊ ሕብራ፡ ጨናን ረስንን ድማ ዘይብሉ ኹይነ፡ ከም ኣድላይነቲ ከንጥቀመሉ ንክእል።
- መስርሒ ዝወድኦ ኮምፖስት፦ እዚ ተነፍዩ ኣብ ፕላስቲክ ወይ ማይ ኣብ ዘዩሕልፍ መሸማዕ ብምምላእ፡ ማይ ንክይኣትዎ ድማ ኣብ ውሒስ ቦታ ክነቐምጦ ይግባእ።

ክንገብርም ዝግብኣና ጥንቃቄታት

- ኩሉ ግዜ፡ ጉሓፍ ምስ ዝእኩብ፡ እተፈላለዩ ጨናን ሃመማን ናይ ምፍጣር ተኸኢሎ ስለዘሎ፡ ክሳብ ኣብ መዓላ ዝውዕል ብግቡእ ክኸደን ይግባእ።
- ዘበታዊ ጉሓፍ ናብ ኮምፖስት ኣብ እንምስርሓሉ እዋን፡ መከላኸሊ በጃ ክዳን፡ ጫማ፡ ጓንቲ ከምኡ'ውን ማስክ ከንጥቀም ኣገዳሲ እዩ።
- ተኣኪቡ ዝመጸ ጉሓፍ ንክትፈልዮ ኣዝዩ ኣሸጋርን ግዜ ዝወስድን ኩይነ፡ ንኻልእ ዘይተደልዩ ሕማም'ውን ስለ ዘቃልዕ፡ ጉሓፍ ገና ካብ መበገሲኡ ክፍለ ኣለዎ።

ሓመድ-አልቦ ሕርሻ ብውሒድ ወፍሪ ውሒሰ መግቢ እንሰሳ

ሃይድሮፖኒክስ (Hydroponics) ማለት፡ ካብ ግሪክ ዝመጸ ቃል ኩይኑ 'ሃይድሮ' ማለት 'ማይ' ክኸውን ከሎ፡ 'ፖኒክስ' ማለት ድማ 'ምዕያይ' ማለት እዩ። ብምጥቕላል፡ ብማይ ምዕያይ ወይ ምልማዕ ዝብል ትርጉም ይህሉዎ። 'ሃይድሮፖኒክ' ወይ 'ሓመድ አልቦ ሕርሻ' ድማ ከምቲ ስሙ ዝሕብሮ፡ ሓደ ዘርኢ ብዘይ ሓመድ፡ ማይ ጥራይ ብምስታይ ክበቀል ዘኽእል ሕርሻዊ ቴክኖሎጂ እዩ። እዚ ዓይነት ኣገባብ ሕርሻ፡ ብደረጃ ዓለም ተቐባልነት ዘሎዎን ዝሰርሓሉን ዘሎ ኹይኑ፡ ብፍሉይ ንመግቢ እንሰሳ ዝኸውን መግቢ ኣብ ምድላውን ንሕጽረት መግቢ እንሰሳ ኣብ ምፍጥሰን ዓቢ ተራ ኣሎዎ።

እዚ ሚላ፡ ኣብ ሃገርና'ውን ድሮ ብዝቐለለ መገዲ ወይ ብደረጃ ዓቕሚ ሓረሰቶት ኣብ ምፍራይ መግቢ እንሰሳ ተፈቲኑ፡ ኣዕጋቢ ውጽኢት ተረኪብዎ ኣሉ። በዚ ኣገባብ፡ ዝተፈላለዩ ዓይነት ኣዘርኢቲ ክበቑሉ ዝኽእሉ ኹይኖም፡ ክሳብ ሕጂ ካብ ዝተፈተኑ ኣእካል፡ ሰገም ዝለዓለ ውጽኢት ብምሃብ ኣብ ቀዳማይ ደረጃ ይሰራዕ።

ሓመድ-አልቦ ሕርሻ ብኸመይ ይሰርሕ?

ንኣገባብ ኣሰራርሓኡ ብዝምልከት፡ መጀመርታ እቲ ክዝራእ ዝቐረበናዮ ዘርኢ ኣጽሪፍ ሓጺብና ን24 ሰዓታት ኣብ ማይ ንኣልኩ። ቀጸልና ነቲ ማይ ኣዝፊፍና ካብ 1 ሲ.ሜ ርጉዲ ዘሎዎ ጌርና ኣብ ማይ ከዝኑቕ ዘይክእል ቴንዳ ወይ ርጉድ ዝበለ ፕላስቲክ መሳሊ ኣዳሊና፡ ኣብኡ ማዕረ ጌርና ንዝርግሑ። ካብ ዝኹን ሓደጋ ከውርደልና ዝኽእል ነገር ንምጥንቃቕ፡ ብዝተኻእለ መጠን ካብ መሬት ብርኽ ዝበለ ክንገብሮ ተመራጺ ይኸውን። ኣብ መዓልቲ ሰለስተ ጊዜ ማይ እናኣሰተና፡ ዝኹን ሰበባ ከይገብር ብጥንቃቕ ክንከታተሎ ይግባእ። ምኽንያቱ፡ ሰበባ ኣብ ጥዕና እንሰሳታት ጉድኣት ስለ ዘሰዕብ። ማይ ምስ ኣሰተናዮ'ውን ጽቡቕ ገይሩ ከም ዝዘፈረን ዝግባይ ማይ ከም ዘዩሎን ብግቡእ ክንከታተሎ ይግባእ። እንተዘይከይኑ፡ ኣብ ምብቋል ከደንጉዮ ይኽእል እዩ። እዚ ዓይነት ኣበቓቕላ፡ ምውቕ ዝበለ ኩነታት ኣየር እንተዘይከይኑ፡ ቀጥታዊ ናይ ጸሓይ ብርሃን ስለዘዩድልዩ፡ ብላዕሊ ብዓቕምና እተሰርሐ ጽላል ወይ ዳስ እንተገበርናሉ ተመራጺ እዩ። ብድሕር'ዚ ኣብ ሰለስተ መዓልቲ ክበቀል ይጀምር። ሱር ናይቲ

ዘርኢ ንሓድሕዱ ብምልጋብ፡ ድልዱል ምንጻፍ መሳሊ መሰረት ብምግባር ሰፍነጋዊ ንቕርጺ ብምሓዝ ዕብዩቲ ይቕጽል። ዘድልዩ ዓይነት ማይ ድማ ይወስድ። ኣብ 12-14 መዓልቲ ድማ ኣኼሉ ንመግቢ ድሉው ይኸውን። ኣብዚ ጊዜ'ዚ፡ ካብ 17-20 ሲ.ሜ ቊመት ይህሉዎ። እዚ ብቑሉ፡ ካብዚ ንላዕሊ ቊመት ንኸውሰኽ ጊዜ ምጽባይ ትርጉም ይብሉን። ብሓመድ አልቦ ሕርሻ ዝበቀል ተኽለ፡ ንኹሎም ዓይነታት እንሰሳ ዘበት ከም መግቢ ኹይት ክገልግል ይኽእል። ንመግቢ እንቕርቦ ዓቕን፡ ብመንጽር ክብደት ወይ ድማ ሚዛን ናይ እንሰሳ ይውሰን። እዚ ማለት፡ ሓንቲ እንሰሳ ኣብ መዓልቲ ካብ 1-1.5 % ናይ ክብደታ ክትምገብ ይግባእ።

ዘሎዎ ብልጫታት

- ብሓመድ-አልቦ ሕርሻ ዝበቀል ተኽለ ኣብ ውሒሰ ኣካባቢ ስለ ዝዝራእ ንዝኹን ሓደጋ ዝተቐለበሰ ኣይኩነን። ብተወሳኺ፡ ሰፊሕ መሬት ዘይሓትት ኩይኑ፡ ዳርጋ 95 ሚእታዊት ናይ ምዕቃብ ማይ ጥቕሚ ኣሎዎ፤ ሃልኪ ጉልበትን ጊዜን'ውን ይቑጥብ፤ ኣብ ዝሓጸረ ጊዜ ኣኼሉ ንመግቢ ድሉው ይኸውን፤ ንምሉእ ዓመት ድማ ክፈሪ ይኽእል።

ብሓፈሻ፡ ኣብ 1 ትርብዒት ሰንቲ ሚተር ሰፍሓት ከብሒ፡ ካብ 3-3.5 ኪ.ግ እኽለ ክንዘርእ ንኽእል። ካብ 1 ኪ.ግ ዘርኢ ድማ ካብ 6-7 ኪ.ግ ቀጠልዮ መግቢ ክንረክብ ንኽእል።

ዘሎዎ ጥቕምታት

- ባህርያዊ መግቢ እንሰሳ ኩይኑ ክገልግል ይኽእል።
- ዓቕን ስብሒ ኣብ ጸባ ይውሰኽ።
- ብዙሕ ናይ ፕሮቲን ትሕዝቶ ስለዘለዎ፡ ኣብ ዕብዩት ምውሳኽ ይሕግዝ።
- ስርዓተ ምሕቃቕ የቀላጥፍ።
- ቤታ ካሮቲን ብዝብሃል ባእታ ሃብታም ብምዃኑ ድማ ኣብ ምፍራይ 'ቪታሚን ኤ' ሓጋዚ ይኸውን።

ኣሃዱ ሕርሻዊ ምህዞን ሰንዓን
ጨንፈር ስርዓተ ስትራተጅያዊ ሓበሬታ ሕርሻ

ትኩላዊ ሕርሻ ውሽጢ ገዛ

ስምዖን ወልደሚካኤል

ትኩላዊ ሕርሻ ውሽጢ ገዛ (Indoor Vertical Farming) እቶት ከኻዕብት፣ ሕጽረት መሬት ሕርሻ ክፍውስ ከምኡ'ውን ካብ ሕርሻ ዝትፋእ በክልቲ ጋዛት ከወግድ ልዑል ትጽቢት ተገይርሉ ዘሎ ቴክኖሎጂ እዩ። ብተወሳኺ ዝበዝሐ መግቢ፣ ሰብ ኣብ ዘይነብረሉ ከባቢ ስለዝፈሪ፣ ናብቲ ሰብ ብብዝሐ ዝርከቦ ከተማ ክጓዕዝ ዝጠፍእ ዝበበረ ዋጋን ግዜን ኣብ ምቕጣብ ልዑል ግደ ክህልዎ እዩ። ናይ ውሽጢ ገዛ ትኩላዊ ሕርሻ፣ ኣብ ዕጹው ገዛ ዝካየድ ኣገባብ ኩይኑ፣ ኣብ ልዕሊ ዝተሰቓቐሉ ደረጃታት ወይ ቃጽጾታት ዝትከሉ ዝተፈላለዩ ኣሕምልቲ ንምፍራይ ከም ዘክእል ጌርኻ እዩ ተዳልዩ።

ኣብቲ ልሙድ ሕርሻ፣ ሰፍሓት ሕርሻኻ ክትውሰኽ ምስ እትደለ፣ እቲ ወሰኽ ጎድናዊ ክኸውን እንክሎ፣ ኣብ ናይ ውሽጢ ገዛ ትኩላዊ ሕርሻ ግን እቲ ወሰኽ ንላዕሊ ስለ ዝኹኑ ክንዲ ዝደለኻዮ ቊመት ንላዕሊ ክትሰቀል ስለ እትክእል፣ ዝባኸን መሬት የልቦን። እቲ ኣሕምልቲ ዝትከልሉ ቦታ፣ ከም ኣብ ኩባኤታት ቤት ንባብ ዝድርደሩ መጽሓፍቲ ጌርና ክንርድኦ ንክእል።

እዚ ትኩላዊ ሕርሻ ፍሉይ ዝገብር፣ ብዘይ ሓመድ ተኽሊ ክበቑልን ክግብይን ስለዝገብር እዩ። ኣትክልቲ ኣብ ማይ ተተኪሎም ዝበቑልሉ ጥበብ (hydroponic) ስለ ዝኸተል፣ እቶም ዝትከሉ ኣሕምልቲ፣ ካብቲ ንተኽሊ ዘድሊ ማዕድናትን መኣዛታትን ዝሰነቐ ማይ ብሰራዊም ተመጊቦም ክግብዩ ይክእሉ። ንጸሓይ ብርሃን ብዝምልከት፣ ኣብ ዕጹው ከባቢ ስለዝትከል፣ ንብርሃን ጸሓይ ዝመሳሰል ብርሃን ብዓቕን ምውላዕ የድሊ። ትኩላዊ ሕርሻ ኣብ ትሕቲ ምሉእ ቊጽጽር ስለ ዝካየድ፣ ዳርጋ ዝባኸን ማይ የለን።

ጸሃይት ማሸን

እቲ ብዙሕ ዓያዩ ጉልበት ዝሓትት ኢንዱስትሪ ሕርሻ፣ ካብ ግዜ ናብ ግዜ ብዝተኣታተወ ዘለዉ ሓደስቲ ቴክኖሎጂ ዝግዩ ጥቁው ዓውዲ እናኹነ ይመጽእ ኣሎ። ኩነታት ዘራእቲ ዝርእያ ድሮናት፣ ዓይነትን ብዝሕን ባልዕ ዝነግር ማሸን፣ ዝጽሂር ሮቦት ወዘተ. ንጉልበት ሰብ መብረ ካብ ዝሃቡ ቴክኖሎጂ ክጥቀሱ ይከኣሉ።

ጸሃይ ሮቦት፣ ንጸሃይ ካብ እኽሊ፣ ሓምሊ ወይ ተኽሊ ብልክዕ ፈልዩ ብምልላይ፣ ካብ ግራት ክኣሊ ዝክእል ሮቦት እዩ። ናይዚ ሮቦት ክእለት፣ ኣብ ምርዳእ ኣልጎሪዝምን ዝተገጥመሉ ካሚራን ንጸሃይ ካብ ዘርእ ክፈሊ የክእሉ። እዚ ምህዞ፣ ነቶም ጸረ-ጸሃይ ዝጸወሩ ዓይነታት ጸሃይ ኣብ ምክልኻልን ምውጋድን ልዑል ተራ ከም ዝጸወት ይንገረሉ። እዚ Le Chevre ዝተሰምየ ንዘርእ ከይሃሰየ ንጸሃይ ፈልዩ ዘውጽእ ጸሃይ ሮቦት፣ ኣብዚ እዋን ኣብ ደረጃ ቊዳማይ ስራሕ ይርከብ። ኣብ ቀረባ እዋን ድማ ከም ውዱእ ፍርያት ኩይኑ ናብ ዕዳጋ ክቐርብ ምዃኑ ይንገር ኣሎ።

ውሁድ ሰብ-ሰርሖ ብልሒ ዝግጠቐት ነጻጊት ማሸን

ጸረ-ጸሃይን ጸረ-ባልዕን መድሃኒታት፣ ኣብ ጥዕና ሰብን ኣከባብን ዘውርድዎ ዘለዉ ሃሲያ፣ ዓቢ ምዃኑ ብተደጋጋሚ ዝግለጽ ሓቂ እዩ። ይኹን'ምበር፣ ዘበናዊ ሕርሻ ገና ብዘይ መድሃኒት ወይ ጸረ-ባልዕ ክኸይድ ስለ ዘይከኣሉ፣ ከም ኣማራጺ እንታይ ክግበር ከም ዝከኣል ንተመራመርቲ ድቃስ ኣይሃላምን ጸኒሑ። ነዚ ጸገም ንምቅላል፣ ኣብ ዝሓለፈ ክራማት 2021፣ ንጸሃይ ሮቦት ፈልዶ እትነጽግ ማሸን ተማሂዛ ኣላ። እዛ ብJohn Deere's AI- Integrated See and Spray technology እትፍለጥ ማሸን ንተጠቓምነት ዘመናዊ ድኹዕን ጸረ-ጸሃይ መድሃኒትን ከተጉድል ልዑል ትጽቢት ተገይሩላ ኣሎ። እዛ ማሸን፣ ጸሃይ ምስ ኣላለየት ነታ ጸሃይ ፈልዶ እያ መድሃኒት እትነጽግ።

ነዚ መሰርሕ ምልላይ ጸሃይ፣ ቦቲ ዝተገጥመላ ክልተ ጽምዲ ካሚራ ተሓጊዛ እያ እተካይዶ። እዛ ማሸን፣ ናይ ልዕሊ ሓደ ሚልዮን ጸሃይ ስኣልታት ኣብ ውሽጥ ኣሎዎ። እታ ነጻጊት፣ ንጸሃይ ምስ ኣላለየት፣ ብቐልጠፍ ንኣፍ ናይቲ መድሃኒት ዝነጽግ ሻምብቆ ከም ዝኸፈት ትገብር'ሞ፣ ነቲ ጸሃይ ፈልዶ ትነጽግሉ። እዚ ቅርጹው ኣጠቓቕማ፣ ካብቲ ኣልሚምካ ክግበር ዝጸንሐ ኣካላን መድሃኒት፣ ናይ 77% ምጉዳል ከም ዝገበረ ይንገረሉ።

ሓድሽ ቴክኖሎጂ ሕርሻ ባሕሪ

ተመራመርቲ ዩኒቨርሲቲ ተልእኮች: “ንጸህያይ ባሕሪ ንእንሰሳን ሰብን ብዘድልዩ መዳዘታት ከም፡፡ ፕሮቴናት፡ ጽሕፈት፡ ማዕድናት ከም ዝህልዎ ብምግባር ኣህብቲምናዮ ኣለና” ይብሉ’ለዉ። እዚ ብትሕዝቶ በልጺ፡፡ ዘሎ ጸህያይ ባሕሪ፡ ንስርዓተ ኣመጋግባ ተወሳኺ ትሕዝቶ ኹይኑ ኣሎ።

እቶም ተመራመርቲ፡ ኣብ ቲሹታት ናይቲ ጸህያይ ባሕሪ መጠን ዕብዩት፡ ትሕዝቶ ፕሮቴናት፡ ካርቦኖይድሬይትን ማዕድናትን ኣጸቢቑ ዕብዩት ብምምዝጋብ፡ ኣብ መጻኢ ኣብ ዝርዝር ዝብልዑ መግብታት ክኣቱ ከም ዝከኣል ገሊጾም። እዚ መጽናዕቲ፡ ብተመሃራይ ፒ.ኤች.ዲ ዶሮን ኣሸከናዚ ዝተመርሐ እዩ። ዶሮን ኣሸከናዚ ብዛዕባዚ መጽናዕቲ ኣመልኪቱ ክገልጽ እንከሎ፡ ካብ ዓሌታት ሰበባ ኣልቲ፡ ግራሲላርያ፡ ሃይፕንያ ኣብ ዋቓ ሕርሻ ዓሳ ኣብ ትሕቲ ፍልይ ዝበለ ከባብያዊ ኩነታት ይዓብዩ።

እዚ ፍሉይ ኩነታት፡ ነቲ ጸህያይ ባሕሪ ንኸገብሩ ኣብ ርእሲ ምሕጋዙ፡ ኣብ መዳዘቢ ትሕዝቶኡ ርኡይ ምምሕያሽ ንኸገብር ይሕግዞ። እዚ ተመራማሪ፡ ነዚ ሓድሽ ምንጪ መግቢ ዝኹነ ብመዳዘታት ዝበልጸገ ጸህያይ ባሕሪ፡ ምስቲ ኣብ መጽሓፍ ቅዱስ ንእስራኤላውያን ኣብ ምድረ-ብዳ ዝወረደ ማና ብምምስሳል

ይገልጽ፡ ብተወሳኺ፡ እዚ ብመዳዘታት ዝበልጸገ ጸህያይ ባሕሪ፡ ናይ ዋዕና ኢንዱስትሪታት ከም መዳዘቢ መተካእታን መመስርሒ መድሃኒታትን ክጥቀማሉ እዩን። ኢንዱስትሪ መመላኸቲታት’ውን ኣብ ረብሓ ከውዕሎ ትጽቢት ይግበረሉ። ኣሸከናዚ፡ “ጸህያይ ባሕሪ ከም ብተፈጥሮ ዝተዳለወ ብሉጽ መግቢ ክቕጽር ዝግብኦ፡ ብዙሓት ጠቐምቲ ባእታታት ዘሎ ምንጪ መግቢ እዩ” ብምባል ይገልጻ። ጸህያይ ባሕሪ፡ ንተመገብቲ ኣሕምልቲ ከም መተካእታ ክገልግል ከም ዝክእል’ውን ብተወሳኺ ይገልጽ።

ሕርሻ ባሕሪ፡ ብፍላይ ከኣ ሕርሻ ጸህያይ ባሕሪ፡ ዘይከም ኣብ መሬት ዝግበር ሕርሻ፡ ሰፊሕ መሬት ዘይጠልብ፡ ጽሩይ ማይ ወይ ዘመናዊ ድኹዚ ወይ ጸረ-ባልዕ ዘይሓትት ብምዃን፡ ተወሳኺ ብልጫ ኣሎዎ።

እዚ ሕርሻዚ ንኣከባቢ ዝብክል ወይ ዘዕኑ ነገር ዘይጥቀም ብምዃን፡ ዘላቕን ንጹህን ሕርሻ ኣብ ምስፋሕ’ውን ኣገዳሲ ተራ ክጻውት ትጽቢት ይግበር። ኣከባብያዊ ረብሓታት ውሁድ ሕርሻ ባሕሪ ብምግንዛብ፡ ብዙሓት መንግስታት ኣተኮሮ ሂሮም ይሰርሕሉ ከም ዘለዉ ይጥቀሱ።

ጸዓት-ኣልቦ መጨንጉዒ ማይ

ጸዓታዊ ሓይሊ ብሓፈሻ ካብቶም ዘመንጭዉዎ ኣካላት ብምብጋስ ክንፈላልዮ ንክእል፡፡ ንኣብነት ጸሓያዊ ጸዓት፡ ኤለክትሪካዊ ጸዓት፡ መካኒካዊ ጸዓት ወዘተ. ተባሂሎም ይፍለዩ። በዞም ዝተፈላለዩ ጸዓት ተጠቒምና ድማ መዓልታዊ ብዙሕ ዕዮታት ነሰላሰል።

ናጻ ጸዓታዊ መጨንጉዒ ማይ ክብሃል ከሎ፡ ብዘይ ዝኹነ ሓይሊ፡ ካብ ዓይኒ ማያት ማለት ትሕተ-ባይታዊ ማይ፡ ባህርያዊ ስሕበትን ጸቕጥን ብምፍጣር፡ ብቐለሉ ማይ ክትጭንጉዕ ዝክእል ፈጠራዊ ምህዞ እዩ።

ኣብ ሃገርና ምስቲ ዘሎና ሕጽረት ማይ፡ ሓረሰቶት ይኹኑ ዝተፈላለዩ ኣልማዕቲ ሕርሻ፡ ካብ ትሕተ-ባይታዊ ዓይኒ ማያት ብምጥቃም እዮም ሕርሻኦም ዘልምዑ። ነዚ ክወን ንምግባር ድማ ካብቲ ዒላ ንመጨንጉዒ ዝኸውን ሞቶር የድሊ። ነዚ ሞቶር መንቀሳቐሲ ዝኸውን ድማ ሓደው ኤለክትሪካዊ ወይ ድማ ነዓዲ ክጥቀሙ ግድነት ይኸውን። ብመንጽር ወጻኢታት ምስ እንጥምቶ፡ ንነዓዲን ኤለክትሪክን ዝወጽእ ገንዘብ፡ ኣዘዩ ብዙሕ ስለ ዝኹኑ ንሓረሰቶት ከበድ ብድሆ ኹይኑ ይቐጽል ኣሎ።

ነዚ ሽግር ንምፍታሕ ድማ ውሑድ ወጻኢታት ብምግባር፡

ንቐጸሊ ብዘይዝኹነ ነዓድን ኤለክትሪካዊ ሓይልን፡ ማይ ካብ ዓሞቕቲ ዒላታት ክትጭንጉዓሉ ዝክእል ምህዞ ተኣታትዮስ ድሮ ብደረጃ ዓለም ክስርሓሉ ጀሚሩ ኣሎ።

ናጻ ጸዓታዊ መጨንጉዒ ማይ ንምስራሕ ዘድልዩ ነገራት

- በርሚል ወይ ፊሰቶ ማይ ምስ መክደኑ
- Pvc ወይ ካርትሽ ትቦ ማይ
- መግጣጠሚ ዝኸውን ትቦታት

ኣሃዱ ሕርሻዊ ምህዞን ሰንዓን
ጨንፈር ስርዓተ ስትራተጂያዊ ሓበሬታ ሕርሻ

ብኻዶ...

ባህልቢ ጉይትኦም

1ይ መተሓሳስቢ፡- ነዛ ጽሕፍቲ እቶም ኣብ ‘ሃገረ-ሰብ’ ተወሊድኩም ዘይዓበኹም ወይ ዋራት ዘይጓለኹም፡ ጎሲኹማ ክትሓልፉ እላዎ። ምኽንያቱ፡ ላም ክትትሎ (ክትሰረር)፡ ጤል ክትህበብ፡ በጊዕ ክትዕረግ (ክትህበብ)፡ ኣድጊ ክትዕሰብ (ክትርገጽ)... ዘብሉ ቻላት ትርጉሞም ክትሓቱ ካልእ መዝገበ ቻላት ከድልየኩም እዩ።

ሰብ፡ ንዓይ ሓዊሰኻ ‘ከማና ዝበልሕ ፍጡር የሎን’ ንብል’ሞ፡ እቶም ካልኣት ፍጡራት ዘይገብሩዎ ተግባር ድማ ንፍጽም። እዛ ኣበሃህላ ከይትርስዎ።

ነቲ ተወሊደ ዝዓበኹሉ ሃገረ-ሰብ ዓድና፡ ኣብ ዓመት ሓደ ግዜ ናይ ምብጻሕ መደብ ከም ቀንዲ ዋኒይ ካብ ዝሕዞ ዓመታት ኣቐጽረ ኣለኹ። ቅድሚ ዓመት፡ ኣብ ወርሒ ዋቅምቲ ዓድና በጺሐ ነይረ። ሎሚ ዓመት’ውን ብፍሉይ ናብ መኻርምና (ደምበና)፡ ነተን ሕሉብ ኣሓና ንምርኣይ ወሰንኩ። ኣብቲ መኻርምና ምስ በጻሕኩ፡ እተን ከብትና ኣለዳ ወፊረን ጸንሓ። ክሳብ ዝምለሳ ኸኣ ነቲ መኻርምና፡ ኮለል እናበልኩ ተዓዘብኩም። ገለ ካብ ዝተዓዘብኩዎ፡ ጸባ ክሳብ ኣፋ ቅጽጽ ዝበለት ቶፋ (ኣልባ)፡ ዝሕላል ጸባ ዝመልእ ኩሮ (ጓጉድ)፡ ንማዕጠኒ ቶፋ ዝተዳለወ ጎኖቹ፡ ኣብ ኳዛ ኣዴታቶም ዝጽበዩ ኣብታይ፡ ብሓዊ ዝተበልዐት ገረድ፡ ኣብ ገረብ ጠልጠል ዝበለት ዓረም፡ ብጽቡቕ ዝተ’ረበ ዓራት ስቕሎ ወዘተ. ይዋቀሱ።

2ይ መተሓሳስቢ፡- ሕጂ’ውን እዞም ን1ይ መተሓሳስቢ ሸለል ኢልኩም ምንባብ ዝጀመርኩም፡ ብለንኩ ድማ ብዘይ ትፈልጥዎም ቃላት ተሸጊርኩም ዘለኹም፡ ካብኡ ዝገደደ ሸግር ከዩንገፊኩም ናብ ካልእ ምንባብ ክትከዱ እላዎ። እንተ እቶም ከምዚ ከማይ ወይ ድማ ‘ደለይቲ ፍልጠት ሃገረ-ሰብ’ ግና ንኺድ ብሓደ።

ኣብ ኣለዳ ዘርፈዳ ኣሓናን ኣጣልናን ምስ ደቀን ንክራኽብ እናነቀዎ ካብቲ ጎረ ወሪደን ናብ ደምበኣን ዘብዘብ ክብላ ተዓዘብኩወን፡ ኣብ ዋቅይ ክሳብ ዝበጽሓ ድማ ንክርኢን ተሃንጠኹ። እቲ መኻርምና፡ ብዓበይቲ ጎረታት ዝተኸበበ ስለዘኹ፡ ድምጺ ናይ’ተን ከብትና ኣብቲ ጎረ ተጋጭዩ መረዋሕ (መቻልሕ) መለሱ፡ ኣብ እዘይ ክበጽሕ ከሎ፡ ባህታ ይፈጥረለይ ነበረ። ኣብቲ ኣጋጣሚ፡ ሓደ ብመልክዑ ግሩም፡ ግን ከኣ ኣብ ምጉባዝ ዝርከብ ዲበላ ምስ ሓንቲ

ዘይተበኩረት ኣርሕዶ ኮለል ክብሉ ተዓዘብኩ። ብዘይካ ጸታኦም ካልኦም ፍጹም ይመሳሰሉ ነበሩ። ብፍላይ ሕብሮም፡ ሓደ ዓይነት ኹይት ጨበረይቶት እዮም። እቲ ዲበላ ነታ ኣርሕዶ፡ ንህባ ክልምና፡ ንሳ ድማ እንተሰ ንቐልዓለም ወይ እንተሰ ደስ ግዲ ዘይበላ፡ ክትኣብዩ ክረባረቡ ተዓዘብኩዎም። ንሱ እናለመና፡ ንሳ ክትሃድም ዋላ ብጸድፊ ተተሓሒዞም ሸለው እብሉ። ኣብ ሹርጓና እንተኣተወት’ውን ምስኣ ይኣቱ። እቲ ምትህልላኹም ርኢኹ ‘ኣይረኽብ’ እዩ ዘብል። ‘ምናልባት ግን ካልእ ዓርኪ ከም ዘላቶ ትፈልጠሉ ትኸውን?’ ወይሲ ንሳ ካልእ ዓርኪ ኣሎዋ ኩይት እዩ’ ብምባል ኣብ ሓሳባት ተሸመምኩ። ግን ፍላይ ማንታኣ ክኸውን ይኽእል’ዩ፡ ሓወይ ኢላ ትኣብዩ እንተልፈ’ውን ልቦና እዩ። ብዘኸነ ሕጊ ዘይብሎም ኩይት’ምበር መሰላ እዩ ዝግህሳ ዝነበረ። ኣብ ሰብ እንቋዕ ከምኡ ኣይኩን’ምበር፡ ኣብ ፈቐዶ ከተማታት፡ ንሓንቲ ጽብቕቲ ‘ሕራይ’ ክተብል ሸንኩልል ምኹኑ። ክንደይ መንእሰይ ከኣ ብሓደጋ ተሸከርከርቲ ምስንክለን ምሞተን። ብዘኸነ፡ መሰል ኣንስትዮ እንሰሳታት እንተዝሕሎ ምሓሸ። ምስ ነብሰይ ካብ ምምንታት ሓሊፈ ካልእ ፋይዳ ኣየምጸእኩን።

ከምዚ ኢላ ኣብ ሓሳብ ተሸሚመ ከለኹ፡ ሓደ ተዳጉኑ ዝሓደረ ናይ ጎረቤት ድልዱል ዲበላ ተፈንዩ፡ ናብቲ ደምበና ደበኽ በለ። እቲ ጋሻ ዲበላ ምስ መጽ፡ ወዮ ክልምን ዝጸንሐ ዲበላና፡ ፈሪሁ ነታ ኣርሕዶ ምህባብ ኣቋረጹ ኣማዕድዩ ጠመታ። እቲ ብጉልበቲ ዝተኣማመን ዲበላ ጉረቤት፡ ኣብ ማእከል ኣጣልና ደው በለ። እታ ነቲ ዲበላና ኣቐቢጻቶ ዝጸንሐት ኣርሕዶ፡ ነቲ ጋሻ ዲበላ ምስ ረኣዮቶ፡ ጭራኣ ሰልሰል ብምባል፡ ባዕላ ህባ ደልፈ ከም ዘላን ብዘይ ዘኸነ ጸዕሪ ንርኽብ ፍቓደኛ ምኃናን ገለጸትሉ። እቲ ጋሻ ዲበላ’ውን ግዜ ኣይወሰደን - ንክስቀላ። እቲ ዲበላና፡ ኣብ ቅድሚኡ ንኻልእ ሕራይ ዝበለት ጓል ደምበኡ ብወሽጡ እንታይ ተሰሚዖም ይኸውን... ባዕልኹም ገምቲ። ከምዚኣ እንተተጓንፈኒ’ሞ ንበል፡ ጓል ሃገርኻ እናለመንካይ፡ ሓደ ካብ ካልእ ዝመጸ ወጸእተኛ ከይለመና ባዕላ ሕራይ ምስ እትብሉ፡ እንታይ ምተሰመዓካ? ብዘኸነ ‘ካብ’ዚ የድሕነና’ እዩ ዘብል፡ ብፍላይ እቶም ኣብ መርዓን ደርዓን ዘይበጸሕኩም።

እተን ኣሓና፡ ናይቲ ብጸባ ተመልሚሉ ዝዓበዩ ምኃኑ ኣካላቲ ዝምስክረሉ ጓላና፡ ድምጹ እናሰምዓ እምባሕ ክብላ ጀመራ። እቲ ጓላና ኸኣ ኹሮ ጭጭ ኣቢሉ ድሕሪ ምዕጣን፡ ማሕለኻ ኣልዲሉ ከንንፈን (ክሓልበን) ጀመረ። ኣብዚ ኣጋጣሚ ድማ እዩ ዝያዳ ዝመስጠኒ ጉዳይ ዝተዓዘብኩ። ሓደ ንክትርእዮ ደስ ዝብል መንጓድ ኣርሓ ብዕራይ፡ ነተን ከብቲ ሓሓሊፉ ክሸትተን (ፊንፊን) ረኣኹዎ። ንምንታይ ምኃኑ፡ ነቲ ተደቢሩ ኹሮ ብእግሩ ቻቐሩ ዝሓልብ ዝነበረ ጓላና ሓተትኩዎ? ከምዛ ምስ ከብቲ ዘይዓበኹ፡ “ሰራ ዝደለየት

ከይትህሉ'ዩ ዝፍትሽ ዘሎ” ምስ በለኒ፡ ‘ወይ ጉድ! እሞ ላቦራቶሪ ኣብ ኣፍንጫኡ ኣላቶ!’ ብምባል ብወሽጠይ ሓሲቢ ፍሽክ በልኩ። “መላእ እንተኹይና ኣይቀርባንዮ፤ ዋላ ናይ መዓልትታት ይኹን” በለኒ። “መላእ እንሰሳ ክትዋሰብ ርእየ፤ ዝብል ሰብ እንተሰሚዕካ ሓሳዊ በሎ” ምስ በለኒ። ተገሪመ፡ “ዋላ ሰብ?” በልኩዎ። እናሰሓቕ “ሰብ ደኣ እንታይ ልቢ ኣሎዎ” በለኒ።

ብሓሳበይ፡ ‘እዚ ኣምላኽሲ እንቋዕ ደኣ ንእንሰሳታት እታ ላቦራቶሪ ናይ መፍለጢ ዋንሲ ኣብ ኣፍንጫኦም ሰርሓሎም’ምበር ኣበዮናይ ሕክምና ከይዶም ዋንሲ መረጋገጹ። ከምኡ እንተዘይከውን ነይሩስ እንሰሳታት ኣብ ሕክምና ተሰሪዐን ምተመርመራ ማለት እኮ’ዩ፤’ በልኩ። በዓል ሓርማዝ ኣብ ክሊኒካት ዘዘው ክብላዶ ተራእየናኹም።

እቲ ቐንዲ ዘተሓሳስበኒ ዘሎ ግን ናይቲ ዲበላን እታ ኮለል ዘበለቶ ኣርሕዶን እዩ። ነታ ዕላል ብዛዕባኦም ንክትከውን ብምባል፡ ነቲ ንሳና “እዚ ዲበላ፡ ነዛ ክነፃ ዝጸንሐ ኣርሕዶ ስለምንታይ’ያ ኣብዮቶ። ብኣንጻሩ ነቲ ኻልእ ምስ መጻ ሕራይ ኣላቶ” ኢላ ሓተትኩዎ? “ትዝክርዶ”? ኢላ ብሕቶ ጀመረለይ።

“ዓሚ ከምዛ ሎሚ ምስ መጻእካና ዕንብብ ጤልና ክትወልድ ደልዮ ክትጸፃር ክትጸንሓካ”። እወ፡ እቲ’ኳ ማንታ መሓሰኣት ክትወልድ፤ ‘ኣበይ ክርስቦ ደኣ፡ ምስ ብሩኽ ወደይ፡ ብሓደ ዕለት እንድዮም ተወሊዶም’።

“እወ ሓቅኻ ሰበይትኻ ሓሪሳ ኢሎም’ኳ ካብ ሕክምና ደዊሎምልካ” በለኒ። “በል እዞም ድሮ ጎቢዞም ወጠዋ ክበሃሉ ዝጸንሐ እቶም ሽቡ ዝተወልዱ መሓሰኣት እዮም” በለኒ።

‘እዋእ! እሞ ንሓብቱ እዩ ክልምና ጸኒሐ፤ ተጋግዩ’ በልኩዎ። ‘እንታይ ኣሎዎም፡ እንሰሳታት ብሩኻት እንድዮም’ ብምባል ምሕላቡ ቐጸለ።

ኣነ’ሞ ኣብ ሓሳብ ጠሓልኩ፤ ንድሕሪት ድማ ብሓሳብ ተመለስኩ። ‘እታ ጤልና ውልድ ምስ ኣበለት፡ እቶም መሓሰኣት ድሕሪ ፍርቂ ሰዓት፡ ብድድ ብምባል ሰንክልከል እናበሉ ምኻድ ከም ዝጀመሩ፤ እታ ጤል’ውን ከይገነፍ ኣይበለት፤ ማይ-ድጋም ኣይተነጽገላ፤ ገለብ፡ ገዓት ሳልሲ፡ (ዓሮ) ኣይኣዘዘት፤ ብዘይዝኹን መሰል ምሕታት መዓልታዊ ንዋፊታታ ከም ዝጀመረት እዝክር። እንተ በዓልቲ ቤተይ’ሞ፡ ኣምቡላንስ መኻድን መምጽእን ንሕክምና፡ ኣብ ሕክምና ሓገዝ ሓኻይም፡ ኣብ ገዛ ምስ ተመልሰት ክንደይ ቀንጦ’መንጤ፡ ጠስሚ ናይ ሓሙሽተ፡ ፊና፡ ንቐልዓ ዳይፐር (ፓምፐር)፡ ገዓት ሳልሲ፡ ገለብ፡ ጥምቀት ወዘተ። እቲ ዝተወልደ ሕጻን ከኣ’ሞ ክታበት ካብ ዝውለድ ክሳብ ሕጂ ናብ ሕክምና ክንመላለስ ጦቕ ኢልና። ኣብ ገዛ ድማ ንፋስ ከይወሰድ ክንደራርብ ትዒብና። እንተ እቶም ምስኡ ዝተወልዱ መሓሰኣት፡ ብዘይ ክታበት፡ ብዘይ ፓምፐር፡ ንፋስ ከይወሰዱ ኣይተሸገሩ፤ ድሮ ጎቢዞም ስራ ምጅማሮም ደንጸወኒ። ምክንያቱ፡ እቲ ወደይ ኣብ ፓምፐር ምሻን ኣይገደፎን፤ እግሪ ኣይተሸለ፤ ክሳብ ሕጂ የሽግረና ኣሎ። እሞ እንታይ ደኣ እዞም እንሰሳ ኣምላኽ ዓቕሞም ርእየ ድዩ እዚ ህይወት ኣቃሊልሎም። እቲ ዝገርመኩም፡ እታ ምስታ ጤል ብሓደ ዝሓረሰት በዓልቲ ቤተይ፡ ድሮ ናይ 10 ወርሒ ዋንሲ ኣለዋ። “ታይ እዋናዶ” ኢልኩም፤ ንዓይ’ውን ገሪሙኒ እዩ። እታ ምስ በዓልቲ ቤተይ ዝወለደት ጤል ክሳብ ሕጂ ምስ ዲበላ ኣይተራኸበትን። ዋላ እንተ ተራኸበት፡ እቲ ወቕቲ ደረቕ ሓጋይ ስለዝነበረ፡ እቲ ዲበላ ኣይቀርባን እዩ።

ንሳ’ውን ኣይተፍቅደሉን እዩ። መብዛሕትኦም እንሰሳታት (ከም በዓል ኣድግን ከልብን ከይሓወሰክ) ኣንስተይቲ ረኺብና ኢሎም፡ ንርክብ ኣይሓቱዋን እዮም። ወቕቲ ኣሎዎም፤ እኹል ሳዕሪ ዘሎዎ ከምኡ’ውን እቲ ዝውለድ ኣበዮናይ ወርሒ እንተተወለዱ እዩ፤ ብመግቢ ዘይሸገር ወዘተ. ኣብ ግምት የእትዉ እዮም። እንታይ ደኣ እዚ ሰብ፡ ወቕቲ ኣይፈልጥ ገለ ... ዝብል ሓሳብ ክመጽካ ንቡር እዩ። መልሲ ግን የብሉን። ብዝኹን እዚ ኣፈጣጥሪና ዘገርም እዩ። ብኻዶ ...።

ቀመም ፍረ ጸዕሪ

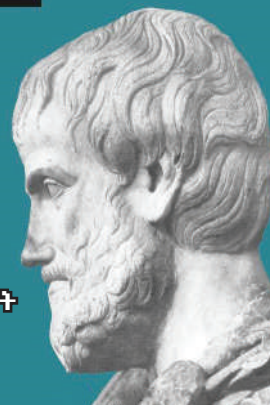

መጻኢ፡ ሎሚ እንታይ ትገብር እዩ ዘውስኖ።

ማህተማ ጋንዲ

ወርቃዊ ጥቕስታ ኣሊቶል

- ትዕግስቲ መሪር’ዩ፡ ፍረኡ’ዩ ሞቁር
- ገሃእ ርእሰኻ ሞፍኣጥ፡ መጀመርታ ልቦና’ዩ
- ደስ ኢኦካ እትዓሞ ሰራሕ፡ ናብ ፍጹምነት ይወስድ
- ንሕና፡ እቲ ብተደጋጋሚ እንገብር ኢና። ሰለዚ ብላጽጎት ተግባር ኣይኩንን፡ ባህርይ እዩ።

ኣብ ነፍሲ-ወከፍ ዘነብሐ ኸልቢ እሞኒ ትድርቢ እንተኳንካ፡ ናብ መዓልቦኻ ኣይትበጽሕን ኢኻ።

ዊንስተን ቸርችል

ዘመን ጽሑፍ ህዝብ ህዝብ ተሳታፊ

